

Pingsályktunartillögur samþykktar.

1. Lendingarbætur í Vík í Mýrdal.

Á 4. fundi í Sp., 11. ágúst, var útbýtt frá Nd.:
Till. til þál. um rannsókn á lendingarbótum í Vík í Mýrdal (A. 21).

Á 5. fundi í Nd., 12. ágúst, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 6. fundi í Nd., 13. ágúst, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Sveinbjörn Högnason): Herra forseti. — Ég hef leyft mér að bera hér fram þessa till. á þskj. 21 um, að rannsókn verði nú þegar gerð á möguleikum fyrir því að gera lendingarbætur í Vík í Mýrdal.

Eins og kunnugt er, er suðurströndin öll þannig, að hafnleysið er þar tilfínanlegt, og þar af leiðandi eru allir aðflutningar á þessum stöðum mjög svo kostnaðarsamir og erfiðir undir mörgum kringumstæðum. Ef landleiðin teppist, er alveg óhugsandi, að hægt sé að draga að á þessu svæði. Þetta gildir alveg sérstaklega um Vestur-Skaftafellssýslu, sem hefur orðið að flytja allt landleiðina, en alveg hætt að nota sjóleiðina, þar sem lendingin er svo óviss.

Það mun hafa verið gerð áætlun um hafnargerð í Vík á árunum 1918—1920 af Kirk verkfræðingi, sem þá gerði hér ýmsar áætlanir, en mér er ekki kunnugt um, hvernig sú áætlun var. A. m. k. hefur ekkert verið unnið eftir henni, svo að hún mun hafa verið talin slzt aðgengileg til framkvæmda. En ég hygg, að þær rannsóknir, sem þá voru gerðar, hafi aðallega verið miðaðar við stóra hafnargerð og örugga, en ég er sannfærður um, og það er trú ýmissa fyrir austan, að það megi gera bætur með ekki miklum tilkostnaði, sem þó gætu verið til mikillar hjálpar.

Þá vil ég benda á það, að eigi þorpið í Vík að eiga nokkra framtíð fyrir sér, er nauðsynlegt, að þar skapist skilyrði til atvinnurekstrar fyrir þorpsbúa og þeir eigi ekki eins mikið undir öðrum um afkomumöguleika sína eins og nú er. Ef lendingarskilyrði yrðu bætt, gætu þeir stundað útræði. Þeir, sem kunnugir eru, telja, að í svokölluðum Bás við Reynisfjall megi gera umbætur, sem væru mjög til hagræðis fyrir útræði í Vík, án þess að mikill kostnaður yrði því samfara.

Ég held, að bæði frá sjónarmiði Víkurbúa, Alpt. 1942. D. (60. löggjafarþing).

hvað atvinnumöguleika snertir og sömuleiðis hvað alla aðflutninga snertir fyrir þetta hafnlausu hérað, sé nauðsynlegt að athuga þetta. Það getur viljað svo til í snjóavetrum, ef mikil brögð eru að skemmdum á vegum og brúm, að óhugsandi sé að koma flutningi til þessara staða.

Ég vildi því mega vænta þess, að d. liti þessa málaleitun með fullri vinsemd og hún gæti fallið á það, að þessi rannsókn verði gerð ásamt áætlun um, hvað þessar lendingarbætur mundu kosta. Það sjá allir, að það er hverfandi kostnaður, sem lagt er í við það að láta þessa rannsókn fara fram, svo að ekkert sé því til fyrirstöðu, að menn geti fullvissað sig um það, hvað hægt er að gera í þessu efni á þessum stað.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 21 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 24 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 58).

2. Vélar og efni í fiskibáta.

Á 4. fundi í Sp., 11. ágúst, var útbýtt frá Nd.:
Till. til þál. um vélar og efni í fiskibáta (A. 23).

Á 5. fundi í Nd., 12. ágúst, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 6. fundi í Nd., 13. ágúst, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Finnur Jónsson): Það stendur svo á með vélar handa fiskibátum landsins, að þær eru að mestu leyti keyptar frá Norðurlöndum. Af vélum í 510 mótorskipum hér við land lætur nærri, að ekki séu nema rúmlega 20 vélar frá þeim löndum, sem við höfum samgöngur við, en hinar allar 490 eru frá þeim löndum, sem samgöngur eru lokaðar við.

Við athugun á skýrslum Fiskifélags Íslands um þetta efni, frá því árið 1922, virðist mér aldur véla í mótorskipum vera sem hér segir:

1— 5 ára	125 vélar
5—10 —	186 —
10—15 —	144 —
15—20 —	46 —
20 ára og eldri	10 —

Samtals 511 vélar

Þegar athugað er, að almennt er ekki álitíð, að vélar endist hér í skipum meira en sem næst 10 ár, þá er auðséð, að hér er mjög mikil hætt á ferðum um það, að fiskveiðar okkar og siglingar með ströndum fram geti stöðvazt, og getur það haft mjög alvarlegar afleiðingar. Þegar það er athugað, að um 200 af vélunum í þessum 511 skipum eru yfir 10 ára gamlar og ekki fást nein-ir varahlutir til þeirra, þá er auðséð, að við þurfum alveg á næstu árum að endurnýja vélar í 200 fleytum hér við land og það er slík aðkallandi nauðsyn, að stj. getur varla látið afskiptalaust, ef farmrýmið í skipunum er notað til þess að flytja alls konar óþarfa til landsins á sama tíma og vélar ekki fást fluttar vegna rúmleysis. Enn fremur er nauðsynlegt, að ríkisstj. beiti sér fyrir því, að forgangsleyfi fást fyrir smíði véla í Bandaríkjunum og Englandi. Það eru dæmi þess, að vélar hafa verið pantaðar og ekki afgreiddar með minna en 1½—2 ára fyrirvara. Og þótt miklir erfiðleikar séu og mikil þörf fyrir vinnuaflið í Bandaríkjunum, mundi ekki í þeirri feikna vélaframleiðslu, sem þar er, muna mikið um, þó að fengin yrðu forgangsleyfi fyrir þær vélar, sem við þurfum. Ég vil enn fremur geta þess, að það hafa verið í smíðum nokkur mótorskip í skipasmíðastöðvum hér, sem hafa staðið uppi vegna þess, að vélar hafa ekki fengið afgreiddar.

Nú er það svo, að mikið af mótorbátum okkar eru orðnir allgamlir, og er okkur mikil nauðsyn að endurnýja þá. Við höfum því látið fylgja með áskorun um það, að efni verði einnig látið fljóta með, þannig að ríkisstj. beiti sér fyrir því að reyna að fá forgangsleyfi til þess að flytja inn bæði vélar og efni í skip.

Ég þarf ekki að eyða mörgum orðum að þessu, en geri ráð fyrir, að hv. þm. séu mér sammála um, að þetta þurfi að gera og ástandið sé alvarlegra en almenningi er ljóst. Ég vona því, að þessi till. fái góðar undirtektir hér í hv. d. og nái samþykki hennar.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 59).

3. Lendingarbætur í Örafum.

Á 5. fundi í Nd., 12. ágúst, var útbýtt:

Till. til þál. um rannsókn á lendingarbótum í Örafum (A. 41).

Á 6. fundi í Nd., 13. ágúst, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 7. fundi í Nd., 14. ágúst, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 8. fundi í Nd., 18. ágúst, var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Páll Þorsteinsson): Herra forseti. — Ég get í aðalatriðum vísað til þeirrar grg., sem fylg-ir þeirri þáttill., sem hér liggur fyrir. Mun ég þó í viðbót við það segja örfá orð til skýringar um málið.

Örafasveitin er afgirt eyðisöndum á tvo vegu, og aðflutningar eru því mjög erfiðir þangað landleiðina, þar sem báðir þeir sandar, sem skilja sveitina frá öðrum byggðum, eru gersamlega ó-færir bifreiðum.

Á árunum 1916—18 var fyrst hafizt handa um flutninga á sjó þarna austur með söndunum og þar með bætt úr um flutninga til og frá þessari sveit, eftir að stofnað hafði verið hlutafélag það, er lét smíða vélbátinn Skaftfelling, sem lengi annaðist þessar ferðir. Síðan hafa flutningarnir farið fram með þeim hætti, nema Skipautgerð ríkisins hefur tekið að sér að sjá um þessa flutninga hin síðari ár og lagt skip til þeirra.

Nú eru flutningar þessir þeim annmörkum háðir, að þrátt fyrir það, að skipautgerðin ann-ist flutningana á þann hátt, þá er uppskipun mjög miklum annmörkum bundin. Við sandana er brimasamt og því ekki hægt að skipa upp né fram, nema þegar gott er í sjó. Verður þá að róa árabátum gegnum bringarðinn, þegar fært er. Þetta er að visu kalt verk og karlmannlegt, en það er afar erfitt og mjög hættulegt, ef of djárft er teflt eða ekki fyllstu varúðar gætt. Stundum ýfist sjór svo á meðan á afgreiðslu skipa stend-ur, að hættu verður afgreiðslu. Í slíkum tilfell-um hafa skipin oft farið til annarra staða og ekki komið til afgreiðslu fyrr en að löngum tíma liðnum, jafnvel þótt afurðir Örafinga, sem þurftu að komast á markað, hafi setið eftir fyrir þá sök. Þetta, hversu sæta verður góðu færi til þess að afgreiða skip þarna eins og nú er, er ekki að-eins bagalegt fyrir Örafinga, heldur bakar það einnig Skipautgerð ríkisins kostnað og ördug-leika, að skipin þurfa að bíða eftir afgreiðslu þarna. Ef því hægt væri að bæta úr þessum flutningaördugleikum, væri það hagræði bæði fyrir héraðsbúa og skipautgerðina, fyrir héraðsbúa m. a. á þann hátt, að nota mætti miklum mun bet-ur gæði landsins, ef samgöngur við Örafín yrðu betri, þar sem nú eru vegna samgönguördugleika ónotaðir verulegir framleiðslumöguleikar, og fyr-ir Skipautgerð ríkisins með minni kostnaði við flutninga til og frá þessari sveit.

Ég legg til, að athugað verði gaumgæfilega, hvort ekki muni vera hægt að gera lendingar-bætur við Ingólfshöfða. Þar er a. m. k. á einum stað aðdýpi mikið. Í byrjun fyrri heimsstyrj-aldar var byrjað að gera lendingarbætur þar og unnið við það eitt sumar. En því var ekki fram haldið, og vinnan, sem í þetta var lögð, kom aldrei að fullum notum. Það verk, sem þá var unnið að þessu, er nú að miklu leyti eyðilagt.

Það, sem nú þarf að gera, er að taka til ræki-legrar athugunar, hvort ekki muni tiltækilegt að hefjast handa á ný um þessa framkvæmd.

En að þessu slepptu liggur fyrir að gera athug-un á því, hvort ekki sé hægt að gera endurbætur á þeim útbúnaði, sem notaður er við afgreiðslu skipa þarna við sandinn. Ég hef talað um það mál við framkvæmdastjóra Skipautgerðar ríkis-ins, Pálma Loftsson, og álitur hann, að það sé til-

tölulega auðvelt að bæta úr erfiðleikunum við skipaafgreiðslu þarna og það muni ekki hafa mikinn kostnað í för með sér, t. d. með því að smíða lokuð hylki, sem dregin væru í gegnum brimgarðinn.

Þessi sveit, sem ekki getur komið til sín og frá sér vörum nema í 2 eða 3 mánuði yfir sumarið, verður að sæta þeim afleiðingum af því, að framleiðslan verður þar einhæfari heldur en landgæði gefa tilefni til.

Till., sem hér liggur fyrir, fer aðeins fram á það að fá það rannsakað sem fyrst, að hve miklu leyti er hægt að bæta úr þeim vandkvæðum og létta af þeim erfiðleikum, sem Örfingar eiga nú við að stríða í þessu efni.

Ég vænti þess, að þessi till. nái samþykki hv. þd.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 18 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 77).

4. Bændaskóli Suðurlands.

Á 7. fundi í Ed., 14. ágúst, var útbýtt:

Till. til þál. um bændaskóla Suðurlands (A. 60).

Á 8. fundi í Ed., s. d., var till. tekin til meðferðar, hvornig ræða skyldi.

Of skammt var liðið frá útbýtingu till. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 9. fundi í Ed., 18. ágúst, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Eiríkur Einarsson): Ég þarf ekki að fylgja þessari till. eftir nema með fáum orðum. Ég held, að með öllum rétti megum við hana segja, að hún sé meinlaus með öllu, en ekki gagnslaus. Hún er flutt til þess að flýta fyrir undirbúningi þessa máls, svo að ekki standi á því, þegar til þarf að taka. Það, sem vitanlega þarf fyrst og fremst að gera, er að ákveða skólanum stað. Ég legg til, að þessi undirbúningur fari fram á þessu sumri til þess að flýta sem mest fyrir málinu og einnig til þess, að ef skólinn kynni að lenda á einhverri þeirri jörð, sem hefur nú fastan ábúanda, þá er nauðsynlegt að ákveða það sem fyrst, svo að menn hafi tímann fyrir sér, en þurfi ekki að bíða haustsins. Sunnlendingar standa einhuga að þessu máli og hafa mikinn áhuga á, að það nái sem fyrst fram að ganga og þar með, að hafinn verði sem fyrst undirbúningur málsins, sem er eðlilegt, og er útlátalaust fyrir ríkið, að svo verði gert. Og í trausti þess, að hv. d. lítist einnig svo að vera, legg ég till. undir atkvæði hennar.

Gísli Jónsson: Herra forseti. — Í sambandi við þetta mál vil ég leyfa mér að upplýsa hæstv. stj.

um, að í undirbúningi er annað mál, skylt þessu, en það er bændaskóli á Reykhólum. Fyrrv. stj. gerði það að ofurkappi að láta ríkið kaupa þessa jörð árið 1939 og fyrirbyggð með því, að þetta höfðuból væri reist við, svo að það væri ekki lengur þjóðinni og hreppnum til vansæmdar, en síðan hefur ekkert verið gert í því, og er það ekki sáemandi fyrir þjóðina, að það verði svo áfram. Því er það, að unga kynslóðin þar vestra, sem sé ungmennafélögin, hafa hafizt handa um að hrinda þessu máli í framkvæmd sem fyrst. Og í fullu trausti þess, að Alþ. á sínum tíma sýni þessu máli sömu samúð og þeirri till., sem nú er hér á dagskrá, vil ég ljá henni fylgi.

Hermann Jónsson: Hv. flm. þessarar till. segir, að till. sé meinlaus, og má segja, að hún sé meinlaus og gagnslaus, eins og var komið fram á varirnar á hv. þm. Það er alls ekki rétt, að það sé látið viðgangast hér á þingi, að viðhöfð séu þau vinnubrögð af mönnum, sem eiga að standa að stj. og eiga þar að geta fengið mál framkvæmd, að kasta till. inn í þingið og skora á stj. að gera þetta og þetta og setja upp hróka-ræður um, að þetta og hið skuli stj. gera, sem búið er að setja l. um. Svona vinnubrögð koma til með að gera þingið óstarfhæft.

Flm. (Eiríkur Einarsson): Ég hélt satt að segja ekki, að hv. þm. Str. mundi rísa hér upp úr sæti sínu með heilagri vandlætingu út af þessari till. Hann tók mig á orðinu, þegar ég sagði, að till. væri meinlaus. Ég gerði það með ráðnum hug að segja, að hún væri meinlaus, en ekki gagnslaus. En það var þessi sami hv. þm., sem eyddi málinu, þegar ég bar fyrst fram till. um bændaskóla Suðurlands, dró það undir kjólfald flokks síns með því að segja, að það væri mþn., sem ætti að athuga skólamálin í heild, en ég hef heyrt, að þessi n. væri ekki skipuð enn. Ég hélt að búmannshugur hans og velvilji til bænda væri svo mikill, að hann væri ekki á móti, að hafinn væri nauðsynlegur og eðlilegur undirbúningur undir þetta mál. Ég held, að það sé eitthvert flokksfylgi, sem veldur þessari afstöðu hans nú, alveg eins og þegar hann upphaflega eyddi málinu. Þegar málið var svo borið fram og samþykkt á síðasta þingi með fylgi allra flokka, þá heyrðist ekki meira nefnd þessi heildarskipulagning skólamála. En þó að hv. þm. Str. sé fylgjandi þeirri stefnu, þá hélt ég, að hann gæti látið óáreiða þessa meinlausu till. mína um að skora á ríkisstjórnina, að ljúka undirbúningi þessa máls á þessu sumri, því að þótt það sé svo í augnablikinu, að í ríkisstj. séu menn af sama flokki og ég, þá er það vitað, að fleiri mundu koma til að fjalla um þetta mál en ráðuneytið. Og hvað er á móti því að samþykkja þessa till.? Ekkert nema sjónarmið þeirra manna, sem vilja draga allt á langinn.

Gísli Jónsson: Ég skal vera stutturður. Ég get ekki látið hjá líða að minna hv. þm. Str., fyrrv. landbrh., á það, að það er skoðun hans, að hér megum við ekki ræða landbúnaðarmál. Hver er það, sem hefur flutt óþarfa málalengingar inn í þessa hv. d. og inn í þingið? Það er fyrst og fremst

Framsfl. Hér liggur fyrir langt nál. frá hv. þm. Str., sem er ómerkilegt og ekkert nema málalengingar, og geri ég þó ráð fyrir, að ræða hans um það mál muni þó verða miklu lengri og ómerkilegri heldur en nokkurn tíma sú langloka, sem þetta nál. er. Það situr því sízt á honum að vera að vita aðra fyrir óþarfa mál og óþarfa ræður hér á Alb.

Hermann Jónasson: Ég ætla ekki að eyða orðum við hv. þm. Barð., sem er nýkominn til þings og þá jafnframt — nei, það er bezt að tala ekki um það.

Flm. till. er einn af stuðningsmönnum ríkisstj., og hefði hann getað gengið upp í stjórnarráð til þess að ræða um málið við stj. sína. Í sumum þingum er það venja, að slíkar till. um framkvæmd mála eru ekki fluttar af öðrum en stjórnarandstæðingum. Sú vinnuáðferð, sem ég minnst á, er vissulega líklegri til árangurs en að flytja hér slíka till. um áskorun til ríkisstj.

Af því, sem hv. þm. Barð. sagði hér, var auðheyrt, að hann hafði reiðzt heldur en ekki. En þessi hv. þm. er þekktur að því að kunna illa að stilla skap sitt, enda varð hann sér til minnkunar af þeim ástæðum á þingmálafundum í Barðastrandarsýslu og mun yfirleitt verða það, hvenær sem hann kemur fram á fundum. Virðist hann nú ætla að fara að haga sér á sama hátt hér í hv. d. Hv. þm. talar um, að framsóknarmenn tefji þingið, en hægt er að benda á það og sanna, að sjálfstæðismenn hafa flutt fleiri og lengri ræður hér á þinginu en framsóknarmenn, og má minna á það til dæmis, að stjórnarsinnar héldu hér 11 ræður við 1. umr. dómnefndarinnar á móti einni stuttri ræðu framsóknarmanns. Svo kemur þessi hv. þm. hér fram og staðhæfir, að framsóknarmenn tefji þingstörfin, og viðhefur svipað orðbragð og á framboðsfundum í kjörðeminu, þar sem hann slysaðist inn í fyrsta sinn. En það mun brátt koma í ljós, hversu langt þing núv. ríkisstj. vill hafa, og mun þá verða auðvelt að dæma um það, hvorir tefja störf þingsins. En ég vil endurtaka þau orð mín, að ég tel það ósæmileg vinnubrögð, er flokksmaður ríkisstj., sem býr í næsta húsi við stjórnarráðið svo að segja, er að flytja hér slíka till. sem þessa í stað þess að fara upp í stjórnarráð og biðja ráðh. að skrifa tilmæli hans í minnisbók sína. Slíkar till. geta stjórnarandstæðingar borið fram, en ekki stjórnarsinnar.

Forseti (JJós): Ég sakast ekki um neitt, að því er snertir umr. þær, sem hér hafa farið fram, en vil þó minna á það, að ég tók þetta mál á dagskrá í trausti þess, að umr. yrðu ekki langar. Vil ég því fara þess á leit við hv. dm., að þeir stytti mál sitt eftir megni.

Forsrh. (Ólafur Thors): Vei þeim, sem hneykslinu veldur! Hv. 10. landsk. hefur orðið til þess að hneyksla hv. þm. Str. með því að bera fram þá till., sem hér er til umr. Hann átti ekki að fara þannig að, segir hv. þm. Str., hann átti að fara uppp í stjórnarráð og tala við stj. Svo var það í minni tíð. Hvað á þingið svo sem að vera að skipta sér af slíku? Svo stendur þessi

hv. þm. hér upp með dæmalausum rembingi og dróttar því að hv. þm. Barð., að hann hafi orðið sér til skammar á einhverjum framboðsfundi. Og þetta er maðurinn, sem var að tala um það einu sinni í útvarpsumr., að sjálfstæðismenn flöðruðu upp um bændur, og viðhafði í því sambandi orðið „svei“, rétt eins og þessir andstæðingar hans væru hundar. Hér má nú sannarlega viðhafa máltækið: „Öðrum ferst, en þér ekki“, eða, svo að ég noti bændamál: „Þér ferst, Flekkur, að gelta.“

Ég hef reyndar enga löngun til þess að troða illsakir við þennan hv. þm., en ég get ekki setið undir því þegjandi, þegar haldið er fram öðru eins og því, að þm., sem eru í flokki ríkisstj., megi ekki bera fram till. eins og þessa. Og ég verð að segja það fyrir mitt leyti, að ég tel mér skyldara að hlýða fyrirmælum, sem koma frá heilli þingið, en þeim, sem koma frá einum þm., jafnvel þótt hann sé flokksmaður minn. Og svo er þessi dæmalaus einræðishneigð þessa hv. þm. Hér kemur fram nýr þm., segir hann, sem leyfir sér að hafa skoðanir og meiningar og deila við mig. Og ég, sem hef setið á þingi, síðan ég lagði Tryggva Þórhallsson! — Og svo sú sannfæring hv. þm., að hann hafi nokkurs konar einkarétt á því að hafa vit á landbúnaðarmálum. Nei, það er vissulega hægt að bjóða okkur of mikið af slíku. Ég tel að visu, að þessi hv. þm. þurfi ekki að hafa minna vit á hlutunum en menn eins og gengur og gerist, en hann hefur ekkert meira vit á þeim en aðrir hv. þm. Og það er sannarlega kominn tími til að segja honum til syndanna í þessu efni.

Gísli Jónsson: Herra forseti. — Viðvíkjandi þeim áburði hv. þm. Str., að ég hafi orðið mér til skammar í Barðastrandarsýslu, vil ég benda á, að hv. þm. var ekki þar á fundum og hlýtur því að hafa söguna frá öðrum. Þá vil ég geta þess, að maðurinn, sem sendur var í sýsluna af hálfu Framsfl., varð opinberlega sannur að því að fara með slúður og lygar, samkvæmt vottorði frá framsóknarmönnum sjálfum. (Forseti hringir. — **HermJ:** Grunaði mig ekki, að hv. þm. mundi verða sér til skammar!)

Svo vil ég að lokum spyrja: Hverjir eru það, sem krafizt hafa útvarpsumr. um stjórnarskrármálið? Eru það ekki framsóknarmenn, sem krefjast þeirra, ekki til þess að geta haft áhrif á gang málsins, heldur til þess að geta sagt þjóðinni ýmislegt, sem ekki er satt? Og svo kemur hv. þm. Str. hér fram og brigzlar öðrum um, að þeir tefji þingstörfin með málskráfi.

Hermann Jónasson: Ég býst við því, að hæstv. forseti eigi oftast eftir að taka til bjöllunnar, þegar hv. síðasti ræðumaður talar. Hann sannaði fullkomlega orð mín með þessari síðustu ræðu sinni, enda er ekki nema gaman fyrir mig að láta klárinn sýna sig á skeiðinu, og þarf ekki mikið til þess að kippa honum niður á það skeiðið, sem honum er eðlilegast. Ég sé ekki, hvað hægt er að sökkva dýpra en það að standa hér upp og bera á mann, sem er ekki viðstaddur og á ekki sæti hér í hv. d., svo að hann getur ekki borið hönd fyrir höfuð sér, að hann hafi orðið

uppvís að því að fara með slúður og lygar. Mig undrar ekki, þótt hæstv. forseti hringdi. Hvernig gat hv. þm. betur sannað þau orð mín, að hann mundi verða sér til skammar á öllum fundum, sem hann tæki þátt í, fyrst hann gat ekki einu sinni varað sig, rétt eftir að honum hafði verið bent á þessa hættu? Þá endurtekur hv. þm. þau ósannindi sín, að framsóknarmenn tefji afgreiðslu mála hér á þingi, þótt honum hafi verið bent á slík dæmi um hið gagnstæða sem það, að samherjar hans halda 11 ræður við 1. umr. um dómnefndina, en einn framsóknarmaður eina stutta ræðu. Eru ekki meiri líkur til, að slíkur maður fari með ósannindi á fundum en sá maður, sem hann ber upp á, að farið hafi með slúður og lygar, þó að allir hér á þingi þekki hann að einstökum drengskap?

Um hæstv. forsrh. er það að segja, að hann virðist vera þessu máli álíka kunnugur og rafmagninu á Álfanesinu. Hann telur sig ekki hafa leyfi til að framkvæma þetta mál, ef ekki liggi fyrir annað en beiðni eins þm., og virðist hann ekki vita, að til eru 1., sem fyrirskipa, að þetta skuli gert, sem till. fer fram á. Hæstv. flm. virðist þó vita það, sem hæstv. ráðh. veit ekki, því að í grg. stendur: „Í 1. þeim frá síðasta Alþ., er ákveðna, að reisa skuli bændaskóla þennan, er svo fyrir mælt, að það skuli gert svo fljótt sem unnt er, þegar fé er veitt til þess í fjárl.“ Hæstv. ráðh. er auðsjáanlega ekki ljóst, að hér er ekki verið að biðja hann að skapa ný 1., heldur framkvæma 1., sem búið er að samþykkja. Í till. hv. flm. felst það, að ríkisstj. skuli framkvæma 1., sem þegar eru til. Ég mun ekki láta hjá líða, á meðan ég á sæti á þingi, að fordæma slíkar starfsaðferðir sem þessar, sem eru ekkert betri fyrir það, að þær hafa verið viðhafðar áður. Við verðum að venja okkur af slíkum aðferðum. Þingræðið stendur áreiðanlega svo höllum fæti um þessar mundir, að ástæða er til að leggja niður þær starfsaðferðir, sem orðið gætu til þess að veikja það enn frekar.

Hæstv. forsrh. var mjög reiður út af orðum, sem ég viðhafði í útvarpsræðu við síðustu kosningar. Sérstaklega olli það honum reiði, að ég hafði notað orðið „svei“. Hann talaði um, hve óviðeigandi það væri að nota þetta orð, því að það væri engu líkara en ég vildi líkja honum við hund, sem væri að flaðra upp um menn. Fyrst hæstv. ráðh. er svona hneykslaður af þessu, ætti hann að skoða Morgunblaðið frá þessum tímum, því að þar er mynd, sem sýnir andstæðinga hans í hundalíki vera að flaðra upp um kjósendur og biðja þá um fylgi.

Annars þótti mér engin þörf á því, að hæstv. ráðh. væri að skipta sér af þessari deilu, því að ég hélt, að hv. 10. landsk. væri eins vel fær um að svara fyrir sig og hann. En hæstv. ráðh. rýkur upp með ofsa, af því að honum finnst hv. 10. landsk. ekki hafa svarað eins vel fyrir sig og hann kaus. Ég mun sjálfsagt fá tækifæri til að ræða við hæstv. ráðh. síðar, en að þessu sinni mun ég ekki, nema til neyddur, eiga frekari orðastað við hann. En ég vil að lokum láta uppi þá sannfæringu mína, að stj., sem til er stofnað á þann hátt, sem honum er kunnugt og varla er hægt að tala um, getur ekki orðið langlíf.

Forsrh. (Ólafur Thors): Ef það er frumskilyrði fyrir löngu lífi ríkisstjórnar, að hún geri allt eftir beztu vitund, þá er óneitanlega fengin full skýring á því, að hv. síðasti ræðumaður hefur setið sjö ár í sæti forsrh.

Ég sagði áðan, að ég teldi mér skyldara að fara eftir tilmælum heillar þingd. en eins þm., þótt flokksmaður minn væri. Það, sem hv. þm. Str. sagði í sambandi við þetta, var útirsúnungur. Hann talaði um fáfræði mína og vanþekkingu, sagði, að ég vissi auðsjáanlega ekki, um hvað væri að ræða í till. Ef ég hefði ekki vitað það, þá hefði grg. að minnsta kosti átt að geta komið mér í skilning um það, því að þar er tekið fram, að 1. hafi verið samþ. á síðasta Alþ., þar sem svo er fyrir mælt, að þetta mál skuli framkvæma. En auðvitað vissi ég þetta fullvel. En minn hugur er nú samt svo mjög í átt til lýðræðis, að ég tel skyldara að fara eftir tilmælum þingsins en einstakra þm. — Hv. þm. hefur nú hvílt sig úr ráðherrastólnum í þrjá mánuði (eða réttar sagt, hvílt stólinn í þrjá mánuði, því að aldrei sýndist mér hann sjálfur þreytulegri en nú). Þá kemur hann fram og fer að prédika það, að við verðum að taka upp önnur vinnubrögð hér á þingi. Þessi vinnubrögð voru þó viðhöfð í ráðherratíð hans, og þá þótti honum þau nógu góð. Annars viðurkenni ég það, að orð hv. þm., er hann brigzlar mér um vanþekkingu, fljótræði og slíkt, eru ekki nema svipur hjá sjón, þegar þau eru borin saman við það, sem blað hans sagði um mig á kosningadaginn, því að þar var ég kallaður þjófur, lygari og falsari í einni og sömu grein. Það stóð ekki Hermann Jónasson undir þeirri grein, og gleður það mig.

Hv. þm. Str. ber ekki á móti því, að hann hafi líkt okkur sjálfstæðismönnum við hunda í útvarpsræðu sinni, en hann afsakar það með því, að hann hafi lært þar af Morgunblaðinu. (HermJ: Það er hægt að svei fleira en hundum.) En ég verð að segja það, að ég geri mun á því, hvort Þórarinn Þórarinsson viðhefur orðbragð eins og þetta í Tímanum eða forsrh. landsins. Ég tel, að maður, sem verið hefur forsrh. í sjö ár, geti ekki verið þekktur að því að viðhafa slík orð. Ég reiddist honum ekki fyrir þetta, en ég verð að segja, að ég sárskammaðist mín fyrir hann.

Flm. (Eiríkur Einarsson): Fyrst, þegar till. var borin fram af minni hálfu um stofnun bændaskóla á Suðurlandi, þá eyddi þáverandi forsrh., núv. þm. Str., málinu með þeirri röksemd, að hann ætlaði bráðlega að skipa n. til þess að athuga skólamálin í heild. Þessi nefnd var þó aldrei skipuð. — Síðan fluttu flokksmenn hans frv. um stofnun skólans, og var það lögfest. Nú flyt ég till. um, að þessu máli verði hraðað sem mest, en þá stendur fyrirv. hæstv. forsrh. upp og ætlar að verða æfur við. Ég vil spyrja hv. þm., hvað það er, sem veldur þessum hamskiptum. Hv. þm. segir, að þessi till. sé óþörf, vegna þess að flm. hefði getað farið í stjórnarráðið og lagt málið fram á þann hátt. Hv. þm. veik að því, að stj. sú, sem nú situr, mundi ekki eiga langt líf fyrir höndum. En einmitt þessi möguleiki er röksemd fyrir því, að æskilegt sé, að þingið láti í ljós vilja sinn í þessu máli.

Hv. þm. Str. segir, að ákveðið sé samkv. 1. að byggja bændaskóla á Suðurlandi. Þetta er alveg rétt, en till. mín fer fram á að hraða því sem mest, og enn fremur er nauðsyn á, að fjárveitingarvaldið viti glögg deili á málinu. Framkoma hv. þm. Str. í þessu máli er, eins og við mátti búast, þrúðmannleg orð, en undirtónninn ósvifinn.

Bjarni Benediktsson: Ég skal ekki blanda mér mikið í deilur þessa máls, en af því að ég er nýr þm. og hv. þm. Str. beindi þeim orðum til nýrra þm., að þeir skyldu ekki láta mikið á sér kræla, þá vil ég segja nokkur orð til þess að svara þessum hv. þm. Honum finnst hér um mjög óvenjulega aðferð að ræða, að þessi till. til þál. skuli vera borin hér fram, þegar búið er að setja 1. um þetta. Það er alls ekki óvenjulegt, heldur miklu frekar algengt fyrirbrigði. Ég leit áðan í Alpt. frá stjórnartíð hans. Tók ég af handahófi til dæmis árin 1935 og 1936. En bæði árin eru fyrstu þáttill., sem fram eru bornar á þessum þingum, hliðstæðar þessari till. til þál., sem hér er til umr., og báðar eru þær fluttar af stuðningsmönnum hv. þm. Str. eða stjórnar hans. Þessar till. til þál. eru ekkert einsdæmi, hvað þetta snertir, og allir vita, að hliðstæðar þáttill. eru bornar fram á hverju einasta þingi.

Till. frá 1935 var flutt af Sigurjóni Á. Ólafssyni og var um að rannsaka landhelgisgæzluna. Vissulega voru til 1. um landhelgisgæzlu, en samkv. því, sem hv. þm. Str. vill, þá átti þessi hv. þm. að koma til forsrh. og skjóta þessu að honum utan þings.

Fyrsta till. á næsta þingi, árið 1936, var frá hv. þm. N.-Þ., Gísla Guðmundssyni, og var um að láta fara fram rannsókn á vegastæði í Norður-Þingeyjarsýslu. Samkv. skoðun hv. þm. Str. gat þessi hv. þm. alveg eins hvislað því að forsrh. að láta framkvæma þetta.

Svona mætti lengi telja, en ég tel þetta nægilegt, og kennsla hv. þm. Str. er því gagnslaus með öllu. Annars furðar enginn sig á þessu hátt-erni hv. þm. og annarra framsóknarmanna. Þeir telja sig hafa einhver forréttindi í þjóðfélaginu og rjúka upp með offorsi, ef einhver mælir þeim mót. Það er því sannarlega mikið vandamál að venja þessa hv. herra á, að um þá gilda sömu lög og aðra á landi hér.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 9 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun efri deildar Alþingis (A. 80).

5. Vegagerð.

Á 5. fundi í Sp., 17. ágúst, var útbýtt frá Ed.: Till. til þál. um vegagerð (A. 69).

Á 9. fundi í Ed., 18. ágúst, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 10. fundi í Ed., 19. ágúst, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 11. fundi í Ed., 20. ágúst, var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Jónas Jónsson): Þessi till. er rökstudd nokkuð ýtarlega í grg. Hún lýtur að því að skora á ríkisstj. að hraða vissum umbótum á vegakerfi landsins. Það er eðlilegt, að vegakerfi okkar sé ekki eins gott og þörf er á, þegar þess er gætt, að byrjað var á vegakerfinu, áður en bifreiðarnar komu til sögunnar í stað hestvagnanna. Vegirnir verða því að gegna öðru hlutverki, en upphaflega var til ætlazt, ekki sízt nú á allra síðustu árum, er hingað er komið mikið af stórum erlendum bifreiðum. Á mörgum af vegum okkar hagar svo til, að bifreiðar geta ekki mæzt nema á nokkrum stöðum með löngu millibili, og er oft að þessu mikil töf. Vegamálstjóri hefur upp á síðkastið hallazt að því, að gera beri alla aðalvegi landsins svo breiða, að meðalbilar gætu mæzt á þeim, hvar sem er. En þessu verður ekki komið í kring þegar í stað, og það yrði auk þess fjögð dýrt. Er því vafamál, hvort stefna ber að þessu í stað þess að hafa vegina yfirleitt svo mjóa, að ekki sé hægt að mæstast á þeim nema á útskotum, sem höfð eru með ákveðnu millibili. Þessa vegi mætti þá síðar breikka, ef ástæða þætti til. Með þessu held ég, að betur væri þjónað þörfum landsins, sem eru þær, að vegakerfið sé langt og öryggi á vegunum aukið sem mest. Setuliðið hefur reyndar mjög beitt sér fyrir því, að farið yrði að leggja breiða vegi, bæði með því að auka þörfina á þeim og eins með beinum á-róðri, og það hefur komið því til vegar, að gerð hafa verið útskot til að mæstast á, t. d. í Hvalfirði, í Húnavatnssýslu og sums staðar á Suðurlandi. Vegurinn austur yfir heiðar hefur verið breikkaður, en þó eru þær partar, þar sem hættulegt er að mæstast.

Ég vil nú með þessari till. fara þess á leit, að hæstv. ríkisstj. hlutist til um það, að hafizt verði handa um það strax í sumar að gera staði fyrir bifreiðar, þar sem þær geti mæzt. Það er auðvitað ekki hægt að gera allt í sumar, en mikið má þó gera nú þegar. En ég tel það vafasama stefnu hjá vegamálstjóra að vilja hafa vegina tvíbreiða, nema þá allra helztu vegi landsins.

Vil ég svo ekki fjölyrða um þessa till. mína, en ég tel hana tvímælalaust orð í tíma talað.

Gísli Jónsson: Herra forseti. — Í sambandi við ræðu hv. þm. S.-Þ. vil ég leyfa mér að gera þá fyrirspurn til hv. þm., hvort þessar vegabætur séu að hans dómi svo aðkallandi, að nauðsynlegt sé til sérstakra ráðstafana umfram það, sem er á valdi vegamálstjóra að verja til þeirra af viðhaldsfé, að það eigi að ganga fyrir því að koma blómlegum sveitum í samband við vegakerfi landsins, en eins og kunnugt er, hafa ýmsar slíkar sveitir orðið mjög afskiptar um vegasamband og nauðsynlegustu vegafarmkvæmdir þar látnar sitja á hakanum, á meðan bornar hafa verið fram og samþykktar till. hér á þingi, meðal annars af þessum hv. þm., um reiðvegi og gangvegi meðfram aðalvegum.

Sigurjón Á. Ólafsson: Ég verð að taka undir það, sem hv. flm. sagði síðast, að þetta er orð í tíma talað. Ég hef að visu ekki farið mjög víða um landið, en þó hef ég séð nóg dæmi þess, að vegir eru of þröngir fyrir bifreiðakerfið. Það er því full nauðsyn að gera útskot, þar sem bifreiðir geti mætt, á mörgum af vegum okkar, því að þeim er mörgum svo fyrir komið, ekki sízt á Suðurlandi, að meðfram þeim eru mýrar eða þá skurðir, svo að ekki er hægt að aka út af þeim að jafnaði. Ég skal geta þess til dæmis, að ég fór í sumar um veg þessarar tegundar og var með bifreiðarstjóra, sem ók hægt og varlega. Við mættum tveimur bifreiðum, og svo var þröngt á veginum þeim, að bifreiðarnar skófust hvor á annarri.

Hv. þm. Barð. bar hér fram þá fyrirsögn, hvort þetta ætti að ganga fyrir því verkefni að koma ýmsum blómlegum sveitum, sem hingað til hafa verið afskiptar, í samband við vegakerfi landsins. Ég tel, að þetta tvennt mætti vel samrýma. Ég tel, að lagning slíkra útskóta ætti að geta samrýmt þeirri vinnu til viðhalds vegum, sem verður að fara fram á hverju ári. Við lifum á öld bifreiðanna, og við verðum að skilja, að vegir okkar verða að miðast við þarfir þeirra. En ég skal hins vegar sízt verða meinsmaður þeirra sveita, sem hafa enn ekki fengið vegi, því að ég skil vel þörf þeirra.

Flm. (Jónas Jónsson): Hv. 9. landsk. hefur stutt mál mitt í ræðu sinni, en um hv. þm. Barð. er það að segja, að hann virðist ekki vera alveg með á nótnum, að því er snertir fyrirkomulag þessara mála, enda er hann nýkominn á þing. Honum er ekki ljóst, að það eru tvenns konar fjárveitingar, sem hér koma til greina, annars vegar til nýlagningar vega og hins vegar til viðhalds vega. Framlög til nýrra vega eru ákveðin á fjárl., og mun kjördæmi hans fá að njóta þeirra framlaga sem önnur. En svo er mikil upphæð, sem fer til þess að viðhalda vegum og ríkisstj. ræður yfir en ekki Alþ. Og þetta rekst engan veginn hvað á annað. Hvað er viðhald vega? Það er að gera þá færa. En það er nú svo, að margir vegir hér á landi geta naumast talizt færir. Vegur getur ekki talizt fær, ef hann er svo slæmur, að hann stórskemmir farartækið, eins og oft vill verða og hv. 9. landsk. tilfærði dæmi um. Þetta viðhald vega kostar að visu mikið fé, en viðgerð farartækja kostar líka fé, sérstaklega á þessum tímum, þegar bifreiðar verða stundum að biða hálfan eða heilan mánuð eftir viðgerð. Hv. þm. Barð. er vanari að vera á sjó en landi, og honum er því ekki eins ljóst og hv. 9. landsk., að þessir vegir eru frá upphafi vansmið vegamálastjóra og bera vitni um lítið verksvit. Það er eins og þegar keypt er gallað skip og settar í það vélar, sem ekki duga, af því að þeir, sem stóðu fyrir skipskaupunum, höfðu ekkert vit á málunum. Þetta ætti háttvirtur þingmaður að skilja.

Ég skal svo hugga hv. þm. með því, að verði ég á þingi, þá skal ég styðja það, að lagður sé svo riflegur skattur á stríðsgróðamenn og spekulanta, að nóg fé verði til að leggja í vegi þá, sem hann ber fyrir brjósti.

Gísli Jónsson: Ég skal ekki svara áráðs hv. þm. S.-Þ. á vegamálastjóra mörgum orðum. En þó að ég hafi lítið vit á landjörðinni, eins og hann komst að orði, hygg ég, að hann hafi minna vit á vegagerð, og því sé það ofmælt, sem hv. þm. sagði um vegamálastjóra, einn bezta og samvirkusamasta embættismann þessa lands. Hinu hefði hann aftur á móti mátt svara beint, sem ég spurði hann um, hvort þetta ætti að ganga fyrir því að tengja blómlegar byggðir við vegakerfi landsins. Þessu hefur hann ekki svarað, og var þess raunar ekki að vænta, að hann mundi hugsa svo mikið um sveitirnar eða bera hag þeirra svo mjög fyrir brjósti, að hann treystist til að svara þessu neitandi. Kemur hér fram hinn sanni hugur hans til sveitanna. En ég tel hins vegar, að enga þáttill. þurfi til, ef hér er einungis um að ræða venjulegt viðhald vega. Þarf áreiðanlega ekki að áminna vegamálastjóra í því efni. Þar hefur hann eins gott vit á málunum og hv. þm. S.-Þ. Ég hef auðvitað ekkert á móti því, að vegir landsins séu lagfærðir, en ég vil aðeins fá úr því skorið, hvort fé það, sem til þess fer, á að dragast frá því fé, sem fara á til vegagerða í dreifbýlinu, og þá jafnframt að verða til þess að tefja þær framkvæmdir, eða hvort hér er aðeins um að ræða ábendingu til vegamálastjóra að láta þessar lagfæringar á vegunum ganga fyrir öðru nauðsynlegu viðhaldi.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 14 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 13 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun efri deildar Alþingis (A. 94).

6. Söluverð á sildarmjöli til fódurbætis.

Á 2. fundi í Sp. var úthýtt:

Till. til þál. um söluverð á sildarmjöli innanlands til fódurbætiskaupa (A. 2).

Á 3. fundi í Sp., 7. ágúst, var till. tekin til fyrri umr.

Forsrh. (Ólafur Thors): Herra forseti. Þegar núverandi ríkisstj. tók við völdum um miðjan maí s. l., þá lýsti hún því yfir, hvert hennar hlutverk yrði, og með leyfi hæstv. forseta vil ég lesa hér upp nokkurn hluta þeirrar yfirlýsingar. Þar segir svo: „Hlutverk stjórnarinnar verður því fyrst og fremst það tvennt að sjá farborða máli því, er stjórnarskiptum hefur valdið — stjórnarskrármálinu — og að inni af hendi það höfuðverkefni undanfarinna ríkisstjórna að verja þjóðina gegn áföllum á þessum einstæðu og örðugu tímum, framfylgja lögum og annast daglega afgreiðslu þeirra mála, er á hverjum tíma koma til úrskurðar og framkvæmda sérhverrar ríkisstjórnar. Ríkisstjórnin mun samkv. eðli málsins ekki telja sig færa um að taka upp eða fylgja fram nýjum ágreiningsmálum, meðan stjórnarskrármálið er til með-

ferðar, nema hún telji óumflýjanlega þjóðar-nauðsyn til bera.“

Enn fremur segir á þessa leið: „Þá er það vilji stjórnarinnar, að skipuð verði mþn., er semji frv. til l. að nýrri stjórnarskrárbreyt., og gefist þá Alþ. kostur á að ganga endanlega frá sjálfstæðismálum þjóðarinnar í samræmi við áður gefnar yfirlýsingar Alþ. í þeim efnum, þannig að stofnað verði lýðveldi á Íslandi.“

Samkv. þessu hefur ríkisstj. ekki talið rétt að hafa málefnaflutning fyrir Alþ. nú, og stuðnings-flokkur stjórnarinnar, Sjálfstfl., kys einnig, að svo verði. Samt hefur ríkisstj. lagt fyrir Alþ. eitt frv. og eina till. til þál. og mun sennilega flytja annað frv., en þess ber að gæta, að ríkisstj. litur eigi á þetta sem málefnaflutning, heldur sem framkvæmdaratriði, því að eðli þessara mála er þannig, að ríkisstj. mundi hafa framkvæmt þau eftir heppilegum leiðum, ef Alþ. hefði ekki komið saman nú. Ríkisstj. hefði þá afnumið nokkurn hluta gerðardómsl. með brbl. og hlutazt til um, að verð á sildarmjöli yrði eins og farið er fram á í till. þeirri til þál., sem hér liggur fyrir til umr. Það hefur sýnt sig með gerðardómsl., að þau hafa eigi verið haldin sem skyldi, og það er illt að halda í bókstaf l., sem í rauninni eru úr gildi. Nú síðast reis upp deila um kaupgjald þeirra, sem vinna við afgreiðslu skipa, og horfði illa í því máli. Ríkisstj. bærust þá skilboð frá því erlenda valdi, sem hér er nú, þess efnis, að ef eigi yrði ráðin bót á þessu, þá ættum við það á hættu, að hætt yrði að lána Íslendingum skipakost til aðdráttar á nauðsynjavörum, en undir því geta landsmenn eigi risið. Þegar svo var komið, taldi ríkisstj. ekki annað fært en hækka kaupið til þess að verjast siglingastöðvun. Þetta er í stuttu máli sú skýring, sem ríkisstj. hefur fram að færa fyrir því, að hún flutti þessi mál nú, þrátt fyrir fyrri yfirlýsingar af hennar hálfu.

Auk frv. þessa um afnám gerðardómsl. og till. til þál. um söluverð á sildarmjöli innanlands, þá mun ríkisstj. að öllum líkindum flytja frv. til l. um hafnargerð á einum stað hér á landi.

Varðandi þessa till. til þál., sem hér liggur fyrir, nægir að mestu leyti að vísa til grg. hennar. Aðalefni till. er það, að ríkisstj. megi greiða úr ríkissjóði fé, sem telst nauðsynlegt til þess, að verð á sildarmjöli verði eigi herra á þessu ári á innlendum markaði heldur en það var síðasta ár, eða 32 krónur pr. 100 kg. Vonandi er hv. Alþingi sammála um, að eins og nú er ástatt fyrir landbúnaðinum, þá munu bændur ekki geta risið undir herra verði, og þess vegna þarf hið opinbera að gera ráðstafanir í þá átt. Grassprettan hefur verið slæm, og enn fremur kemur þar fleira til greina, svo að horfurnar eru ekki glæsilegar fyrir bændurna nú. Af þessu leiðir, að þörf bændna fyrir fôðurmjöl verður með allra mesta móti í ár, en afkoma margra bændna hins vegar ekki svo góð, að þeir geti keypt mjöl herra verði en áður um ræðir. Það má geta þess, að mjölkaup bændna s. l. ár munu hafa numið hér um bil 5600 smálestum, en nú má gera ráð fyrir, að þessi kaup nemi allt að 7000 smálestum. Með samnangi dags. 27. júní 1942 seldu Íslendingar Agricultural Marketing Administration, U. S. Depart-

ment of Agriculture 25000 smálestir af sildar- og fiskimjöli, með svo háu verði, að samkv. útreikningum, sem gerðir hafa verið og miðast að nokkru leyti við gæði mjölsins (proteinmagnið í mjölinu), mun láta nærri, að það verði tæpar 52 krónur hver 100 kg fob. Munurinn yrði því tæpar 20 kr. á seknum. Ef 7000 smálestir færu á innlendan markað með 32 króna verði, þá mundi það baka ríkissjóði útgjöld, allt að 1 millj. og 400 þúsund kr. — Tekjur ríkissjóðs eru miklar nú og meiri en gert var ráð fyrir, þegar fjárl. voru samin, en útgjöldin eru einnig meiri. Þess vegna hefur ríkisstj. talið rétt að afla ríkissjóði sérstakra tekna til að standast þessi útgjöld og ákveðið að hagnýta heimild í 5. gr. laga nr. 98 1941 til þess að leggja 10% útflutningsgjald á útfluttan fisk, annan en þann, sem brezkka matvælaráðuneytið flytur út. Nú hefur risið upp óánægja um þetta, sérstaklega hjá þeim útgerðarmönnum og sjómönnum, sem veiða fisk og selja í skip, svo að vera má, að þessu verði breytt þannig, að heimildin nái aðeins til togara og annarra þeirra skipa, sem sippa með eigin afla. Ríkisstj. telur, að þessi atvinnuvegur þoli þennan skatt, en álitur, að gera beri nákvæmar athuganir, áður en reglugerðin er framkvæmd, vegna þeirrar óánægju, sem upp hefur komið, og af því að markaðsverð á ísfiski í Englandi hefur verið með minnsta móti nú að undanförmu.

Ekki er unnt að svo stöddu að segja, hversu miklar verði tekjur ríkissjóðs af þessum tolli, en á pappírnum, að óbreyttum kringumstæðum, munu þær nema allmörgum milljónum króna. En sá galli er á gjöf Njarðar, að bein afleiðing af þessum tolli verður rýrnun tekjuskattsins og stríðsgróðaskattsins annars vegar, en útsvarsstofns bæjar- og sveitarsjóða hins vegar. Ef ekki þykir nauðsynlegt að bæta bæjar- og sveitarfélögunum þennan tekjumissi, þá verða aukatekjur ríkisins af þessum tolli allmiklu meiri en útgjöldin vegna mjölsölnunnar.

Þetta er sú grg., sem ríkisstj. hefur fram að færa með þessari till. til þál., sem ég vona, að fái góðar undirtektir hér á hæstv. Alþ. — Ég vil svo gera það að till. minni, að málinu verði að þessari umr. lokinni vísað til síðari umr. og fjvn.

Finnur Jónsson: Hæstv. forsrh. gerði gerðardómsl. að umtalsefni, og að sinni mun ég ekki ræða um þau, en aðeins segja það, að Alþfl. má nú vel við una, að hæstv. ríkisstj. skuli hafa lagt fram frv. til l. um afnám þeirra, því að þá hefur allt það komið fram, sem Alþfl. sagði, að yrði um framkvæmd þeirra l.

Út af þeirri till. til þál., sem hér liggur fyrir til umr., get ég sagt það, að mér finnst hér rétt stefnt, hvað snertir að lækka fôðurmjöl á innlendum markaði, en hins vegar verður að taka tillit til þess, þegar ákveðið er verð á landbúnaðarafurðum, og í trausti þess tel ég rétt, að þessi till. nái fram að ganga.

Í grg. er minnzt á, að nauðsyn beri til að afla ríkissjóði tekna til þessara útgjalda, og er þar gripið til þeirra ráða að leggja útflutningsgjald á útfluttan ísfisk, annan en þann, sem brezkka matvælaráðuneytið flytur út.

Ég tel ekki rétt að nota heimildina til þess að

taka útflutningsgjaldið nema að litlu leyti. Það kemur nú ári of seint, og það því fremur, sem kaupverð hér heima hefur hækkað, en ekki markaðsverðið í Englandi. Það hefur verið krafna Alþ. fl. frá upphafi, að þetta útflutningsgjald yrði lagt á stríðsgróðasölurnar. En breyt. á fiskverðinu hafa nú hins vegar valdið því, að um þetta mál er ekki hægt að tala sem áður fyrr.

Það gleður mig, ef hæstv. forsrh. ætlar að taka reglugerðina til nýrrar athugunar, því að það er svo um mörg skipin, að þau verða að hætta að sigla, ef þetta gjald verður á lagt. Ég tel nauðsynlegt að flokka þau niður og vænti, að hæstv. forsrh. taki það til ræðilegrar athugunar, því að ætlunin með útflutningsgjaldinu var auðvitað sú að létta undir með smáútgerðinni, en ekki að drepa hana niður. Í grg. stj. fyrir þessari þátttill. er ekki gert ráð fyrir, að þetta útflutningsgjald sé notað nema í þessum eina tilgangi. En mætti ekki einnig nota það til þess að greiða smáútgerðinni þann halla, sem hún kynni að verða fyrir?

Ég sé svo ekki ástæðu til að ræða þetta meira, en vænti fastlega, að hæstv. forsrh. athugi þetta mál, þar eð ekki má við svo búið sitja.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. — Það er þrennt, sem ég vildi minnst á. Margir bændur munu nú þegar hafa tryggt sér mjöl frá f. á., efir að það tók að hækka í verði, og keypt það allt upp undir 45 kr. tunnuna. Eiga nú þessir bændur að fá greitt til baka, eða eiga þeir að gjalda forsjálni sinnar? Í öðru lagi hefur það viljað brenna við, að verksmiðjur einstaklinga hafa ekki alltaf viljað selja mjöl sama verði og verksmiðjur ríkisins. Þetta er einkum óhagstætt vegna langra flutninga á mjölinu. Þannig virðist lítið vit í að flytja t. d. síldarmjöl frá Siglufirði eða Raufarhöfn til Austfjarða til bænda þar, en flytja aftur út síldarmjölið frá Seyðisfirði. Fleiri óþægindum getur þetta valdið, eins og þeim, að bændur eiga erfiðara með að fá mjölið heim til sín á hentugum tíma. Vænti ég þess, að hæstv. stj. geri ráðstafanir til, að allar verksmiðjur selji sama verði.

Ég vil að lokum undirstrika það, sem síðasti ræðumaður sagði um, að athuga þyrfti reglugerð fyrir tekjuöfluninni í þessum tilgangi. Það hefur verið ákveðið að leggja 10% toll á útfluttan fisk, en þetta hefur orðið til þess, að smáskipin, sem keypt hafa í sig fisk til flutnings og sölu í Bretlandi, hafa hætt siglingum, og sjómenn geta ekki haldið áfram röðrum, því að þótt þeir vildu salta, vantar víða salt. 10% tollinn þarf því að afnema, og það þarf að gera fljótt, ef ekki á að stöðva útgerðina hér og þar í landinu.

Forsrh. (Ólafur Thors): Herra forseti. — Út af ræðu hv. þm. Ísaf. vil ég taka þetta fram: Það er að sjálfsögðu alveg rétt, að útflutningsgjaldið falli aðeins á þá, sem færir eru um að bera það, enda minnr mig, að í l. um það sé tryggt, að svo sé jafnan. Þetta er alveg sjálfsagt. Ég leit svo á, að af þessu nýja gjaldi stafaði engin slík hætta. Miðum t. d. við 100 tonna skip, er kaupir fisk fyrir 45 þús. kr., og skattur á það kaupverð er 4—5%. Þetta skip selur aflann fyrir £ 7200,

Alþt. 1942. D. (60. löggjafarþing).

eða það er um £ 6500 að frádreginni aflaryrnun. Þessi nýi skattur getur ekki, samkvæmt eðli málsins riðið baggamuninn. Þessi atvinnuvegur hefur ekki barizt í bökkum. En hvað sem því líður, er sjálfsagt að taka tillit til óska sjómanna og almenns þingvilja í þessu máli og fresta framkvæmd þessa atriðis, meðan verið er að ganga úr skugga um, að útgerðin þoli þetta. Það orkar þó ekki tvímælis, að togararnir þola það. En þó er, eins og ég sagði áðan, sjálfsagt að taka þetta mál til fullrar athugunar. Og engin neyð rekur ríkissjóð til að leggja þetta gjald á skipin umsvifalaust.

Hv. þm. Ísaf. hafði skilizt af grg. þátttill., að nota ætti gjald þetta aðeins í þeim eina tilgangi, sem þar er tilgreindur. Hvert sem þetta má teljast rétt skilið eða ekki, þá vakti þetta ekki fyrir stj. Hún mun verja þessu fé eins og hún vill, og þá til styrktar smáútgerðinni, ef þurfa þykir.

Varðandi fyrirspurn hv. 1. þm. N.-M. um endurgreiðslu til þeirra bænda, er af forsjálni hafa þegar birgt sig upp af mjöli, þá leyfi ég mér að vísa til grg. þátttill., er hann mun ekki hafa lesið, því að þar stendur skýrum stöfum, að gert sé ráð fyrir þessari endurgreiðslu, 11 kr. á hverja tunnu.

Varðandi sölu verksmiðjanna til bænda er það að segja, að síldarverksmiðjum ríkisins einum ber skylda til að selja við þessu verði. Stj. hefur ekki aðstöðu til að skylda aðrar verksmiðjur til þess. Hins vegar mun hún leita hófanna um það og stuðla að því, að hver og einn geti fengið mjöl frá næstu verksmiðju, því að reikningslega getu svo verksmiðjurnar jafnað þetta sín í milli á eftir. Þetta yrði til þess, að flutningskostnaður fyrir hvern einstakling yrði sem minnstur.

Hermann Jónasson: Herra forseti. — Ég tel, að ráðstöfun sú, sem hér um ræðir, sé alveg sjálfsögð. — Ég þarf ekki að taka fram, það sem komið hefur þó fram hér í umr., að þessar ráðstafanir eru ekki eingöngu gerðar fyrir bændurna. Þær eru það aðeins að vissu leyti. En fyrst og fremst eru þær gerðar fyrir þjóðina í heild í þágu framleiðslunnar. Það ætla ég, að muni sýna sig, að þessi heimild muni einmitt verða notuð af kúaeigendum og kúabúum kaupstaðanna eigi síður en sveitabændum. Út af fyrir sig er þetta góð hjálp bændum og öðrum kúaeigendum, en ein sér nær hún þó of skammt um mjólkurframleiðsluna, þar eð ekki er hægt að nota síldarmjöl handa kúum, nema ásamt öðrum fódurbæti. Það er því sjálfsagt að sjá fyrir honum og eigi sízt til handa kúabúunum hér á Suð-Vesturlandi. Þykir mér líklegt, að stj. hafi gert ráðstafanir til þess, og mun það koma fram í þál. um það mál, sem hér er á dagskrá.

Annars hefur þetta mál tvær hliðar. Önnur er sú, að stj. fær heimild til að tryggja bændum síldarmjöl hjá Síldarverksmiðjum ríkisins við lægra verði en fæst á erlendum markaði, og er mismunurinn á því söluverði og markaðsverði, sem er áætlaður um 1½ millj. kr., að nokkru greiddur til bænda og að nokkru til verksmiðjanna. Hið raunverulaga framleiðsluverð mjólsins mun liggja á milli söluverðsins til bænda og verðs þess, sem fæst á erlendum markaði, og er

því í rauninni sú upphæð ein goldin vegna bændanna, sem nemur muninum á framleiðsluverðinu og söluverðinu til þeirra hér innanlands.

Hin hliðin á málinu er sú, að helmingi nefndrar upphæðar eða um $\frac{3}{4}$ hlutum úr milljón, er hér verið að verja til aukningar á landbúnaðarframleiðslunni. En hvers vegna er svo komið? Það er af því, að vinnuafli hefur skort til lífsnauðsynlegra framkvæmda og framleiðslu. Og þetta er gert til þess að halda niðri verði landbúnaðarafurða vegna neytendanna. Væri þessi ráðstöfun ekki gerð, leiddi það óhjákvæmilega af sér verðhækkun þessara vara. Ef heildarupphæðin vegna þessara ráðstafana er 1½ millj. kr., þá þarf að greiða $\frac{3}{4}$ millj. vegna óþarfa vinnuframkvæmda, eyðslu vinnuafslins. Og ég læt ósagt mál, hve mikið hefur verið greitt úr ríkissjóði til þess að halda niðri verði á neyzluvörum. Með rétttri notkun vinnuafslins hefði stj. getað sparað $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ millj. kr.

Það rekur að því, ef ekki verða gerðar ráðstafanir til að skipuleggja vinnuaflið, að ríkið geri þær neyðarráðstafanir, sem þarf, og er það svo sjálfsgjald, að ekki þarf að ræða það. En hér er líka að ræða um allt að helmingi meira sildarmjöl í ár en endranær, a. m. k. einum þriðja meira.

Atvmrh. (Magnús Jónsson): Af því að hér liggur fyrir till. til þál um innflutning erlendra fódurvara og rætt hefur verið um það spursmál nánar, þá tek ég fram, að ég mun ekki fara mikið út í það mál að svo komnu, en get þess í sambandi við ræðu hv. þm. Str., svo að það komi í þingtíðindum með þessu máli, að það hefur þegar verið hugsað fyrir því að flytja til landsins fódurbæti og séð fyrir skiprúmi til þess.

Einar Olgeirsson: Ég býst við, að allir hv. þm. séu sammála um aðalatriði þeirrar till., sem liggur fyrir, og geri hana ekki að sérstöku umtalsefni. Að því er snertir þær aðferðir, sem á að nota til þess að útvega tekjur til þess að standast þau útgjöld, sem ríkissjóður tekur á sig með þessu, þá heyrir mér á hæstv. forsrh., að það muni verða athugað að láta ekki 10% útflutningsgjaldið koma hart niður á smáútveginum, — að það komi til með að stöðva hann, eins og nú lítur út fyrir og veruleg hætta er á. En á þessu stigi málsins ætla ég ekki að ræða það til hliðar.

En eitt atriði í ræðu hv. þm. Str. vildi ég gera nokkra aths. við, og það er, að ástæðan til þess, að nú skuli vera borgaðir $\frac{3}{4}$ úr milljón úr ríkissjóði til þess að gera bændum mögulegt að fá fódur handa skeppnum sínum, það stafar alveg sérstaklega af skorti á vinnuafli til landbúnaðarins. Hvernig stendur á þessum skorti? Mér virðist liggja í orðum hv. þm. Str. og hefur komið fram í flokki hans og blöðum, að það væri ef til vill að einhverju leyti verkalýðnum og verkalýðssamtökunum að kenna. En einmitt verkalýðssamtökin og sérstaklega það félag ófaglærðra verkamanna, sem stærst er í landinu og mest áhrif getur haft, sem sé Dagsbrún, hefur fyrir meira en missiri síðan skrifað ríkisstj., sem þá sat og þessi hv. þm. var forsrh. og landbrh. fyrir, og boðið stj. vinsamlega samvinnu um að tryggja

vinnuafli til þess að geta framleitt það, sem landsmönnum er nauðsynlegt. En sú ríkisstj., sem að völdum sat og þessi hv. þm. var forsrh. í, hafði aldrei svo mikið við einu sinni að svara þessum bréfum frá stærsta verkalýðsfélagi landsins. Þvert á móti gerði sú ríkisstj. ráðstafanir, sem þessir verkamenn gátu ekki skilið öðruvísi en sem hnefahögg í andlit þeirra, — ég á við setningu gerðardómsl. Í stað þess að taka upp vinsamlega samvinnu við verkalýðinn um að leysa vandamál, sem verkalýðssamtökin sáu í janúar eða febrúar, að hlutu að vera aðsteðjandi, í stað þess að svara vinsamlegri málaleitun um samvinnu reynir stj. að framkvæma gerðardómslöginn þvert á móti vilja og hagsmunum verkalýðssamtakanna og án þess að hafa vald á bak við sig í landinu, sem gæti virkilega framkvæmt þessi þvingunarlög, þannig að auðséð var, að verið var að koma öllu í öngþveiti. Hv. valdhafar hafa kannske ekki verið búnir að átta sig á því, hvaða vald verkalýðurinn er í landinu. Þeir hafa ef til vill lært það síðan.

Ég vildi taka þetta fram vegna þess, að mér fannst í þessari ræðu hv. þm. Str. koma fram greinileg tilhneiging til að skella skuldinni á verkalýð bæjanna fyrir það, að orðið hefur að greiða $\frac{1}{4}$ millj. kr. til þess að tryggja nauðsynlega framleiðslu landbúnaðarins, og þetta mundi vafalaust ekki verða seinasta fjárfúlgan í þessu skyni.

Ég verð hins vegar að segja, að sú stj., sem tók við, hefur ekki heldur tekið upp þessa samvinnu við verkalýðssamtökin, sem nauðsynleg hefði verið, þó að hún hafi hins vegar, eins og hæstv. forsrh. skýrði frá í framsöguræðu sinni, séð, að ekki var til neins að halda áfram með það öngþveiti, sem búið var að skapa með gerðardómsl., og hafi byrjað að láta undan. Og ég held það sé nauðsynlegt, að hv. þm. geri sér ljóst í byrjun þessa þings, að hér er um að ræða vandamál, sem ekki er hægt að leysa nema með vinsamlegri samvinnu við verkalýðinn. Á móti því hefur verið stritazt alveg sérstaklega síðasta missirið og í raun og veru lengur, og afleiðingin er það öngþveiti, sem nú hefur skapast.

Í sambandi við fyrirsögn, sem þegar er komin fram um það, hve mikið er greitt með ýmsum afurðum, sem framleiddar eru í landinu, til að halda niðri verði á þeim, vil ég bæta því við, að mjög æskilegt væri að fá upplýst, hvað sé greitt með þeim vörum, sem ekki eru framleiddar í landinu, eins og t. d. áburði. Og ekki kemur til mála, að nokkur haldi fram, að islenzkir verkamenn eigi heinan eða óheinan þátt í því.

Haraldur Guðmundsson: Ég tók svo eftir hjá hv. þm. Str., að hann léti þau orð falla, að með því að taka úr ríkissjóði til að greiða mismun á markaðsverði og söluverði til bænda á sildarmjöli væri verið að losa ríkisverksmiðjurnar við skuldbindingar, sem á þeim hvíla samkv. 1. (HermJ: Að nokkrum hluta.) Ég hygg þetta sé ekki rétt. Mér er kunnugt um það ákvæði, sem hann á við, en skilningur hans á því fær ekki staðizt. Verksmiðjunum er skylt að taka sild til vinnslu af framleiðendum og skila þeim því verði, sem fyrir afurðirnar fæst, að frádregnum vinnslukostnaði.

Hvernig er unnt að ákveða framleiðslukostnað á mjöli úr þessari sild öðruvísi en eftir á, og þá á sama hátt, þ. e. markaðsverð að frádregnum kostnaði við sölu til útlanda? Og sama hlýtur að eiga við um þá sild, sem keypt er föstu verði, þegar litið er til fleiri ára. Því að ef ríkisverksmiðjurnar selja verulegan hluta mjölsins innan lands fyrir lægra en markaðsverð, geta þær eigi greitt jafnhátt verð fyrir sild og aðrar verksmiðjur.

Ég fagna því, að hæstv. forsrh. leggur nú til, að þessi verðmunur verði endurgreiddur ríkisverksmiðjunum, því að það er sú eina sjálfsagða og eðlilega leið í þessu efni. Ég er því samþykkur, að ráðstafanir séu gerðar til þess að sjá bændum fyrir fôðurbæti með því verði, sem hér er um að ræða, og tel það, eins og ástætt er, eðlilega ráðstöfun, enda sé tillit til þess tekið við ákvörðun um verð á landbúnaðarafurðum. Hins vegar verð ég að segja það, að út af fyrir sig sé ég ekki frekari ástæðu til að binda þær tekjur, sem koma af útflutningi af ísfiski, sérstaklega til þessara aðgerða. Mér sýnist það „skúffukerfi“ á-
stæðulaust.

Annars gáfu ummæli hæstv. forsrh. í fyrstu ræðu hans og enda í síðari ræðu líka tilefni til ýmissa hugleiðinga. Sérstaklega minntu þau mig á gamalt orðtak, að batnandi manni er best að lifa. (Forsrh.: Þegar maður er kominn í svona góðan félagsskap!) Ég hygg, að hæstv. forsrh. hafi hitt naglann á höfuðið. Ég get ekki látið hjá líða að minnast á, að allt frá 1940 hefur Alþfl. stöðugt krafizt þess, að útflutningsgjald væri lagt á gróða af ísfisksölunni. Fyrst var ekki lagaheimild til þess, en hún var tekin upp vorið 1941. En heimildin hefur ekki fengizt notuð fyrr en nú þrátt fyrir mjög ákveðnar áskoranir Alþfl. Og ekki get ég neitað, að mér finnst ákaflega slysalegt hjá hæstv. ráðh., svo að ekki sé dýpra tekið árinni, að hafa frestað svo lengi framkvæmd 1. Það er bersýnilegt, að þegar hann nú telur vel fært að leggja 10% útflutningsgjald á þessa sölu, þá var það brýn og óhjákvæmileg skylda hans að gera það fyrr, meðan meiri gróði var á sölnunni, fyrir öll þau skip, sem voru í ísfiskflutningum og keyptu afla úr bátum hér við land. Því að það er verulegur munur, hvort þau þurfa að borga 45 eða 35 aura fyrir hvert kg af þorski og tilsvarendi hækkandi verð fyrir annan fisk. Hitt er líka slysalegt, þegar svo loks reglugerðin kemur, að þá skuli allir skornir niður við sama trog. Hæstv. ráðh. er svo kunnugur þessum atvinnuvegi, að hann veit vel, að slíkt er engin sanngirni, enda viðurkennt í umr. Ég hygg, að fyrir togarana og hin stærri flutningaskip, sem a. m. k. sigla á hafnir, þar sem þau þurfa ekki að biða lengi eftir afla, sé tiltölulega auðvelt að greiða þetta gjald, og miða ég þá ekki við sölu síðustu daga, heldur um nokkuð lengri tíma. Aftur þekki ég það, að á Austfjörðum hafa engin skip íslenzk keypt fisk, að undanteknum þeim, sem búsett eru á Norðfirði, og útgerðarmenn þar eystra eiga sölu sína að langmesta leyti undir því, að Færeyingar séu til að kaupa. Þessi kaup hafa verið ákaflega illa skipulögð, skipafjöldi óþarflega mikill, og hafa skipin orðið að biða upp í 6 vikur, kannske lengur, eftir förmum, sem í mörg-

um tilfellum eru ekki stærri en 50—60 tonn og kannske minni. Það liggur í augum uppi, að það er mikill aðstöðumunur hjá þessum skipum, sem eru svona litil og fá litla farma, sem tekur langan tíma að ná í, eða hinum stærri skipum, sem koma á hinar stærri hafnir, fá fljóta afgreiðslu og taka stærri farma, svo að ekki sé borið saman við togarana, sem selja eigin afla. Sá aðstöðumunur er svo mikill, að það er engin skynsemi að setja sömu ákvæði í báðum tilfellum um útflutningsgjald. Og ég fagna því, að hæstv. ráðh. hefur lofað að athuga skjótlega, hvort ekki sé ástæða til að fella einhver af þeim flutningaskipum, sem minnst geta flutt, en erfiðasta hafa aðstöðu, undan þessu gjaldi. Miðað við þá útreikninga, sem hæstv. ráðh. flutti hér, þar sem hann gerði ráð fyrir, að flutningaskip, sem flytur 100 tonn af þorski og selur fyrir 7200 pund, ætti að hafa samilega útkomu, þá hygg ég það sé alveg rétt. Sé aftur á móti um 50—60 tonna farm að ræða, skiptir þetta gjald mjög miklu máli. Þess verður enn fremur að gæta, að í því tilfelli, sem hæstv. ráðh. talaði um, er breyt. frá því, sem var í vetur og allt til 1. júlí, að nýr samningur var gerður við Breta, miklu meiri en útflutningsgjaldinu nam. Því að farmurinn kostar nú 45 þús. kr. samkv. hinum nýju samningum í staðinn fyrir 35 þús. kr. fyrir 1. júlí. Sé auðvelt að greiða útflutningsgjald nú, var óafsakanlegt að innheimta það ekki, meðan verðið, sem fiskimönnum hér var greitt, var svo miklum mun lægra en nú. Það er ekki óalgengt, að Færeyingar kaupi fiskinn með haus og afhausi hann til að spara flutningsrúm. Stundum er fiskurinn flakadur. Til þessa verður að taka tillit við ákvörðun útflutningsgjaldsins.

Forsrh. (Ólafur Thors): Aths. mín skal ekki verða löng, enda er þess að vænta, að umr. verði lokið á þessum fundi og málið komist til n. — Varðandi ræðu hv. þm. Str. get ég um sumt vísað til þess, sem hv. þm. Seyðf. sagði. En ég hygg, að til viðbótar megi álykta, ef miðað er a. m. k. við það, sem búið er að selja út úr landinu, og sé það með svipuðu verði, þá komi í sama stað niður, hvort reiknað er með markaðsverði eða kostnaðarverði, þ. e. innkaupsverð og í viðbót sjóðsframlag, vélaslit, fyrning og annað slíkt. Að það sé verið að greiða herra úr ríkissjóði fyrir mjöl til bænda en nauðsynlegt er, get ég látið liggja milli hluta. Núv. ríkisstj. gerði það sama og fyrrv. ríkisstj., og báðum er okkur hv. þm. Str. kunnugt um erfiðleikana á þessu sviði.

Það má vera, að aldrei komist samilegt lag á atvinnulíf okkar, nema hægt sé að ráðstafa vinnuaflinu á sem allra skynsamlegastan hátt, beina því t. d. fremur til landbúnaðar og sjávarútvegs en til húsabygginga, að undanskildum þeim byggingum, sem eru alveg óumflýjanlega nauðsynlegar fyrir framhaldandi líf þjóðarinnar. Því að það er engin skynsemi að halda, að Íslendingar geti komist samilega af án þess, að árlega sé svo og svo mikið unnið í landinu. Hitt er annað mál, að eins og skortur er á vinnuafli, þá er ekki skynsamlegt að byggja stórhýsi, hvort sem er til rekstrar eða einkaíbúðar. Og ég hef fullan vilja á því að leita samstarfs við alla

flokka um að beina vinnuaflinu frá því, sem ekki er talið bráðnauðsynlegt, og til þess bráðnauðsynlega. En bæði mér og hv. þm. Str. eru kunnir erfiðleikarnir á þessu, vegna þess að við höfum unnið saman og sýnt sameiginlega viðleitni í þessa átt, þótt ekki hafi hún borið nógan árangur enn þá.

Um fódurmjolskaupin er það að segja, að þau hafa orðið meiri við það, að spretta varð með minna móti víða í landinu.

Annars má þakka öllum hv. ræðumönnum fyrir góðar undirtektir. Ríkisstj. vildi ekki eiga hlut að því að flytja inn á þing ágreiningsmál og reiddi sig á, að ekki yrði ágreiningur um þetta, sem komið er á daginn.

Ég ætla ekki heldur að fjölyrða út af ræðu hv. þm. Seyðf., því að það er ekki nauðsynlegt vegna málefnisins. Hann sagði, að batnandi manni væri bezt að lifa, og greip ég þá fram í og sagði, að ég væri kominn í svo góðan félagsskap. Á þessu má gefa þá skýringu, að áður var ég í samvinnu við hans flokk í ríkisstj. En nú þykir mér vænt um, að hv. þm. telur mig kominn í betri hóp, þegar ég er með sjálfstæðismönnum einum, enda er það svo.

Hv. þm. sagði, að það væri krafan að leggja á togarana eina. Ég vil ekki deila um þetta nú, enda alltaf tækifæri til þess. Ég held ég geti staðhæft með fullri vissu, að till. okkar í ríkisstj. hafi allar hnigið í þá átt að leggja á allan fiskinn og í því sambandi var rætt hvað eftir annað, hvort útgerðin þyldi aðeins 31½ eyri í stað 35, sem við vorum að miða við hér fritt um borð. Hann sagði líka, að úr því að ég viðurkenndi, að fært sé að leggja þetta gjald á nú, þá sé illa farið, að það var ekki lagt á fyrr. Ég ef-ast um, að það hafi nokkurn tíma verið betur fært en nú. Að visu hafa stórhækkað skattar. En þessi útgerð, sem var í skuldafeni, hefur rétt sig fullkomlega við. Og ég tel það fullkomið stefnumál fyrir mig og Sjálfstfl. og aðra flokka, að reynt verði að firra, að atvinnurekstur, sem er jafnþýðingarmikill fyrir þjóðarþúskapinn eins og stórtúgerðin, falli úr sögunni. Og ég viðurkenni, að ég og aðrir hv. þm. litum of mikið á útgerðarmanninn sem slíkan og teljum hann standa nægilega vel, en gleymum, að fyrirtækin þurfa að vera sterk til þess að standa stöðugt undir hlutverki sínu fyrir þjóðina. En þetta verður e. t. v. tækifæri til að ræða síðar. En ég vil beina athygli að því, að afkoma togaranna á árinu 1942 er að mínu viti betri en áður. Að visu eru teknir miklu þyngri skattar, en það er réttlátt, því að efnahagurinn er breyttur til stórvægilegs batnaðar frá því, sem var.

Það er miskilningur hjá hv. þm., að ríkisstj. hafi „skorið alla við sama trog“. Ég sagði áður, að flutningaskip, sem selur fyrir 10 þús. pund í Bretlandi sem hámarksverð, mundi þurfa að greiða af þeirri sölu í ríkissjóð 7 þús. kr. En togarar, sem selur fyrir sömu upphæð, taldi ég greiða 26 þús. kr., að frádregnum kostnaði við siglingu milli landa. Ég býst við, að það verði 17—18 þús. kr., þar sem flutningaskipin greiða 7 þús. kr.

Ég er ekki sömu skoðunar um það, að í rauninni stafi hætta af þessum tolli, en þetta er komið inn í meðvitund manna líka af því, að fleiri

örðugleikar en þessi tollur hafa steðjað að. Ég vil þess vegna, vegna óska manna, eiga hlut að því, að þessi tollur verði ekki lagður á í bili. Kemur þá í ljós, að hve miklu leyti örðugleikarnir eru tollinum að kenna. Ég vil eiga hlut að því, að þetta verði gert, og vona, að það komist fljótlega til framkvæmda.

Ég þarf þá ekki að taka annað fram í tilefni af þeim umræðum, sem hér hafa farið fram.

Hermann Jónasson: Það voru aðeins smáatriði, sem ég vildi taka fram. Það hefur verið upplýst af atvnrh., að gerðar verði ráðstafanir til þess að flytja til landsins erlendar fódurvörur í sambandi við þær till., sem fram hafa komið.

Viðvíkjandi því atriði, sem ég minntist á, þarf ég ekki að endurtaka neitt. Það hefur ekki verið vefengt, enda ekki hægt, að þær ráðstafanir, sem hér á að greiða að ½ eða ½, séu gerðar vegna þess, að landbúnaðinum hefur ekki verið séð fyrir vinnuafli, að það á að greiða ¾ úr milljón af þessum ástæðum. Fyrst er framleiðslan lömuð með rangri stefnu, og síðan er reynt að rétta hana við með ¾ milljón kr. Þetta er ekki á einu sviði, heldur mörgum, og ríkissjóður þolir þetta ekki til lengdar.

Það er orðað svo, að þetta sé gert til styrktar framleiðslunni, en það má eins orða það svo, að þetta sé gert til þess að fólkið í kaupstöðunum geti fengið mjólk að drekka og kjöt að borða. Ég skal ekki ræða um þetta nánar. Það kemur fram í sambandi við annað mál, sem hér verður rætt.

En út af því, sem hv. þm. Seyðf. sagði, að það yrði að leysa sildarverksmiðjurnar undan þeirri skyldu að þurfa að selja með því verði, sem nú er ákveðið, vil ég segja það, að hvort sem þetta er erfitt eða ekki fyrir verksmiðjurnar, eru þær þó ekki lausar við þá skyldu, og meðan það er ekki, verða þær að selja samkv. því.

Um það, sem hv. 2. þm. Reykv. sagði um tilbóðið, sem gert var fyrrv. ríkisstjórn um vinnuafli, skal ég ekki ræða mikið á þessu stigi málsins eða í sambandi við það mál, sem hér er til umr. Það kemur einnig til athugunar í sambandi við annað mál, en eins og kunnugt er, var sá samningur bundinn því skilyrði, að ríkisstj. afnæmi gerðardóminn, og þar sem ég sem forsrh. hafði ekki ætlað mér að gera það, komu þeir samningar alls ekki til greina.

Nú er lögð fram till. um að afnema gerðardóminn, og eftir það ætti ekki að standa á samvinnu um að útvega vinnukraft. En ég hygg, að menn reki sig á það, að þegar búið er að koma af stað þeirri kaupskráfu, sem nú er byrjað á, verður ekki hægt að sjá landbúnaðinum fyrir vinnuafli, og þær ráðstafanir, sem verið er að gera í dag, megum við búast við að þurfa að endurtaka. Þetta, sem gerist í dag, er það sama, sem gerðist í Bandaríkjunum í síðustu styrjöld, og var talið, ef síðasta styrjöld hefði staðið lengur, að Bandaríkjamenn hefðu tapað styrjöldinni vegna þess, að þar skapaðist það ástand, sem hér er að skapast, viðvíkjandi framleiðslu á landbúnaðarvörum og hergögnum.

Ég býst ekki við, að ég þurfi að ræða þetta nánar, enda verður það gert síðar. Reynslan mun

skera úr því, hvaða ástand skapast í landinu og þá viðvikjandi þeirri framleiðslu, sem þjóðinni er nauðsynlegust, en þess vegna minnst ég á þetta mál, að ég hygg, að ekki sé rétt að horfa fram hjá því, að þessi greiðsla úr ríkissjóði, þó að ekki sé nema $\frac{3}{4}$ úr milljón, er aðeins hluti af þeim ráðstöfunum, sem gera verður, en ekki er sjáanlegt, að ríkissjóður geti staðið undir.

Haraldur Guðmundsson: Hæstv. forsrh. hélt því fram, að þegar Alþfl. krafðist þess, að innheimt væri útflutningsgjald af ísfiski, hafi verið ætlað til, að tekið yrði sama gjald, hvort sem um minni eða stærri skip væri að ræða, og jafnt á togara og flutningaskip. Mér þykir leitt, vegna þess góða félagskapar, sem hæstv. ráðh. sennilega nú er í, að þurfa að lýsa þetta fullkomið ranghermi.

Krafa Alþfl. var, að útflutningsgjaldið væri lagt á ísfisk, sem seldur væri með stríðsgróða, þ. e. fyrst og fremst alla togarana og svo þau flutningaskip, sem selja með stríðsgróða. En eftir að verðið, sem þau greiða útgerðarmönnum og sjómönnum fyrir fiskinn, var hækkað um 30%, í júlí s. l., er tæplega um nokkurn stríðsgróða að ræða hjá hinum smærri flutningaskipum, sem þurfa lengi að bíða eftir farmi.

Hæstv. ráðh. neitar því, að allir séu „skornir við sama trog“, þótt jafnhátt útflutningsgjald sé lagt á stór og smá flutningaskip og togarana. Hann neitaði því þó ekki, að útflutningsgjald fiskikaupaskipanna væri hið sama, hvort sem skipin væru stór eða smá. En hann taldi, að togararnir yrðu miklu harðar úti, því að þeir ættu að greiða af söluverðinu í Englandi, en flutningaskipin af verðinu fob. í íslenskri höfn. En jafnframt gat hæstv. ráðh. þess, að frá söluverði togaranna í Englandi væri dreginn kostnaður við siglinguna milli landa, áður en gjaldið er lagt á. Fæ ég þá ekki betur séð en að það, sem eftir er af söluverðinu, samsvari alveg verði frítt um borð í íslenskri höfn.

Ég gerði það ekki að till. minni áðan, að öll flutningaskip væru undanþegin þessu gjaldi. Ég hef ekki þær upplýsingar í höndum, sem sýni, hvar línan liggur milli þeirra skipa, sem geta greitt þetta gjald, og hinna, sem geta það ekki, en tel, að þörf þeirra til þess að vera undanþegin útflutningsgjaldinu fari eftir því, hve stór þau eru, hvort þau taka fiskinn á stórum höfnum eða þurfa að smala með löngum tíma smáhafnir og geta ekki tekið nema lítinn farm í einu. Ég vil segja hæstv. ráðh. það, að það er ekki hægt að slá því föstu, að jafnt sé látið yfir alla ganga, þótt gjaldið sé hið sama, þegar aðstaða þeirra er svona misjöfn.

Eysteinn Jónsson: Það eru aðeins örfá orð út af einu atriði, reglugerð um útflutningsgjald. Undanfarna daga hafa útgerðarmenn í Suður-Múlasýslu staðið í stöðugu sambandi við okkur þm. út af þessari reglugerð, þar sem stór hætta er á því, að þau skip, sem hafa keypt fiskinn á höfnum austanlands, hætti, ef útflutningsgjaldið verður ekki afnumið.

Við höfum átt tal við ríkisstj. um þetta og óskað eftir, að gefin væri út reglugerð um undan-

þágu útflutningsgjalds fyrir þau skip, sem hér eiga hlut að máli, eða öll smærri skip. Áður en þessar umr., sem hér hafa farið fram, hófust, fengum við það svar frá ríkisstj., að þessu muni verða breytt í dag eða á morgun. Ég vildi láta það koma fram, úr því þetta er rétt hér, að nú hefur fengið staðfesting á því, að þessu mundi verða breytt, og er ekki ástæða til annars en fagna því, að þessi undanþága er veitt.

Einar Olgeirsson: Það er út af ræðu hv. þm. Str. Hann segir það réttilega, að landbúnaðurinn er lamaður, en þetta er einmitt sú stefna, sem hann beitti sér fyrir. Ef hann hefði tekið upp aðra stefnu, ef hann hefði viljað taka upp samninga við verkalýðsfélögin í staðinn fyrir að kúga þau, þá mundi málin horfa öðruvísi við. Það varð að tala við verkamennina sem frjálsa menn og ekki nema eðlilegt, að verkalýðsfélögin vildu vera frjáls. Hann segist hafa neitað því, og í því liggur einmitt hans ranga stefna. Nú hefur hann rekið sig á það, að þessi gerðardómsl. eru fallin, en það var streitst við að halda þeim uppi í 8 mánuði, einmitt þegar hægt var að hafa samvinnu við verkalýðsfélögin, og þegar svo er komið, fer flokkur hans að játa erfjölleikana, en þá er búið að lama landbúnaðinn með þessari röngu stefnu.

Ég ætla ekki að ræða meira um þetta að sinni. Það verður tækifæri til þess, þegar gerðardómurinn verður tekinn til umr.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 36 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 34 shlj. atkv. og til fjv. með 35 shlj. atkv.

Á 5. fundi í Sp., 17. ágúst, var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 6. fundi í Sp., 20. ágúst, var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 2, n. 37, 38).

Ingólfur Jónsson: Herra forseti. — Við munum það, að á s. l. ári var verð á sildarmjöli ákveðið 32 kr. hver 100 kg, en það verð gildi til 1. sept., síðan hækkaði mjölið. Nú í ár verða menn að kaupa mikið sildarmjöl, en hins vegar hafa menn mjög takmarkað húsrúm, og það er útilokað, að menn geti náð öllu því sildarmjöli, sem þeir þurfa, fyrir 1. sept. Ég hef pantað mikið sildarmjöl fyrir það kaupfélag, sem ég veiti forstöðu, en hins vegar veit ég, að það er mjög takmarkað húsrúm og því ekki hægt að taka á móti öllu þessu mjöli fyrir 1. sept. Það er ekki í þessari till. tekið fram, til hve langs tíma þetta verð skuli gilda, en ég ætlast til þess, að það verði ekki eins þröngur stakkur skorinn í þessu efni eins og á s. l. hausti og mönnum verði gefinn kostur á því að fá mjölið með lága verðinu yfir lengri tíma heldur en á s. l. hausti.

Finnur Jónsson: Ég sé, að brtt. mín nær þeim tilgangi, sem hv. 5. landsk. talaði um í ræðu sinni, því að þar er tekið fram, að um pantanir

og afgreiðslu skuli fara samkv. fyrirmælum l. frá 5. jan. 1938 um sildarverksmiðjur ríkisins. Þar er svo fyrir mælt, að pantanir skuli komnar fyrir 30. sept. og teknar fyrir 10. nóv. Nú segir í tillgr. eins og hún er, að ríkissjóður greiði sildarverksmiðjunum þann mismun, sem á þessu kunni að verða. Nú getur verið, að markaðsverð sé nokkuð breytilegt, og sýndist þá eðlilegt, að í þessu yrði gengið út frá því markaðsverði, sem gildir á hverjum tíma. Þetta hef ég viljað fá ákveðið með þeirri brtt., sem ég hef lagt hér fram, til þess að ekki geti orðið ágreiðingur um það á milli ríkisstj. og verksmiðjustj., með hvaða verði eigi að selja mjölið. Það er einnig nauðsynlegt að hafa þetta ákvæði vegna þess, að það eru nokkrir sildareigendur, sem hafa lagt sildina inn upp á vinnslu, og þeir eiga að fá sannvirði fyrir mjölið, eins og markaðsverð er á hverjum tíma. Ég tel líka nauðsynlegt, að það séu ákvæði um það, hvenær verksmiðjurnar eiga að láta mjölið út. Ég tel rétt, að það fari eftir fyrirmælum gildandi l. og ríkisstj. geri upp við verksmiðjurnar eins og þetta væri selt fullu verði til bænda, en ekki þannig, að ríkisstj. geti dregið að gera upp við verksmiðjurnar annað árið, eins og komið hefur fyrir. Till. mín miðar að því, að fyrir þessum viðskiptum sé hreinn grundvöllur, þannig að verksmiðjurnar fái það verð, sem gildir á hverjum tíma, sem mjölið er tekið, og eins verði farið eftir l. um það, að sama verð gildi fyrir mjöl, sem er pantað fyrir 30. sept. og tekið fyrir 10. nóv. Ég ætla, að þetta nái þeim tilgangi, sem hv. 5. landsk. ætlast til. Mér heyrðist hv. 5. landsk. segja, að mjölið hefði verið selt með sérstaklega lágu verði til 1. sept. í fyrra. Ef til vill hefur það stafað af því, að þá var þröngt um húsrúm fyrir mjölið og það því selt lágu verði, svo að hægt væri að rýma húsin og verksmiðjureksturinn gæti haldið áfram, ef veiði hefði haldist.

Frsm. (Þorsteinn Þorsteinsson): Ég hafði sent hæstv. forseta orð um það, að málið yrði ekki tekið fyrir á meðan ég væri fjarstaddur, en sú orðsending hefur vist fyrirfarizt. Nú er mér sagt, að tveir hv. þm. hafi tekið til máls, en ég býst ekki við, að það geri mikinn бага. Ég skal geta þess sem frsm. þessa máls, að fjvn. er öll sammála um að mæla með því, að þáttill. hæstv. forsrh. verði samþ. og þó með breyt. á einu orði í fyrirsögn hennar. Þó hefur einn nm. komið með brtt., sem hann hefur nú talað fyrir. Við hinir nm. töldum hins vegar rétt að miða greiðslu ríkissjóðs við almennt markaðsverð á sildarmjöli erlendis, en fara ekki eftir hinu margvíslega verðlagi, sem kann að eiga sér stað á erlendum markaði. Þess vegna held ég, að það sé rétt að fara þá leið, sem till. sjálf greinir. Enn fremur tel ég vafasamt, hvort rétt væri að binda sig við ákvæði sildarverksmiðjul. frá 1938. Þar er t. d. ekki gert að skyldu, að sildarverksmiðjurnar afgreiði pantanir fódurbirgðafélaga og einstakra manna eða verzlana. Þar er einnig talað um það, að pantanir skuli komnar fyrir 30. sept. og greiðsla fyrir 30. nóv. Greiðsludagur ætti ekki að valda neinum erfiðleikum, en ég hygg, að heppilegt geti verið að draga nokkuð á langinn að panta mjölið, ef sérstakar ástæður eru fyrir

hendi. Þess vegna taldi n. ekki rétt að binda sig við ákvæði þau, sem felast í sildarverksmiðjul., heldur þau, sem felast í aðaltill.

Þá telur n. líka rétt, að þeir, sem keyptu gamalt sildarmjöl í vor, sæti ekki herra verðlagi á gamla mjölinu, sem þeir telja lakara, heldur en þeir, sem nú kaupa nýtt mjöl. Í rauninni hafa þeir sætt lakari kjörum, sem keyptu gamla mjölið, en um það atriði þýðir ekki að deila hér.

Þá vill n. beina því til ríkisstj., að hún geri sitt ýtrasta til þess að sjá um, að aðrar verksmiðjur en ríkisverksmiðjurnar láti bændur hafa mjöl eftir því, sem hagkvæmast er með flutning. T. d. gæti sildarverksmiðjan á Seyðisfirði selt bændum á Fljótsdalshéraði mjöl. Það er nauðsynlegt að hafa dreifingu mjólsins þannig, að flutningskostnaður verði sem minnstur. Mat þyrfti að fara fram á mjölinu.

N. leggur til, að till. á þskj. 2 verði samþ. með þeirri einu breyt., sem í rauninni þyrfti ekki að koma til atkv., því að hún er alveg sjálfsgöð.

Fjmrh. (Jakob Möller): Ég held, að það geti tæplega verið rétt að samþ. brtt. hv. þm. Ísaf., því að hún getur valdið misskilningi frekar en hitt. Meining hans í till. um verðið virðist vera þetta: Að það er kunnugt, eftir því, sem ég bezt veit, að það er nokkurt magn af sildarmjöli, sem selt er fyrir hátt verð, og tilgangurinn með till. er sá, að það, sem selt verður til fódurbætis, þurfi ekki að koma undir þetta hæsta verð. En hins vegar, ef það er svo, að þetta verð, sem um er samið, verður herra en yfirleitt má gera ráð fyrir, að fáiast fyrir sildarmjölið, þá er augljóst, að það getur valdið deilum, hvað er markaðsverð, og eins þó að till. hv. þm. Ísaf. verði samþ. Þess vegna held ég, að það sé rétt að halda sig við aðaltill. eins og hún er.

Finnur Jónsson: Ég held, að það væri hreinlegra að samþykkja brtt. mína, til þess að hæstv. stj. hafi eitthvað að halda sér við í þessu efni. Sé svo, að ekki sé hægt að selja meira magn af mjöli fyrir það verð, sem húið er að ákveða, heldur en það, sem samningar hljóða upp á, þá er það vitanlega ekki markaðsverð fyrir annað en það, sem selst með því verði. Afganginn yrði þá að selja á annan stað einhverju öðru verði, og réttlátt er þá, að það verð gildi, sem hægt er að fá fyrir mjölið annars staðar á hverjum tíma. Það er ákaflega fjarri því, að ég sé með þessari till. að reyna að snuða ríkisstj. Ég tel hins vegar, að um þetta séu ekki nógu skýr ákvæði í þáttill. Út af því, sem hv. frsm. n. sagði, skal ég geta þess, að ég veit satt að segja ekki betur en ég hafi áskilið mér rétt til þess að bera fram brtt. Það er ekki alveg rétt með farið hjá hv. frsm., að n. hafi tekið afstöðu til þessarar brtt. Hún gerði það a. m. k. ekki á þeim fundum, sem ég sat. Ég sé ekki ástæðu til að fjölyrða meira um þetta. Ég mun fylgja þessari till. og treysti því, að hún nái samþykki.

Eiríkur Einarsson: Ég heyrði það á orðum hv. frsm., að hv. n. hefur fjallað um þessa till. Hún hefur lagt áherzlu á að gefa kost á því, að sildarmjölið fáiast með þessum kjörum frá fleiri sild-

arverksmiðjum en ríkisverksmiðjunum eftir því, sem við verður komið. En það er annað atriði, sem ég vildi vekja athygli á, og það er það, að gætt verði hagsýni við dreifingu mjölsins. Í því sambandi vil ég beina orðum mínum til hæstv. ríkisstj. og forstöðumanns Skipaúngerðar ríkisins. Ég vil þá beina þeirri spurningu til þessara aðila, hvort ekki mætti koma málum þannig, að strandferðaskip ríkisins hagi ferðum sínum svo, að hentugt verði að flytja þessa vöru til aðalhafna með þeim. Þetta veit ég, að sunnanlands hefði mikla þýðingu. Ég hafði orð á því við fyrri umr. málsins, hvort ekki gæti komið til athugunar, að skip, sem stunda sildveiðar, flyttu sildarmjölið með sér um leið og þau færu til heimkynna sinna. Ég hef bent á þetta sem möguleika, en kunnugir menn segja, að líkur séu til þess, að sildveiðitíma verði svo snemma lokið, að þetta fái illa samrýmzt, t. d. ef líkur væru til að sildarskipin hættu veiðum 6.—12. sept. og flyttu heim með sér farm af sildarmjöli. Hvar er þá geymsla fyrir vöruna eins og nú standa sakir, unz bændur þurfa að nota hana? Þetta er ekki hæfilegur tími. Það er þess vegna höfuðnaðsyn, að skip ríkisins fengju áætlun sem næst þeim tíma, er varan yrði sótt, en það yrði eðlilega í sláturtíðinni frá byrjun október og fram eftir þeim mánuði. Ég veit t. d. um þetta hér á Suðurlandi, að fénaður mun einkum fluttur til slátrunar í hífreiðum, og mjölið þá tekið heim á þeim bilum, sem annars færu að heita tómir.

Ég hef átt tal um þetta við marga, sem telja þetta hið bezta fyrirkomulag, sem hægt sé að hafa á þessum flutningum. Ef svo tækist til með góðri forsjá, að skip ríkisins flyttu mjölið suður á þessum tíma, svo að taka mætti það að kalla frá skipshlið á flutningabilana, þá væri að þessu mjög mikið hagræði, í stað þess að útvega fyrst geymslupláss og láta bændur síðan þurfa að kaupa sérstaka leigubíla. Ég legg því ríka áherzlu á þetta og skal geta þess hér, að ég hef átt tal við forstjóra Sláturfélags Suðurlands um málið. Ég skal svo ekki hafa lengra mál um þetta. Vil ég aðeins segja að lokum, að þótt reynt yrði í lengstu lög að komast hjá að teppa geymslur, þá yrði þeirra þó þörf, er á líði, því að vitanlega eru ekki allir bændur búnir að ákveða fóðurbætis kaup sín þegar að haustinu. Þess vegna er höfuðnaðsyn að hafa fyrirbyggjandi birgðir fram yfir pantanir.

Frsm. (Þorsteinn Þorsteinsson): Það er rétt hjá hv. þm. Ísaf., að fjv. tók ekki brtt. hans fyrir á fundi. En eftir því sem mér skildist, þá held ég, að n. telji þó rétt að halda sér við upprunalegu till., en ekki brtt. hv. þm. Ég hef borið þetta atriði undir hvern einstakan nm. eins og mér var skylt, áður en ég lýsti yfir nokkru um skoðun þeirra. Þetta vildi ég leiðrétta, og vona ég, að því verði ekki andmælt. Einnig vænti ég þess, að ekki verði meira vafstur um þetta mál. Þá vildi ég og ítreka það, sem komið hefur fram, að stj. geri bændum svo hægt fyrir um flutningana sem ástæður frekast leyfa.

Atvmrh. (Magnús Jónsson): Það verður að sjálfsgöðu, eins og tveir hv. þm. hafa nú óskað

eftir, reynt að greiða fyrir flutningi á sildarmjölinu, og er nauðsynlegt, að náin samvinna verði um þetta milli verksmiðjanna og Skipaúngerðar ríkisins. Annars skal ég ekki fara nákvæmlega út í þetta að svo stöddu. Það hefur verið nokkuð um þetta talað, og mun allt gert til þess að greiða flutninginn. Enda er það í allra þágu, eins og skipsrúm er nú, að þessu verði komið sem haganlegast fyrir, svo sem að flutningurinn verði sem stytztur. T. d. get ég sagt það, að þegar er farið að semja við verksmiðjuna á Seyðisfirði um að sjá fyrir mjöli á Austfirðina.

Um brtt. hv. þm. Ísaf. vil ég segja, að ég fæ ekki séð, að hún sé flutt af sanngirni. Það er nú þannig, þegar samið er um sölu ákveðins magns af einhverri vöru, að þá kemur ýmislegt til greina, eins og títt er í samningum, ýmsar ívilnanir og tilslakanir. Ef nú hins vegar framleitt er meira en samið var um, þá verður til tvenns konar verð, samningsverð og afgangsverð. Það væri engin sanngirni í, að verksmiðjurnar fengju meira fyrir það mjöl, sem þær selja á innlenda markaðinum, en það, sem þær hafa samið um sölu á til útlanda. Það getur líka orkað tvmælis, hvaða verð sé í rauninni á mjölinu, þegar það er keypt. Þá gæti og orðið flókinn reikningur, hvað hefði verið afhent á þessu verðinu og hvað á hinu. Enn getur og verið óvíst um hið almenna markaðsverð.

Nei, það verð, sem bæta á sildarmjölið upp í vegna sölu innan lands til fóðurs, verður að reiknast samkv. meðaltalstölu sölnunnar það ár eða tíma, sem um ræðir. Mér virðist þessi brtt. sízt gera málið einfaldara né að verksmiðjurnar eigi heimtingu á því, sem þar um ræðir.

Finnur Jónsson: Ég get raunar verið hæstv. atvmrh. þakklátur fyrir að hafa tekið af mér ómak og útskýrt brtt. mína. Það er vitanlegt, að hið almenna markaðsverð þarf ekki endilega að vera samningsverð, heldur verð á opinberum markaði. Þeir, sem annars hafa fengið við sölu sildarmjöls, vita vel, að jafnan er hægt að vita, hvert er markaðsverð þess.

Ég vildi mælast til þess við hæstv. stj., að hún endurskoði ákvarðanir sínar um þetta.

Fjmrh. (Jakob Möller): Ég fæ ekki annað séð en sama meining sé í brtt. og upphaflegu till., og tel því enga ástæðu til að samþ. hana.

ATKVGR.

Brtt. 37 samþ. án atkvgr.

— 38 felld með 24:4 atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 35 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 100), með fyrir-sögninni:

Till. til þál. um söluverð á sildarmjöli innan lands til fóðurbætis.

7. Lendingarbætur við Dyrhólaey.

Á 5. fundi í Sp., 17. ágúst, var útbýtt frá Nd.:
Till. til þál. um rannsókn á lendingarbótum við Dyrhólaey (A. 70).

Á 9. fundi í Nd., 19. ágúst, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 10. og 11. fundi í Nd., 20. og 21. ágúst, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Nd., 24. ágúst, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Gísli Sveinsson): Herra forseti. — Þessi till. er flutt af líkum forsendum og aðrar till. í þessari hv. d. um svipað efni. Ég tel, að grg., sem ég læt fylgja till., sýni vel, hvert hún stefnir, og skýri tilgang hennar. Staðurinn, sem um er að ræða, hefur mikið til síns máls í þessu tilliti, og má segja, að ekki getur stafað neinn sérstakur kostnaðarauki af rannsókni þar, þar sem rannsóknir fara nú fram meðfram allri strandlengjunni.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 14. fundi í Nd., 25. ágúst, var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 24 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 21 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 129).

8. Innflutningur á erlendum fóðurvörum.

Á 2. fundi í Sp., 6. ágúst, var útbýtt:
Till. til þál. um innflutning á erlendum fóðurvörum (A. 6).

Á 3. fundi í Sp., 7. ágúst, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 4. fundi í Sp., 11. ágúst, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. — Ég þarf ekki að hafa langa framsögu. Þetta mál dróst um daginn inn í umr. um annað mál, og var það þá rétt nokkuð og helztu atriði málsins auk þess fram tekin í grg. Ég vil benda á þá staðreynd, að það er færri fólk en venjulega við heyskap. Það hafa þegar verið gerðar ráðstafanir til, að bændur hefðu aðstöðu til að geta fengið sildarmjöl við skaplegu verði, en það kemur ekki að notum, nema annar kolvetnisríkur fóðurbætir sé gefinn með því. Það er því brýn nauðsyn á innfluttum fóðurbæti og því meira, sem ætla má, að meira verði notað af sildarmjöli og fóðurbæti en venjulega. Enn fremur vil ég benda á, að það skiptir miklu, að bændur viti nógu snemma, hvers fóðurbætis þeir mega vænta, svo að þeir geti tekið tillit til þess, þegar þeir setja búfé á hey sín að haustinu. Það ríður á, að þegar verði gerðar ráðstafanir til þess, að eitt-hvað af þeim tæpum 8000 tonnum, sem fest hafa verið kaup á í Ameríku, fáiast flutt inn sem fyrst. Till. miðar að því, að ríkisstj. hlutist til um, að fóðurbætir gangi fyrir öðrum vörum, svo að framleiðslan þurfi ekki að dragast saman. Ég vænti, að till. verði vel tekið, og vona, að bændur geti í tíma fengið að vita, hvern fóðurbæti þeir fá, og það verði helzt áður en snjór lokar leiðum, því að oft hefur reynzt fullerfitt í ótíð að draga að sér fóðurbæti.

ur ekki að notum, nema annar kolvetnisríkur fóðurbætir sé gefinn með því. Það er því brýn nauðsyn á innfluttum fóðurbæti og því meira, sem ætla má, að meira verði notað af sildarmjöli og fóðurbæti en venjulega. Enn fremur vil ég benda á, að það skiptir miklu, að bændur viti nógu snemma, hvers fóðurbætis þeir mega vænta, svo að þeir geti tekið tillit til þess, þegar þeir setja búfé á hey sín að haustinu. Það ríður á, að þegar verði gerðar ráðstafanir til þess, að eitt-hvað af þeim tæpum 8000 tonnum, sem fest hafa verið kaup á í Ameríku, fáiast flutt inn sem fyrst. Till. miðar að því, að ríkisstj. hlutist til um, að fóðurbætir gangi fyrir öðrum vörum, svo að framleiðslan þurfi ekki að dragast saman. Ég vænti, að till. verði vel tekið, og vona, að bændur geti í tíma fengið að vita, hvern fóðurbæti þeir fá, og það verði helzt áður en snjór lokar leiðum, því að oft hefur reynzt fullerfitt í ótíð að draga að sér fóðurbæti.

Pétur Ottesen: Út af því, að Búnaðarfélags Íslands er getið í þessari till., vil ég segja frá því, að áður en þessi till. kom fram, skrifaði stjórn Búnaðarfélagsins landbrh. um það, sem till. fjallar um, og fór fram á, að ríkisstj. veitti alla aðstoð, sem í hennar valdi stæði, til að greiða fyrir því, að hægt væri að flytja inn þær fóðurvörur, sem við þyrftum. Ég vildi aðeins láta þetta koma hér fram.

Hermann Jónasson: Mér þætti fróðlegt að fá að vita, hve mikið hefur verið pantað af fóðurbæti, hvenær og hvernig sá innflutningur hefur verið tryggður.

Forsrh. (Ólafur Thors): Bréf það, sem hv. þm. Borgf. gat um, hefur horizt ríkisstj. og er til athugunar. Eins og hæstv. atvmrh. gat um í umr. um annað svipað mál, hafði þetta verið til athugunar í ráðuneyti hans, áður en bréfið barst frá búnaðarfélaginu. Málinu er ekki nógu langt komið til þess, að niðurstöður liggi fyrir. Ég vona, að takast megi að verða við öllum óskum, sem felast í þáttill., en vil hins vegar ekki leyna því, að horfur fara versnandi um aðdrætti til landsins. Samkv. upplýsingum, sem nýlega hafa horizt frá sendiherra Íslands í Washington, eru litlar líkur á, að Íslendingar fái í framtíðinni leigð fleiri skip en þau þrjú, sem við höfum á tímaleigu, en eins og hv. alþm. er kunnugt, höfum við að undanförunu leigt fleiri skip en þessi. Nú liggur fyrir í atvmrn. að gera heildaráætlun um það, hvað nauðsynlegt sé. Búast má við, að fóðurbætir verði þar framarlega, en hvort hægt verður að fá allt, sem pantað er, kemur þá í ljós.

Flm. (Páll Zóphóníasson): Ég vil aðeins geta þess, að í bréfi Búnaðarfélags Íslands er aðeins gerð áætlun um, hve mikið muni þurfa handa nautpeningi. En innflutningsþörfin er miklu meiri en í bréfinu segir, og er þegar búið að kaupa erlendis um 8000 tonn, sem liggja þar. Auk þess má búast við því, að nú verði notuð 9000—11000 tonn af sildarmjöli og vetur verði harður.

Forsrh. (Ólafur Thors): Ég vil spyrja hv. flm. þessarar till. til þál., hvort þeim finnst ekki réttara að vísa málinu til n., því að þar sem ríkisstj. hefur nú verið falið að gera ráðstafanir til þess að flytja inn fóðurvörur, þá tel ég miður farið, ef þetta mál verður eigi vel undirbúið.

ATKVGR.

Umr. frestað og till. vísað til allshn. með 33 shlj. atkv.

Á 7. fundi í Sp., 25. ágúst, var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 8. fundi í Sp., 27. ágúst, var fram haldið einni umr. um till. (A. 6, n. 85).

Frsm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. — N. hefur haft þetta mál til athugunar og orðið sammála um afgreiðslu þess. N. er ljóst, að nauðsynlegt sé, að gert sé allt, sem unnt er til þess að tryggja, að erlendum fóðurbætur sé fánlegur handa þeim, sem þurfa hans til þess að geta framfleytt búum sínum og framleitt þær afurðir, sem við þurfum. Þess vegna hefur n. orðið sammála um að fela ríkisstj. að sjá um þetta og leggur til, að till. verði samþ. með þeirri breyt., sem er á þskj. 85 og í náli.

Ég skal geta þess, að nú er búið að kaupa um 8000 tonn af erlendum fóðurbæti í Ameríku, sem ætlaður er handa kúum, svínunum og hænsum. Það er meira en litill flutningur, sem liggur á að koma til landsins, og mjög hæpið, að þetta fáið flutt, eins og skipakostur okkar er, a. m. k. eins snemma og þyrfti að vera, og vildi ég mega óska eftir því ákveðið, ef svo færi, að ekki næðist að flytja til landsins allan þann fóðurbæti, sem búið er að festa kaup á, þá legg ég áherzlu á, að við flytjum fyrst og fremst inn til þess að halda uppi mjólkurframleiðslunni. Ég tel þess miklu meiri þörf en að halda uppi svinaframleiðslu o. fl., sem fóðurbætur er notaður til. Ég vildi mega mælast til þess, ef þetta fæst ekki allt flutt inn, þá verði tekin upp nokkurs konar skömmtn, til þess að hindra, að það sé hamstrað eða sé handa svínabúum, sem eru að afla matar handa öðrum en Íslendingum og hafa litla þýðingu fyrir heildina og afkomu allrar þjóðarinnar.

Ég skal svo ekki fjölyrða um þetta, en vænti þess, að stj. athugi þetta, ef svo fer, að skipakostur stórminnki og verði ónógur til að flytja allan þann fóðurbæti til landsins, sem pantaður er.

Forsrh. (Ólafur Thors): Ég vil leyfa mér að óska, að fundi verði ekki haldið áfram lengur en forseti álitur ýrtrustu nauðsyn bera til, vegna þess að ég óska eftir lokuðum fundi í Sp. svo fljótt sem auðið er.

Forseti (GSv): Ég mun gera þetta eftir því, sem málefni standa til, en fundi verður nú haldið áfram um stund.

ATKVGR.

Britt. 85 (ný tillgr.) samþ. með 34 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Alpt. 1942. D. (60. löggjafarþing).

Till., svo breytt, samþ. með 37 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 157).

9. Launabætur embættismanna og annarra starfsmanna ríkisins.

Á deildafundum 24. ágúst var útbýtt:

Till. til þál. um sérstakar launabætur embættismanna og annarra starfsmanna ríkisins (A. 103).

Á 7. fundi í Sp., 25. ágúst, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 8. fundi í Sp., 27. ágúst, var till. aftur tekin til fyrri umr. (A. 103, 123, 137).

Flm. (Sigurður Kristjánsson): Herra forseti. — Þessi till. er eiginlega afleiðing af þeim frv., sem hafa verið flutt hér á þessu þingi, eins og getið er í grg., og er um sama efni og þau. Frv. hafði verið vísað til fjhn. beggja d., því að frv. voru flutt sitt í hvorri d., og eins og segir í grg., varð samkomulag um það, að málið kæmi fram í þálformi, og vorum við flm. valdir til þess að koma málinu á framfæri. Ég skal taka það fram, að nú mun hafa náðst að bera málið á ný undir einn nm., hv. þm. A.-Húnv. (JPálm), en að öðru leyti var ekki ágreiningur um till. hjá nm., hvorugrar deildar.

Ég þarf ekki að fjölyrða um réttmæti þessa máls. Það er raunverulega skoðað sem alveg sjálfsagt, eins og fram kemur í því, að till. er borin fram af þm. úr öllum þingflokum.

Ég vil taka það fram, að það er að sjálfsögðu ætlazt til þess, að ríkissjóður og ríkisstofnanir greiði þessa uppbót, sem hér er um að ræða, aðeins á þann hluta launa, sem ríkið sjálft greiðir, en þar sem svo hagar til, að menn eru að nokkru leyti hjá ríkinu og að nokkru leyti hjá bæjar- eða sveitarfélagi, eins og t. d. á sér stað um kennara, er þess að sjálfsögðu að vænta, að sveitar- og bæjarfélögin muni bæta mönnum launin eftir sama mælikvarða, en þingið hefur ekki nein tök á að fyrirskipa það. Það er, eins og menn sjá, gert ráð fyrir því, að uppbót sú, sem hér ræðir um, sé ekki sú sama af öllum launum, heldur að uppbótin sé 30% af fyrstu 2400 kr. árslauninum, en síðan sé hún 25% á það, sem er fram yfir 2400 kr. og upp í 10000 kr. árslaun, og að uppbótin greiðist frá 1. júlí þ. á. og árlangt til 30. júní n. á. Mér þykir rétt til skýringar því, hvernig þetta er í framkvæmðinni, að taka örfá dæmi af launum embættismanna eða starfsmanna, eins og ætlazt er til, að þau verði, þegar búið er að greiða verðlagsuppbót og þessa uppbót. Ef gert er ráð fyrir, að maður hafi kr. 650.00 á mánuði og verðlagsuppbótin sé 100%, mundi uppbót hans reiknast þannig, að fyrstu 200 kr. á mánuði verða kr. 520.00 á mán. og síðan á kr. 450.00, sem eftir verða plus verðlagsuppbót 25%, svo að sá maður hefur í mánaðarlaun kr. 1645.00. Ef maður hins

vegar hefur 800 kr. mánaðarlaun og dýrtíðar-uppbót er 100%, er reiknað 200 kr. af grunnlauninum plus verðlagsuppbót, eða 520 kr. eins og í fyrra tilfellinu. Af 600 kr. grunnlaunum og 450 kr. verðlagsuppbót fengi hann kr. 262.50, samtals kr. 1312.50 eða kr. 1832.50 mánaðarlaun. Séu mánaðarlaunin 1200 kr., gera fyrstu 200 kr. plus 200 kr. og þessi uppbót 520 kr. eins og áður, en af næstu 633 kr. í grunnlaun og 450 kr. í verðlagsuppbót, ef reiknað er með 100%, fær hann kr. 270.75, sem gerir kr. 1873.75, og loks þær 367 kr., sem hvorki kæmi á verðlagsuppbót né þessa uppbót, eða samtals kr. 2240.75 mánaðarlaun.

Ég skal svo minnst á brtt. Einn nm. hefur áskilið sér rétt til að koma með brtt. við 3. málsgr. till. en ég held, að sú brtt. komi ekki.

Hins vegar hafa flm. till. komið sér saman um að flytja brtt. á þskj. 137 aðallega til þess að fyrirbyggja misskilning. 1. tölul. er aðeins orðabreyting til skýringar. Eftir að hafa átt tal við skrifstofustjórnann í fjármálaráðuneytinu þótti okkur ekki útilokað, að það kynni að verða um það deilt milli þeirra, sem njóta eiga uppbót-arinnar, og ríkisstj., hvernig skilja bæri till. í vissum atriðum. Þess vegna höfum við flutt brtt. nr. 2 á þskj. 137.

Fyrri brtt. á sama þskj. (137) er aðeins leiðrétting vegna misritunar og þarf ekki skýringa við. En seinni brtt., sem við flytjum á því þskj., hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Grunnlaun í tillögu þessari merkja laun, sem ríkissjóður og aðrir, er tillagan greinir, greiða verðlagsuppbót á samkv. lögum nr. 48/1942. Með verðlagsuppbót er átt við þá verðlagsuppbót, sem greidd er samkv. sömu l.“

Þetta höfum við álitit rétt að taka fram, vegna þess að ríkisstj. og jafnvel kannske ríkisstofnanir hafa nýlega fyrir sanngirni sakir gefið einhverjum launastéttum sérstakar uppbætur, sem þá að sjálfsögðu er ekki reiknuð nein verðlagsuppbót á og eru alveg sérstakar. Við ætlumst náttúrlega ekki til þess, að slíkar uppbætur séu talðar grunnlaun. Þess vegna er ekki heldur ætlað til, að þessar uppbætur komi á þær fjárhæðir.

Við flm. brtt. væntum þess, að hæstv. Alp. muni geta fallið á að samþykkja brtt. þessa og að henni samþykktri þáttill. svo breytta.

Bjarni Bjarnason: Ég hef flutt hér brtt. á þskj. 123, sem er um það, að í staðinn fyrir, að í 1. málsgr. tillgr. stendur „starfsmönnum ríkisins og ríkisstofnana“ komi: starfsmönnum ríkisins, ríkisstofnana og sjálfseignarstofnana. — Og með þessu orði „sjálfseignarstofnana“ meina ég hér-aðsskólana og húsmæðraskólana, þannig að starfsmenn þessara tveggja skólaflokka komi einnig til greina í sambandi við þetta mál. Ég vil geta þess, að til er fordæmi um þetta efni. Þegar hér var til umr. verðlagsuppbót fyrir starfsmenn ríkisins og ríkisstofnana, þá flutti ég brtt. um það, að starfsmenn sjálfseignarstofnana kæmu þar einnig til greina. Sú till. var samþ. og l. framkvæmd á þeim grundvelli. Ég gæti nefnt fleiri fordæmi um þetta efni, en hirið ekki um það nú.

Vænti ég þess, að hv. þdm. fallist á, að þessi brtt. sé réttmæt.

Skúli Guðmundsson: Það eru aðeins fyrirspurnir. Ég tel dálitið erfitt fyrir þm. að átta sig á þessu máli, eins og það liggur fyrir, því að það vantar tilfinnanlega upplýsingar um launagreiðslur hjá ríkinu og stofnunum þess, eins og þær eru nú. Samkv. fjárlagafrv. fyrir árið 1943, sem lagt var fram á síðasta Alp., er með örfáum undantekningum gert ráð fyrir hærri launagreiðslum við stofnanir ríkisins heldur en þær voru fyrir stríðið, þó að verðlagsuppbót sé ekki með talin. Hvort þetta stafar af fjölgun starfsmanna eða hækkun grunnlaunanna, nema hvort tveggja sé, sést alls ekki á fjárlagafrv., vegna þess að því fylgir nú ekki skrá yfir starfsmenn ríkisins og ríkisstofnana og laun þeirra. En eins og hv. þm. muna, tók fyrrverandi fjmrh. upp þann sið að láta slíka starfsmannaskrá fylgja fjárlagafrv., og var það gert á árunum 1936 til 1939. Núverandi hæstv. fjmrh. hefur ekki fylgt þessari reglu, og síðan hann tók við, hefur engin slík skrá fylgt fjárlagafrv., og því er erfiðara fyrir þm. að fylgjast með þessum málum. Ég hef látið í ljós óánægju mína yfir þessu og vil enn ítreka það. Og ég vil í sambandi við það bera fram tvær fyrirspurnir varðandi málið. Í fyrsta lagi til hv. flm. þáttill. þeirrar, sem hér liggur fyrir, um það, hvort þeir hafi fengið skýrslu um starfsmannafjölda og launagreiðslur hjá ríkinu og stofnunum þess, eins og þær nú eru, sem þm. geti haft aðgang að og kynnt sér fyrir síðari umr. málsins. — Hin fyrirspurnin, sem ég beini til hæstv. fjmrh., er um það, hvort fylgt hafi verið nákvæmlega fyrirmælum l. frá síðustu þingum um útreikning verðlagsuppbótar. Ég hef heyrt sagt, að einstakir starfsmenn, sem hafa haft minna en 650 kr. í grunnlaun á mánuði, hafi fengið reiknaða verðlagsuppbót af 650 kr. mánaðarlaunum og fengið þannig hærri verðlagsuppbót heldur en þeim ber samkv. l. Ég vildi fá vitneskju um það, hvort þetta er rétt, og vænti þess að fá einnig upplýsingar um það, hvort ætlað er til, að ómagauppbótin, sem samþykkt var á síðasta Alp., 300 kr. fyrir hvert barn, verði greidd áfram, þrátt fyrir þær uppbætur, sem gert er ráð fyrir í þessari þáttill.

Fjmrh. (Jakob Möller): Ég skal svara þeirri fyrirspurn, sem hv. þm. V.-Húsnv. beindi til mín. Það er rétt, sem hann sagði um þetta efni. Það var, áður en stjórnarskiptin urðu síðast, samþ. í ríkisstj., eftir eindregnum tilmælum landlæknis, að læknum yrði greidd verðlagsuppbót eins og þeir hefðu 650 kr. mánaðarlaun, í stað þess að breyta launum þeirra á gjaldskrá þeirra. Þetta hélt ég, að hefði verið á vitorði hv. þm. á síðasta þingi, en vel má vera, að það hafi ekki verið það almennt. Síðan þótti ekki stætt á því að gera þennan mun á prestum og læknum, svo að prestar hafa nú hlotið sams konar uppbót.

Sigfús Sigurhjártarson: Herra forseti. — Ég flutti ásamt hv. 4. landsk. þm. (Ákj) frv. til l. um sama efni, sem þessi þáttill. er um, sem sætti þeirri eðlilegu meðferð, að því var vísað til hv. fjhn. Sömu meðferð hlaut frv. frá tveimur hv. þm. í Ed. um þetta efni. Mér fyndist eðl-

legt, að hv. alþm. sameinuðust um eina till. í málinu í stað þessara frv. beggja. En ég tel þáttill. þá, sem hér liggur fyrir, að ýmsu leyti lakari en það frv., sem ég flutti ásamt hv. 4. landsk. þm. á þskj. 10. Meginatriðin, sem ég vil benda á, eru, að í fyrsta lagi tel ég óeðlilegt að leysa þetta mál með þáttill., en álít, að það ætti heldur að gera með lagasetningu. Í öðru lagi var í okkar frv. lagt til að gera breyt. á grunnaunum, sem væru varanlegar. Í þriðja lagi eru þær launabætur, sem um er talað, nokkru riflegri í okkar frv. á lægstu launum. Samt sem áður tel ég þáttill. þessa, sem fyrir liggur, viðunandi. Og tel ég ekki hægt eftir atvikum að fá betri lausn á málinu nú heldur en með því að samþykkja hana. Er ég því meðflm. að þessari þáttill.

Ég vil benda á það viðvikjandi því, hvernig launabæturnar reiknast, að mér virðist rétt og vel við eigandi, að sett sé formúla fyrir því í einföldu, uppsettu reikningsdæmi, sem mér virðist að væri vel viðeigandi að prenta í Alþt. Sú formúla yrði þá á þessa leið:

$$a \cdot \frac{v}{100} \cdot \frac{130}{100} + (b \cdot \frac{v}{100} + c) \frac{125}{100} + d.$$

v = vísitalan.

a = sá hluti mánaðarlaunanna, sem er lægri en 200.01 kr.

b = sá hluti mánaðarlaunanna, sem er yfir 200 kr., en undir 650.01 kr.

c = sá hluti mánaðarlaunanna, sem er yfir 650 kr. og undir 833.34 kr.

d = sá hluti mánaðarlaunanna, sem er yfir 833.34 kr.

Þetta er náttúrlega ekki mjög skemmtileg formúla að heyra hana lesna. Það er satt. En hún tekur af allan vafa í þessu efni, svo að miskilningur á því, við hvað er átt í l., er alveg útilokaður með því að setja hana upp, t. d. í lögín.

Vegna tilmæla hæstv. forseta skal ég svo ekki lengja mál mitt meira, en vil taka það fram, að ég er fylgjandi brtt. hv. þm. Snæf. (BjBj) á þskj. 123.

Gísli Jónsson: Ég skal vera fáorður. En í til-efni af brtt. á þskj. 123 vil ég aðeins taka það fram, að ég teldi rétt, að það kæmi nánar fram í brtt., við hvað er átt með orðinu „sjálfseignarstofnanir“. Ég álít það ekki nægilega skýrt fram tekið í till. Mundi ekki hv. flm. brtt. geta fallið á það, að aftan við orðið „sjálfseignarstofnanir“ bætist: sem hafa styrk frá Alþ.? — Því að mér skilst, að hér muni ekki vera átt við aðrar sjálfseignarstofnanir heldur en einkaskóla, og þeir hafa flestir verið styrktir af Alþ.

Finnur Jónsson: Það eru margir, sem biða þess með óþreyju, að þetta mál fái úrlausn á Alþ. Og þó að ég hefði viljað hraða því til lykta frekar en hér er gert ráð fyrir, þá sé ég ekki ástæðu til að gera það að ágreiningi.

En út af brtt. á þskj. 123 frá hv. þm. Snæf. (BjBj) langar mig til að gera fyrirspurn til hæstv. fjmrh. Það er svo nú, að greidd hefur verið dýrtíðaruppbót á styrki til héraðsskóla,

gagnfræðaskóla og húsmæðraskóla samkv. sérstökum l. Nú hafa þeir, sem flytja þessa þáttill., ekki tekið þetta upp í þáttill., en hv. þm. Snæf. hefur borið fram brtt. um það, að við bætist í þáttill. á eftir orðunum „starfsmönnum ríkisins og ríkisstofnana“ orðið: sjálfseignarstofnana. — Nú er það kunnugt, að héraðsskólarnir sumir eru sjálfseignarstofnanir, en þó mundi réttara að orða þetta á þann veg í þál., að setja í staðinn orðið „sjálfseignarskólafstofnana“.

Ég vildi spyrja hæstv. fjmrh., hvort hann, ef þessi þáttill. verður samþ., mundi greiða dýrtíðaruppbót á skólasterki eftir þessari þál., eða hvort hann mundi halda sér við l., sem gilda um þetta efni. Ég vildi fá úr þessu leyst, því að ef hæstv. ráðh. telur ekki unnt að greiða dýrtíðaruppbót á skólasterkina almennt eftir samþykkt þessarar þáttill., teldi ég, að naðarsyn væri á að leggja fram brtt. hér að lútandi við síðari umr. málsins. En ég mundi falla frá því, ef hæstv. forsrh. gæfi þá yfirlýsingu, að þessi uppbót yrði greidd eigi að síður.

Flm. (Sigurður Kristjánsson): Hv. þm. V.-Húnv. (SkG) hefur beint tveimur fyrirspurnum til flm. þáttill. í fyrsta lagi, hvort við flm. höfum fengið nokkrar skýrslur frá ríkisstj. um launaupphæðir embættismanna og starfsmanna ríkisins, og í öðru lagi, hvað flm. ætlist fyrir um greiðslu þeirrar sérstöku uppbótar, sem ber að greiða eftir l. um launauppbót til þeirra starfsmanna ríkisins og ríkisstofnana, sem hafa börn á framfæri sínu.

Fyrri spurningunni get ég svarað þannig, að fjhn. beggja d. skrifuðu ríkisstj. og óskuðu ýmissa upplýsinga, fyrst og fremst um upphæðir launagreiðslna ríkissjóðs og ríkisstofnana, og í öðru lagi óskuðu þær eftir sundurliðun á launagreiðslunum, og loks, ef unnt væri, að fá skýrslu um breyt., sem hefðu orðið á launakjörum þessa fólks. Þessar n. fengu síðan þær upplýsingar, sem hægt var að láta í té á svo skömmum tíma, að þær væru komnar til fjhn. til þess að hafa þeirra not við afgr. þessa máls. Og launaupphæðin, sem ríkissjóður borgar alls, er um 4 millj. kr. á ári. Sú upphæð er sundurliðuð eftir starfsgreinum, en ekki þannig, að hægt sé að sjá laun hvers einstaks manns. Svo hefur n. einnig fengið skýrslu um laun hjá ríkisstofnunum, sem eru um 2850000 kr., og að lokum mjög lauslega áætluð laun, sem greidd eru bæði sem skrifstofufé og laun til ýmissa n. og til hreppstjóra, ljós-mæðra og ýmislegt fleira, sem er fast að 650 þús. kr. Allt er þetta samtals 7500000 kr. N. fengu einnig lista, þar sem hægt var að afla sér upplýsinga um laun ýmissa stétta, svo sem kennara, presta og prófasta, en tæmandi voru þær skýrslur ekki. En um viðbætur við laun, sem orðið hafa á 2—3 síðustu árum, gátum við ekki fengið skýrslur nema með því að biða eftir þeim lengri tíma en nm. sáu sér fært. En flm. þáttill. hafa reynt að sigla fram hjá skerjum á þann hátt, sem segir í brtt. á þskj. 137. En í rauninni álítum við, að þetta gæti ekki misskilist í þáttill. sjálfri. Við fengum einnig skýrslur um breyt. á launum, sem mér skilst aðallega vera gerðar til þess að leiðrétta misritun. En við hefðum fengið

meiri skýrslur, ef tími hefði verið til þess að biðja eftir heim.

En um þá sérstöku uppbót til starfsmanna ríkisins, sem hafa börn á framfæri, get ég svarað, þó að ég hafi ekki umboð til þess frá n. Ég þarf ekki umboð til þess að svara því. Það er einfalt mál. Þessi uppbót er ákveðin með l. Við flm. ætlumst ekkert fyrir um það mál. Það er ekki mál, sem heyrir undir okkur. Við höfum ekkert um það að segja og getum þar engu til leiðar komið. Og þar af leiðandi höfum við ekkert fjallað um það mál.

Skúli Guðmundsson: Það kom fram í svari hæstv. fjmrh., að það er rétt, sem ég hafði heyrt, að vissar stéttir í hópi opinberra starfsmanna hafa fengið hærri verðlagsuppbót heldur en þeim ber samkv. l., og er það algerlega í heimildarleysi, að slíkt er greitt.

Ég tel mig ekki hafa fengið greið svör frá hv. flm. þáttill. Formúlestur hv. 1. landsk. (SigfS) er ekkert svar við fyrirspurn minni. En hv. 3. landsk. (SK) taldi, að ekki hefði verið tími til þess að biðja eftir frekari skýrslum frá ríkinu eða stofnunum þess um launagreiðslur heldur en þeir hefðu fengið. Verð ég því að telja, að skýrslugerð yfir þetta sé ekki í svo góðu lagi sem þarf að vera, ef það tekur mikinn tíma að gera skrá í sama formi og starfsmannaskráin var.

Hv. 3. landsk. gaf upp, að þau laun, sem ríkið og stofnanir þess greiddu, væru alls um 7½ millj. kr. Mun þar vera átt við grunnlaun. (SK: Já). Skömmu fyrir þetta stríð, þegar menn héldu uppi árásum á Framsfl. vegna óhöflegra launagreiðslna, töldu þeir launagreiðslurnar vera yfir 5 millj. kr. Ef grunnlaunagreiðslan er nú orðin um 7½ millj. kr. hjá ríkinu og stofnunum þess, sýnir það, að laun hafa hækkað mjög síðan eða þá að starfsmönnum hefur fjölgað til muna. — Ég tel mig ekki færan um að greiða atkv. um þetta mál, meðan ekki liggja fyrir greinilegri upplýsingar um þessar launagreiðslur yfirleitt.

Fjmrh. (Jakob Möller): Út af fyrirspurn hv. þm. Ísaf. (FJ) skal ég aðeins láta í ljós skoðun mína um það, sem hann gerði fyrirspurn um. Ég býst við, að ekki þætti fært að setja þá starfsmenn hjá, sem hann talaði um, eftir þessari þáttill., þó að þeir séu ekki starfsmenn við opinberar stofnanir, heldur við stofnanir, sem njóta opinbers styrks og eru sambærilegar við opinberar stofnanir. Enda er það svo, að það hefur verið höfuðregla að fella slíka starfsmenn undir slíkar kjarabætur, sem ákveðnar hafa verið gagnvart starfsmönnum slíkra opinberra stofnana.

Viðvíkjandi því, sem hv. þm. V-Húnv. (SkG) var að gera samanburð á launagreiðslum nú annars vegar og hins vegar fyrir stríð, þá er náttúrulega þess að geta, þegar við gerum upp, hverjar launagreiðslur ríkisins séu á þessum og þessum tíma, að þá er kannske í eitt skiptið hinar og þessar stofnanir þess teknar með í reikninginn, en í annað skiptið ekki teknar með í þann útreikning. Annars vegar er talað um fjárlagagreiðslur. En ég hygg, að sú upphæð, sem hv. 3. landsk. gerði grein fyrir, sé byggð á öðru,

þ. e. a. s., ekki aðeins tekið það, sem ríkið greiðir í laun eftir fjárl., heldur sé tekið allt með, sem kemur til greiðslu af opinberu fé.

Forseti (GSv): Ég vil biðja hv. þm. að gæta að því, að brtt. geta komið að við síðari umr., og vænti ég, að þær biði þangað til.

Svo er mál vaxið, eins og segir í grg. á þskj. 103, að þetta mál er komið frá fjhn. beggja d., og er, að því er virðist, engin misklið í n., en þegar svo er farið um mál, er óþarfi að láta það fara til fjvn. Milli umr. mætti athuga það, án þess að því sé formlega vísað til n. Komi hins vegar fram krafa um að vísa því til n., mun það verða borið undir atkv.

Páll Zóphóníasson: Hér er um heilmikil fjárútlát að ræða, og legg ég til, að málinu sé vísað til fjvn.

Flm. (Sigurður Kristjánsson): Mér er ekki alveg ljóst, við hvað hv. þm. V-Húnv. átti, þegar hann sagði, að ekki lægju fyrir sundurliðaðar skýrslur. Ég hef sagt honum, að við höfum fengið skýrslur frá fjmrn. með sundurliðunum um einstakar stofnanir. Þar er t. d. skrifstofufé sýslumanna út af fyrir sig, laun farkennara, presta o. s. frv. Síðan höfum við fengið launalista með nöfnum starfsmanna, t. d. í fræðslumálaskrifstofunni. Ég veit ekki, hvort hv. þm. óskar eftir nöfnum t. d. allra símastúlkna. Það yrði of mikið verk að lesa það allt, hvað þá heldur melta það. Aðalatriðið er að fá heildarlaunin. Málið er komið frá n., og er ekki vani að vísa málum til n., sem af n. eru flutt.

Skúli Guðmundsson: Það var vandaliðið að skilja fyrirspurn mína. Ég bað ekki um neinn nafnalista. Af svörum n. er ljóst, að starfsmannaskrá er ekki til, en þó að liggi fyrir skýrslur frá ýmsum stofnunum um, hvað þær greiði í laun í heild, eru það litlar upplýsingar. Ég hef farið fram á að vita, hvað lægi fyrir, og hef átalíð, að mér virtist ekki nógu fullnægjandi upplýsingar fyrir hendi. Með því, sem fyrir liggur, tel ég mig ekki geta greitt atkv. um till.

Pétur Ottesen: Þetta mál hefur borið hér að á eðlilegan hátt. Það er flutt í lagaformi, og þannig hefði átt að afgreiða það. Það hefði verið þinglegri afgreiðsla en með þál. í Sp.

Mér skilst eftir þeim upplýsingum, sem fyrir liggja, að málið hafi fengið þann undirbúning, sem venja er til í höndum beggja fjhn. Þess vegna held ég ekki, að það sé brot á neinni þinglegri reglu, þó að því verði ekki vísað til n. nú. Reglan er þvert á móti brotin með breyt. um flutning málsins. Það liður að þinglokum, og því er þess ekki að vænta, að fjvn. geti lagt að nýju vinnu í þetta margbrotna mál. Það er því eðlilegast, eins og komið er, að láta nægja þá athugun, sem það hefur þegar fengið. Ég greiði því atkv. gegn því, að það fari nú til fjvn..

ATKVGR.

Brtt. 123 tekin aftur til síðari umr.

— 137,1 samþ. án atkvgr.

— 137,2 samþ. með 30 shlj. atkv.

Tillgr., svo breytt, samþ. með 32 shlj. atkv.
Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Till. vísað til síðari umr. með 35 shlj. atkv.
Till. um að vísa málinu til fjvn. felld með 29:3 atkv.

Á 9. fundi í Sp., 28. ágúst, var till. tekin til síðari umr. (A. 153, 123).

Bjarni Bjarnason: Við fyrri umr. tók ég till. mína á þskj. 123 aftur til síðari umr., þar sem útlit var fyrir, að einstakir þm. vildu tryggja betur með annarri till. það, sem ég vildi tryggja með minni. Þannig mun það hafa verið um hv. þm. Ísaf., sem var að útbúa brtt., en mun hafa fallið frá því aftur, og gerir hann að sjálfsögðu grein fyrir því nánar. En ég vil taka fram, að ég tel, að hæstv. fjmrh. hafi tekið af skarið um, hvernig skilja bæri mína brtt., og sætti ég mig vel við þá skýringu. En e. t. v. koma þarna einnig til greina fleiri skólar, sem getið verður nánar hér á eftir. En hæstv. fjmrh. tilnefndi þá og sagði, að slíkir starfsmenn mundu ekki verða settir hjá, ef launabætur þessar yrðu greiddar. Og l. um húsmæðraskóla úti um sveitir gera ráð fyrir, að þeir séu sjálfseignarstofnanir eða eign héraða eða sýslufélaga, þótt í þeim l. sé ekkert ákvæði um, að svo skuli vera. En ég hygg, að þeir séu eign bæjarfélaga eða sýslufélaga, en ekki einstaklinga. Kæmu þeir þá til með að heyra undir þetta ákvæði, sem ég hef greint. Um þetta hefur skapast fordæmi með verðlagsuppbótinni, sem var veitt á styrki til slíkra sjálfseignarstofnana, og verður það að sjálfsögðu gert enn. Þessir styrkir eru notaðir til þess að launa starfsmenn þessara stofnana.

Um till. hv. þm. Barð. er það að segja, að það getur verið rétt, að hún verði samþ. Þeir skólar, sem hann nefndi, hafa notið styrks af ríkisfé. En ég hygg, að brtt. hans þurfi ekki við.

ATKVGR.

Brtt. 123 samþ. með 30 shlj. atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 36:1 atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 158).

10. Húsnæði handa alþingismönnum.

Á 6. fundi í Sp., 20. ágúst, var útbýtt:

Till. til þál. um húsnæði handa alþingismönnum (A. 90).

Á 7. fundi í Sp., 25. ágúst, mælti

forseti (GSv): Ég hafði leyft mér að boða til þessa fundar í dag og hef tekið á dagskrá nokkur af þeim mörgu málum, er fyrir Sp. liggja. Um þessi 4 mál, sem á dagskrá eru, hefur náðst samkomulag í öllum flokkum, og væntanlega mun ekki þörf langra umr. um þau.

En nú verður þessum fundi slitið samkvæmt ósk stj., vegna þess m. a., að um þetta leyti eiga að hefjast áriðandi flokksfundir. Málin eru því tekin út af dagskrá og fundi slitið.

Bernharð Stefánsson: Ég vildi beina þeirri fyrirspurn til hæstv. forseta, hvort ekki væri hægt að ljúka því máli, er aðeins ákveða á um, hvernig ræða skuli.

Forseti (GSv): Ég get að visu fallið á, að afgreiða megi 1. mál (kosning þingfararkauptnefndar), ef flokkarnir hafa tilbúna lista, og 4. mál (húsnæði handa alþm.), hvernig ræða skuli. Getur það orkað tvímælis, hvort það mál á að fara til fjvn. eða ekki. — Verður þá gengið til dagskrár og tekið fyrir 4. mál, till. til þál. um húsnæði handa alþm.

Flm. (Bernharð Stefánsson): Ég vil aðeins leyfa mér að spyrja fyrir um það hjá hæstv. forseta, hvort ekki sé nóg, að ein umr. verði höfð um málið, því að þótt ætla mætti í fljótu bragði, að þessi till. hafi kostnað í för með sér og ætti þess vegna að viðhafa tvær umr., er óvíst, að nokkur kostnaður leiði af þessu fram yfir það, sem nú er.

Forseti (GSv): Það var og ætlun forseta að ákveða, hvernig ræða skyldi málið, og ég lít svo á sem hv. 1. flm. till., að nóg sé að viðhafa eina umr. um málið, og skoðast það samþykkt, ef hv. þm. eigi mótmæla því. — Er því ákveðin ein umr. um málið.

Á 8. fundi í Sp., 27. ágúst, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Sp., 28. ágúst, var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Bernharð Stefánsson): Þessi till. þarf ekki mikilla skýringa við umfram það, sem stendur í grg. Það hefur komið í ljós á tveim undanförunum þingum, að ýmsir þm., sem heima eiga utan Reykjavíkur, hafa átt erfitt með að fá húsnæði hér í bænum, meðan á þingi stóð, og hafa því orðið að dveljast sem gestir á heimilum kunningja sinna eða vandamanna. Ég segi fyrir mig, og ég býst við, að aðrir hv. þm. geti sagt hið sama, að ég hef notið fyllstu gestrisni, þar sem ég hef dvalið, en þó verður að viðurkenna, að öll aðstaða er mjög erfið við slík skilyrði fyrir menn, sem þurfa að sinna margvíslegum störfum og langan tíma. Og ég tel slíkt ástand með öllu óviðunandi. Við leggjum því til í þessari till., að hæstv. ríkisstj. geri einhverjar ráðstafanir til þess að tryggja þm. húsnæði í framtíðinni, og er þá ætlað til, að hún reyni t. d. að komast að samningum við gistiðhúsin um leigu á nokkrum herbergjum yfir þingtímann eða leiti sér sérstakrar heimildar, ef slíkir samningar skyldu ekki takast, til leigunáms á húsnæði. Ég hygg, að það muni vera siður félaga, sem halda landsfundi hér í Rvík, að tryggja fulltrúum þeim, er koma utan af landi, húsnæði hér í bænum, meðan á fundum stendur, og er undarlegt, ef þm. geta ekki orðið sömu umhyggju aðnjótandi af hálfu ríkisstj. sem fulltrúar þeirra félaga af hálfu sambandsstj. sinna. Ég hef heyrt, að hæstv. stj. hafi

reynt að tryggja 8 þm. húsnæði á Hótel Borg fyrir síðasta þing, en gefizt upp við það, þótt undarlegt megi virðast. Það sýnist ef til vill ekki vænlegt til árangurs að beina tilmælum um úrlausn þessara mála til hæstv. stj., eins og gert er með þessari till., þegar þess er gætt, að hún reyndist ekki fær um að útvega þessum 8 þm. húsnæði. En ég hygg þó, að hæstv. stj. muni telja sér skylt að taka málið fastari tökum, ef það liggur fyrir sem samþykkt Alp. Því hefur verið hreyft, að framtíðarlausn þessa máls sé sú að koma upp nokkurs konar heimavistarhúsi fyrir þm., og hygg ég, að það sé rétt stefna. Þinghald er nú orðið svo langt hvert ár, að það nálgast það að vera eins langt og háskólaárið, en þó hefur ekki þótt vanþörf á því að koma upp þeim stúdentabústöðum. Hins vegar er augljóst, að slíkur þingmannabústaður verður ekki reistur fyrir næsta þing, og þess vegna fjallar þessi till. ekki um það, heldur hitt, að hæstv. stj. geri þegar í stað einhverjar ráðstafanir til þess að þm. þurfi ekki að vera á götunni, þegar þeir koma næst til þings.

Það var hreinasta tilviljun, að ég skyldi ekki þurfa að liggja á götunni, þegar ég kom á þingið í vetur, og sama máli gegndi einnig nú á þessu þingi. Ég skal svo ekki orðlengja þetta frekar, en vona, að hv. þm., þó að meiri hl. þeirra sé Reykvikingar, skilji nauðsyn þessa máls og samp. till. greiðlega. Ég get minnt á í þessu sambandi, að l. þau, sem Alp. hefur sett og húsaleigunefnd framkvæmir hér í Reykjavík, leggja hindranir í veg fyrir þm., því að samkv. þessum l. er bannað að leigja utanbæjarmönnum húsnæði. Ég tel eigi þörf á, að þessu máli sé vísað til n. né heldur að umr. sé frestað, enda liggur þetta mál ljóst fyrir.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 33 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 33 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Aþingis (A. 159).

11. Verðuppbætur á útluttar landbúnaðarafurðir.

Á deildafundum 20. ágúst var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um verðuppbætur á útluttar landbúnaðarafurðir (A. 83).

Á 7. fundi í Sp., 25. ágúst, utan dagskrár, mælti

Bjarni Ásgeirsson: Ég vildi leyfa mér að vekja athygli hæstv. forseta á því, að ég hef borið fram ásamt fleiri hv. þm. till. til þál. um verðuppbætur á útluttar landbúnaðarafurðir. Vildi ég mega óska þess, að hæstv. forseti taki þessa þáttill. okkar á dagskrá sem fyrst, með því að hér er um mjög þýðingarmikið og aðkallandi mál að ræða.

Forseti (GSv): Ég mun taka þessi tilmæli hv. þm. til athugunar svo fljótt sem auðið er.

Á 8. fundi í Sp., 27. ágúst, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Sp., 28. ágúst, var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Bjarni Ásgeirsson): Herra forseti. — Eins og kunnugt er, liður óðum að því, að slátrun hefjist hér á þessu sumri eða hausti. Verður því fljótlega að fara að ákveða það verð, sem bændum er ætlað að fá fyrir þessar afurðir sínar. Í sambandi við þá ákvörðun er eitt einstakt atriði, sem verður að taka til greina, á hvern hátt er unnt að verðjafna það kjöt, sem flytja verður út úr landinu. Í afurðasölul. eru gerðar þær ráðstafir um þessar verðjafnanir, að taka skuli nokkurn hluta af verði þeirra vara, sem seldar eru í landinu, og safna í verðjöfnunarsjóð, sem síðan sé notaður til þess að verðbæta útluttu afurðirnar. Þetta gat gengið áður, meðan nokkurn veginn heilbriggt verðlag var í landinu og samræmi milli verðlags á ýmsum vörum. En nú hefur þetta samræmi gersamlega raskast á síðari árum. Það er svo komið hér, að meðan kjöti á þeim eina markaðsstað erlendis, sem opinn er fyrir okkur Íslendinga til að selja það á, er haldið niðri í fyrirstriðsverði, er verðlag á svo að segja öllum afurðum margfalt herra og framleiðslukostnaður allur í landinu, svo að það er útilokað að selja kjöt á erlendum markaði nema með stórkostlegum uppbótum, en þær uppbætur rúmast ekki innan ramma afurðasölul., eins og nú er. Verðjöfnunargjaldið má ekki vera herra en 10 aurar. Og ef kjöt væri flutt verulega út úr landinu, þá hrykki þetta gjald ekki nema fyrir broti af þeirri verðjöfnun, sem veita þyrfti, til þess að bændur fengju sæmilegt verð fyrir útluttu afurðirnar. Það er því ekki um annað að ræða, ef mögulegt á að vera að flytja kjöt út og ef bændur eiga að fá fyrir það sæmilegt verð, en annaðhvort að stórhækka verðjöfnunargjaldið eða að ríkisstjóður verði að hlaupa undir baggann. Það, sem við leggjum til í þáttill. þessari, er, að ríkisstjóður taki að sér að verðbæta kjötið, ef þarf að flytja út eitthvað af því. Og það er ekki nema áframhald á þeirri braut, sem farin hefur verið á undanförunum árum. Árið 1940 fékkst þessi uppbót af fé, sem Bretar greiddu til bóta fyrir markaðstöp þau, sem landsmenn yrðu fyrir af völdum styrjaldarinnar, úr svo kölluðum Bretasjóði. Var mikið af því fé notað í þessar verðuppbætur. Og því var slegið föstu, að þær raskanir, sem gætu orðið á mörkuðum okkar af völdum stríðsins, gætu haft það í för með sér, að greiða yrði uppbætur til þeirra, sem harðast yrðu úti vegna þessara markaðstapa. Árið 1941, — en þá voru Bretar hér, — bjuggust menn við, að vænta mætti einhverra uppbóta í sömu átt af þeirra hálfu. Það fór þó þannig, að engar uppbætur komu frá þeim slíkar, svo að það fór þannig þá, að um það leyti, sem ákveða þurfti verð á kjöti, sneri kjötverðlagsnefnd sér til ríkisstj. og fór fram á, að hún lofaði að leggja það fyrir þingið, að ríkið verðbætti hið útlutta kjöt upp að vissu marki. Og ég hygg, að það hafi farið svo að lokum, að n. treysti sér ekki til að ákveða verðið á kjöti innan lands fyrr en

rikisstj. var búin að ganga frá því í þinginu í fyrra, að verðuppbætur þessar fengjust. Út frá því var svo gengið á síðasta hausti. Nú fór það svo vel um kjötsöluna á síðasta ári, að til þessara uppbóta kom ekki, sem ríkisstj. lofaði að greiða á kjötið. Kjötið seldist allt á innlendum markaði.

Nú horfir þetta öðruvísi við, vegna þess að hið brezka setulið, sem var hér síðast liðið ár og notaði mikið kjöt, er að miklu leyti farið af landi brott, en í þess stað komnir Bandaríkjamenn, sem lítið sem ekkert kaupa af íslenzku kjöti. Það má því búast við, að flytja verði út allmikið af kjötframleiðslu þessa árs. Og þá verður, um leið og kjötverðið er ákveðið, að taka ákvörðun um það, hvernig á að fá uppbætur á það kjöt, sem ekki selst innan lands. Því að það er ekki hægt að dæma ákveðinn hluta landsmanna til þess að selja á erlendum markaði án þess að tryggja þeim að fá svipað verð fyrir kjöt sitt og hinir fá, sem selja kjöt á innlendum markaði. Það er því eitt af tvennu, sem hér verður að gera, annaðhvort að veita heimild til stórhækkaðs verðjöfnunargjalds þess, sem í l. er ákveðið, eða ríkið taki að sér að tryggja kjötframleiðendum verðuppbót á það kjöt, sem kann að þurfa að flytja út úr landinu. Og ég hygg, að verðlagsnefnd, sem ákveður kjötverðið, geti ekki gengið til starfa um að ákveða það verð, fyrr en séð verður, hvaða afgreiðsla fæst á þessari hlið málsins. Ég vil taka það fram, að ég hygg, að þessi n. sé búin að skrifa hæstv. ríkisstj. og bera fram till. í þessu efni. En mér þykir ekki eðlilegt, að hæstv. ríkisstj. taki ákvörðun um að svara þessu, á meðan Alp. situr. Við leggjum til, að ríkið greiði þessar verðuppbætur. Því hefur eiginlega verið slegið föstu í ensku samningunum, þegar Bretar veittu uppbætur vegna markaðstapa, að nauðsyn mundi verða á því, vegna þeirra óvenjulegu markaðsraskana, sem stríðið hefur í för með sér, að þeim, sem harðast yrðu úti vegna þeirra, verði að bæta það tjón, sem þeir verða fyrir af þeim ástæðum. Og það er ekkert eðlilegra heldur en að ríkið taki þetta að sér, þar sem áframhaldandi greiðslur frá Breta hálfu, sem menn höfðu vænt, hafa brugðist. Ég skal líka geta þess, að það, sem mælir líka með því, að þetta sé gert, er, að það er ekki vafi á því, að bændur verða að fá stórhækkað verð á sínar afurðir á þessu hausti, ef þeir eiga að geta staðið undir þeim stórauðnum útgjöldum, sem þeir hafa orðið fyrir og verða fyrir daglega í búrekstri sínum vegna hækkingar verðlags í landinu. Og verði þeir að flytja út kjöt og verði þeim ekki greiddar verðuppbætur á það úr ríkissjóði, er þeim einn kostur nauðugur að hækka verðið á innlenda markaðinum meira en hefur verið og spenna til hins ýtrasta kaupgetna í landinu, til þess að þeir geti aflað sér þeirra tekna, sem þeim eru lífsnauðsynlegar. Það má segja, að með því að ríkið taki að sér að greiða þessar verðuppbætur verði unnt að selja kjötið lægra verði heldur en ella, og að þannig verði þetta tillag til þjóðarinnar í heild sinni, bæði framleiðenda og neytenda.

Þá höfum við lagt til í þessari þáttill., að verðuppbætur verði teknar upp á ull og gærum.

Þessar verðuppbætur eru í samræmi við þau loforð, sem á sínum tíma voru gefin um það, að einstakar stéttir skyldu ekki fara halloka af þeirri röskun, sem á mörkuðunum verður vegna styrjaldarinnar. Þeirri reglu hefur verið fylgt á undanförunum þingum, að greiddar hafa verið verðuppbætur á ull og gærum eftir þeim reglum, sem þar um gilda. Okkur þykir eðlilegt, að um leið og ákveðnar eru verðuppbætur á kjöt, þá séu þessar verðuppbætur einnig um leið ákveðnar. Þessar tekjur eru það stór liður í tekjum bændna, að það munar mjög miklu, hvort á þeim verður það verð, sem orkað getur á það, að þeim mun lægra verð geta bændur sætt sig við á kjöti sem betra verð fæst fyrir þessar vörur. Þess vegna er það eðlilegt að ákveða verð á þeim samhlíða því, sem kjötverðið er ákvarðað, með því að ákveða verðuppbætur á þessum vörum. Við leggjum til, að svipuð afgreiðsla verði um verðuppbætur á þeim eins og samþ. var á síðasta þingi, að verð þeirra verði hið sama og á framleiðslu ársins 1940, að viðbættir þeirri almennu verðlagshækkun, sem síðar hefur orðið, og að tillit sé tekið um leið til hinna almennu kauphækkana í landinu. Það er ekki nema sjálfsagt, að bændur, sem eru sennilega sú stéttin, sem nú leggur hvað mest að sér í þjóðfélaginu til þess að halda uppi atvinnurekstri sínum — það mál er kunnara en svo, að það þurfi að rekja það — fái það tryggt að tilhlutun ríkisins, að þeir fái eitthvað í þá átt fyrir sitt erfiða starf, sem tíðkast á öðrum stöðum í þjóðfélaginu. Ég tel ekki þörf á að fara langt út í það mál nú. En þess má geta, að t. d. kaupgjald hefur hækkað frá því fyrir stríð um 400%, og jafnvel 500% þar, sem það er hæst, yfir sumarmánuðina og jafnvel ennþá meira yfir aðra tíma ársins, vor og haust, því að nú er að verða litill munur á kaupgjaldi yfir sumarið annars vegar og aðra tíma ársins hins vegar, sem var verulegur áður. Til þessa þarf að taka tillit, þegar ákveðið er verðlag á afurðunum. Ef bændur eiga að bera mjög skarðan hlut frá borði frekar en aðrar stéttir í þjóðfélaginu, þá er hætta á því, að þeir bændur, sem hafa notað aðkeypt vinnuafll, verði að draga mjög saman bú sín og að einyrkjarnir sömuleiðis gefist upp í sínum búskap og sínum þrældómi og hverfi til annarra atvinnugreina, sem hægt er að gripa til á þessu augnabliki, en á engan hátt verður framtiðaratvinnurekstur þjóðarinnar. Mundi það skapa enn þá meiri ringulreið síðar heldur en ætti að vera og meiri heldur en þarf að vera, ef rétt er tekið á þeirra málum hvað afurða-verðið snertir.

Ég vænti þess, að hæstv. Alp. sjái nauðsyn þess að afgreiða þetta mál nú þegar, áður en þingi er slitið, í einni eða annarri mynd.

Forsrh. (Ólafur Thors): Áður en Alp. kom saman, hafði ríkisstj. rætt um efnishlið þessa máls, sem borið er fram hér í þáttill. á þskj. 83. Og eftir að þingið kom saman, bar ríkisstj. það undir þá af þm. Sjálfstfl., sem sérstaklega bera hagsmuni sveitanna fyrir brjósti og dómberastir eru um það, með hverjum ráðum er helzt hægt að uppfylla þær þarfir, sem þarna eru fyrir hendi. Þessir hv. þm. höfðu svo skilað álitinu sínu til

rikisstj. Og það hnigur í mjög svipaða átt eins og sú þáttill, sem hér er borin fram, og er þá einnig í samræmi við það, sem ríkisstj. telur eðlilegt og rétt í þessu máli. Það er alveg áreiðanlegt, að það er ekki aðeins nauðsyn bændanna, heldur einnig alls þjóðfélagsins, að bændur landsins beri nú frá borði nokkuð svipað eins og aðrar stéttir þjóðfélagsins. Því hafa allir hv. þm. lýst yfir og viðurkennt, að það sé til framdráttar öllum stéttum þjóðfélagsins, að verðlagsröskun verði ekki frá því, sem nú er. Og mér skilst, að það sé viðurkennt af öllum, að nauðsyn sé á því að stöðva fólksstrauminn frá sveitunum og á mölina. En til þess liggur ekkert ráð jafnöruggt og það að eiga þátt í því eins og auðið er að gera afkomu bændanna nokkuð svipaða afkomu annarra sambærilegra stétta þjóðfélagsins. Það er augljóst mál, að þeir bændur, sem aðallega framleiða það kjöt, sem selt yrði til útflutnings, ef til slíkar sölu kæmi, þurfa auðvitað að bera svipað úr bótum eins og hinir, sem framleiða til sölu á innlendum markaði, að því frádregnu, sem kann að vera munur á framleiðslukostnaði einstakra héraða, en út í það er erfitt að fara nákvæmlega. Ég lít þess vegna svo á, að annaðhvort verði bændur nú, ef gert er ráð fyrir, að þeir verði að selja kjöt til útflutnings, sem mundi þá verða selt fyrir lágt verð, að fá tryggingu hins opinbera fyrir því, að þeir fái uppbætur á það kjöt, eða þá hins vegar, eins og hv. flm. gat um, verður að hækka verðið á innlendum markaði, þannig að af því verði lægt að taka hæfilega fúlgu til verðuppbótar á útflutt kjöt. Og meðan ríkissjóður hefur ástæður til, vill ríkisstj. samkv. vilja — ég geri ráð fyrir allra hv. þm. — eiga hlut að þessu, að bændur fái kjötið verðbætt, ef á þarf að halda. En ég er ekki alveg viss um, að til þess komi, að þessar uppbætur þurfi að greiða. En ef til þess kemur, að flytja þurfi út kjöt, verður ríkissjóður að verðbæta það. Ef ríkissjóður ekki verðbætti kjötið í því tilfelli, yrðu bændur að ákveða verð innan lands á kjötinu nú herra en þeir annars ætla sér. Ég legg því eindregið til, að bændur ákveði kjötverðið á innlendum markaði frá því sjónarmiði, að ríkið bæti upp verð á útflutlu kjöti, ef eitthvað af kjöti þarf að flytja út af framleiðslu þessa árs. Með því móti fá neytendur kjötið við því verði, sem bóndinn þarf að fá, og bóndinn fær tryggingu fyrir því, sem hann þarf að fá fyrir þessa vöru. Ég álit þetta eina heilbrigða sjónarmiðið fyrir þá, sem viðurkenna nauðsyn þess, að bóndinn þurfi að bera svipað úr bótum og aðrar stéttir í þjóðfélaginu; og það er mín skoðun, — og ég ætla, að ég mæli það fyrir hönd flokks míns, það stendur ekki flokks-samþykkt fyrir því að visu, en ég hef rætt við marga hv. flokksmenn mína um þetta, — að svona þurfi það að vera. Þetta hygg ég vera skoðun Sjálfstfl., og ríkisstj. stendur óskipt að þeirri skoðun.

Það stendur að visu nokkuð öðruvísi á um hitt annað, sem nefnt er hér í þáttill, og farið er fram á, að verðbætt verði. En ég viðurkenni þau rök, sem bæði tilgreindir hv. alþm. Sjálfstfl. höfðu sett fram við ríkisstj. og einnig er hér greinilega skjalfest í grg. þáttill, að það er í órjúfanlegu

sambandi við kjötverðið, hvers verðs bændur mega vænta sér fyrir ull og gærur. Það kemur bóndanum ekki að liði, svo að fullnægjandi sé, þó að hann fái hátt verð fyrir kjöt, ef hann fær lágt verð fyrir ull og gærur. Svo mikill hluti eru þessar vörur af framleiðslu bóndans. Ég get því tekið undir það með hv. flm. þáttill. og þeim sjálfstæðismönnum, sem hafa lagt það fyrir ríkisstj., að það sé eðlilegt og nauðsynlegt að tryggja bændum einnig viðunandi verð fyrir þessar vörur. Ég segi það því fyrir hönd ríkisstj. og þeirra sjálfstæðismanna, sem hafa þetta hafa fjallað, að ríkisstj. og þeir eru samþykkir þeirri till., sem borin er fram um verðuppbætur á þessum vörum.

Gísl Jónsson: Í sambandi við þetta mál vildi ég aðeins mega benda á, að hér í hæstv. Alþ. hefur alveg nýlega verið með samþykki, að ég held allra fulltrúa sveitanna, veitt um hátt millj. kr. til fódurbætiskaupa. Það hefur einnig komið fram ályktun um að gera allt, sem unnt er, til þess að afla fódurbætis frá útlöndum, og hefur það á sama hátt nátt fullu samþykki hæstv. Alþ. Rökin fyrir þessu hvoru tveggja voru þau, að þetta væri gert til þess að tryggja Íslendingum mat og sjá um, að bústofn landsmanna minnkaði ekki. Nú finnst mér rök hv. þm. Mýr. (BÁ) fyrir þessum nýju framlögum úr ríkissjóði vera aðallega hræðslan við, að hér verði framleitt of mikið af kjöti, sem eigi svo að selja til útlanda fyrir of lágt verð. Í sambandi við þetta vildi ég mega vekja athygli þeirra hv. manna, sem fara með þetta mál fyrir landbúnaðinn, á því, hvort ekki sé rétt að verja minna fé til þess að verðbæta sláturfjárafurðir, en verja aftur því fé, sem sparast þannig, til þess að styrkja bændur í því að koma upp heilbrigðum fjárstofni í hinum sýktu héruðum. Það er ljóst, að þetta er framtíðarmál fyrir landbúnaðinn.

Enn fremur vildi ég spyrja, hvort hv. flm. ætlast til, að þegar þetta hefur verið samþ. á Alþ., falli núverandi verðjöfnunargjald niður, og loks vil ég spyrja þess, hvernig þessu verðjöfnunargjaldi hefur verið varið undanfarin tvö ár og hvort búið er að greiða það til bænda. Annars lýsi ég fylgi mínu við þáttill. á 83. þskj.

Pétur Ottesen: Ég vil benda hv. þm. á, að nú fer að liða að þinglokum og hæpið, að málið nai fram að ganga, ef því verður vísað til n. Vil ég því skjóta því hér fram, hvort hv. alþm. sjái sér ekki fært að afrg. till. án þess að senda hana til n., sem ætti þá samkv. eðli málsins að vera fjvn. Ég skal til rökstuðnings þeim tilmælum mínum benda á, að á síðasta þingi var samþ. mjög samhljóða till., þar sem ákveðið var að borga uppbót á landbúnaðarafurðir fyrir árið 1941. Það mál var þá athugað allrækilega í n. Og þar sem ástæður virðast nú sízt minni en þá til að gera slíkar ráðstafanir, þá ætti að mega lita svo á, að þessi afbrigði væru ekki óeðlileg með tilliti til þess, hveiminn er naumur orðinn. — Mér þótti vænt um að heyra hæstv. landbrh. gripa fram í fyrir mér og segja, að hann teldi þetta sjálfsagt. Ég vil því skjóta því til hæstv. forseta sem till. frá mér, að málið verði

lātið ganga fram án þess, að því sé vísað til nefndar.

Flm. (Bjarni Ásgeirsson): Hv. þm. Barð. sagði, að það skyti skökku við, þegar fara ætti að verja miklu fé til verðuppbóta af hræðslu við of mikla framleiðslu á kjöti, í stað þess að verja fénu til þess að koma upp heilbrigðum fjárstofni og takmarka þannig framleiðsluna. En það er vandamál út af fyrir sig, hvernig fara eigi að því að takmarka framleiðsluna á íslenskum landbúnaðarafurðum, svo að hún nægi nákvæmlega fyrir þörfum landsmanna. Ég býst við, að ef það á að takast, verði að gripa til annarra ráða en hingað til hefur verið beitt. En vegna takmarkana á mörkuðum þeim, sem Íslendingar hafa átt aðgang að áður, og vegna þess, að líkur eru til, að slátrun verði með meira móti í haust, má búast við því, að ekki verði markaður fyrir alla kjötframleiðsluna innanlands. Um þetta er reyndar ekkert hægt að fullyrða, en það verður að gera ráð fyrir því og setja þá undir lekann. Þeirri spurningu hv. þm., hvort verðjöfnunargjaldið falli niður, ef þetta verður samþ., svara ég játandi. En hinni spurningu hans getur hv. 1. þm. N.-M. (PZ) betur svarað en ég. Loks vil ég taka það fram, að ég get fallið á till. hv. þm. Borgf. um það, að málið verði látið ganga fram án þess að fara til nefndar.

Páll Zóphóníasson: Út af fyrirspurn hv. þm. Barð. skal ég geta þess, að árið 1940 var verðjöfnunargjaldið 10 aurar á kg, og voru 8 aurar endurgreiddir til bænda, en hitt fór að mestu til þess að verðbæta saltkjöt. 50 þús. kr. voru látnar vera eftir í verðjöfnunarsjóðinum til þess að mæta skakkaföllum, sem nokkrir saltkjöts-útflytjendur urðu fyrir, er Noregur var hernuminn, en þeir áttu þar nokkuð af kjöti, sem ekki er vitað, hvað orðið hefur af. Afgangi sjóðsins hefur ekki verið ráðstafað enn þá, því að ætlazt hefur verið til, að hann yrði notaður til greiðslu á kostnaði við að koma kjöti til frystingar. Það var ákveðið að flytja ekkert kjöt út úr landinu, en vita heldur, hvort ekki væri hægt að selja það allt innan lands. En víða á landinu er að staða slík, að ekki er hægt að frysta kjötið á staðnum, og varð þá að flytja það þaðan á aðra staði til frystingar og flytja það svo aftur á upphaflega staðinn. Varð af þessu mikill aukakostnaður, og hefur verið farið fram á það, að ríkið tæki þátt í greiðslu hans, en hann nam sums staðar 40—50 aurum á kg. Er nú beðið eftir svari ríkisstj. við þessum tilmælum, og þess vegna er verðjöfnunarsjóðinum fyrir árið 1941 ekki nema að nokkru leyti ráðstafað.

Gísli Jónsson: Ég þakka svör þau, sem gefin hafa verið við spurningum mínum, en jafuframt vil ég spyrra hæstv. landbrh., hvort ráðuneytið telur sig hafa heimild til að mæta þessum óskum kjötverðlagsnefndar, án þess að fá sérstaka heimild til þess frá Alþ., því að annars væri ástæða til að setja sérstakt ákvæði um það inn í þessa till.

Að öðru leyti sé ég ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um þetta mál.

Alþt. 1942. D. (60. löggjafarþing).

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 33 shlj. atkv.

Á 10. fundi í Sp., 31. ágúst, var till. tekin til síðari umr.

Brynjólfur Bjarnason: Herra forseti. — Mér þykir óviðunandi, að þessi till. gangi í gegnum þingið, eins og hún er orðuð og hugsuð. Ég á hér við fyrri hluta hennar, uppbætur á útflutt kjöt. Nú er kjötverðlagsnefnd einráð um verðið á innlendum markaði. Og þótt þessi leið væri farin, væri þó engin trygging fyrir því, að innanlandsverðið yrði ákveðið saunngjarnt fyrir alla aðila.

Nú er augljóst mál, að því herra sem það verð er ákveðið, því minni verður neyzla kjöts í landinu, svo lengi sem menn hafa nokkuð annað að lifa á. Þetta er hliðstætt því, að lögbóðið væri að greiða Dagsbrúnartaxta um land allt og síðan fengi Dagsbrún ein að ákveða, hver taxti sá yrði. Þetta er ófært skipulag. Það þarf einmitt að stuðla að sem mestri neyzlu kjöts í landinu, þótt ekki væri nema vegna erfiðra aðflutninga á matvælum.

Kjötverðið á vitanlega að ákveða svo hátt, að bændur geti vel við unað. En það virðist mjög hjákátlegt að greiða meðgjöf með matvælum, sem út eru flutt nú á tímum. Það væri öllu réttara að greiða með innanlandsneyzlunni. En í þessari till. er þetta þveröfugt. Annars er nauðsynlegt að taka öll verðlagsmál landbúnaðarins fastari tökum en verði hefur. Það er nú svo, að allir vilja í rauninni stöðva kapphlaupið milli kaupgjaldsins og verðlagsins í landinu. Nú er verið að leitast við að festa kaupgjaldið á þann hátt að semja við verkalýðinn um viðunandi kjör. Og þessir samningar eru gerðir með það fyrir augum, að þeir gildi helst út stríðið. En nú þarf einnig að komast að samkomulagi við bændur á sama hátt, svo að þeir fái viðunandi verð fyrir afurðir sínar. Það er réttlátt. Síðan verði greidd full dýrtíðaruppbót ofan á samkomulagsverðið, eins og hún er á hverjum tíma. Ég leyfi mér því að flytja brtt. við upphaf þessarar till. og afhendi hana hæstv. forseta.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 166) leyfð og samþ. með 28 shlj. atkv.

Flm. (Bjarni Ásgeirsson): Ég ætla litlu að svara hv. 6. þm. Reykv. (BrB), þar eð það mál, verðpólitíkin, er hann talaði mest um, er ekki tekið fyrir í till. Það mál er nú í höndum verðlagsnefndar og því ekki hér til ákvörðunar í þessari þáttill. Stj. mun hafa heimild í l. til þess að verðbæta það kjöt, sem selt er á innlendum markaði, og það getur verið athugandi að gera það.

Ég ræði ekki heldur frekara það, sem hv. þm. sagði, að ástæða væri til að taka öll verðlagsmál landbúnaðarins fastari tökum. Nú hafa verkamenn fengið sínar kjarabætur, og á eftir

munu koma kjarabætur bændanna. En þau mál munu þó meir rædd síðar.

En um efni þáttill. er það skemmst að segja, að hún tryggir, að bændur fái það verð fyrir útflutt kjöt, sem hægt er að fá á innlenda markaðinum.

Mér skilst af ræðu hv. 6. þm. Reykv., að hann vilji helst fá stj. verðlagsvaldið. En ég veit ekkert, hvort hún vill það. Ég sé ekki ástæðu til að breyta um það, eins og sakir standa, og mun ég ekki greiða þessari brtt. atkv.

Brynjólfur Bjarnason: Mér skilst nú eiginlega, að ekki þurfi að vera mikill ágreiningur milli mín og hv. síðasta ræðumanns, svo framarlega sem taka á verðlagsmálin fastari tókum.

Eins og þáttill. er orðuð, er aðeins um heimild eða skyldu að ræða til þess að greiða uppbót á útflutt dillakjöt. (BÁ: Heimildin til að greiða uppbót á kjöt, selt innanlands, er í öðrum l.). Ég tel ekki rétt að binda verðuppbótina hér við útflutt kjöt, auk þess sem kjötverðlagsnefnd er einráð um að ákværða kjötverðið svo hátt, að litils eins verði neytt af því í landinu.

Það er ekki rétt, að ég vilji flytja verðlagsvaldið í hendur stj. Ég vil aðeins frjálssa samninga um það.

Pétur Ottesen: Ég get ekki skilið þessa brtt. á annan veg en þann, að með henni sé verið að leggja grundvöll að enn meiri afskiptum ríkisins af verðlagsmálum en við eigum nú við að búa. Það er vitanlegt, að bændur eru síður en svo einráðir um kjötverðlagið, heldur hefur ákvörðunarréttur þeirra í því efni verið af þeim tekin og lagður í hendur stjórnskipaðrar nefndar, og mega bændur aðeins litlu ráða um skipun hennar. En hér virðist eiga að herða enn á hnútuðum með þeirri brtt., er fram er komin, þar sem á að binda þá viðbót, sem hér er talað um, við það, að samkomulag náist um söluverðið innan lands. En það er ekkert ákveðið um það, við hverja eigi að semja. (BrB: Við kjötverðlagsnefnd.) Ég geri ráð fyrir, að það sé ætluð hv. þm. (BrB), að það eigi að semja við ríkisstj. um þetta, en um það er ekkert í brtt. Mér finnst þetta því allt mjög svo losaralegt. Og ég er alveg hissa á því, að slík till. skuli koma fram hjá þeim mönnum, sem barizt hafa harðast gegn því á Alp., að nokkrar takmarkanir væru settar í sambandi við kaupgjaldið í landinu, heimtað það frjálst og fengið því áorkað með niðurfellingu gerðardómsl. Og þegar þessum „þrælatökum“, sem þessir menn kalla svo, er sleppt, þá vill þessi hv. þm. færa sig upp á skaftið og sverfa enn fastar að þeim, rýra ákvörðunarrétt þann, sem þeir nú hafa um verðlagið. Hann vill ekki láta sér nægja það, að valdið í þessum efnun sé af þeim tekið og lagt í hendur stjórnskipaðrar n., heldur vill hann herða enn meira á í þessu efni, þannig að ákvörðun þessarar n. sé því aðeins gild, að samkomulag um þetta sé gert. Það er sennilegast, að ríkisstj. eigi þá að semja við hann um þetta. En ríkisstj. hefur mest ráð í kjötverðlagsnefnd, þar sem hún kys oddamann í n., sem er formaður n. Mér virðist þetta skjóta ákaflega skökku við, að slík brtt. sem

þessi komi hér fram nú. Það eðlilega og það, sem samræmi hefði verið í, er, að þegar þau atriði gerðardómsins, sem snertu kaupgjaldið, voru afnumin, þá hefði kjötverðlagsnefnd líka verið afnumin um leið, a. m. k. að því er snerti ákvörðun á kjötverðinu, þ. e. a. s., að sá hluti af starfi hennar hefði verið felldur niður, en að hún hefði starfað áfram að því að gera ýmsar ráðstafanir í sambandi við dreifingu kjötsins, undir þeim kringumstæðum, sem við búum nú við, að ekki eru til næg frystihús fyrir kjötið. En nú hefur ekkert verið felld niður af starfi hennar, og kjötframleiðendur hafa ekki horið fram till. um það, þótt eðlilegast hefði verið, að þeir hefðu gert það, eins og ástatt er. En það er gefið, hvernig fulltrúar bændanna munu taka slíku, þegar nú á að gera tilraun til þess að herða enn fastar á þessum ákvæðum. Meðan bændur höfðu einir í sínum höndum ákvörðun á verði kjötsins, urðu engir árekstrar milli þeirra og hinna, sem keyptu kjötið, þannig að forsaga þessa máls er sú, að það er engin hætta á því, að bændur krefjist meira verðs fyrir kjötið en þeim er nauðsynlegt að fá.

Það er því ekki hægt að finna ástæðu til að ætla, þó að þetta verði samb., að verðið verði ákveðið herra en hóflegt og nauðsynlegt er fyrir kjötið. En það er þó vitað, að kjötverðið hlýtur að hækka mjög verulega frá því, sem áður var, miðað við þá kaupgjaldshækkun, sem bændur hafa orðið að greiða, og aðrar erfiðar ástæður hjá þeim. Mér virðist, að rás viðburðanna muni fela það í sér, að svo litlu vinnuafli verði nú á að skipa á næstunni í sveitum, að líkindi séu til, að það muni mjög draga úr kjötframleiðslu og þá um leið skiljanlega afkomumöguleikum þjóðarinnar, sem felst í því þjargræði, sem framleitt er í sveitum landsins. Og svo mikil nauðsyn sem er á því undir venjulegum kringumstæðum, að haldið sé í horfinu framleiðslu landbúnaðarafurða, þá er, eins og sakir standa nú, þar sem miklar hættur eru á hafinu kringum landið, enn meiri þörf á að halda henni í horfinu. Mér virðist því, að slík till. sem þessi, sem fer fram á að draga enn meir en orðið er úr höndum bændanna áhrifavald þeirra yfir því, hvað þeir fá fyrir sínar afurðir, — sem stefnir að samdrætti framleiðslunnar í sveitunum, — sé, ef till. verður samb., spor í þá átt, sem þjóðinni hlýtur að stafa mikil og alvarleg hætta af, þar sem aldrei hafa verið meiri hættur á siglingaleiðum að og frá landinu en einmitt nú.

Ég vil endurtaka það, sem drepist var á hér við fyrri umr. þessa máls, að það, sem farið er fram á í þessari þáttill., að tryggja bændum sama verð fyrir kjötið, sem út er flutt, og á innanlandsmarkaði er greitt, ef á annað borð þarf að flytja út kjöt. Það er alveg í samræmi við þá stefnu, sem strax var tekin upp hér eftir stríðshyrjun og viðurkennd var þá af þeim samningsaðila, sem við áttum við, nefnilega Englendingum, að tryggja bæri með þeim samningum, að þeir framleiðendur í landinu, sem yrðu fyrir miklu skakkafalli af markaðstöpum vegna stríðsins, fengju bætt upp verð fyrir framleiðsluafurðir sínar í samræmi við það. Og það er eingöngu af því, sem gera þarf þessar ráðstafanir, að við getum

ekki flutt kjöt nú nema til eins lands, Englands, þar sem verið á því hefur verið haldið niðri. Þess vegna er hér ekkert um að ræða annað en áframhald þeirra ráðstafana, sem leiddi af markaðstöpum af völdum styrjaldarástandsins. Þetta er það, sem felst í þessari þáttill., að því er snertir kjötið og líka að því er snertir ull og gætur. Þegar hlutur framleiðenda, sem fyrir markaðstöpum verða, verð ekki lengur að þessu leyti réttur með verzlunarsamningum við erlend ríki, tók Alb. upp þráðinn og gerði nauðsynlegar ráðstafanir í þessu efni. Og þess er ekki langt að minnst, að á síðasta vori var samþ. till., sem var samhljóða þessari þáttill., sem fól í sér svipað efni og það, sem flutt er í þessari þáttill., sem hér liggur fyrir. Það þurfti hins vegar ekki til þess að taka að nota þau ákvæði um að borga verðmun á kjötframleiðslu síðasta árs, af því að kjötið seldist allt á innlendum markaði. Og það getur líka farið svo, að á þessu ári þurfi heldur ekki til slíks að taka, af sömu ástæðum. Það er ekki gert ráð fyrir því yfirleitt og heldur ekki ástæða til að ætla, að slátrun verði svo neinu nemi meiri á næsta hausti heldur en t. d. á síðasta hausti, m. a. af því, eins og kunnugt er, að sauðfjárpestir drepa árlega niður svo og svo mikið af sauðfjárstofni landsmanna. Það má hins vegar gera ráð fyrir, þrátt fyrir samilegt tíðarfar um sláttinn, að sökum fólksfæðar í sveitum verði ekki hægt að fá fólk til gripahirðingar á næsta vetri og þar vanti því vinnukraft, þá verði slátrun nokkru meiri af þeim ástæðum.

En ef hið ameríska setulið notaði, þótt ekki væri nema lítið eitt af kjöti okkar, þá eru ekki líkur til, að það þyrfti að flytja neitt af því út. — Og ég trúi heldur ekki, að það sé fjárhagsatriðið út af fyrir sig, sem hefur komið hv. 6. þm. Reykv. (BrB) til þess að bera fram þessa brtt., heldur hitt, að svipta bændur allri íhlutun um ákvörðun kjötverðsins. Það er langlíklegast, og ég hygg, að það sé bara það, sem fyrir þessum hv. þm. vakir. En þá kem ég aftur að því, sem ég tók fram í byrjun ræðu minnar, að það kemur ákaflega undarlega fyrir, að þegar sleppt er öllum tókum á kaupgjaldinu í landinu, þá skuli einn þeirra hv. þm., sem barizt hafa harðast fyrir því, koma með till. um að herða fjótrana að bændum meira um ákvörðun verðs á sínum afurðum. Í þessu tvennu er svo mikið ósamræmi sem frekast getur verið. Og þó að reynt sé að dulbúa þetta, þá er það þetta, sem skín út úr brtt. hv. 6. þm. Reykv., ef annars er hægt að lesa út úr henni nokkra meiningu. Ég vænti þess því, að eins og þessi þáttill. var samþ. gersamlega mótmælalaust til síðari umr., þá verði hún einnig við þessa síðari umr. samþ. endanlega frá Alb. sem ályktun til ríkisstj.

Haraldur Guðmundsson: Ég ætlaði einmitt að spyrja hv. 6. þm. Reykv. (BrB) um það sama, sem hv. þm. Borgf. innti eftir, hvað meint væri með orðunum í niðurlagi brtt.: „enda náist samkomulag um söluverðið innan lands“. Að visu skildist mér á ræðu hans, — og þykir mér það þó næstum fjarstæðukennd hugsun, — að ætlunin væri sú, að kjötverðslagsnefnd og ríkisstj., sem innir af hendi greiðslurnar, ef til kemur, semdu

sín á milli um verðið. Það er rétt, sem hv. þm. Borgf. (PO) segir, að það er næsta hlægilegt, að ríkisstj. þurfi að leita samninga við nefnd, sem hún að meiri hluta skipar. En það verður að horfast í augu við þær staðreyndir, að nefndarskipun þessi er með þeim endemum sem hún er. Við alþýðuflokksmenn höfum stöðugt reynt að fá þessu breytt. Við höfum margsinnis flutt tillögur um það að leggja allt verðlagseftirlitið í hendur einnar nefndar, sem þá einnig hefði með höndum ákvörðun á verðlagi allra landbúnaðarafurða. En því hefur ekki fengist fram komið. Framsfl. og Sjálfstfl. hafa jafnan verið á móti þessu, og ég minnst þess ekki, að kommúnistar hafi reynt að fá þessu breytt. Og þó að þetta sé kyndugt háttarlag, að ríkisstj. skuli þurfa að semja við nefnd, sem hún ræður meiri hluta í, þá er það því miður ekki nema eðlileg afleiðing af þeim vinnubrögðum, sem illu heilli hafa verið höfð um þessi mál hér á hestv. Alb.

Um efni þingsályktunartill. vil ég segja það, að ég er sama sinnis og á síðasta ári um það. Ég álit fullkomlega fjarstæðu að vera að styrkja bændur til þess að flytja kjöt til Englands til þess að selja það svo þar á 1 krónu til 1½ krónu pr. kg, sem sé með fyrirstriðsverði, meðan kjöt er selt á 5 til 6 kr., eða hver veit hvað, hér á landi. Ég veit ekki, hvað menn hugsa sér, að kjötverðið verði í haust innan lands. En það liggur í augum uppi, að það er hið mesta óvit, sem hægt er að hugsa sér, að flytja matvæli út úr landinu og selja fyrir ½ eða ¼ part af því, sem þau eru seld innan lands, en halda svo háu verði á þessum matvælum í landinu, að það hljóti að draga úr neyzlunni. Mér virðist, ef þetta væri gert, það vera svo augljóst sem nokkuð getur verið, að með því væri verið að fremja hina mestu heimsku, að það nálgæðist brjálaði, enda finnst mér á ræðu hv. þm. Borgf., að honum sé þetta ljóst. Hv. þm. var að tala um markaðstöp, sem við hefðum orðið fyrir. Þetta er að nokkru rétt, að því er snertir ull og gætur. En að því er kjötið snertir, er þetta rangt. Í staðinn fyrir að nota útlenda markaðinn, meðgjafamarkaðinn, sem verðjöfnunarsjóður bætti upp með því að greiða uppbót á hvert kg útflutts kjöts, gátum við á síðast liðnu ári selt allt kjötið hér innan lands. Að gera yfirleitt ráð fyrir því að flytja matvæli, kjöt, út úr landinu til að selja það þar fyrir örlítið brot af því verði, sem sama vara er seld fyrir innan lands, það er algerlega fráleitt. Það er hægt að skapa og auka útflutningsþörf fyrir kjöt með því að ákveða verðið fyrir kjötið innan lands svo hátt, að jafnvel sú mikla kaupgeta, sem til er í landinu, geti ekki samsvarað því. Og ég játa fullkomlega, að eins og kjötverðslagsnefnd er nú skipuð og hefur starfað, þá er þessi möguleiki ekki útilokaður. Réttu leidið er að halda kjötverðinu svo lágu, að markaðurinn aukist innan lands, og nota heldur uppbótarféð í því skyni. Og því er brtt. hv. 6. þm. Reykv. (BrB), svo kyndug sem hún virðist, þó betri en þáttill. eins og hún er á þskj. 83.

Sigurður Kristjánsson: Ég kvaddi mér hljóðs vegna þess, að það kom fram hér í ræðu hv. þm. Borgf. (PO), að hann vildi gjarnan vera laus við

þetta kjötsöluskipulag, sem nú er. Mér þykir nú gleðilegt að heyra þetta. Og ef fleiri af þeim mönnum, sem haldið hafa verndarhendi yfir þessu afurðasöluskipulagi, sem nú á sér stað hér í landinu, eru svipaðs sinnis, að það hafi gefizt þannig, að ástæða sé til að hrinda þeirri plágu af mönnum, þá held ég, að við þurfum ekki að bíða lengur en til næsta þings með að fá það samþ. Ég hef hvað eftir annað flutt það fram hér á hæstv. Alþ., að dregið yrði úr þessu valdi, sem ríkið hefur tekið sér til þess að ákveða skipulag á afurðasölu landsmanna, bæði á þann hátt, að einungis væri heimilt að ákveða lágmarksverð á þessum vörum, og einnig um algert afnám þessara l. En það hefur ekki fundið náð fyrir augum hv. þm., ekki heldur hv. þm. Borgf. En þetta þunglamalega og á margan hátt hneykslanlega skipulag í þessum efnum hefur ekki aðeins gert það að verkum, að framleiðendur eru ófrjálsir með að selja vörur sínar, heldur sleikir það svo mikið upp af útsöluverðinu, að ég veit ekki, hvernig er hægt að standast það nema með því að hækka vöruverðið, ef framleiðendur eiga að standast við að borga allan þann kostnað, sem þetta þunglamalega skipulag veldur. Það er alveg satt, að það er mjög mikið tekið fram fyrir hendurnar á framleiðendum með skipulagningu á mjólkur- og kjötsöluinni. Og ég get ekki séð, að með brtt. hv. 6. þm. Reykv. sé nokkurn skapaðan hlut aukið á þetta. Mér virðist, að með hans till. sé þessu máli aðeins beint inn á þær brautir að reyna að auka innanlandsneyzluna án þess að skerða á nokkurn hátt þá ákvörðun að tryggja framleiðendum sæmilegt verð fyrir framleiðsluvöruna. Og það er undarlegt að fyllast stórkostlegri vandlætingu út af því, þó að beina eigi neyztu kjötsins meir til landsmanna sjálfra heldur en hefur verið án nokkurrar skerðingar á verðinu fyrir hana til framleiðendanna. Og ég vil taka undir það, sem hv. þm. Seyðf. (HG) sagði, og ég ætlaði mér að koma inn á það, að það er beinlínis hneykslanlegt, ef við erum að leggja fram fé úr ríkissjóði til þess að koma út úr landinu matvælum, sem við vel getum neytt sjálfir. Það var líka hálfgerð hneykslismál, þegar við vorum sama sem að gefa Norðmönnum margar þús. tunna af kjöti árlega, en fátækir menn á þessu landi gátu ekki veitt sér kjötrétt einu sinni í viku. Og það mundi vera hið sama frá mínu sjónarmiði, ef við færum að senda út þessa vöru til Englands með tillagi úr ríkissjóði og taka þannig brauðið frá munni okkar eigin barna. Og ég sé ekki, að þetta komi nokkurn skapaðan hlut því við, sem fyrir hv. flm. þáttill. vakir, að sjá borgið, að framleiðendur kjötsins fái sæmilegt verð fyrir það sjálfir.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. — Ég álit, að það sé mikil þörf á að samþ. þá brtt., sem hv. 6. þm. Reykv. (BrB) flytur við þáttill. Ég held, að það sé nauðsynlegt, áður en hæstv. Alþ. rekur smiðshöggð á ákvæðin um þessar verðuppbætur, sem sé í þessari þáttill., sem hér liggur fyrir, að maður sjái nokkuð, hvert sé stefnt með þessu. Eftir því sem mér hefur heyrzt, er til sú stefna hjá ákvæðnum mönnum, þótt ég búist við, að

það sé ekki nema brot af þeim mönnum, sem telja sig fulltrúa bændanna, að það beri að nota þá aðstöðu, sem nú hefur skapast í landinu, til þess að knýja fram mjög hátt verð á landbúnaðarafurðum til bændanna, og gera það alveg sérstaklega í krafti þess, að verðlagsnefndir þurfi ekki að taka neitt tillit til neytendanna, þegar þær ákveða sitt verð, vegna þess að þær geti alltaf tryggt bændum það verð fyrir kjötið, sem þær telja bændum nauðsynlegt, með því að flytja út nokkuð af því. Ég held, að þetta gæti orðið til þess, að óheilbrigð öfl gætu orðið að verki, sem gætu ákveðið verðið á kjötinu mjög hátt án þess að taka tillit til neytendanna í landinu. En til þess að geta komizt hjá að taka tillit til neytendanna í landinu þarf að hafa heimild til þess að borga innanlandsverð fyrir kjötið til bændanna, þó að það sé ekki selt á innlendum markaði, heldur flutt út.

Ég held, að það sé alveg nauðsynlegt, að menn geri sér strax grein fyrir því, að hverju er verið að vinna. Menn heyra það út undan sér, sérstaklega í sveitunum, að það sé búizt við háu kjötvörðir í haust. Þetta er stundum látið í ljós hér í þinginu í öðrum tón, og kemur í ljós í ræðu hv. þm. Str., að hann býst við, að þess verði ekki langt að bíða, að fólkið í bæjunum biðji um kjöt og biðji um gerðardóm. Ég held, að það sé bezt, að við athugum, hvert er verið að stefna, og það er athugavert fyrir fulltrúa bændanna, að hverju er stefnt með því að fara í stríð við verkalýðinn í bæjunum. Það er ófugt við þá einu stefnu, sem er rétt. Það hefur ekki verið skeytt um það, þótt verkalýðurinn hafi vilji að hjálpa til að tryggja framleiðsluna í sveitunum. Það hefur ekki verið skeytt um það, að við þm. Sósfl. höfum lagt hér á þingi fram till. til þess að tryggja bændum vinnuafli. Það hefur ekki verið skeytt um það að tryggja hagsmunir landbúnaðarins með það fyrir augum, að bæjarbúar gætu fengið landbúnaðarafurðir sæmilegu verði og bændur vinnuaflið. Það var flutt þáttill. hér í maí 1941 og lagt til af okkur á síðasta þingi, og Dagsbrún, stærsta verkamannafélag landsins, skrifaði beinlínis ríkisstj. til þess að bjóða aðstoð sína um að tryggja nauðsynlegt vinnuafli handa landbúnaðinum, en það, sem virðist hafa gerzt, er það, að ákvæðin öfl hafa verið að verki, sérstaklega í Framsfl., sem vildu ekki þessa samvinnu, og síðan voru af þeim flokki haldnar æsingaræður í útvarpið um það, að verkalýður bæjanna væri að eyðileggja allt og setja í upplausn. Það var verið að boða skort í bæjunum og allt af því, að verkalýðurinn væri svo sterkur, að stj. gæti ekki ráðið við hann. En á sama tíma var samvinna milli verkamanna og bændu hundsud. Til hvers leiðir þessi andstaða? Hún leiðir til þess að æsa bændur á móti verkamönnum og að fá bændur til þess að heimta það verð fyrir kjötið, sem er fram úr öllu hófi. Það er ekki enn þá farið að nefna, hvað hugsað er í þessu sambandi. Þær tölur, sem nefndar hafa verið, getur maður ekki haft eftir, en það er ekki nema eðlilegt, að Alþ. vilji hafa vaðið fyrir neðan sig. Það er ekki nema eðlilegt, að það vilji það, og það er ekki hægt að misskilja þá andstöðu, sem er að skapast.

Nú vil ég með nokkrum orðum svara hv. þm. Borgf. (PO), þar sem hann minntist á, að það væri verið að taka bændur þrælatökum, það væri verið að leggja fjötur á bændur, skerða ákvörðunarrétt þeirra o. s. frv. En vill hann athuga, hvað er verið að gera? Það er ekki verið að skerða það vald, sem kjötverðlagsnefnd hefur til þess að setja verð á kjötið innan lands, og skulum við í því sambandi athuga, hvaða aðstöðu hún hefur. Aðstaðan er sú, að kaupgetan er miklu meiri, lífs-, „standardinn“ hærri og e'tirspurnin eftir kjöti miklu meiri, svo að það er óhætt að setja hæsta verð á kjötið með það fyrir augum, að fólkið muni kaupa það. Í öðru lagi segir hv. þm. Borgf., að setuliðið kaupir nú meira og meira af kjöti og að það sé að koma skriður á það mál. Þegar það er athugað, að nú virðist láta nærri, að hermennirnir, sem dvelja hér, séu álika margir og Íslendingar og að skriður er kominn á málið, má hugsa sér, að það sé enginn smáræðis skriður. Það má ganga út frá því, að ekki verði örðugt að fá verð fyrir kjötið á þeim markaði, og kjötverðlagsnefnd ræður yfir þessum markaði. Það er langt frá því, að verið sé að leggja fjötur á bændur. Það eina, sem er verið að gera, er það, að í staðinn fyrir að ákveða að borga verðlagsuppbót á útlutt kjöt, er stj. gefin heimild til þess samkv. þrtt. að neita að greiða verðlagsuppbót, svo framarlega sem henni finnst, að verðið, sem sett er á kjötið hér innan lands, fari úr hófi, því að það er beinlínis hægt að misnota þessa heimild, sem hér er gefin til þess að setja verðið hátt á innanlandsmarkaðinum. Það er viðurkennt í grg., að ekki hafi komið til þess á síðasta ári, að kjöt væri flutt út, og enn fremur samkv. ræðu hv. þm. Borgf., að nýr og stórfelldur markaður væri nú fyrir kjötið, svo að það er greinilegt, að verið er að fara fram á þessar verðuppbætur til þess að geta sett á það hvaða verð, sem vera skal. (PO: Þetta eru svívirðilegar getsakir.) Það er bezt fyrir hv. þm. að athuga, hvað hann sagði og hvað hann meinti.

Ég held þess vegna, að þessi þrtt. sé ekki nema alveg sjálfsögð, að hún sé alveg sjálfsögð til þess að tryggja það, að verðið á kjötinu verði ekki sett úr hófi hátt. Það væri líka alveg sérstakt, ef það ætti að fara að verðlauna útlutning, eins og tímarnir eru núna, sérstaklega með tilliti til þess skipakosts, sem við höfum. Það er almennt talið, að matvæðaskortur sé yfirvofandi, og á sama tíma og mjög góðar horfur eru á því fyrir bændur að fá gott verð fyrir kjötið á að tryggja, að hægt sé að selja það utan lands, og borga með því úr ríkissjóði margfalt verð þess. Ég held, að það væri fróðlegt fyrir Alb. að fá að heyra frá mönnum, sem eru kunnugir því, hvaða verð þeir hafa hugsað sér fyrir kjötið. Það virðist ekki nema sanngjarnt að mælast til þess yfirleitt, þegar talað er um að greiða úr ríkissjóði, að menn hafi hugmynd um, hvað á að greiða.

Þá er það viðvíkjandi því, sem hv. þm. Borgf. sagði. Hann talaði um, að með þrtt., sem hér liggur fyrir, væri farið inn á þjóðhættulega braut, — ekki um verðið hér innan lands og ekki viðvíkjandi kjötinu til setuliðsins, — heldur

viðvíkjandi því, hvað ætti að borga út úr landinu. Honum finnst það þjóðhættulegt. Hvaða stjórn á að hafa þetta á hendi? Ég veit ekki betur en það sé sú stjórn, sem hann styður. Ber hann svo lítið traust til hennar, að honum finnst óhugsandi að fela henni þetta eftirlit?

ATKVGR.

Þrtt. 166 felld með 24:6 atkv.

Till. samþ. með 28:5 atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 167).

12. Úthlutun bifreiða.

Á 3. fundi í Sp., 7. ágúst, var útbýtt:

Till. til þál. um úthlutun bifreiða (A. 8).

Á 4. fundi í Sp., 11. ágúst, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 5. fundi í Sp., 17. ágúst, áður en gengið væri til dagskrár, mælti

forseti (GSv): Eins og hv. þm. sjá, er fleira mála tekið á dagskrá en svo, að von sé til, að þeim megi öllum ljúka á fundinum. Það var til þess gert, að þm. sæju, hve margt það er, sem biður afgreiðslu. Ég vil geta einnar þáttill., sem hefði eiginlega átt að vera með, till. til þál. um úthlutun bifreiða, 8. mál, en hæstv. ríkisstj. óskaði, að það mál væri ekki tekið fyrir fyrr en hún hefði aflað sér nauðsynlegra heimilda, og með því að hún hafði ekki gert við vart, að þær væru fengnar, þorði skrifstofustjóri ekki að taka málið á dagskrá í þetta sinn.

Helgi Jónasson: Það kom mér mjög á óvart, að till. skyldi ekki koma á dagskrá í dag, ég hafði um það vilyrði forseta, að hún yrði ekki tefin, og vænti fastlega, að hún kæmi. Till. var borin fram í byrjun þings og tekin á dagskrá einu sinni. Ég fæ ekki skilið, hvaða heimildir það eru, sem heimta langa bið, þær ættu að vera fyrir hendi í bifreiðaeinkasölu. Ég vona, að till. komi til umr. hið bráðasta, helzt á morgun.

Garðar Þorsteinsson: Ég vil benda hv. 1. þm. Rang. á, að í fyrra flutti hann till. um þetta sama efni, og flokksmaður hans, form. allshn., Bergur Jónsson, þáv. þm. Barð., fékkst ekki til að afgreiða hana úr n. þm. settist þá á málið, svo að hann þarf ekki að láta sér mjög óðslega núna.

Helgi Jónasson: Í Nd. bar ég fram till. á síðasta þingi í þessa átt, en þá varð sú breyt., sem kunnugt er, að þjóðstjórnin veik úr sæti, núv. stjórn tók við. Það varð til þess, að ég breytti till. minni, og fór þá svo, að hún komst ekki í gegn, varð óútrædd, og eins gæti farið nú, ef stjórnarliðar sjá sér hag í að freista að tefja hana.

Forseti (GSv): Það er hreinn misskilningur hv. 1. þm. Rang., að till. sé tefin af vilja. Ég

er einn af þeim, sem geta haft engu minni áhuga á að hraða henni en hann. Hæstv. ríkisstj., sem enn er af sérstökum ástæðum ókomin á fund, mun, er hún kemur, geta veitt upplýsingar um, hvað heimildir tefur, ef þær eru ekki þegar tilbúnar, og hvort eigi verði hægt að taka till. fyrir á næsta fundi. Annars mun eigi ástæða til að ræða þetta nú frekar.

Á 6. fundi í Sp., 20. ágúst, var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Helgi Jónasson): Herra forseti. — Eins og öllum er kunnugt, var lítið flutt inn af bifreiðum árin 1939 og 1940, því að þá var mikill skortur á erlendum gjaldeyri. Var því mikill skortur á bifreiðum hér á landi, þar sem ekki var hægt að bæta í skörðin jafnframt því er eldri bifreiðir slitnuðu. Svo eftir að stríðið skall á, fluttist nokkru meira af bifreiðum til landsins, og var þó strax auðsætt, að eftirspurnin mundi verða meiri en hægt væri að fullnægja, og var því skipuð tveggja manna n. til þess að hafa bifreiðaúthlutun á hendi ásamt forstjóra bifreiðaeinkasölnunnar. Þessir menn sömdu till. um það, hverjir skyldu fá bifreiðir þær, sem til landsins fluttust, sem voru aðallega vörubifreiðir, og var till. þeirra oftast fylgt. En þegar fór að koma fram á árið 1942, varð talsverð breyting á þessu, og reyndist það svo, að endanlegt úthlutunarvald var hjá hæstv. ríkisstj., aðallega fjmrn. Fór nú svo, að þeir, sem vildu fá bifreiðir, tóku að sækja fast á fjmrn. En þetta teljum við flm. illa farið, því að við vitum, að fjmrh. er önnur kafinn við önnur störf og getur illa sinnt þessu starfi, enda teljum við það miður vel við eigandi, að hann sé að fast við þetta. Þess vegna förum við fram á, að Alþ. kjósi þriggja manna n., er hafi fullnaðarvald til að ákveða, hverjir skuli fá bifreiðir þær, sem einkasalan flytur inn, og þar á meðal þær, sem nú eru komnar í höfn og munu vera vörubifreiðir flestar.

Það er vitað, að undanfarið hefur verið mikið brask með bíla. Þeir, sem fengið hafa nýja bíla, hafa selt gamla bíla, er þeir áttu áður, við okurverði, en þeir, sem keyptu, hafa orðið að setta sig við þetta, af því að þeir gátu ekki fengið nýja bíla. Til þess að koma í veg fyrir þetta, leggjum við til, að bifreiðaeinkasalan fái þessar bifreiðir til kaups eftir réttu mati og geti síðan selt þær við hæfilegu verði.

Eins og kunnugt er, hefur orðið mikil óánægja með úthlutunina að undanfögnu, og vil ég ekki kasta skuldinni á hæstv. fjmrh. einan. En slík úthlutun er mjög vandasöm, og viljum við losa hann við þennan vanda.

Ég sé, að fram er komin brtt. á þskj. 88 frá hv. 2. þm. Reykv. (EOI). Hann vill, að Sp. kjósi 2 menn í þessa n., en þriðji maðurinn sé skipaður af ríkisstj. eftir till. bifreiðastjóra í Rvík, og get ég fyrir mitt leyti vel fallist á þetta.

Fjmrh. (Jakob Möller): Ég er hv. 1. flm. þakklátur fyrir þá umhyggju, sem hann og hv. með-flm. hans bera fyrir minni velferð, er þeir vilja losa mig við þann vanda, sem hv. þm. minntist

á. En um þessa þáttill. er það að segja, að ég skal ekki amast við henni. Þó verð ég að geta þess, að nokkurrar vanþekkingar gætir í grg. till. og eins í ræðu hv. frsm. Hv. þm. segir, að úthlutunin sé að mestu leyti komin í hendur fjmrn., en ég veit ekki betur en n. hafi annazt úthlutunina alla tíð, síðan einkasalan var stofnuð, og var sá háttur ekki tekinn upp fyrst á síðasta hausti. Það er nú auðvitað sjálfsagt að fara eftir till. n., eftir því sem hægt er, en það verður að athuga, að hingað hafa ekki flutzt nærri því nógu margar bifreiðir til þess að fullnægja úthlutun hennar. Frá síðustu úthlutun n. eru liðnir 8 mánuðir, en á þessu tímabili hafa skapazt ýmsar þær aðstæður, sem n. gat ekki séð fyrir eða tekið til greina. T. d. má benda á það, að meira og meira af bifreiðakosti bifreiðastöðvanna hefur komizt í hendur setuliðsins, svo að mörg fyrirtæki hafa komizt í þrot með ökutæki, og verður ekki komizt hjá því að gera eitthvað við þessu. Því hefur reynzt nauðsynlegt að úthluta um 40 bifreiðum utan úthlutunar n. Sumum þessara bifreiða hefur verið úthlutað til opinberra framkvæmda svo sem vegagerða, þar sem mikil vandræði hefðu annars verið á framkvæmd nauðsynlegra starfa. Það má ef til vill segja, að rétt hefði verið að kalla n. saman til þess að ákveða um þetta, en ég taldi þess ekki þörf. En þetta sýnir þann misskilning, sem fram kemur hjá hv. 1. flm.

Einar Olgeirsson: Ég ætla ekki að tefja umr. með því að fara að ræða bifreiðaúthlutunina, því að það yrði of langt mál, enda skiptir það mestu máli í þessu sambandi að finna réttláta aðferð til bifreiðaúthlutunar. Ég hef þess vegna borið fram till., þar sem gert er ráð fyrir, að bifreiðastjórar fái að ráða nokkru um úthlutunina. Mér finnst ekki nema sjálfsagt, ef skipa á þriggja manna n. til að annast úthlutun þessa, að bifreiðastjórar fái að ráða einum manningum í hana. Meðal bifreiðastjóra hefur, eins og kunnugt er, orðið vart allmikillar óánægju vegna úthlutunarinnar að undanfögnu. Ég legg því til, að ríkisstj. skipi þriðja manninginn í n. eftir tilnefningu bifreiðastjórafélagsins Hreyfils í Reykjavík, en varamaður þessa þriðja manns sé skipaður eftir tilnefningu Þróttar, félags vörubifreiðastjóra, svo að fulltrúi Hreyfils víki sæti fyrir fulltrúa Þróttar, þegar úthluta skal vörubifreiðum. Þá er í till. ákvæði um reglu þá, sem fylgja skal við úthlutunina, og er ætlað til, að tveir þriðju hlutar þeirra fólksflutningabifreiða, sem inn eru fluttar, fari til atvinnubílstjóra eða bifreiðastöðva. Ég hef fyrir satt, að þessari reglu hafi verið fylgt áður, og er gott, að n. hafi eitt-hvað til að styðjast við í þessu efni.

ATKVGR.

Umr. frestað og till. visað til allshn. með 32 shlj. atkv.

Á 8. fundi í Sp., 27. ágúst, var till. tekin til frh. fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Sp., 28. ágúst, var fram haldið fyrri umr. um till. (A. 8, 88, n. 108 og 143),

Frsm. meiri hl. (Finnur Jónsson): Hér liggja fyrir þrjár brtt., ein frá hv. 2. þm. Reykv. (EOL) á þskj. 88, önnur frá meiri hl. allshn., á þskj. 168, og hin þriðja frá minni hl. allshn., á þskj. 143. Það hefur orðið að samkomulagi, að þær verði teknar aftur til síðari umr., ef hægt yrði að nema málinu þangað umræðulaust eða umræðulítið.

Ísleifur Högnason: Hv. flm. brtt. á þskj. 88 er fjarstaddur, en hann bað mig að geta þess, að hann tæki hana aftur til síðari umr.

ATKVGR.

Brtt. 88, 108 og 143 teknar aftur til síðari umr.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 34 shlj. atkv.

Á 10. fundi í Sp., 31. ágúst, var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 11. fundi í Sp., 1. sept., var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 8, 88, n. 108 og 143, 168, 169).

Forseti (GSv): Ég skal þegar geta þess, að enn á ný verða fundir brátt í deildum vegna aðkallandi mála þar. Hv. þm. víta því, að fundartíminn er takmarkaður, og vænti ég, að hv. þm. hegði sér þar eftir og verði ekki of margorðir.

Frsm. meiri hl. (Finnur Jónsson): Ég mun haga mér í samræmi við tilmæli hv. forseta og stytta mál mitt sem mest, ef það mætti verða til að flyta fyrir afgreiðslu málsins, svo að henni yrði helzt hægt að ljúka á þessum fundi.

N. hefur athugað þær brtt., er komið hafa fram frá hv. minni hl. allshn., og ekki orðið sammála um að samþykkja þær. Á þskj. 108 liggja nú fyrir þær brtt., er meiri hl. n. ber fram, þar sem lagt er til að kjósa einnig varamenn og að starfstími nefndarinnar verði tvö ár, enn fremur að ¾ hlutar úthlutaðra fólksbifreiða fari til íslenskra atvinnubílstjóra. Að þessum till. standa 5 nm., einn þeirra er hv. 1. landsk. með fyrirvara þeim, að hann vill, að brtt. á þskj. 88 verði samþ. Meiri hl. n. var á einu máli um það, að rétt væri að leita umsagnar samtaka bifreiðastjóra almennt um land allt, án þess að samtökin fengju að tilnefna mann í n., þar sem ekki væri hægt að gera upp á milli þeirra.

Brtt. hv. minni hl., er frsm. hans hefur gert grein fyrir, hníga í þá átt, að n. semji reglugerð um úthlutunina og nm. verði 5 í stað þriggja, sem hafi í raun og veru ekki úthlutunina á hendi. Meiri hl. gat ekki fallið á þetta, þar sem hann telur rétt að fela þriggja manna n. úthlutunina, og taki hún tillit til atvinnuveganna og allra landshluta og setji hér fastar reglur að fara eftir.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fjölyrða meira um þetta, en vænti þess, að till. meiri hl. verði samþykktar.

Frsm. minni hl. (Gísli Jónsson): Eins og hv. þm. Ísaf. lýsti hér í ræðu sinni, gat n. ekki orðið

sammála um afgreiðslu þessa máls. Stafaði það e. t. v. nokkuð af því, að beitt var hér alveg sérstakri vinnuaðferð í n. Þegar vítað var um, að annar fulltrúi Framsóknarflokksins í n. mundi viðmælanlegur um skynsamlega lausn á málinu, og líklegur til þess að geta komið á samkomulagi um nefndarálit, var hann látinn víkja af fundi, en annar flokksmaður hans sendur í hans stað, sem betur berðist fyrir því, að ekki fengist samkomulag um afgreiðslu málsins.

Tel ég það illa farið, að svo skyldi til takast. En um það þýðir ekki að sakast.

Minni hl. lítur svo á, að málið þurfi að fá þá afgreiðslu á Alþingi, sem líkleg sé til að bæta úr þeirri megnu óánægju, sem verið hefur með bifreiðaeinkasöluna á meðal landsmanna, og að það verði ekki gert með því einu að skipa n., heldur með því jafnframt að finna heilbrigðan grundvöll fyrir úthlutun bifreiðanna. Minni hl. vildi því, að ákveðnar reglur yrðu settar fyrir úthlutuninni, sem ríkisstj. staðfesti, og kæmi þá nokkurn veginn í sama stað, hver annaðist úthlutunina á eftir. Þetta vildi meiri hl. ekki fallast á, en vildi hins vegar, að n. setti sér sjálf einhverjar reglur fyrir úthlutuninni. En hv. þm. hlýtur að vera það ljóst, að það er reginmunur á því, hvort hún setur sjálfri sér reglur eða hvort henni eru settar reglur að fara eftir, sem staðfastar eru af ráðuneytinu, sem samkv. lögunum um bifreiðaeinkasölu ber fulla ábyrgð á stofnuninni og getur því ekki að lögunum óbreyttum afsalað sér þessu valdi og sít af öllu afhent það öðrum til þess að heita því gegn hagsmunum þjóðarinnar að þess áliti. Að n. gat ekki orðið sammála, var einmitt langmest af því, að meiri hl. vildi endilega, að n. fengi úthlutunarvaldið, en minni hl. gat ekki fallið á, að hægt væri eða þinglegt að taka það vald af ráðuneytinu nema með því að breyta sjálfum l. Fyrir því skilar minni hl. séráliti og ber fram jafnframt brtt. á þskj. 168 við aðalþál.

Ég vil nú gjarnan spyrja hv. meiri hl., hvað unnið sé við það, að n. gefi Alþ. skýrslur um starfsemi sína, t. d. hverjum hún hafi úthlutað bifreiðum og hverjum ekki, hve margar umsóknir hafi komið o. s. frv. Hefur hv. Alþ. ekki annað að gera en að sökkva sér ofan í slíkar skýrslur? Ef það er ofviða ráðuneytinu að fylgjast með þessum málum, svo sem nauðsynlegt er, eins og haldið hefur verið fram, þá tel ég það bæti ekki úr, að Alþ. fari að skipta sér beint af framkvæmd málanna, fram yfir samþykkt á l. og reglum, sem starfa ber eftir.

Ég tel, að með till. meiri hl. skapist aðeins meiri óánægja um þessi mál en orðin er, og er þó víst ekki á hana bætandi.

Ég vil því skora á hv. þm. að samþ. till. minni hl. á þskj. 143 að viðbætti brtt. á þskj. 168. Skyldi svo fara, að meiri hl. hv. þm. sæi sér ekki fært að samþykkja aðalbrtt. minni hl., sem þegar hefur verið lýst, er þess vænzt, að samþykkt verði varabrtt. hans, því að hann lítur svo á, að málinu sé þó betur komið, ef stj. skipar n. skv. 2. lið á þskj. 169, þar sem slík n. mundi þá að sjálfsögðu vinna í fullri samvinnu við ráðuneytið um lausn málsins.

Með því móti er og tryggt, að hver flokkur fær

fulltrúa í n., og er þá fullnægt vilja meiri hl., að gera úthlutunina að pólitísku máli. En þá verður að sjálfsgöðum heldur eigi mælt gegn því, að ráðuneytið, sem ber ábyrgð á stofnuninni og úthlutun, tilnefni og skipi 5. manninn.

Ég vil því spyrja hv. þm., er ætla sér að greiða atkv. með brtt. á þskj. 108, hvort þeir vildu ekki fyrst athuga að samþ. brtt. á þskj. 169.

Þá vil ég vika nokkrum orðum að ástæðunum fyrir þessu vandræðastandi. Það er nú ljóst, að allt þetta öngþveiti í bifreiðamálunum stafar af því, að bifreiðaeinkasalan gat ekki uppfyllt skyldur sínar um það, að uppfylla óskir manna og þarfir um bílakaup og bílannflutning.

Á þessu ári hafa 158 bílar verið fluttir inn í landið utan við einkasöluna, en aðeins 120 á vegum hennar. Ef innflutningsmöguleikarnir hefðu verið teknir af einstaklingum, þá væri ástandið þeim mun verra sem þá væri 158 bílur færri á landinu.

Nú geta ekki verið nema tvær ástæður fyrir því, að þetta skyldi geta skeð, önnur, að bifreiðaeinkasalan hafi vanrækt störf sín og skyldur um bifreiðakaup, hin, að aðrir hafi getað gert betur en einkasalan. En hvor ástæðan, sem valdið hefur þessu ástandi, er nægileg til þess, að stofnunin ætti að hætta störfum og verzlunin að gefast frjálts.

Till. á þskj. 108 fer fram á að taka alla úthlutun af einkasölnunni og fá hana n. Í fyrsta lagi er till. meiri hl. frekasta vantraust, sem fram hefur komið á forstjóra einkasölnunnar, því að þar er tekið fram, að hún geti ekki leyst þetta mál af hendi á viðunandi hátt. En ef svo er, er þá ekki hreinlega að leggja stofnunina alveg niður? Í öðru lagi stríðir þessi till. algerlega á móti ákvæðum laganna, og verður þar af leiðandi ekki sinnt af ráðuneytinu, þótt samþykkt verði. En út í það skal ekki farið frekar hér. Aftur á móti vil ég minnst nokkuð á b-lið brtt. á þskj. 108, þar sem ákveðið er, að n. úthluti $\frac{1}{2}$ allra fólksbíla til atvinnubílstjóra. Verði þetta samþykkt, er gengið mjög á rétt þeirra landshluta, er útundan hafa orðið til þessa um bíla. Það ætti fremur að athuga, hve margir bílar væru til á hverja 1000 menn í hverju héraði, og fara síðan nokkuð eftir því við úthlutunina. Mun þá koma í ljós, að það eru mörg hérað, sem fengið hafa sama sem ekkert af bifreiðum. Bæri því frekar að uppfylla sjálfsagðar og nauðsynlegar beiðnir frá þeim héraðum, áður en farið væri að sinna kröfum frá öðrum héraðum, m. a. Rvík, sem er þegar yfirfull af bifreiðum. Og ekki er víst, að ávallt liggi þar annað á bak við en hagnaðarvon ein. Það þarf fyrst og fremst að sinna atvinnuvegum, en ekki þeim, sem eru að „spekúlera“ með bifreiðakost sinn hjá hinu erlenda setuliði, til mismunandi þarflegra og þjóðlegra ferðalaga á nóttu og degi. Ég treysti því, að Alp. gangi ekki svo freklega á rétt dreifbýlisins eins og farið er fram á í till. þessari. Ég veit, að einhver muni svara, að ekki sé rétt að láta hérað, sem hafa lítið af akvegum, fá svo og svo mikið af bifreiðum. Enda ætlast ég ekki til þess, heldur til hins, að fyrst sé séð fyrir þeirra nauðsynlegustu þörfum, því að það er ekkert réttlæti að gera hvort tveggja, að svíkja

þessi hérað um vegina og þegar loks opnast einhver möguleiki til að nota bifreiðir þar, þá að svíkja þau einnig um bílana. Ég veit, að í Austur-Barðastrandarsýslu er nú fyrst lagt nokkurt fé til vegar, og verði að leggja hann smátt og smátt eftir héraðinu. En þar er ekki til einn einasti bíll, hvorki til fólks- né vöruflytninga, svo að menn verða að reida á hestum á hinum nýju bílvegum, af því að þeir hafa engan kost átt á því að fá bíla. Það er og upplýst af vegamálastjóra, að sumpart hefur orðið í sumar að aka í hjólbörum og jafnvel bera á handbörum ofaniborð í vegi þar vestra, vegna bílaskorts, til þess að þurfa ekki að stöðva verkið alveg. Þannig er nú ástandið þar.

Ég tel því, að Alp. geti á engan hátt slegið föstu hér, hvernig skuli úthluta bílunum, eins og gert er í till. Það verður tvímálalaust að vera verk nefndar í samráði við ráðuneytið að ákveða, eftir hvaða reglum það skuli gert, enda sé þá fullt tillit tekið til þarfa héraðanna í heild. Telur minni hl. rétt, eins og fram kemur í till., að þær reglur fái staðfestingu ráðuneytisins sem samkv. l. ber fulla ábyrgð á stofnuninni gagnvart þinginu og þjóðinni, og þá jafnframt í því, að sanningirni og réttlæti sé ekki fyrir borð borið í þessu máli frekar en öðrum stjórnarathöfnum. Engin önnur afgr. getur verið sámandi fyrir Alp. eða til hagsbóta fyrir þjóðina. Það getur aldrei orðið friður um þetta mál, ef þeir menn rammþólitiskir fara að þræta um það lengri eða skemmri tíma, hvort þessi eða hin bifreiðin skuli afhent Framsflm., Sjálfstflm., Alpflm. eða Sósíalistaflm., nema þá að sett verði hér um það ákveðin laga-fyrirmæli, að bifreiðunum skuli úthlutað til flokkanna í hlutfalli við atkvæðatölu, sem þeir hafa fengið í kosningum! — og láta þá síðan um það, hvernig þeim verði skipt til notenda. Það væri máské rétt, en ég geri ekki ráð fyrir, að það vaki fyrir meiri hl.

Ég ætla ekki að lengja þessar umr. meira, nema tilefni gefist til, en bið hv. þm. að athuga vel, þegar þeir greiða atkv., hvað sé heppilegast til úrbóta í þessu máli, svo að vel megi við una.

Jörundur Brynjólfsson: Ég hafði ekki ætlað mér að blanda mér inn í þessar umr., en hv. þm. Barð. mælti hér nokkur orð, sem ég finn ástæðu til að leiðrétta. Hann gat þess, að hv. 2. þm. Skagf. (PHann) hefði mætt á fundi í forföllum eins nm., og mun hann þar eiga við mig. Ég skal fúslega viðurkenna, að á laugardaginn var þurfti ég að bregða mér úr bænum og það þá hv. 2. þm. Skagf. að mæta. Ég gerði það sakir þess, að hann er góður og gegn maður og 2. flm. þessa máls, svo að ég tel það í alla staði ekki nema eðlilegt einmitt að óska eftir hans liðsinni í fjarveru minni. Og ég kann því illa, að hv. þm. skuli bera þennan mann brizglum, þó að hann mætti þarna á nefndarfundi.

Hv. 2. þm. Skagf. mætti á tveimur fundum, en fyrir mig ekki nema á öðrum. Á síðari fundinum man ég, að honum og hv. þm. Barð. fóru nokkur orð á milli. Og ég vil beina því til hv. þm. Barð. — og að því mun þingheimur bera vitni nú —, hvort ekki sé rétt fyrir hann að

gæta betur tungu sinnar, hvort heldur er á nefndarfundum eða á Alþ. Hitt ættu svo margir þm. fleiri en ég að geta borið um, hvort það er eitthvað sérstakt eða óvenjulegt, að þingmenn komi á nefndarfund, hvort sem er fyrir nm., sem eru í forföllum, eða sakir þess að n. hefur til meðferðar mál, sem þeir eru flm. að. Ég veit vitanlega ekki, hversu vel hv. þm. þekkir til vinnubragða á Alþ. og þingsöguna, en það ætla ég þó, að einhverjir kunni að finna innann veggja þingsins, sem vita eins glögg deili á þessum hlutum og þessi hv. þm. Ég hygg, að bezt fari á því svona fyrsta kastið, að þessi hv. þm. felli ekki mjög harða dóma yfir störfum þingsins og vinnubrögðum þingmanna.

Ég ætla svo ekki að fjölýrða um þetta mál. Hv. 1. flm. þess og fleiri hafa gert grein fyrir því, einnig frsm. áðan. Vil ég því ekki fara að ræða efni málsins og heldur ekki ummæli hv. þm. Barð., sem snerta þetta mál, en taka tillit til þess, sem hæst. forseti sagði um þörf þess að ljúka sem fyrst afgreiðslu málsins.

Forseti (GSv): Ég vil leyfa mér að beina því til hv. þm. að tala sem hóflegast um menn og málefni, sem hafa verið til meðferðar á fundum í nefndum þingsins, en ekki gerzt fyrir allra eyrum og sjónum. Einnig vil ég áréttta, sem ég tók í upphafi fram, að málalengingar mundu ekki henta fyrir afgreiðslu þessa máls.

Sigfús Sigurhjártarson: Herra forseti. — Um-mæli hv. þm. Barð. gefa mér tilefni til að vitna ofurlítið. Það er réttilega tekið fram hjá hv. þm., að hv. 2. þm. Skagf. (PHann) mætti á tveimur fundum allshn. Þó var það ekki skoðað svo, að hann ætti sæti í n. N. gerði enga samþykkt á fundunum, og engin skýring lá fyrir um, að flokkurinn hefði falið honum þetta, heldur tókum við vinsamlega á móti honum sem einum flm. till. Og ég vil sérstaklega taka fram, að framkoma þessa hv. þm. í n. stuðlaði á engan hátt að því að tefja nefndarstörfin eða koma þar inn ófriði og óeiningu. Svo læt ég útrætt um það.

Tilefnið var að öðru leyti að gera grein fyrir þeim fyrirvara, sem ég á í undirskrift minni á þskj. 108. Það lá hér fyrir brtt. um það, að þessi þriggja manna n. skyldi þannig skipuð tveimur af þinginu kjörnum, en formaður sé skipaður af bifreiðastjórastjórnun Hreyfli og varaformaður af vörubílstjórastjórnun Þrótti, og skyldi varaformaður taka sæti, þegar úthlutað væri vörubifreiðum. Nú ætla ég, að ekki leiki á tveimur tungum, að sá hópur manna, sem á mest undir því, að úthlutun bifreiða fari vel á þessum tímum, eru bifreiðastjórnarnir, hvort sem þeir flytja fólk eða vörur. Það er þess vegna í alla staði rétt og eðlilegt og í samræmi við venju og ýmiss konar löggjöf, að þessi stétt fái tækifæri til að hafa áhrif á úthlutun bifreiða. Nú skal ég viðurkenna, að bezt og eðlilegast hefði verið að fá sameiginleg landssamtök bifreiðastjóra til að skipa forsætið. En slík samtök eru ekki til. Og þá verður ekki nær komið því, sem er réttast og eðlilegast, en að þaka stærsta bifreiðastjórastjórnun, sem starfar hér í Reykjavík.

Alþt. 1942. D. (60. löggjafarþing).

Og þá má geta þess, að það eru bílstjórnar hér í Ryík, sem að langmestu leyti annast langferðirnar út um allt land.

Ég þarf svo ekki frekar að fjölýrða um þennan fyrirvara, en vil að öðru leyti mæla með, að samþ. verði till. meiri hl. allshn., og vísa til þess rökstuðnings, sem fram hefur komið hér í ræðu hv. þm. Ísaf.

Frsm. minni hl. (Gísli Jónsson): Í tilefni af yfirlýsingu hv. 1. landsk. (SigfS) vil ég benda honum á, að það er ákaflega leiðinlegt, að hann „vitnar“ hér á móti betri vitund, því að hann var nýlega búinn að hlusta á hv. 1. þm. Árn. (Jörð) kannast við að hafa sent hann á nefndarfund. Hv. 2. þm. Skagf., sem kom á fundinn ekki sem flm. þál., því að þá hefði hann komið til að upplýsa málið, heldur sem nm. í stað annars nm. (SigfS: Hann greiddi ekki atkv.). Það voru aldrei greidd atkv. um till. Í fyrra skiptið kom hv. 2. þm. Skagf. fyrir 1. þm. N.-M., en í hitt skiptið fyrir 1. þm. Árn., svo að það þýðir ekki að þræta, enda eru allir nm. til vitnis um það atriði.

Sigfús Sigurhjártarson: Ég skal taka fram, að það er alveg rétt, að hv. 1. þm. Árn. hafi beðið hv. 2. þm. Skagf. að mæta á fundi. En það er líka rétt, að hann hafði ekki umboð frá flokknum og var ekki samþ. af n. sem nm. Ég leit svo á, — og hygg aðrir nm. hafi gert það einnig —, að hann kæmi til að skýra málið sem flm. Það var ekki um það talað á nefndarfundunum, hvort hann mundi hafa atkvæðisrétt eða ekki, og sjálfur lét hann í ljós, að hann hefði ekki óskað eftir atkvæðisrétti.

ATKVGR.

Brtt. 168 felld með 30:15 atkv.

— 169,1 felld með 25:14 atkv.

— 169,2 kom ekki til atkv.

— 143 felld með 29:15 atkv.

— 88 felld með 25:7 atkv.

— 108,a samþ. með 25:2 atkv.

— 108,b samþ. með 29:2 atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 28:7 atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 180).

13. Neyzluvatn í kaupþúnum.

Á deildafundum 10. ágúst var úthýtt frá Sp.:

Till. til þál. um rannsókn á því, á hvern hátt bæta megi úr neyzluvatnsskort í ýmsum kaupþúnum landsins (A. 17).

Á 4. fundi í Sp., 11. ágúst, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 5., 6. og 10. fundi í Sp., 17., 20. og 31. ágúst, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 11. fundi í Sp., 1. sept., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Bjarni Bjarnason): Þetta mál er nú orðið nokkuð gamalt, borið fram snemma á þessu þingi, og máske virðist svo sem það sé ekki stórt við fyrstu sýn. En við nánari athugun muau menn þó sammála um, að gott neyzluvatn sé eitt frumskilyrði lífsins, og verður það aldrei nóg samlega lofað að hafa nóg af góðu vatni. Brunnvatn hefur lengi tíðkapt að nota, og getur það vatn verið gott. En ef athugað er, hvernig brunnarnir líta út víða, þá verður það augljóst, að brunnvatn getur verið hreinasta skaðræði. Hygg ég, að margir kannist við brunna af því tagi, að talsvert rennur í þá af ofanjarðarvatni, og sjá þá allir, hversu ógeðslegt er að neyta slíks vatns. En auk þess getur brunnaefyrirkomulagið að sjálfsögðu ekki fullnægt nema allra brýnustu þörfinni, sem sé matargerðinni.

Ég hygg, að gott og nóg neyzluvatn sé einnig höfuðskilyrði heilbrigði, og allir munu kannast við, sem komnir eru til vits og ára, að hættulegar sóttir hafa einatt verið raktar til eitraðs neyzluvatns. Og margir Íslendingar munu hafa látið lífið skjótlega fyrir að hafa neytt eitraðs vatns. Samt sem áður hefur það verið látið viðgangast, að slík vatnsból væru mjög víða um landið. Þó má segja, að það sé sérstaklega tilfinnanlegt fyrir þéttbýlið að nota lélegt neyzluvatn. Og ég hygg, að eitt af almestu framfarumálum Rvíkurbæjar hafi verið vatnsleiðslan frá Gvendarbrunnunum og að aldrei verði nóg samlega lofað þetta góða vatn, sem Reykvíkingar hafa getað veitt sér frá þessari dýrmætu og ágætu uppsprettu.

Ég sagði áðan, að tilfinnanlegast væri fyrir þéttbýlið að húa við vatnsskortinn. Og það er svo enn þá í þessu landi, að mörg kaптún vantar nægilegt vatn. Bæirnir og nokkur kaптún munu vera búin að leysa úr þessum vandræðum. Á Akranesi t. d., sem var kaптún og er nú bær með 2—3 þús. íbúa, er þetta vatnsmál alveg nýlega leyst. Og fjöldamörg sveitaheimili hafa þegar komið á hjá sér vatnsleiðslu og þykir hvarvetna hinn mesti búhnykkur ekki aðeins vegna þæginda og vinnusparnaðar, heldur er miklu tryggara að fá gott vatn, ef tekið er úr lind nokkuð frá, heldur en að hafa brunn í blaðinu eða nálægt gripahúsum.

Hugmynd mín með flutningi þessarar till. er sú, að þeim kaптúnunum sérstaklega, sem erfiðasta eiga aðstoðu og enn eiga þetta mál óleyst, verði hjálpað bæði með ráðum frá því opinbera, þ. e. mönnum, sem hafa þekkingu til þess að rannsaka vatnsból, og enn fremur hreint og beint með hvatningu til að hefjast handa í þessu efni. Og mér finnst það geta mjög vel komið til mála, að á sama hátt og Búnaðarfélag Íslands veitir bændum aðstoð um áveitur, þurrkun lands og fleira, þá geti ríkisstj. látið ráðunaut sinn í vatnamálum hafa forustu um að hjálpa sérstaklega þéttbýlinu til að undirbúa svona framkvæmdir. Enn fremur hef ég hugsað mér, að það væri alveg sjálfsagt að reyna að bora eftir vatni. Á því er þegar nokkur hreyfing og til fleiri en einn jarðbor. Væri athugandi, hvort ekki væri rétt að fá fleiri jarðbora til að leita eftir vatni í nánd við kaптún, einmitt frá því sjónarmiði, hve dýrt er að leiða vatnið langan veg. Ég hygg,

að sá erlendi her, sem hér dvelst, hafi gert tilraunir með vatnsboranir í herbúðum sínum með ágætum árangri á hinum ólíklegustu stöðum.

Ég vil enn nefna eitt, sem styður það, að vaxandi hætta sé af vatnsleysi í kaптúnunum. Nú meðan landið er hersetið og börnin úr bæjunum látn dveljast í skólabyggingum og fundahúsum og öðrum slíkum stöðum, eru vatnsaðrættir oft miklum erfiðleikum bundnir. Ég hef verið sjónarvottur að því, að á einu slíku barnaheimili var alveg vatnslaut og vatnið sótt í bifreið marga kílómetra veg, og ekki var kostur á að ná í meira en þurfti til neyzlu. Geta menn skilið, hve gífurlegir erfiðleikar hafa verið á því að viðhafa allt hreinlæti svo fullkomið sem krafist er og fullnægja heilbrigðisskyldum. Og það má búast við, að það ástand haldist enn um nokkurn tíma, að börn úr bæjum þurfi að flytja til ýmissa staða úti á landi. Og ætli það hrykkju ekki einhverjir við, ef einn góðan veðurdag kæmi upp hættulegur sjúkdómur á slíkum stöðum og hægt væri að rekja orsök hans til vatnsbóls og vatnsleysis? Hygg ég, að þessi hlíð málsins hafi ekki verið athuguð svo sem vert væri. Ég hef enn fremur verið sjónarvottur að því, að maður eftir mann hefur þurft að fara í sömu vatnsskálina til að hvo sér úr sama vatninu, af því að ekki var annað til.

Það má nú segja að vísu, að hér komi fram nokkurt ráðaleysi og framkvæmdaleysi sveitarstj. á slíkum stöðum. En að verulegu leyti stafar þetta af því, að kaптúnin hafa ekki fjárhagslega getu til að leysa þetta mál. Að öðru leyti má segja, að nokkuð sama gildi, hver ástæðan er. Staðreyndirnar eru eins og ég hef lýst. Ef hægt er með aðstoð hins opinbera að hvetja þessi sveitarfélög til að hefjast handa í þessu efni, hjálpa þeim með vatnsborunum og rannsóknunum á vatnsbólum, kostnaðaráætlunum um leiðslur án útgjalda fyrir kaптúnin, gæti það lyft málinu allmikið. Enn fremur, ef ríkisstj. hefði aðstoðu til að hjálpa sveitarfélögunum með ríkisábyrgð á erlendu efni og fleira. Og ég er sannfærður um, ef þm. vilja hugsa um málið af alúð, að þeir komast að þeirri niðurstöðu, að það er stórmál, sem mætti greiða fyrir á margvíslegan hátt, án þess að leggja fram stórkostlega fjármuni. Það er í alla staði óviðunandi að hafa ekki nóg vatn, ekki einungis til matargerðar, heldur einnig til hreinlætis og þæginda og til iðnaðar.

Ég gæti sagt margt fleira um nauðsyn þessa máls og möguleika til bóta, en læt þetta nægja. Ég sé tæplega ástæðu til að vísa því til n., en óska, að hæstv. forseti sjái sér fært að vísa því til síðari umr. strax að þessari umr. lokinni, svo að málið megi ganga fram á þessu þingi.

Forseti (GSv): Eins og ég hef áður lýst, verð ég að tilkynna þm., að nú verður fundi varla lengur fram haldið vegna aðkallandi mála í hv. Ed. En einn þm. hefur kvatt sér hljóðs.

Gísli Jónsson: Í sambandi við þetta mál vil ég geta þess, að ég veit ekki, hvort hv. flm. er það kunnugt, að vegamálastjóri hefur haft mikið með þessu mál að gera í sambandi við brunamál, og mun ávallt hafa viljað aðstoða hvert kaптún og

Neyzluvatn í kauptúnum. — Vöru- og farþegaflutningar með ströndum fram og flugleiðis.

hvern hrepp í þéttbýli til að koma upp vatnsleiðslu í sambandi við brunahættu. Hygg ég, að viðkomandi hreppar hafi getað fengið þar allar upplýsingar og aðstoð, eða hér um bil það sama, sem farið er fram á í þessari þátttölu, að undantekinni ábyrgð á fjárframlögum.

Hins vegar þótti mér merkilegt, að hv. flm. skyldi minna á það, að þetta væri sérstaklega gert fyrir þéttbýlið. Því að það er vitanlega miklu meiri nauðsyn að gera þetta fyrir dreifbýlið. Einstaklingarnir í sveitunum hafa engin tök á því að láta á sinn kostnað rannsaka fyrir hvert heimili, hvernig þeir bezta gætu fengið vatnið heim, sem er ákaflega mikið nauðsynjamál ekki síst á tímum, þegar vinnukraftur á heimilunum er lítill og minnstur innan húss. Sjálfir hrepparnir, og sérstaklega kaupstaðirnir, hafa miklu meiri tök á þessu í alla staði. Og þess vegna þyrfti málið að takast upp á miklu breiðari grundvelli heldur en gert er í þessari till., ef það ætti að vera það stórmál, sem hv. flm. lýsti. En það er þingheimur að sjálfsögðu sammála um, að það er, þegar það er tekið fyrir allt landið.

Forseti (GSv): Ég vil beina athygli hv. þm. að því, að ekki hefur komið fram till. um að vísa málinu til n., og flm. hefur ekki talið þess þörf. Enda þótt ákvarðaður hafi verið tvær umr. um till. með það fyrir augum, að nokkur kostnaður gæti af henni hlotizt, þá sé ég ekki, að til þess þurfi að koma að ráði, því að sá aðili, sem tæki við till. síðar, gæti þá hagað sér eftir því. Ef til vill yrðu þær minni, ef ekki kemur beint till. frá fjvn., að Alþ. fái heimild fyrir sérstökum kostnaði. En við það verður að hlíta. Ég mun ekki telja þörf að vísa till. til n., nema þein ósk eða krafa komi fram um það.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 30 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 31 shlj. atkv.

Á 12. fundi í Sp., 2. sept., var till. tekin til síðari umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Till. samþ. með 26 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 193).

14. Vöru- og farþegaflutningar með ströndum fram og flugleiðis.

Á deildafundum 10. ágúst var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um vöru- og farþegaflutninga með ströndum fram (A. 13).

Á 4. fundi í Sp., 11. ágúst, var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Eysteinn Jónsson): Ég geri ráð fyrir, að öllum hv. þm. sé kunnugt um hina miklu erfið-

leika, sem eru nú á vöru- og farþegaflutningum með ströndum landsins. Það er sérstaklega tilfinnanlegt með vöruflutninga, því að mikið skortir á, að menn geti flutt þær út til hafna landsins, jafnótt og þeirra er þörf. Það er enn fremur kunnugt, að miklum erfiðleikum er bundið að ráða bót á þessu af ýmsum ástæðum. Nú upp á síðkastið hefur mjög dregið úr afkastagetu strandferðaskipa ríkisins, jafnframt því, sem Eimskipafélag Íslands getur nú eigi sinnt smáhöfnunum eins og það gerði fyrir stríðið, af eðlilegum ástæðum. Í eigu landsmanna er aftur á móti nægur báta- og skipakostur til þessara þarfa, ef hann er tekinn í þjónustu ríkisins, en það hefur eigi verið gert sem skyldi, og fyrir því liggja fyrst og fremst tvær höfuðástæður, þ. e. a. s. í fyrsta lagi yrði þessi skipakostur mikill fjárhagslegur baggi fyrir ríkið, og í öðru lagi mun vera erfitt að fá þessa báta og skip til þessara þarfa, þar eð eigendur þeirra telja gróðavænlegra að gera þau út í ýmislegt annað.

Till. þessi fer fram á, að Alþ. skori á ríkisstj. að gera ráðstafanir til þess að afla nægilegs báta- og skipakosts til þess að annast vöru- og farþegaflutninga með ströndum fram. Fyrsta skrefið í þessa átt yrði að leita samninga við báta- og skipaeigendur, en ef það gengi ekki, þá að ríkisstj. fengi heimild Alþ. til þess að taka nægilegan skipakost í þjónustu ríkisins og að leigan yrði þá ákveðin eftir mati, því að það verður ekki um borið til lengdar, að vörur komist ekki út um land, þegar vítað er, að um nægan skipa- og bátakost er að ræða. Nú er vítað mál, að allmargir bátar eru í þjónustu hinna erlendu setuliða hér, og er alveg óviðunandi, að báta skuli skorta til strandferða, þegar svo er háttað málum.

Ég vænti þess, að hv. Alþ. taki þessari till. vel, og ég vænti þess enn fremur, að hæstv. ríkisstj. geri allt, sem í hennar valdi stendur, til þess að leysa málið, ef ekki með frjálsum samningum, sem að sjálfsögðu væri bezt, þá með öðrum ráðum, og ég veit, að hér á Alþ. eru margir menn, sem mundu vilja styðja hana til þess að nota frekari heimildir, ef þær leiðir, sem farið er fram á í þátttölu, nægðu ekki.

Haraldur Guðmundsson: Ég get tekið undir mál hv. 1. þm. S.-M., að ástandið í strandferðamálum okkar er allsinnis óviðunandi og þá sérstaklega hvað Austfirði snertir. Fyrir stríð fengu Austfirðingar mikið af vörum beint frá útlöndum bæði með skipum Bergenska félagsins og einnig hafði Eimskipafélag Íslands eitt skip, sem kom upp að Austurlandinu. Nú eru þessar ferðir bæði Bergenska fél. og Eimskipafélagsins úr sögunni af eðlilegum ástæðum, og erfiðleikarnir með flutninga eru nú mjög miklir til þessara hafna. Innflutningur vara til Rvíkur hafur aukizt allmikið, en svo strandar á að koma vörunum út um land. Síðan áætluð Esju var breytt, þannig að hún fer nú alltaf hraðferðir til Austfjarða, þá hefur það að vísu breytt miklu til batnaðar, enda þótt það sé alveg ófullnægjandi. Súðin fer nú oft til Norðurlandsins, en snýr oftast við á Þórshöfn í þeim ferðum, og tel ég það misráðið, því að ólíkt betra væri, ef hún sneri eigi við fyrr en á Seyðisfirði eða Reyðarfirði. En þrátt

fyrir það, þótt þessu væri breytt, þá þarf samt undir öllum kringumstæðum viðbótarskip í strandferðirnar.

Eitt vildi ég sérstaklega benda á í þessu sambandi, en það er, hvort ekki mundi borga sig að senda sérstakan bát til Hornafjarðar með vörur, svo að strandferðaskipin losnuðu við að koma þar, því að bæði er mikil töf í að fara þangað inn að ógleymdri þeirri miklu áhættu, sem fylgir innsiglingunni í fjörðinn. Sem sagt, þá er ástandið í strandferðum til Austfjarða mjög slæmt, og get ég þar minnst á, að í vetur liðu einu sinni 6—8 vikur svo, að ekki kom póstur til Austfjarða frá Rvík.

Ég er því alveg fylgjandi þessari till. til þál. og vænti þess, að úr þessu verði bætt hið fyrsta, og það ætti að takast, því að skipakostur er til í þessar ferðir, ef reynt er.

Atvmrh. (Magnús Jónsson): Ég hef ekki margt um þessa till. að segja, en get tekið undir það með hv. 1. flm. og hv. þm. Seyðf., að miklir erfiðleikar séu með þessar strandferðir, en það liggur í augum uppi, að til þessa mundi reka. Bæði norsku ferðirnar og ferðir eimskipafélagskipanna eru að mestu úr sögunni, en þó hefur verið reynt að láta skip fara við og við á smáhafnirnar með byggingarefni o. fl. Mér virtist af orðum hv. þm. Seyðf., að Austfirðirnir væru verst settir, hvað þetta snerti, en þó að þeir séu illa settir, þá má ekki gleyma Vestfjörðunum, sem eigi hafa síður orðið út undan, hvað strandferðir snertir.

Ég hef rætt þetta mál við forstjóra Skipaútgerðar ríkisins, og hann hefur tjáð mér, að af hálfu skipaútgerðarinnar væri allt hugsanlegt gert til þess að ná í báta og skip, sem gætu farið þessar ferðir. Óröðugleikarnir við útvegum skipakosti í þessu skyni stafa að allverulegu leyti frá setuliðunum, og er þar um hættulega keppinauta að ræða, sökum þess hve þeir borga vel skipum og bátum, er sigla í þeirra þjónustu. Ég hygg, að úr þessu mætti mikið bæta, ef reynt væri að komast að samkomulagi við Eimskipafélag Íslands um ferðir út um land, t. d. með því að eimskipafélagsskipin væru látin fara í strandferðir, meðan þau bíða afgreiðslu hér í Rvík, en eins og kunnugt er, þá eru oft erfiðleikar á afgreiðslu skipanna, eftir að þau koma að utan og áður en þau fara út.

Eins og ég drap á áðan, þá hefur margt verið reynt til þess að bæta úr þessari brýnu þörf. Meðal annars hefur verið reynt að fá skip frá útlöndum og leitað tilboða, og að visu hafa horið tilboð, sem hafa orkað tvímælis, en þó hefur nú verið fest leiga á einu litlu ensku skipi, sem að visu er gangtregt, en þó er ekkert á móti því að gera þessa tilraun til bóta.

Ég mun ekki fjölyrða um þetta frekar, en eitt er víst, að hvort sem þessi till. verður afgr. eða eigi, þá verður haldið áfram tilraunum, svo að þetta megi komast í viðunanlegt horf, en á þessum tímum verða menn óhjákvæmilega að búa við verri flutninga en ella. Vegasambandið bætir mikið úr víða, en ýmsir landshlutar verða þó út undan, og tel ég Vestfirðina standa einnna verst að vígi.

Sigurður Bjarnason: Ég fagna því mjög, að hæstv. ríkisstj. skuli hafa tekið þessi alvarlegu mál til meðferðar, því að í þeim horfir mjög illa.

Eins og kom fram í álti tveggja hv. þm., þeirra hv. 1. þm. S.-M. og hv. þm. Seyðf., þá eiga ákveðnir landshlutar við mikla erfiðleika að etja hvað aðflutninga á nauðsynjavörum snertir. Hv. þm. Seyðf. taldi Austfirði verst setta, en ég tel, að það eigi ekki síður við um Vestfirðina. Landleiðir eru þar mjög torsóttar, þar sem vegirnir eru eigi komnir í samband við akvegakerfi landsins, og kemur þetta því sérstaklega hart niður á Vestfirðingum. Strandferðir eru strjálur og ferðum eimskipafélagsskipanna hefur fækkað, að visu af mjög eðlilegum orsökum, þar sem nú er brýn þörf á að nota allan hæfan skipakost í utanlands-siglingar. Ég tek eindregið undir till. með þessum tveimur hv. þm. og þakka hæstv. ríkisstj. fyrir þann undirbúning, sem hún hefur haft til þess að greiða fyrir málinu, en okkur Vestfirðingum er full nauðsyn á, að þessu verði kippt í lag hið fyrsta. Kunnugt er, að mikill fjöldi báta siglir nú í þjónustu hinna erlendu setuliða hér, og er það í samræmi við margt annað í þjóðlífi okkar. — Mér fyndist eðlilegt, að eitthvað af þeim skipakosti væri tekið í þjónustu landsmanna sjálfra í strandferðirnar, eins og hv. 1. þm. S.-M. drap réttilega á, að hugsanlegir möguleikar væru á. Ég veit, að víða á Vestfjörðum hafa flutningsörðugleikarnir verið svo miklir s. l. vetur, að vart hefur slikt þekkt svo áratugum skiptir.

Ég mun ekki ræða frekar um þetta að sinni, en vænti þess, að hæstv. ríkisstj. geri allt, sem í hennar valdi stendur, til þess að vinna að nokkurri úrbót vandræðanna í þessum efnum.

Flm. (Eysteinn Jónsson): Hæstv. atvmrh. minnstist á, að hann vænti sér mikils af samningum við Eimskipafélag Íslands, en ég vil beina því til hæstv. ráðh. að vænta sér ekki of mikils af því. Skip Eimskipafélags Íslands hafa nóg að gera við aðdrátt nauðsynja til landsins, og finnst mér því, að fremur ætti að nota smærri skipin með ströndum fram. Að visu bíða skipin lengi eftir afgreiðslu hér í Rvík, en mér finnst ekki eiga að nota þau í strandsiglingar þann tíma, heldur að keppa að því, að biðin verði sem stytzt, því að það er illt að hugsa til þess, að skipin skuli þurfa að bíða dögum saman eftir afgreiðslu, þegar þau koma óræveg með nauðsynjavörum. Mér er sagt, að skip Eimskipafélags Íslands fari nú aðeins 4—5 ferðir til Ameríku á ári.

Mér er kunnugt um, að fyrri stj. hafði í undirbúningi samninga við setuliðið um, að greitt yrði fyrir afgreiðslu islenzkra skipa í erlendum höfnunum, sömuleiðis að setuliðið hefði sínar sérstöku bryggjur hér til fyrirgreiðslu skipa sinna hér heima. Ég vil nú nota tækifærið og gera þá fyrirspurn til hæstv. atvmrh., hvað þessum málum líði, því að losunar- og afgreiðslutafir skipanna eru óþolandi ástand. Reynt hefur verið að bæta úr þessu með því að láta skipin hafa fleiri enda-stöðvar hér heima en Rvík, en ekki bætzt úr nema að litlu leyti. Hverjar eru fyrirætlanir stj. um breyt. á þessu?

Hæstv. ráðh. taldi í ræðu sinni svartari horfur

á því en nokkru sinni fyrr, að leiguskip fengjust eða erlent skipsrúm, svo að okkur veitir sannarlega ekki af að nota skipakost okkar sem bezt. Ég held því, að ekki sé hægt að vænta þess, þótt fleiri endastöðvar yrðu hér en Rvík, að Eimskipafélag Íslands geti innt af hendi vöruflutninga með ströndum fram, heldur verði ríkið að sjá um það og skipaútgærd þess. Hæstvr. ráðh. sagði, að stj. hefði reynt að afla leigubáta til þessa, en með litlum árangri.

Ég bendi sérstaklega á, að þangað stefnir, að ekki má við svo búið sitja. Það getur farið svo, að gera verði opinberar ráðstafanir til þess að fá skipin, t. d. semja við setuliðið, er hefur marga báta í flutningum, um takmarkaða tölu þeirra báta, eða þá beint, að stj. fái heimild til þess að taka bátana leigunámi, og leigjan verði greidd eftir mati. Ég legg þó ekki til, að þessi leið verði farin, fyrr en gerð hefur verið úrslitatilraun til þess að leysa málið frjálst. Ég bendi á þetta til athugunar fyrir stjórnina.

Að lokum eitt enn þá. Öllum er augljóst, að flutningar með ströndum fram aukast með haustiinu, t. d. flutningar sildarmjóls. Ég vek því máls á því, hvort ekki ætti að undirbúa þetta mál sérstaklega með því að fá sildveiðiskipin til þess að flytja hvert sinn farm um leið og þau hætta veiðum og hverfa heim, þetta er aðeins lausleg bending. Það, sem ég hef aðallega bent á, er það, að nú verði að gripa til sérstakra úrræða. En hins vegar skil ég vel, að menn hafa hingað til veigrað sér við að beita þeim ráðstöfunum.

Jóhann Jósefsson: Það, sem hér er til umr., er að visu þarflegt og aðkallandi, en það hefur bara verið það svo árum skiptir. Hv. síðasti ræðumaður gerir vel í að opna augu sín fyrir því, þótt seint sé.

Það eru ekki aðeins Austfirðir og Vestfirðir, sem útundan hafa hér orðið, heldur hefur þetta bagað um allt land upp undir 4 ár. Þeir, sem eitthvað hafa þekkt til Skipaútgærdar ríkisins, vita bezt, við hverja ördugleika hún hefur átt að stríða. Ég nefni mitt kjördæmi sem dæmi. Það bjó við góðar samgöngur fyrir stríð, meðan millilandaskipin höfðu þar viðkomu. En er þær lögðust niður, samdist svo um við fyrrv. forsrh., að Þór gengi vikulega til Vestmannaeyja, en hann hafði, sem betur fór, ekki verið seldur eins og Óðinn. Við Vestmannaeyingar sættum okkur við þessa úrlausn, en brátt fóru þessar ferðir út í veður og vind, vegna þess að taka þurfti skipið í annað brýnna, er talið var, svo að ferðirnar urðu óreglulegar og stundum kom ekkert skip.

Ég er sammála hv. síðasta ræðumanni um það, að eimskipafélagið muni ekki geta bætt hér úr þörfinni. Það mun ekki geta sinnt þessum flutningum og cinkum valt að treysta á það nú. Því að verði skip félagsins ein í millilandasiglingum, eru strandferðir þeirra þeim mun óhugsanlegri. Hins vegar eru mörg og ýmiss konar skip í þjónustu setuliðsins. Það, sem þarf að gera, er að taka til betri athugunar, að ríkið hafi meiri skipakost til umráða en verið hefur. Þá vil ég minna á, að mér leikur grunur á, að forstjóri skipaútgærdarinnar hafi erfiða aðstöðu á fleiri sviðum. Hann hefur stundum getað fengið keypt

skip erlendis, en seinagangur stj. um ákvarðanir um þau mál hefur tafið fyrir framkvæmdunum. Ég vil minna hv. 1. þm. S.-M. á það, er bæði ég og fleiri áhugamenn um þessi mál snerum okkur til þáv. viðskmrh. og báðum hann að vera hjálplegan, ef stj. fengi tilboð um kaup eða leigu á skipum erlendis, og aðstoða forstjóra Skipaútgærdar ríkisins um að ná skipakosti til flutninga. Ég efast ekki um, að hv. fyrrv. viðskmrh. muni eftir þessum samtölum hér niðri í alþingishúsinu, þótt við töluðum við hann sem leikmenn, en ekki formlega kjörnir fulltrúar í þessum málum.

Þá vil ég minnst á, að einkennilegt virðist, að margir einstaklingar hafa keypt nýjar vélar í skip sín og gert þau hagkvæmari til flutninga á undanförunum á sama tíma sem Skipaútgærd ríkisins hefur ekkert gert í þá átt, og veit ég þó, að ekki er um að kenna forstjóra útgærdarinnar. Það er stjórn landsins, sem ekki hefur brugðizt nógu fljótt og vel við, því að úr því að einstaklingar hafa getað þetta, þá hlýtur ríkið að hafa getað það.

Ég hef nýlega frétt frá stj., að hún hefði getað fengið skip, en þó ekki sem heppilegast. Ef það tilboð stæði nú enn þá, vildi ég biðja stj. að athuga það vel og sleppa engu fram hjá sér í þessu efni. Hér má ekki um of einblína á það, að dýrt þyki í svipinn að breyta skipi eða kaupa það, því að það, sem þykir dýrt í dag, getur vel þótt ódýrt eftir litinn tíma. Og yfirleitt hefur verið svo frá stríðsbyrjun, að höfuðnaðsyn hefur verið að eignast skip og aftur skip. Og úr því að ekki er hægt að eignast ný skip, þá einhverjar fleytur, ef hægt er. Það er knýjandi nauðsyn.

Ég veit ekki vel, hvernig stóð á með Súðina, er talað var um að breyta henni í mótorskip. Það þótti allt of dýrt þá. En nú eru aðrir tímar og ástæður þær ekki jafngildar. Ég er ekki með þessu að slá því föstu, að nauðsyn hefði verið á að breyta einmitt þessu skipi þá, þótt ekki hefði það verið óhyggilegt, ef stjórnin hefði viljað styðja að því. En eins og nú horfir, fyrir utan nauðsyn þessarar till., er hitt einnig nauðsyn, ef komast má yfir skip, að kasta því ekki frá sér, þótt dýrt sé kallað í svipinn að kaupa það eða breyta því. Og svo hitt, að ekki sé við hafður fullkominn skrifstofuseinagangur á öllu um þetta mál, hvort eigi nú að slá sér á þetta eða ekki, ef ég mætti viðhafa þau orð.

Sannast að segja flæktist fyrrv. stj. í sjálfri sér um þessi mál, og ekkert var gert til úrbóta frá stríðsbyrjun eða frá því Esja var keypt, á sama tíma og margir einstaklingar hafa endurbætt skip sín. En það er komið, sem komið er.

Ég vil hér nota tækifærið til þess að benda þeirri n., er væntanlega fær þetta mál til athugunar, á það, að auka beri skipin, ef unnt er, og undirstrika einkasamtöl mín við stj. um það, að veita forstjóra Skipaútgærdar ríkisins fullan og fljótan stuðning til þessa. Ég vil biðja hv. þm. að athuga, að ég hvet ekki til neins angurgapaháttar í þessum efnum, en ég vil ekki heldur tregðu og seinagang. Og hvað kostnaðinn áhrærir, þá er því til að svara, að dýrast mun verða í reyndinni, ef við stöndum uppi í stökustu vandræðum með dreifingu varanna héðan frá Rvík, allt fyrir

seinagang. Og þegar talað er um kostnaðinn, má mikið á það líta, hver er hinn beini og óbeini kostnaður. Þótt skip sé keypt 2—300 þús. kr. fram yfir dagvirði þess, þá er sú upphæð ekki lengi að renna úr vösum landsmanna, ef flutningar allir trúfast eða stöðvast vegna skipaskorts.

Atvrmh. (Magnús Jónsson): Þetta er nú fyrri umr. um þessa þáttill. og ekki ástæða til að lengja hana meira en orðið er, heldur vísa málinu til n., og skal ég vera hér stuttorður.

Hv. 1. flm. gerði að umræðu ástandið hér á höfninni og spurði kunnuglega, sem ekki er að furða. Hann hefur verið í ríkisstj., sem hefur haft með þessi mál að gera, og því nálgast það að vera dálítið broslagt, þegar hann snýr sér með mesta sakleysissípu að mér, sem hef haft þessi mál til meðferðar í 2½ mánuð, og segir, að nú þurfi fyrir öllu að sjá og öllu að kippa í lag. Ég þakka hv. þm. fyrir þetta mikla traust til minna hæfileika til að vinna það verkefni á stuttum tíma, sem hann hefur séð, að gat þvælt fyrir manni nokkuð lengi. Ég vil segja honum þær fréttir, síðan hann fór að heiman, að það hefur verið haldið áfram nákvæmlega eins og þegar hann var að þrúka við setuliðið um það að rýma til í höfninni, greiða fyrir mannvirkjum þar, ef til vill byggja bryggjur eða annað þess konar, en engin veruleg niðurstaða hefur fengist. Og tafirnar eru svipaðar og þær voru. En ég vil upplýsa fyrir hv. þm., að hin slæma útkoma á skipagöngum er náttúrulega ekki nema að ákaflega litlu leyti af þessu. Það er ekki hægt að selja það í samband við þetta, að skip Eimskipafélags Íslands komast nú fjórar ferðir á ári í staðinu fyrir a. m. k. 6 áður. Það, sem veldur, er, að skipin verða eingöngu að sigla undir herskipafylgd, og verða þau oft að biða langan tíma eftir þeirri fylgd, sem þeim hæfir. Það er mikill misskilningur, ef menn halda, að hvert skip geti siglt í fyrstu fylgd, sem i boði er. Ná skipið ekki ákveðinni ferð, t. d. 16 mílum, getur það vel orðið að biða eftir 9 míla skipum, þó að það hafi 12—13 míla ferð. En tafirnar hér í höfninni eru mjög svipaðar og þær voru. Ég skal jata, þótt ég slægi því fram áðan, að leitt væri að geta ekki notað tafatímamann við höfnina til þess að bregða vörum út um landið, þá sé ég ákaflega litla von til þess. Fyrst og fremst munum við verða að leggja áherzlu á að ná vörum til landsins sem tafarminnst. Og afgreiðslan úti um landið gengur ekki heldur með flugferð nú. Einn þm. sagði mér, að hann hefði nýlega verið á ferð kringum landið og hefði ofboðið seinagangurinn á afgreiðslunni. Sums staðar er ekkert fólk að fá nema unglinga og næstum börn. Það er ekki fýsilegt að láta dyr skip biða lengi eftir afgreiðslu hér og þar vegna fólksleysis, og er þetta líka atriði í málinu.

Ég held mér sé óhætt að segja, að Skipaútgerð ríkisins geri allt, sem hún getur, til að ná í skip og dreifa vörum um landið. Ég hef rætt hvað eftir annað við forstjóra hennar og getað gengið úr skugga um þetta, þó að ég sé ekki kunnáttaður á þessu sviði. Ég veit ekki, hvort skipaútgerðin gæti fengið fleiri skip með því að ausa út enn meira fé. En það hefur verið gerð sú krafa,

að þessir flutningar væru reknir þannig, að sem minnst yrði hækkað verð varanna, og það er líka atriði. Það er hægt að segja, að taka skuli alla báta. En þá þarf líka heimild til þess. Að visu er viðtek heimild fyrir ríkisstj. á slíkum tímum, en þyrfti þó frekari heimild til að ausa fé út til að taka báta og skip. Ég vil segja sem dæmi um kostnaðinn, að til báts var veitt 5 þús. kr. og fjn. lagði til 10 þús. kr. Þegar málið kom til mín, varð ég að úrskurða, að til þess að báturinn færi af stað, yrði að veita 20 þús. kr. Svona er kostnaðurinn orðinn gífurlegur. Það þarf meira en að segja það, að taka báta og taka skip og sigla til Hornafjarðar og Vestfjarða. Tekjurnar eru næstum hverfandi, en bein útgjöld fyrir ríkissjóð, — sem ekki eru teljandi eftir. En samt sem áður er rétt, að Alþ. taki ákvarðanir um málið, og mun líka verða tekið til meðferðar við næstu fjárl. Það er staðreynd, að það hefur enn þrengt um skipakost, eins og skýrt hefur verið frá, þar sem Bandaríkjastjórn dregur enn að sér höndina um flutningaskip. En ég vil segja, að það eru engin stór umskipti, a. m. k. síðan ég tók við ráðhembætti hafa alltaf verið örðugleikar á skipum, og hvert skip hefur verið skoðað eins og jólagjöf, svo glaðir hafa menn orðið yfir skipafregnum. En það hefur nú verið tilkynnt, að ekki sé von á að fá nema þau þrjú leiguskip, sem hafa verið nokkurn veginn föst, en hingað til hefur verið hægt að ná í skip auk þess við og við. Í morgun lét ég senda skeyti til sendiherrans, þar sem lýst er ástandinu hér og þörfinni á að reyna til hins ýtrasta að fá skip. Ég veit ekki, hvort ástandið er miklu svartara en það var, en vissulega sortnar það dálítið. Og það er bezt að horfast í augu við sannleikann, að það getur komið fyrir allt í einu, að við fáum ekkert skip — og kannske ekki okkar eigin — til að sigla á milli. Maður heyrir og les um annað eins á ófriðartímum og það, þegar stórar innrásir kunna að vera yfirvofandi. Þegar stórbjóðirnar þurfa að koma milljónaherjum yfir höfn, þá er ekki verið að spyrja um privatþarfir hinna og þessara, þá er allt, sem á sjónum flýtur, tekið, ef hönd festir á. Það er þess vegna, sem gerð hefur verið svo rík tilraun til þess að birgja landið upp að nauðsynlegustu vörum. Og ég vil segja í sambandi við þá till., sem rædd hefur verið hér á undan, um að afla fodbirgða, að það mál hefur verið athugað, en við verðum því miður að lúta þessum miklu erfiðleikum um flutning á því sem öðru milli landa.

Ég gat um það áðan, að nokkuð hefði verið leitast við að safna í sérstök skip vörum, sem eiga að fara á hafnir kringum landið, og láta skipin fara rակleitt þangað. Þetta hefur létt ákaflega mikið undir. Og ég átti við það, hvort ekki mætti með samningi við Eimskipafélag Íslands gera þetta í ríkara mæli. Á hinn bóginn getur slíkt fyrirkomulag stundum tafið og ekki borgað sig.

Í sambandi við það, sem hv. þm. Vestm. sagði um kaup á skipi, skal ég segja það, eins og ég gat um áðan, að leigt var frá Englandi smáskip með óaðgengilegum kjörum, en var þó mikilsverðandi viðauki við þau skip, sem fyrir voru. Síðan var gefinn kostur á skipi til kaups. Ég hef

ekki fyrir framan mig lýsingu á þessu skipi, en það átti að lesta eitthvað svipað og gamla Esja, að því er forstjóri skipaútgæðarinnar sagði, og þessi tegund skipa er hér mjög kunn. Skipið átti að kosta að mig minnir 200 þúsund dollara, liggjandi í Venezuela. Fyrir tilmæli mín litu svo tveir menn á þetta tilboð, annar vanur skipakaupum og hinn með mikla fagþekkingu. Þeir sögðu á skipinu kost og löst. Og forstjóri skipaútgæðarinnar sagði, að ef hann ætti kost á að skoða skipið og væri ánægður með það, þá legði hann eindregið með að kaupa það, en þar eð hann ætti þess engan kost að fara og skoða skipið eða láta framkvæma þá skoðun, sem hann gæti treyst, þá gæti hann engan veginn haldið fram, að skipið bæri að kaupa. Nú var þessu tilboði samt sem áður haldið opnu og óskað eftir, að skoða mætti skipið í New York.

Ég verð að segja fyrir mitt leyti, að mér fannst aldrei í raun og veru víst, hvort þetta skip fengist. Það var á markaðnum, en það þarf alls konar leyfi og pappíra til að mega selja skip úr landi, og málið komst aldrei svo langt, að sannprófað væri, hvort skipið fengist eða ekki, þegar til kæmi. Það hefur stundum verið gengið að slíkum tilboðum, en skipin ekki fengist, þegar til kom, en vantað ýmsa pappíra og leyfi. Ég veit ekki betur en þetta tilboð sé opið enn, en mér hefur ekki verið ráðlagt af neinum að taka því, nema skipið fengist afhent gegnum skoðun í New York, en tilboð hefur ekki fengist um það. Á þessu margnefnda skipi er ekkert farþegarúm til, það yrði að kosta stórlega upp á það. Yfirleitt held ég, að mönnum komi saman um, að þegar búið væri að setja það í stand og sigla því hingað, kosti það um 2 millj. kr. Og þó að ég skrifti fullkomlega undir það, sem hv. þm. Vestm. sagði, að nú má ekki reikna allt í krónum og það verði að höndla fljótt, þá veit ég, að í orðum hans fólst þó ekki það, að við eigum að kaupa í vitleysu, — að það, sem keypt er dýrt, sé kannske ekki nothæft. Því að tvær milljónir eru líka peningur, sem verja má til ýmislegs í ekki stærra þjóðfélagi en okkar.

Ég sló upp á því, hvort ekki væri hægt að láta mann fljúga til Venezuela og skoða skipið, en það var ekki frekar um það rætt. En í rauninni efast ég um, að það hafi verið á markaðnum. Það vekur grunsemd hjá leikmanni, að skipið liggur svo lengi óhreyft á þessum tíma, eins og hamangurinn er í veröldinni að ná í hvert skip, sem flýtur.

Að endingu þetta: Það er rétt, að hv. þm. geri sér það ljóst, ef á að bæta stórlega úr þeirri þörf, sem um er að ræða, þá kostar það alveg stórfé, án þess að ég hvetji neitt til avarareiknings í þessu efni. Þó að það sé ekki nema lítið skip eins og Þór, sem er gott að hafa í Vestmannaeyjaferðum og öðrum slíkum, þá er ómögulegt að neita, að það er dýrt. Það er eitt af því, sem gerir það að verkum, að ég herti frekar á að reyna til hins ýtrasta, hvort ekki væri fært að kaupa þetta skip, að það gæti leyst Þór af hólmi, því að þann ágóða mætti hafa til þess að borga niður og upphalda einhverju af þessum ferðum. — En ég vil ekki fjölyrða að svo komnu, því að málið á að ræðast í n.

Steingrímur Aðalsteinsson: Það eru vist allir sammála um nauðsyn þess, að sem mest sé gert til að ráða bót á erfiðleikum á flutningum með ströndum landsins, og þessi þáttill. verður því að sjálfsögðu samþ. En mér finnst, að sérstaklega verði að leggja áherzlu á það, að skiprúm, sem til er í landinu, sé hagnýtt á sem bestan og hagkvæmasta hátt, og þá ekki einasta það skiprúm, sem notað er til strandferða, minni skipin, heldur einnig þau stærri skip Eimskipafélags Íslands og önnur skip, sem notuð eru aðallega til þess að flytja vörur til landsins. Það hefur þegar komið fram í umr. og er á allra vitordi, að þessi stærri skip liggja oft mjög langan tíma í höfn í Rvík og eyða þannig miklu af dýrmætum tíma, en annars væri möguleiki á að nota þau til vöruflutninga. Og ég held, þrátt fyrir það, sem komið er fram í þessum umr. um, að erfiðleikar mundu á að hagnýta þau betur en gert er, að sá möguleiki kunní þó að vera fyrir hendi. Þar með á ég þó ekki við, að hægt sé að nota þessi skip að neinu verulegu leyti til strandferða, heldur hitt, að hægt verði að gera meira en þegar hefur verið gert að láta þau flytja vörur ekki einungis til Rvíkur, eins og aðallega hefur verið, heldur utan hjá Rvík til að annast stærstu hafnirnar í landinu. Ég fullyrði, að það hefur ekki verið gert eins mikið að því að koma vörum þannig til Akureyrar eins og hægt var, og heppilegt var, að stjórn Eimskipafélags Íslands hefði þar getað gert betur. Ég vil geta þess, að á s. l. vori, eftir að Kaupfélag Eyfirðinga, sem er stærsti vöruinnflytjandinn til Akureyrar, hafði gert allmikið til þess, og enn fremur hafði bæjarstjórn Akureyrar átt nokkurn hlut að máli, að fá eitt af skipum Eimskipafélags Íslands til að sigla beint frá Ameríku til Akureyrar, þá var því að vísu lofað. En framkvæmdin var sú, a. m. k. í það skipti, að byrjað var á að láta nokkur hundruð tonn af vörum til Reykjavíkur í botn skipsins, síðan vörur til Akureyrar, sem var meginhlutinn, en að síðustu 300 tonn af vörum til Rvíkur ofan á Akureyrarvörurnar. Þetta hafði í för með sér, að skipið varð að sigla fyrst til Rvíkur, varð að bíða hér a. m. k. hálfan mánuð, síðan sigldi það til Akureyrar og aftur til Rvíkur til að losa vörurnar úr botni skipsins.

Ef framkvæmd á því að sigla skipum frem hjá Rvík til stærri hafna úti um landið, — þótt ekki sé talað um að þau sigli á smáhafnirnar —, verður á þessa leið, þá kemur hún auðvitað engum að gagni, ef skipin þurfa samt sem áður að sigla til Reykjavíkur og tefja þar langan tíma. En það kunna að vera nokkrir erfiðleikar á því vegna skipaskorts að fá í skip heila farma erlendis til ákveðinna hafna úti á landi. Þó hygg ég, að því er kemur til Norðurlands og Akureyrar, hljóti það að vera hægt, ef stjórn Eimskipafélags Íslands og þeim öðrum, sem sjá um siglingar skipanna og afgreiðslu, er full alvara. Um Norðurland er þetta auðvelt vegna hafnar-skilyrða og vinnuafis á Akureyri, að afgreiða án nokkurrar verulegrar tafar þar vörur, sem fluttar eru frá útlöndum og til Norðurlandsins. Og mér þykir sennilegt, að nokkuð svipuðu máli mundi vera að gegna t. d. um Ísafjörð, að flutningsþörfin af erlendum vörum til Vestfjarða-

kjálkans muni vera svo mikil, að nægilegt verkefni sé fyrir eitt skip af þeirri stærð, sem Eimskipafélag Íslands hefur, að flytja vörur aðeins á þá staði, a. m. k. ferð og ferð. Með þessu sparaðist ekki aðeins sá tími, sem skipin að öðrum kosti eyða í bið í Rvík eftir afgreiðslu, heldur mundi þetta létta undir með flutning á smáhafnirnar á Norðurlandi, og til hans mætti nota minni skip heldur en til að flytja frá Rvík til sömu hafna. Sömuleiðis væri hægt að nota minni skip og á annan hátt auðveldara að afgreiða vörur frá Ísafirði til annarra hafna á Vestfjarðakjálkanum og á Ströndum heldur en ef vörurnar fara allar gegnum Rvík og er síðan miðlað á hafnir umhverfis allt landið.

Ég ált sem sagt, að þetta sé atriði, sem vert er að taka til ræðilegrar athugunar í sambandi við afgreiðslu þessa máls, og leyfi mér að beina áskorun um það til þeirrar n., sem fjallar um málið, og sömuleiðis til hæstv. ríkisstj.

Forseti (GSv): Æskilegast væri, að mál þetta kæmist nú til n. Umr. verður nú frestað, og færi málið til n. nú, ef þm. þeir, sem hafa kvatt sér hljóðs, hv. þm. Barð. og hv. 1. þm. S.-M., treysta sér til að falla frá orðinu á þessu stigi málsins, og vil ég spyrja þá að því. (GJ: Ekki að svo stöddu.).

Umr. frestað.

Á 5. fundi í Sp., 17. ágúst, var fram haldið fyrir umr. um till.

Gísli Jónsson: Herra forseti. — Till. sú, sem fyrir liggur, er í rauninni um framkvæmdaratriði Skipaútgerðar ríkisins og hefði ekki átt að þurfa að koma fyrir þingið, nema tilætlunin sé að marka nýja stefnu í þessum málum. Það hefur verið venja, að skipaútgerðin hefur haft mjög lítið vald til að ráða fram úr því, sem til kostnaðar horfir, og er þess vegna leitað samþykkis Alþ. fyrir útgjöldum til strandferðanna, þótt ekki sé nema um sjálfsagðan og óhjákvæmilegan kostnað að ræða. Í þessari till. er gert ráð fyrir, að skip séu tekin leigunámi. Svo framarlega sem skipaútgerðin vill greiða jafnt fyrir skipin og rðrir leigjendur mundu greiða, á ekki að þurfa neitt leigunám, og þá sérstaklega nú, eftir að hin minni skip eru hætt Englandssiglingum. Það er því enginn vandi að útvega skip til þessa á þessu hausti, nema því aðeins, að skipaútgerðinni sé það skilyrði sett að greiða minna fyrir þau en greitt yrði á opnum markaði til annarrar notkunar. Ég fæ því ekki séð, hvers vegna Alþ. nú ætti að fara inn á þá braut og hvort það yfirleitt er æskilegt og rétt að skattleggja þannig sérstaklega þá, sem fyrir því yrðu, að skip þeirra væru tekin leigunámi, svipta þá ekki aðeins umráðarétti, heldur og tekjum um leið, meðan frjálsa leiðin er fær, og það er hún enn sem komið er.

Á strandferðum þeim, sem ræðir í till., er mjög mikil nauðsyn, sérstaklega um ýmsa firði og flóa vestan lands, enda liggur fyrir þinginu þáltill. um þau mál í héruðunum kringum Breiðafjörð. En í sambandi við umr., sem hér hafa orðið um vöntun bentugra skipa, vildi ég benda á

tvo skip, sem hafa verið í slíkum ferðum og eru tilvalin til þeirra, og mundi vera auðvelt fyrir ríkisútgerðina að tryggja sér þau með samningum.

Að hér sé um nauðsynjamál að ræða, leikur enginn vafi á, og er gleðilegt að sjá í grg. till., að hv. 1. þm. S.-M. (EýstJ) hefur nú loksins séð það. Hins vegar skýtur það nokkuð skökku við framkomu hans í þeim málum, meðan hann var fjmrh. og síðan viðskmrh. á undanförunum árum. Allt frá því árið 1933 vorum við nokkrir áhugamenn stöðugt að sækja um innflutningsleyfi fyrir skipum, og enginn maður barðist eins harkalega gegn öllum tilraunum til að auka íslenzka flotann og hv. 1. þm. S.-M. Við urðum að brjóta svo að segja öll landslög til þess að geta komið hér inn ágætu skipi, sem færir nú Íslendingum brauð og björg. Og enn í maí 1939, þegar víðurkennt var, m. a. með myndun þjóðstjórnar, að miklar líkur væru fyrir því, að styrjöld mundi skella yfir þá og þegar og aðflutningar torveldast, sækjum við um innflutningsleyfi á skipi, en því var neitað fyrir afskipti hv. 1. þm. S.-M., svo að Ísland er einu skipi fátækara fyrir það. Í des. 1940 er enn sótt um innflutning á tveimur skipum frá Ameríku, 400 og 3200 smálest, báðum með mjög glæsilegu verði, og því var einnig neitað fyrir afskipti sama manns. Gleðilegt, ef hugarfar hans hefur breytt svo, að orð hans í grg. séu annað og meira en það, sem hann heldur, að hljómi Sunnmýlingakjósendum vel í eyrum. Við því hefði margur ekki búist af mönnum, sem réðu því, að Óðinn var sama sem gefinn úr landi og Esja seld fyrir lágt verð, eftir að miklu fé hafði verið eytt í að setja í hana nýja katla, en það var skipið, sem Íslendingum hafði reynzt hagkvæmast og þeim þótti vænst um, þeirra skipa, sem hér hafa verið í strandferðum. Ég held, að ekki sé hægt að meta í milljónum, heldur tugmilljónum það tjón, sem þessi hv. þm. hefur valdið landinu með stefnu sinni, miðað við það, ef fylgt hefði verið stefnu hinna framsýnu manna. Út af ummælum, sem fallið hafa hér í Sp. um kaup á skipi, sem boðið var stjórninni og átti að vera líkt og Esja og ég var beðinn að líta á, vil ég taka fram, að það reyndist allt annað en Esja. Hún er 175 fet á l., 30 fet á br. og 18 á dýpt. Það var 125 fet á l., 24 fet á br. og 10 á dýpt eða raunverulega sams konar skip og Laxfoss, — nema það hafði ekkert til að bera, sem aðlaðandi mætti teljast annað en sjálfan skrokkinn. Með sinni veiku vél, sem aðeins var 300 ha., hefði það í vondum sjó og veðri ekki komist fyrir annes nema með mestu herkjum. Ef menn sjá eftir því skipi, sýnast fallnar burtu ástæður, sem einu sinni þóttu vera, til að finna að kaupunum á Laxfossi fyrir opinbert og einstakra manna fé.

Hvað viðvikur því, hvort rétt hafi verið að hverfa aftur frá því að breyta Súðinni í mótorskip, þá er mér kunnugt um, að eftir að forstjóri skipaútgerðarinnar gerði áætlun um kostnaðinn, lét ráðuneytið athuga þetta mál mjög gaumgæflega af tveimur öðrum aðilum, sem báðir höfðu sérþekkingu á þessu sviði. Liggur fyrir nákvæm kostnaðaráætlun þeirra um þetta, og samkvæmt henni mun nauðsynleg breyting ekki kosta 500

þús. kr., eins og forstjóri Skipaútgerðar ríkisins sagði stj., heldur 1717764 kr., miðað við verðlag í okt. 1941. Þá er einnig gert ráð fyrir því í álitinu, að það muni taka 18 mánuði að koma vélunum fyrir og 8 mánuði að gera breytinguna sjálfa. Það gat því ekki leyst flutningaþörfina, þó að þetta skip yrði tekið úr ferðum og látið liggja uppi í 8 mánuði eða öllu heldur 18, þar sem enn fremur var vitanlegt, að breytingin mundi í rauninni ekki kosta 1.7 millj. kr., heldur 2.5 millj. kr., svo sem allt hefur hækkað nú að undanfögnu. Er augljóst, að ekkert vit hefði verið í því fyrir ríkissjóð að leggja of fjár í viðgerð á skipi, sem hefði svo aldrei getað orðið samilegt skip að viðgerðinni lokinni. En ég tel, að það gæti verið athugunarefni fyrir hæstv. ríkisstj., hvort ekki er hægt að komast að samningum við Eimskipa-félagið um kaup eða leigu á öðru þeirra skipa (Selfossi eða Lagarfossi), sem bæði eru óhentug til millilandaferða, en eru a. m. k. hentugri til strandferða hér við land, ef hægt yrði að afla féluginu í staðinn skipakosts frá útlöndum.

Flm. (Eysteinn Jónsson): Mér er áhugamál, að þessi till. nái fram að ganga, og mun ég því ekki hefja afgreiðslu hennar með því að fara út í þær „eldhúsdagsumr.“, sem hér hafa verið teknar upp á hendur mér í sambandi við ýmislegt, sem áður hefur gerzt í siglinga- og strandferðamálum. Ég get því fremur sleppt því sem aðeins örlitill hluti þeirra athugasemda, er fram hafa verið bornar, á erindi til mín. Þær aths. eiga flestar erindi til annarra ráðh., sem standa þessum mönnum nær en ég.

Hæstv. atvmrh. sagði, að það væri brotlegt, að ég væri að spyrjast fyrir um það, hvað gengi samningunum við setuliðið um það, að það rýmdi Rvíkurhöfn, það eð ég hefði til skamms tíma átt sæti í ríkisstj. Ég skil ekki þetta. Ég sé ekkert athugasvert við það, þó að ég sem þm. vilji fá að vita, hvað gerzt hefur í þessu máli síðustu þrjá mánuðina og hvaða úrlausnartill. hæstv. ríkisstj. hefur haft að leggja fyrir setuliðið. En hæstv. ráðh. færðist undan að svara þessu. Hann kvað það undarlegt, að ég væri að spyrja um þetta, þar sem ég hefði stjórnað því ráðuneyti, sem málið hefði komið mest við. En ég hef aldrei haft siglingamálin með höndum, heldur var það einmitt núv. forsrh., sem þeim hefur stýrt. Að öðru leyti sé ég ekki ástæðu til að athuga ræðu hans, sérstaklega þar sem hann er ekki við-staddur.

Hv. þm. Vestm. sagði, að mér væri þörf á að opna augun fyrir því, að ekki væri allt með ágætum í strandferðamálum hér. Talaði hann eins og ég hefði til þessa einn ráðið öllu í strandferðamálunum. En ég get skýrt hv. þm. frá því, ef hann veit það ekki áður, að strandferðamálin hafa heyrt undir mitt ráðuneyti eina þrjá mánuði, áður en fyrrv. stj. lét af störfum. Þau mál heyrðu undir núv. hæstv. forsrh., og getur hv. þm. Vestm. snúið sér til hans með áminningu sína. Hv. þm. gat þess, að Súðin hefði ekki verið endurbætt né sett í hana ný vél. En það var einmitt hæstv. forsrh., sem kom í veg fyrir, að skipið yrði endurbætt eins og forstjóri Skipaútgerðar ríkisins vildi. Hann fékk sér til aðstoð-

Alpt. 1942. D. (60. lögjafarþing).

ar hv. þm. Barð. til þess að koma í veg fyrir þetta, eins og kom fram í ræðu þess hv. þm. hér. Þeir fundu það út, að ekki borgaði sig að gera við skipið, en við hinir í stj. vildum láta gera þetta, strax og það bar á góma.

Sama máli gegnir um dylgjur hv. þm. um það, að tækifæri til hentugra skipakaupa hafi verið látni ónotuð. Í því efni getur hann líka snúið sér til flokksformanns síns.

Þá var hv. þm. Barð. með „gamla plötu“ hér áðan. Hann sagði, að það sæti ekki á mér að fárast um þessi vandkvæði, þar sem ég hefði komið í veg fyrir það, að hann og aðrir gætu flutt inn skip á árunum 1933–1940. Á þessum árum voru gjaldeyrissörðugleikar miklir, eins og kunnugt er, og voru þá sett ýmis höft til þess að minnka kaup á öþörfum varningi, svo að hægt væri að kaupa verðmætari vörur. Á þeim árum var byggður upp stórfelldari atvinnurekstur en dæmi eru til áður, og var þá flutt inn meira af tækjum og hráefnum en dæmi eru til áður í sögu landsins. Þetta var hægt að gera vegna gjaldeyrishaftanna. Hitt er annað mál, að meira hefði mátt flytja inn af ýmsum atvinnutækjum eins og skipum og bátum, ef meira hefði verið til af gjaldeyri, en það breytir engu um þá staðreynd, að gjaldeyrishöftin hafa orðið að miklu gagni. Annars er það nokkuð fjarlægt því, sem hér liggur fyrir, að fara að halda hrókaræður um stefnuna í gjaldeyrismálum undanfarin ár, og er það varla til þess fallið að heina athygli manna að aðalatriðunum, og mun ég því ekki ræða þau mál frekar. En óhætt er að segja það, að landsmenn eiga nóg af skipum til þess að annast flutninga með ströndum fram, en vandkvæðin stafa af því, að skip þau, sem til slíkra flutninga eru ætluð, eru nú notuð til annarra hluta. Og er þá ekki sjálfsagt, að ríkið taki í sínar hendur nægan skipakost til þess að bæta úr þessum vandkvæðum, eins og till. fer fram á? Ef slíkt er ekki hægt með frjálsum samningum, er ætlað til, að ríkið afli frekari lagaheimildar, og er það aðalatriði till., sem ég vil óska, að menn haldi sér sem mest við í umr. Mun ég svo ekki taka oftar til máls, nema brýna nauðsyn beri til.

ATKVGR.

Till. vísað til fjvn. með 34 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 12. fundi í Sp., 2. sept., var enn fram haldið fyrri umr. um till. (A. 13, n. 173).

Frsm. (Páll Hermannsson): Herra forseti. -- Ég hef ekki ástæðu til að hafa langa framsögu um þetta mál. Það er öllum hv. þm. kunnugt, að þörfin fyrir flutninga á sjó með ströndum fram hefur vaxið stórkostlega síðan stríðið brauzt út, af ástæðum, sem allir þekkja, sem leiðir af því, að mikið af vörum, sem eiga að fara til hafna úti um land, er sett upp í kaupstöðunum, einkum hér í Rvík, og svo flutt með skipum Skipaútgerðar ríkisins út um land. Fleira hefur komið til greina í þessu sambandi. T. d. má nefna það, að ekki er heimild að flytja benzín á þilfari, eins og hefur verið gert, og kallar það á aukinn skipakost til flutninganna. Hins vegar hefur það verið

svo og verður svo áfram, þó að stundum hafi skip verið faanleg, þá er erfitt að fá skip í þessar ferðir. Strandferðir okkar eru alls ekki neinar smáferðir, einkum að vetrinum, í þeim er yfir höf að fara. M. a. vegna þessa er í ráði að kaupa nýtt skip frá Ameríku, sem einkanlega er ætlað til vöruflutninga, sem ekki verður þó á þessu ári. Tilkostnaður við strandferðir hefur aukizt, það vita menn vel um, bæði við strandferðir ríkisins heinlinis og líka við flóabátana, sem ríkið styrkir. Farmgjöld hafa að vísu verið hækkuð nokkuð til þess að mæta þessum útgjöldum. En þó er það svo, að umskipunarfrægtir á nokkrum stöðum, sem Eimskipafélag Íslands verður að greiða Skipautgerð ríkisins, hafa ekki hækkað síðan fyrir stríð, og var það álit sumra nm., sem um það fjölluðu, að þar mættu vel hækka. Fjvn. hefur rætt þetta mál við hæstv. atvmrh. og líka forstjóra Skipautgerðar ríkisins, og voru þeir á einu máli um það, að bæta þyrfti strandferðirnar frá því, sem nú er, þó að þeir hins vegar lýstu þeim erfiðleikum, sem hafa sérstaklega verið á því, að fá hentug skip til þessara ferða. N. komst svo að þessari niðurstöðu og varð sammála um það að mæla með, að þessi þáttill. á þskj. 13 yrði samþ. með einni breyt., sem ekki er efnisbreyt., heldur aðeins orðabreyt., sem mörgum nm. þótti fara betur á og allir hv. nm. gátu vel fallizt á. Vil ég því leggja til, að þessari þáttill. verði visað til síðari umr.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. — Þegar þessi þáttill. var fyrst rædd hér í hæstv. Alþ., lýsti ég yfir fylgi mínu við hana og fagnaði jafnframt þeim upplýsingum, sem komu frá hæstv. ríkisstj. um það, að hún hefði haft þessi mál til athugunar. Ég fylgi þessari þáttill., eins og hún er og með þeirri breyt., sem fjvn. hefur gert til. um, en ég vildi leyfa mér að koma fram með viðaukatill. um það, sem ég hygg, að rétt sé að drepa nokkuð á, þegar rætt er um að leysa úr þeim vandkvæðum, sem eru á farþegaflutningum til afskekktra staða á landinu, en það eru flugsamgöngurnar. Það hefur verið haldið uppi farþegaflutningum með fullkominni landflugvél í sumar, sem teljast verða mjög góðar samgöngur, milli Suðurlands og annarra landshluta. En ekki hefur verið hægt nema að litlu leyti að halda uppi flugsamgöngum milli landshluta, vegna þess, að flugvél, sem annars hefði verið notuð til þess, varð að leita að sild. En þeir staðir, sem helzt þyrfti að fá samgöngur við, t. d. Reykjavík, eru Austfirðir og Vestfirðir. Ég hygg, að ríkið eigi greiðan aðgang að Flugfélaginu í þessu efni, þar sem það veitir því nokkurn styrk. Og þar sem vitað er, að nú er langt komið því starfi þeirrar einu sjöflugvélar, sem við höfum, að leita að sild, ber ég fram brtt., sem tekur til bættara samgangna með notkun flugvéla. Hef ég borið þessa brtt. undir einn hv. nm., og hann sér því ekkert til fyrirstöðu, að hún verði samþ.

Vatill. mín er svo hljóðandi, með leyfi hæstv. forseta: „Jafnframt skorar Alþingi á ríkisstjórnina að athuga möguleika á auknum farþega- og póstflutningi flugleiðis til þeirra landshluta, sem við erfiðust skilyrði búa í þessum efnum. Leiti ríkisstj. um það samvinnu við Flugfél. Íslands.“

Í samræmi við þessa vatill. mætti e. t. v. segja, að nauðsyn væri á að breyta fyrirsögninni, og geri ég till. um, að við fyrirsögn till. bætist: og flugleiðis.

Vil ég svo mælast til þess við hæstv. forseta, að hann leiti afbrigða fyrir þessari brtt.

Forseti (GSv): Það er hér fram komin skrifl. brtt. En mér skilst, þar sem þetta er fyrri umr. um þáttill., þá geti brtt. yfirléitt, sem fram kunna að koma, að skaðlausu beðið til síðari umr., og þá yrðu þar prentaðar og þeim útbýtt, og fengist með því móti betra færi á því fyrir hv. þm. að athuga slíkar viðbætur. Býst ég við, að hv. þm. geti orðið mér sammála um þetta.

Eysteinn Jónsson: Ég er í sjálfu sér ánægður með afgreiðslu hv. fjvn. á þessari þáttill. Þó finnst mér hún heldur vera til hins lakara brtt. frá fjvn. Það má þó segja, að aðalatriðið náist, þó að þáttill. verði samþ. á þann veg, sem n. leggur til. En það er svo, að í upphafi till. er gert ráð fyrir, að hæfilegur hluti af skipakosti landsmanna verði notaður til vöruflutninga, og ef ekki er hægt að koma því til leiðar með frjálsum samningum, þá verði leitað lagaheimildar til þess að koma þessu fram. Þetta er í þáttill., en þetta er fellt niður í þáttill. eins og hún er orðuð af hálfu n., því að þar segir svo, með leyfi hæstv. forseta: „Fyrri máls. tillgr. orðist svo: Alþingi ályktar að skora á ríkisstj. að afla sér, eftir því sem tiltækilegt er, þess skipastöls, sem þörf er á til þess að annast vöru- og fólksflutninga með ströndum fram.“ Það er nefnilega gefið í skyn, að það geti orðið ríkisstj. um megn að fá skip til þessara flutninga. Þetta tel ég til hins verra, því að ég tel, að ríkisstj. verði að vera megnug þess að leysa þetta mál, af því að skip eru til þess í eigu landsmanna. Með orðalagi þáttill. virðist mér, að verði að gera ráð fyrir því, að það geti komið til þess, að það þurfi heinlinis að taka skip eða báta leigunámi til þessara flutninga, ef það er nauðsynlegt. Því að það er ekki víðunandi, að hátar landsmanna séu í þjónustu setuliðsins, en jafnframt vanti okkur skip til vöruflutninga. Ég vænti þess af hæstv. ríkisstj., að hún skirrist ekki við að gera í tíma það, sem gera þarf í þessu efni.

Þar sem hæstv. atvmrh. er nú hér viðstaddur, langar mig, — þó að ég vilji ekki tefja þetta mál, — að beina til hans sérstöku atriði, sem snertir ákaflega mikið vöruflutningana í landinu, þó að það séu ekki heinlinis vöruflutningar með ströndum fram. Og mér virðist, að gott væri að fletja um það þáttill. Það er öllum kunnugt, að stórfelld vandræði eru nú með vöruflutninga á landi eins og á sjó, sem liggur í því, að vörubílastur landsmanna er nú mjög í þjónustu setuliðsins, sem hér starfar. Af þessu eru stórvandræði víða. Og þegar flutningaþörfin eykst með haustinu, má búast við, að þessi vandræði aukist svo, að þau verði ófyrstíganleg, ef ekki eru gerðar sérstakar ráðstafanir. Setuliðið virðist vera að auka eftirspurn eftir vörubílum og keppa við landsmenn um afnot þeirra. Það auglýsti nýlega eftir 30 bílum í viðbót við þá, sem áður voru hjá því. Þetta virðist með hofa til vandræða.

Ég vil spyrja hæstv. ráðh., hvort honum fyndist ekki viðeigandi, að ríkisstj. tæki upp samninga við herina um það, hversu mikil afnot þeir geti haft af vörubílakosti landsmanna, og það verði reynt að ná þeirri niðurstöðu, að þeir fái þá fyrirgreiðslu í þessu efni, sem mögulegt er, án þess að landsmenn standi uppi þannig, að þeir geti ekki komið fram nauðsynlegum flutningum. Ég vil beina því til hæstv. ríkisstj., hvort það sé ekki tímabært að ganga í það að taka upp slíka samninga við setuliðið. Mér er kunnugt um, að það hefur komið til orða, en mér er ekki kunnugt um, að verulega hafi verið tekið á þessu vörubílamáli gagnvart setuliðinu.

Ég vildi svo óska þess, að þessu máli yrði frestað nú. En mér virðist mjög vel viðeigandi að taka áskorun til hæstv. ríkisstj. um athugun á flugsamgöngum inn í þessa þátt. Og eftir að málið er athugað milli umr., óska ég þess, að það verði tekið svo fljótt fyrir aftur, að því verði lokið á þessu þingi.

Forseti (GSv): Ég vil geta þess, að það er ekki þörf á því að fresta þessu máli nú, því að þetta er framhald fyrri umr., og meiningin er að koma málinu til síðari umr.

Atvrmh. (Magnús Jónsson): Það mun hafa komið hér fram í þessu máli eitthvað, sem mér var ekki kunnugt um, af því að ég var frá tafinn. En út af því, sem hv. 1. þm. S.-M. (EystJ.) sagði, vil ég segja það, að ég held, að það sé misskilningur hjá honum, að það sé nokkuð úr dregið um það, að ríkisstj. leiti samþykkis Alp. til þess að leysa þetta mál með því að fá sérstaka lagaheimild til þess, ef ekki er unnt að leysa það eins vel fullnægjandi með öðru móti. Því að það er ekki lagt til í brtt. n., að breytt verði öðru en 1. mátsl. tillgr. (EystJ.: Ég bið afsökunar, að ég hef ekki tekið eftir því.) Þessi breyt., sem var að nokkru leyti flutt eftir ósk frá mér, var gerð af því, að mér þótti nokkuð ríkt að orðið kveðið að skora á ríkisstj. að „taka“ í þjónustu ríkisins fullnægjandi skipakost til þess að annast o. s. frv. Það mundi kannske reynast nokkuð erfitt að fullnægja öllum kröfum, hvaðan sem þær kæmu um þetta af landinu, og þess vegna kannske rétt, að sá mannlegi ófullkomleiki væri viðurkenndur í þál. Býst ég við, að hv. þm. verði mér sammála um það, að að þessu máli verði að fara með skynsemi og reyna að bjarga þessu sem öðru á þessum erfiðu tímum.

Ég skal svo í sambandi við möguleikana á samningum við setuliðið um að takmarka þann bílakost, sem það fær í þjónustu sína, segja, að það er ekki nema sjálfsgætt að taka það til athugunar. En ég geri ráð fyrir því, að það verði dæltið erfitt. Ég sá þessa auglýsingu, sem hv. 1. þm. S.-M. vitnaði í. Ég hef ekki kynnt mér það, en ég hef heyrt, að setuliðið hafi sagt upp ýmsum hlustjórum, sem það hafi haft í þjónustu sinni. Ég sel það ekki dýrara en ég keypti það. En ég býst við, að það sé svipaður bílakostur hjá þeim nú eins og hefur verið.

Ég ætla ekki að svara fyrirspurn hv. 2. þm. Reykv. á fullnægjandi hátt. En taka vil ég það fram, sem kemur inn í þá fyrirspurn, að við

megum gæta okkar, þar sem við höfum samið við Bandaríkin um vernd landsins og sett það upp, að sú vernd sé fullnægjandi, þannig að það sé gert, sem þarf til þess að vernda landið, — þá verðum við að gæta okkar, að við ekki með löggjöf okkar hindrum, að þeir geti fengið nægilegan vinnukraft eða tæki til þess að vinna það, sem setuliðið telur þörf á að vinna. Við megum gæta okkar, að við með löggjöf komum ekki í veg fyrir það, að þeir geti látið vinna það, sem við höfum samið við þá um að gera og skorað á þá að gera. Þessi vinna bifreiðanna heyrir þannig undir landvarnir. T. d. var samið við Bandaríkin um, að hér væru nægir flugvellir. Og verulegur hluti þessarar vinnu með bifreiðum hjá setuliðinu er til þess að gera flugvöll og annað, sem þarf fyrir flugleiðið að gera, svo sem flutningur á benzini o. fl.

Nú dettur mér ekki í hug að segja, að þetta þyrfti að koma í veg fyrir, að hefja mætti samninga við setuliðið um einhverjar takmarkanir á þeim bílakosti landsmanna, sem það notar.

Annars er það um flutningana á landi að segja, að bifreiðærfiðleikarnir hafa komið víða við. Meira að segja hefur verið mjög erfitt að halda uppi ferðum á sérleyfisleiðunum, vegna þess að erfitt hefur verið að fá bifreiðar til þess.

Ég skal ekki fara frekar út í þetta mál né heldur ræða þá skrifl. brtt., sem lýst hefur verið hér í umr., því að þetta mál er á sinu fyrra stigi, og má athuga brtt. við síðari umr.

ATKVGR.

Brtt. 173 samþ. með 26:1 atkv.

Tillgr., svo breytt, samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 29 shlj. atkv.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var till. tekin til síðari umr. (A. 187, 186).

Frsm. (Páll Hermannsson): Það er aðeins í sambandi við brtt. á þskj. 186 frá hv. þm. N.-Ísf. Fjvn. hefur nú ekki haft fund og þar af leiðandi ekki athugað þessa brtt., svo að ég get ekkert um hana sagt fyrir n. hönd. En sjálfur get ég lýst yfir því, að mér þykir þessi brtt. til bóta og mun fyrir mitt leyti greiða henni atkv.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. — Ég vildi í sambandi við það, sem ég mælti með till. minni á þskj. 186 í ger, bæta því við, að mér finnst rétt, að það komi fram, að á flugmálin sé litið sem framtíðarmál í landinu. Það er vítað af öllum stöðháttum hér á landi, að flugsamgöngur eiga mikla framtíð, og þess er brýn nauðsyn, að þeir verði rannsakaðir og möguleikarnir á því, sem hægt er að gera nú í þessum efnum. Mér finnst í sambandi við þá till., sem hér lá fyrir um vöru- og farþegaflutninga með ströndum fram, rétt að láta þetta mál verða samferða því og að ríkisstj. leitaði til Flugfélags Íslands, sem hefur á fjárl. yfirstandandi árs notið styrks um, að það rækti skyldur við þá staði, sem erfiðast eiga í þessum efnum. Ég benti á það, að sá staður, sem bezt liggur allra staða á Íslandi utan Rvíkur, nýtur

Vöru- og farþegafl. — Vélar í fiskib. — Ljósmaðralaun o. fl. — Vegarg. milli Ólafsv. og Hellissands.

cinn og aleinn þeirrar einu farþegaflugvélar, en það er Akureyri.

Ég hygg þess vegna, að það væri mjög vel til fallið, að ríkisstj. athugi hið bráðasta, hvað hægt er að gera fyrir þá staði, sem við erfiðastan hlut búa í þessu efni. Jafnframt væri rétt, að þingið hefði frumkvæði um athugun á skilyrðum til flugvallagerðar á þeim stöðum, sem nauðsynlegast er að fá flugsamgöngur við. Ég ætla ekki að fjölyrða um þetta hér, en aðeins drepa á það, að það getur ekki liðið langur tími þangað til það verkefni krefst úrlausnar, að þeir staðir, sem svo illa eru settir um samgöngur á sjó og landi, koma með kröfur um, að sinnt verði flugvallagerð og öðrum þeim atriðum, sem verða mega til þess, að þessir staðir komist í flugsamband við landið umhverfis.

Ég þakka svo hv. frsm., 2. þm. N.-M., fyrir góðar undirtektir undir þessa till. og vænti, að alþm. sjái sér fært að greiða henni atkv. og hún komi þannig til viðbótar við þá till., sem hefur legið hér fyrir og ég hef lýst fylgi mínu við.

Forseti (GSv): Eins og þm. víta, hefur undir eðlilegum kringumstæðum sá háttur verið viðhafður í sameinuðu Alþingi til öryggis um meðferð mála, að umr. hefur verið frestað, þegar þeim hefur verið vísað til n. við fyrri umr., þar til n. hefur lokið sínu starfi. Nú hefur komið fram málaleitun um það bæði í ræðu þm. og eins til mín utan fundar, að þar sem svo áliðið er þingtímans og lítil von um afgreiðslu, nema heldur sé flýtt fyrir þeim málum, sem á dagskrá eru og afgr. verður að einhverju leyti a. m. k., þá sé fyrst borið upp að vísa máli til síðari umr. og síðan till. um nefnd, og er þá ekki nema ein umr., þótt n. fjalli um málið. Þar sem við þetta mál er brtt., hefur þótt rétt með tilliti til þess, að brtt. þýðir mismunandi viðhorf á málum, að fresta fyrri umr., sem í raun rétttri er eins og 2. umr. Verður svo viðhaft væntanlega nú um brið um öll mál, sem stendur líkt á um, að leita fyrst atkvæða um að vísa til síðari umr.

ATKVGR.

Brtt. 186,1 samþ. með 26 shlj. atkv.

— 186,2 samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 199).

15. Vélar í fiskibáta.

Á 4. fundi í Sp., 11. ágúst, var útbýtt:

Till. til þál. um innflutning véla í fiskibáta (A. 26).

Á 5. fundi í Sp., 17. ágúst, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 6., 10. og 11. fundi í Sp., 20. og 31. ágúst og 1. sept., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Sp., 2. sept., var till. enn tekin til einnar umr.

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 200).

16. Ljósmaðralaun o. fl.

Á deildafundum 28. ágúst var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um breyt. á launakjörum og skipun ljósmaðra (A. 144).

Á 10. fundi í Sp., 31. ágúst, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 11. og 12. fundi í Sp., 1. og 2. sept., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var till. enn tekin til einnar umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 26 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 201).

17. Vegargerð milli Ólafsvíkur og Hellissands.

Á 11. fundi í Sp., 1. sept., var útbýtt frá Nd.:

Till. til þál. um rannsókn á vegargerð milli Ólafsvíkur og Hellissands í Snæfellsnessýslu (A. 162).

Á 19. fundi í Nd., 2. sept., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

A till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 20. fundi í Nd., 3. sept., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 21. fundi í Nd., 4. sept., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. — Þessi þáltill. fer fram á að skora á ríkisstj. að láta fram fara á þessu sumri nákvæma rannsókn

á vegarstæði milli kaптúnanna Ólafsvíkur og Hellissands í Snæfellsnessýslu og gera um það kostnaðaráætlun.

Það hefur oft verið bent á það á hæstv. Alþ., bæði á þessu þingi og áður, að þetta kaптún, Hellissandur, með á fimmta hundrað íbúa, hefur ekkert akfært vegasamband við nágrannasveitir og kaптún. Það eru að visu til þess eðlilegar orsakir, að akfær vegur er ekki enn kominn milli Ólafsvíkur og Hellissands, vegna þess að á milli þessara staða er mjög slæm torfæra, sem er Ólafsvíkur-Enni. Og það er ljóst, að á þeim spotta er ekki unnt að gera veg færan bifreiðum með venjulegum hætti. Þess vegna þarf að finna einhverjar aðrar leiðir og kostnaðarsamari en venjulega vegagerð til þess að koma Hellissandi í akvegasamband við nágrennið.

Í þessu sambandi er minnst á þrjár leiðir í þáttill., sem kunnugir menn álíta, að komi til greina. Í fyrsta lagi vegur um Ennisdal, í öðru lagi steypstur vegur undir Enni og í þriðja lagi vegur framan í Enninu. En á þessu eru örðugleikar vegna þess, að sjór fellur svo langt upp þar, þegar háflæður er. Aðrir möguleikar til þess að bæta úr þessu samgönguleysi eru aðallega tveir: Útnesvegur, sá vegur var tekinn í þjóðvegatölu 1936. En þetta verður langur vegur og kostnaðarsamur, og vafalaust verður þess langt að bíða, að hann verði fullgerður, og að því leyti bætir hann ekki úr þessum vandræðum, að hann lagar ekki samgöngur milli Ólafsvíkur og Hellissands. Önnur leið, sem minnst hefur verið á líka, er að taka upp sérstaka gerð bifreiða, sem oftast hefur verið nefnd beltisbifreið, og láta ganga þarna á milli, sem gæti orðið nokkur hjálp, einkum að því er snertir fólksflutninga. Þessi leið hefur verið til athugunar hjá vegamálastjóra undanfarið, en er að visu ekki komin í framkvæmd. En hv. þm. Snæf. (BjBj) hefur flutt þáttill. í Sp. um kaup á slíkri bifreið. En því er ekki að leynd, að þessar tvær síðast töldu leiðir, beltisbifreið og Útnesvegur, bæta ekki að fullu úr þessu samgönguleysi. Þess vegna hef ég flutt þessa þáttill., til þess að rannsakaður yrði kostnaður við þessar leiðir til að bæta úr samgönguleysinu þarna, sem í þáttill. getur. Vegur um Ennisleiðina, Ennisdalsvegur, var tekinn í þjóðvegatölu 1931. Þessi leið hefur verið nokkuð rannsökuð af vegamálastjóra, en ekki nægilega. Hann hefur einnig gert lauslega áætlun um steinsteyptan veg þarna á milli Ólafsvíkur og Hellissands, en nákvæm rannsókn hefur ekki verið gerð um vegarlagningu þar.

Ég vænti þess, að hv. þd. geti fallið á að skora á ríkisstjórnina að láta þessa rannsókn fram fara nú í sumar.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 17 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 203).

18. Húsnæðismál í kaптúnunum.

Á 11. fundi í Sp., 1. sept., var útbýtt frá Nd.: Till. til þál. um athugun á húsnæðismálum í kaптúnunum landsins (A. 174).

Á 19. fundi í Nd., 2. sept., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 20. fundi í Nd., 3. sept., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 21. fundi í Nd., 4. sept., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. — Það eru tvenn l., sem miða að því að stuðla að byggingum og aðstoða verkamenn og aðra efnaminni borgara til þess að koma sér upp húsum, l. um verkamannabústaði nr. 3 frá 1935 og l. um byggingarsamvinnufélög nr. 71 frá 1938. Hin síðar töldu voru fyrst sett 1932 og síðan endurskoðuð 6 árum síðar. Þau l. veita viss hlunnindi byggingarsamvinnufélögum, sem stofnuð eru, og eru aðalhlunnindin þau, að ríkisstjórninni er heimilt að ábyrgjast lán, sem þessi félög taka til húsbýgginga. Þessi l. hafa komið að töluverðu gagni. Hér í Reykjavík hafa verið stofnuð samkvæmt þeim tvö byggingarsamvinnufélög, sem hafa reist allmörg hús, og á Akureyri hefur verið stofnað eitt slíkt félag, en mér vitanlega hafa þau ekki verið stofnuð víðar á landinu. Þessi l. ná bæði til kaupstaða og kaптúna, en sú hefur orðið raunin á, að ekkert kaптún landsins hefur notað sér þessi l.

Hin l., um verkamannabústaði, voru sett 1931, en voru síðan endurskoðuð og þeim breytt 1935, og þau enn í gildi. Þessi l. veita meiri hlunnindi heldur en l. um byggingarsamvinnufélög. Þau hlunnindi eru fyrst og fremst fólgin í því, að ríkissjóði er skylt að ábyrgjast lán, sem byggingarsjóður verkamanna tekur til slíkra bygginga. Í öðru lagi leggja ríkissjóður og bæjar-sjóðir vissar fjárhæðir í þessa sjóði, ríkissjóður á að leggja fram 2 kr. á hvern íbúa og bæjar-sjóður sömu upphæð. Í þriðja lagi var svo ákveðið, að tekjur tóbakseinkasölnunnar skyldu renna til þessara sjóða. Þessi löggjöf hefur komið að miklu gagni. Þeir kaupstaðir, sem hagnýtt hafa sér þessa löggjöf, eru fyrst og fremst Rvík, þar sem reist hafa verið allmörg hús samkv. þessum l. Og enn fremur mun það vera á Akureyri, Ísafirði, Siglufirði og í Hafnarfirði, sem slík byggingarfélag verkamanna hafa verið stofnuð og hús byggð á þessum stöðum með styrk af þessum l. Ég ætla enn fremur, að slík félög séu í uppsiglingu á tveimur stöðum, í Vestmannaeyjum og á Akranesi. En ekkert kaптún hefur enn hagnýtt sér þessi l. frekar en l. um byggingarsamvinnufélög. Mér er sagt, að félög séu stofnuð í a. m. k. tveimur stærstu kaптúnunum landsins, en byggingar hjá þeim eftir þessum l. hafa ekki komið til framkvæmda.

Það er mörgum hv. þdm. kunnugt, að í mörgum kaптúnunum eru mestu vandræði með hús-

næði, þar eru húsakynni léleg og auk þess skortur á húsnæði. Fólk neyðist þar til að búa í lélegum húsakynnum, og það er einnig hindrað í að stofna heimili vegna húsnæðisleysis. Ástæðurnar til þessa eru margar, sums staðar lélegur efnahagur. En ein ástæðan, sem til þessa liggur og okkur flm. er kunn, er það, að hreppsnefndir og íbúar almennt álíta, að þessi l. nái eingöngu til kaupstaðanna. Og það eru enn fleiri ástæður, og þá fyrst og fremst, að ég hygg, sú, að þessi löggjöf er fyrst og fremst miðuð við stærri kaupstaði, en getur ekki að öllu leyti átt við um fámenn kauptún. Það verður augljóst, að þar sem Rvík, miðað við 40 þús. íbúa, fær 80 þús. kr. á ári í þessu skyni frá ríkissjóði og aðrar 80 þús. kr. frá bæjarsjóði eða 160 þús. kr. samtals, þá fá kauptún með 200 íbúum aðeins 400 kr. á ári í þennan sjóð frá ríkissjóði og 400 kr. á móti úr sveitarsjóði. Og þá sjá allir, hvað það hrekkur skammt til stuðnings framkvæmda á nýbyggingum. Af þessum ástæðum höfum við flm. þáttill, hv. þm. N.-lsf. (SB) og ég, séð ástæðu til þess að bera þetta mál fram hér í hv. Nd. og farið fram á, að hv. þd. samþ. að fela ríkisstj. að láta fara fram undirbúning í þessu efni, sem við hugsum okkur framkvæmdan með það fyrir augum, að ríkisstj. geti komið að niðurstöðu um það, hverjar breyt. séu nauðsynlegar á þessari löggjöf til þess, að kauptúnin og ekki sízt fámennari kauptúnin, geti hagnýtt sér þessa löggjöf. Þessari rannsókn mætti vitaskuld hafa á þann hátt, að ríkisstj. leitaði álits og umsagnar hjá hreppsnefndum kauptúna og öðrum, sem um þessi húsnæðismál fjalla, og vitanlega í samráði við stjórnir byggingarfélaga verkamanna.

Ég vænti þess, að hv. þdm. greiði þessari þáttill. atkv. og ríkisstj. athugi þetta mál hið fyrsta, þannig að einhver frekari grundvöllur lægi fyrir athöfnum Alþ. í þessum málum hið allra fyrsta heldur en er á þessu þingi.

Stefán Jóh. Stefánsson: Það er í sjálfu sér ekki nema mjög æskilegt, að gerðar séu einhverjar ráðstafanir af hálfu ríkisstj. bæði til þess að rannsaka, hvað því kynni að valda, að kauptún hafa ekki notfært sér l. um verkamannabústaði og l. um samvinnubyggingar. Ekki sízt er ástæða til að benda ríkisstjórninni á að örva kauptúnin til þess að notfæra sér þessar heimildir eftir því, sem þau frekast geta. Ég er ekki alveg viss um, að það séu l. sjálf um verkamannabústaði eða fyrirmæli þeirra, sem hafa hindrað framkvæmdir í mörgum kauptúnunum landsins í þessum efnun, heldur miklu fremur misskilningur, eins og hv. flm. benda á í grg. þáttill., misskilningur á ákvæðum l., og í öðru lagi mikið áhugaleysi í þessum efnun og þá kannske líka loks, að ríkisstj. hefur ekki af sinni hálfu gert nægilega mikið til þess að örva menn til þess að notfæra sér þessi góðu l., sem sett hafa verið til þess að greiða fyrir framkvæmdum á byggingum verkamanna. Ég veit ekki til, að nokkur ákvæði l. um verkamannabústaði séu þess eðlis, að þau torveldi frekar byggingar verkamannabústaða í kauptúnunum miðað við kaupstaðina. Samkv. l. um verkamannabústaði getur byggingarsjóður veitt til framkvæmda í þessum

félögum, sem til þess eru stofnuð, lán, sem nema 85% af kostnaðarverði húsnanna. Og í öðru lagi eru þessi lán veitt til 42 ára, þannig að þau greiðast að fullu með 4% gjaldi á ári á þessum tíma. Það voru gerðar verulegar breyt. á þessum l. 1941, þegar vextir voru lækkaðir af þeim, sem varð til þess að örva byggingar í mörgum kaupstöðum landsins, bæði í Rvík, Hafnarfirði og víðar. Það hafa verið stofnuð a. m. k. í tveimur kauptúnunum byggingarfélög verkamanna, annað á Patreksfirði, en það hefur ekki framkvæmt neitt, hitt er á Eyarbakka og var stofnað fyrir tveimur árum. Þar var gerður nokkur undirbúningur að því að byggja hús í þessu félagi, sem varð þó ekkert úr, þegar á reyndi. Ég held, að það sé minna l. sjálf, sem þessu valda, þó að rétt sé að athuga, hvort nokkuð sé það í löggjöfinni, sem torveldi fyrir mönnum í kauptúnunum að notfæra sér þau, heldur sé það athugaleysi manna, sem þorpin byggja, og þá sérstaklega þeirra héraðsstj. og hreppsstj., sem hlut eiga að máli. Það eru sveitarstj. á hverjum stað, sem ættu að stuðla að því eftir beztu föngum, að l. þessi séu notfærð af íbúum kauptúnanna, þar sem skortur er á húsnæði. En á því, að þær geri það, hygg ég, að sé nokkur misbrestur. Ég tel eðlilegt, að fjmrh. skrifaði til allra hreppsnefnda í sjóðorpunum um þessi l. um verkamannabústaði, því að þau eru miklu líklegri til nota fyrir sjóðorpin heldur en l. um byggingarsamvinnufélög. Ef ráðuneytið gerði þetta og gæfi kauptúnunum upplýsingar um það, hvaða ákvæði l. hafa að geyma til þess að greiða götu sjóðorpanna, sem þyrftu á þessum hlunnindum að halda, gæti ég búist við, að þar yrði meira byggt eftir þessum l. en ella.

En hvað eitt, sem fram kemur til að örva til að reisa verkamannabústaði í kauptúnunum landsins og greiða götu áhugamanna, sem fyrir því vilja beita sér, er til heilla, og þess vegna vona ég, að till. verði til gagns. Ég er þess fullviss, að stórkostlega þarfar nýbyggingar gætu risið upp víða kringum land, ef örvun kemur til og allir möguleikar eru notaðir, og treysti ég einkum á, að l. um verkamannabústaði komi þar að gagni og fyrir miðstéttina einkum l. um samvinnubústaði. — Í grg. till. er talað um hlunnindi, er verkamannabústaðir njóti á þann veg eins og um beinan styrk til þeirra sé að ræða. Ég vil leiðrétta það. Eins og flm. víta, styrkir ríki og hérað ekki beint, heldur rennur framlag þeirra í sjóð, til þess að sjóður sá sé þá betur fær til að lána fé til byggingar verkamannabústaða. Nú á sjóðurinn um 2 milljónir króna, og með góðu áframhaldi er þarna brátt kominn álitlegur visir að talsvert öflugum fasteignabanka, sem risi upp samkvæmt ákvæðum l. um verkamannabústaði. Ég vona, að þessi till. fái góðar undirtektir og nái samþykki.

Flm. (Gunnar Thoroddsen): Út af ummælum þess hv. þm., sem síðast talaði, vildi ég taka fram, að auðvitað var okkur ljóst, að framlag hins opinbera gengur ekki beint til einstaklinga né félaga, en þess ber jafnframt að minnast í því sambandi, sem um þetta atviki var rætt, að sjóðurinn skiptist í deildir, sína fyrir hvern

stað. Þess vegna er það, að minni von er fyrir kaптún en kaupstaði að hafa löggjafarinnar full not, og almennt hafa menn ekki áttað sig á, að hún næði til kaптúna, eins og vikið er að í grg. — Annars vil ég þakka þm. ágætari undirtektir.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 21 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 204).

19. Millipinganeфnd um atvinnumál o. fl.

Á 12. fundi í Sp., 2. sept., var útbýtt:

Till. til þál. um skipun millipinganeфndar til þess að athuga atvinnumál o. fl. (A. 184).

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var till. tekin til fyrri umr.

Frsm. (Finnur Jónsson): Þessi till. er samkomulagstill. frá allshnm. af öllum flokkum og fer í þá átt, að athugað sé á milli þinga, hvort ekki sé hægt að finna grundvöll fyrir því, að friður komist á um skipun þeirra mála, er í till. greinir. Nm. eru á eitt sáttir um skipun þillipn. og mæla eindregið með, að till. verði samþ. Einn nm. hefur þó sérstöðu um 3. lið till., en þar sem við viljum leggja áherzlu á, að till. nái fram að ganga á þessu þingi, vona ég, að hv. 1. þm. N.-M. geymi sér til síðari umr. að skýra sérstöðu sína.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. visað til síðari umr. með 28 shlj. atkv.

Á 14. fundi í Sp., 4. sept., var till. tekin til síðari umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Till. samþ. með 29 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 207).

20. Raforkumál.

Á deildafundum 10. ágúst var útbýtt:

Till. til þál. um raforkumál (A. 19).

Á 4., 5., 6., 10. og 11. fundi í Sp., 11., 17., 20. og 31. ágúst og 1. sept., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Sp., 2. sept., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Jónas Jónsson): Ég er hæstv. forseta þakklátur fyrir að sýna svo mikla röggsemi að

láta þetta mál koma til umr., en það hefði verið þýðingarmikið, ef hann hefði getað gert það fyrr, því að hætta er á, að málum, sem eiga að vera 2 umr. um, verði erfitt að ljúka nú. Það er sérstök ástæða til, að þurfi að ljúka þessu máli vegna annars máls, sem forsetar d. hafa sýnt þá röggsemi að koma í gegn, frv. um raforkusjóð. Það var hyggilegt af Nd. að hækka framlagið til raforkusjóðs um helming, en í frv. um raforkusjóð eru nokkur ákvæði, sem munu hindra, að l. nái tilgangi. Einkum má ekki láta undir höfuð leggjast að skipa n. til að rannsaka þessi mál. Það vantar skipulegt yfirlit um, hvernig á að koma fyrir öllum rafveitum. Ég vil beina því til forseta og þm., að það er óhjákvæmilegt, að n. verði skipað á þessu þingi til undirbúnings rafveitum.

Fyrsti visir til rafveitna í sveitum byrjaði með tveimur Skaftfellum, þeim Bjarna Runólfssyni á Hólmi og Helga á Fagurhólsmýri. Í fótspor þessara hugvitsmanna komu síðan fleiri, og ýmsar sýslur, sem höfðu samband við þessa menn, fóru að dæmi þeirra. Að visu voru rafveitur þessara manna litlar, sem var líka eðlilegt. (BBen: Stóðst kostnaðurinn við þessar rafveitur?) Já, það gerði hann, en svo ég hverfi að því aftur, sem ég var að tala um, þá var eigi eðlilegt, að hér gæti verið um neitt stórkostlegt að ræða, því að styrkur sá, er veittur var Bjarna á Hólmi, 5 þús. kr., reyndist ekki nógur til stórra framkvæmda. — Rafveitur á sveitabæjum komu fyrst í Skaftafellssýslunum og einnig sums staðar norðanlands, þar sem bændur komust í samband við þessa hugvitsmenn Skaftfellinga. Þessum mönnum ber að þakka mikið, því að þeir hafa rutt brautina í þessu mikla framfaramáli.

Á Alþ. 1929 komu Jón Þorláksson heitin og tvö flokkssystkini hans fram með frv. um rafveitumál. Þetta frv. var rækilegt, en ekki eins vel undirbúið og skyldi. Þetta frv. var rætt á Alþ., en úr því varð ekki meira, því að þá snerist hugur þm. að kjördæmabreyt., og málið fór í dá. Það var ekki vakið upp aftur fyrr en fyrir nokkrum árum, að tveir framsóknarþm., þeir hv. þm. V.-Húnv. og hv. fyrrv. 2. þm. Árn., beittu sér fyrir því, og í lið með þeim gekk einn sjálfstæðismaður, hv. þm. Borgf. Þessir menn vöktu upp málið að nýju og beittu sér fyrir, að rannsókn yrði hafin. Þeir lögðu til, að samábyrgð yrði höfð í rafveitum landsins, og það hefur sýnt sig, að stóru rafveiturnar bæði í Rvík og á Akureyri urðu ekki reistar nema með aðstoð allrar þjóðarinnar. Það væri mjög eðlilegt, þar eð rafveita Rvíkur er úr Árnessýslu, að kaптúnin þar, Stokkseyri, Eyrarbakki, Selfoss og Hveragerði, nyту góðs af þessu, og það hefur sýnt sig, að slíkt verður aldrei nema með samábyrgð, því að nú er svo háttað, að aðeins eitt býli í Árnessýslu fær rafmagn frá Sogsvirkjuninni. Ástæðan er sú, að tjármagn fékkst ekki nægilegt, því að leiðslur eru mjög dýrar. Þessu er ekki vel tekið af forsvarsmönnum þéttbýlisins, enda þótt það sé vitað mál, að aðeins með aðstoð þjóðarinnar var hægt að reisa hinar stóru rafveitur. Í frv. Jóns Þorlákssonar var gert ráð fyrir, að verulegur styrkur væri veittur úr ríkissjóði til leiðslnanna um dreifbýlið, en þar var einnig gert ráð fyrir, að breppa-

félögin gætu sjálf byggt orkustöðvar og kostað þær sjálfar, en það hefur reynzt ofviða. Það leiðir af sjálfu sér, að það þarf að byggja stórar stöðvar, t. d. við Sogið fyrir Suðurland og við Laxá fyrir Norðurland. Það er ekkert út á það að setja, þó að ekki sé allt séð fyrir í þessu frv., en málið sofnar eftir 1929, því að þegar til stykkisins kom, þá fundu menn, að dreifbýlið gat ekki staðið undir þeim byrðum, sem gert var ráð fyrir í frv. Áhugi manna dó út, af því að menn voru á skökku plani. Þjóðfélagið í heild þurfti að koma til skjalanna.

Eftir síðustu kosningar var því hreyft í blaði okkar framsóknarmanna, Tímanum, að það yrði að koma rafmagni til dreifbýlisins, því að nóg orka væri til í því skyni, og lagt var til, að þetta yrði framkvæmt af ríkinu, ekki allt í einu, heldur smátt og smátt og með nógu gætilegri fjármálastjórn. Eins og nú er ástatt í landinu, að peningaveita er með langmesta móti, er sérstakt tækifæri til þess að safna fé í sjóði til þessara framkvæmda meðal annarra. Þetta, sem hér er nú á döfinni, er alger nýjung. Það er ekki farið fram á neitt lítið, því að hér er lagt til, að rafmagn komist til allra heimila landsins, hvort sem þau eru fram til dala, úti við sjó og á yztu annesjum, alls staðar á rafmagnið að koma og veita birtu og yl.

Ég get getið þess viðvikjandi því, að færa byggðina saman, eins og víða hefur komið fram, að ég tel það ekki ráðlegt.

Til þess að rafmagn geti náð um allt landið, þá þarf að byggja orkustöðvar, og það verður aðeins gert með því að gera þetta að ríkisfyrirtæki, eins og t. d. símann, og að menn borgi viss gjöld, eins og háttað er þar.

Ég get upplýst það, að þegar fyrst var gerð tilraun með útvarpið hér á landi, þá veitti Alþ. málaflutningsmanni hér í bæ heimild í því skyni, en brátt kom í ljós, að enginn einn maður gat undir því risið, og þess vegna er útvarpið nú ríkisstofnun og mjög útbreidd. Reynslan sýndi, að einstaklingsframtækið gat ekki verið þarna eitt að verki, enda þótt það geti það oft. — Svo er annað atriði, sem sé það, að verðið á rafmagninu verði eins eða líkt fyrir allt landið. Til þess að allt þetta geti orðið að veruleika, þá þarf að sökkva miklum peningum í fyrirtækið, framlag yrði að vera mikið úr ríkissjóði, og einnig verður að gera ráð fyrir, að þegnarnir leggi sinn skerf. Víst er um það, að þetta mál verður ekki stöðvað, hvað sem gert er. Nú, þegar ég lit í kringum mig, þá sé ég, að margir stuðningsmenn hæstv. ríkisstj. hafa farið af fundi, og sama máli gegnir um marga fulltrúa verkamannaflokkanna. Hv. þm. Ísaf. er þó hér í hv. d. og sýnir þar með áhuga sinn á rafveitumálum kjördæmisins. Það hefur orðið mikil bið á, að þetta mál væri tekið á dagskrá. Þegar það er loks til umr., þá hafa stuðningsmenn hæstv. ríkisstj. farið af fundi til þess að sofa, en ég vona, að það sé þó ekki af áhugaleysi, enda er ekki hægt að sofa á þessu máli. Ég vil láta þá ósk mína í ljós til þessara hv. þm., sem nú sofa, vonandi fréttu þeir þetta á morgun, er þeir vakna, að það er bezt fyrir sálarheill þeirra, að þeir sinni þessu máli eins vel á frumstigi þess eins og á elleftu stundu,

þegar farið verður að veita fé úr milljónasjóðnum. Fjárgróðamenn hér í bæ, sem standa að blaðinu Þjóðólfi, hafa komið auga á það, að þessar ráðstafanir krefjist förna. Þetta blað lét svo um mælt, þegar það minntist á þessi mál, að nú ætti að fara að rafhýsa fátæktina. Þetta blað, sem er stutt af ýmsum fjárgróðamönnum, brá birtu yfir eitt mikilvægt atriði, þ. e. tregðu þegnanna til þess að greiða sinn skerf. Það má segja um þessa menn eins og unglinginn, sem getið er um í ritningunni, sem þurfti að láta af hendi auð sinn, að þá gekk hann burt og grét heizklega. En hvernig sem reynt verður, þá verður ekki hægt að stöðva þetta mál nú. Eftir að þessu máli hafði verið hreyft í blaðagreinum og eftir að þessi till. kom fram, þá kom fram frv. hér á hv. Alþ., flutt af nokkrum ungum mönnum, og þetta frv. lagði til, að raforkumálin yrðu leyst á gamla grundvællinum, með því að safna í sjóði, sem síðan yrði veittur styrkur úr til einstakra manna. Þeir menn, sem standa að þessu frv., áttuðu sig ekki á því, að aðferð sú, sem þeir vilja fara, hefur ekki heppnast. Þarf í því sambandi ekki annað en benda á Sogsvirkjunina í Árnessýslu. Aðeins eitt býli nýtur góðs af henni, og jafnvel kaup-túnin þar gátu engu áorkað sökum þess, hve það var dýrt að leggja leiðslurnar. Hv. flm. frv. hugsuðu sér, að einn ráðh. gæfi síðan út reglugerð um það, hvernig þessu fé skyldi varið, en það getur Alþ. ekki þolað, vegna þess að það er fjarstaða, að einn ráðh. ráði yfir ráðstöfun þessa fjár.

Það hefur og mikið að segja, að framkvæmdir í rafmagnsmálanum nú séu byggðar á glöggri rannsókn, og vel þarf að athuga það, hvar mest er þörfin fyrir rafmagn, og haga framkvæmdum eftir því. Ef t. d. hinir þéttbýlli staðir yrðu látnir ganga fyrir hver á eftir öðrum, þá gæti svo farið, að fólkið á útkjálkum landsins yndi ekki við það og teldi sig dæmt frá öllum þægindum og flytti burtu í önnur héruð. Einnig ætti að taka tillit til þess, þar sem unga fólkið vill ekki yfirgefa sveit sína af tryggð við áttagana eða ættaróðul, að keppa að því, að slík héruð fái rafmagn til afnota, og á þann hátt tryggja það betur en ella, að unga fólkið uni hag sínum vel í sveitinni og hyggi ekki á að hverfa þaðan burtu. Takmarkið er, að rafmagn komi inn á hvert heimili í landinu, og ætti það ekki að vera ofvaxið fjárhag ríkisins að stuðla að því, að svo geti orðið.

Vil ég svo mælast til þess við hæstv. forseta, að hann láti þáttill. þessa fara nefndarlaust til síðari umr.

Þjarni Benediktsson: Það er orð að sönnu hjá hv. síðasta ræðumanni, að framkvæmd raforkuveitna víðs vegar um landið yrði ekki stöðvuð. Það sýnir og lofsverðan áhuga hjá hæstv. forseta að taka þetta mál fyrir nú, þegar komið er fram yfir miðnætti og margir gengnir af fundi. Og að hann skuli gera það, þrátt fyrir það að hv. 1. flm. hafi haldið hér uppi málþófi í kvöld og flutt sömu ræðuna sem svo oft áður, um afrek verkfræðinganna og Jón Þorláksson, svo að segja orði til orðs. Eins og ég segi, þá sýnir það lofsverðan áhuga forseta, að hann skuli taka till. fyrir nú, þegar svo margir eru viknir af fundi,

þar sem mér virðist, að um 13 þm. Framsfl. séu hér ekki viðstaddir nú, þ. á m. vantar allt að því þelming sjálfra flm. till. (SvBH: Hvað vantar marga þm. Sjálfstfl.?) Mér telst svo, að þeir muni vera 11 fjarstaddir.

Það virðist svo sem hv. 1. flm. till. (JJ) hafi ekki gert sér grein fyrir því, hvað í till. felst. Hann talar um n., sem eigi að byrja rannsóknir til undirbúnings rafveituframkvæmda í landinu, en eftir því, sem um getur í till., á þessi n. eingöngu að athuga möguleika til fjárfelunar í þessu skyni. Ef það er tilgangur með till. þessari, að þessi 5 manna n. hefji öfluga rannsókn í rafveitumálum okkar, þá er nauðsynlegt, að það komi skýrar í ljós í þáttill. heldur en nú er, og væri því ekki vanþörf á því, að þáttill. færi til allshn. og hún yrði þar athuguð betur, einmitt frá sjónarmiði flm.

Annars get ég sagt það um till. þessa, að mér finnst hún að ýmsu leyti góð, a. m. k. með þeirri skýringu, er hv. þm. S.-Þ. gaf á henni, er hann áleit n. eiga að hafa með höndum rannsóknir, sem nauðsynlegar eru í máli þessu. Í till. er talað um aukinn stríðsgróðaskatt, sem vel má ræða um, þótt vinningurinn við hækkun hans sé ærið hæpinn. En þá stefnu í fjármálum, er þessi hv. þm. S.-Þ. hefur beitt sér fyrir, að byggja sérstakar framkvæmdir á sérstökum tekjuöflunarleiðum, tel ég að ýmsu leyti varhugaverð. Það gerir t. d. yfirlit yfir ríkissjóðinn miklu erfiðari, og það er sízt af öllu þessu mikilvæga máli til framdráttar og tryggingar að ætla að láta framkvæmd þess vera undir stríðsgróðanum komna. Ef á að finna einhvern sérstakan tekjustofn, þá á það vissulega að vera einhver öruggari en stríðsgróðaskattur.

Því er ekki að leyna, að hv. þm. S.-Þ. hefur tekið sinnaskiptum til hins betra frá því, sem áður var í þessu máli. Og þar sem vitað er, að þessi hv. þm. vill umfram allt vera nákvæmur í frásögn og leggja kapp á að fara rétt með heimildir, þá furðar mig á því, að hann skuli vilja láta láta svo á, að hann hafi fundið upp einhverja nýjung í þessu máli, því að þar er hv. þm. að fara með staðlausa stafi. Alla þá hugsun, er í þessari þáttill. kemur fram, er að finna í frv. Jóns Þorlákssonar frá 1929. Málið var þá að visu ekki til fulls athugað, en meginatriðin í því frv. voru nákvæmlega þau sömu og hv. þm. S.-Þ. leggur nú áherzlu á, að að gagni geti orðið. Hann vill, að ríkið standi fyrir framkvæmdum í þessu efni, en slíkt hið sama kom fram í frv. 1929, að ríkið hefði forgöngu í þessu máli. Frv. þetta er nokkuð langt, en mig langar til að vitna í það, sem einn þm. sagði þá um það og hver væri kjarni þess. Hann segir: „Hér er því í raun og veru ekki um annað en þjóðnýtingu að ræða og hún það viðtæk, að stærri þjóðnýtingartill. hefur aldrei verið borin fram af sjálfum sósíalistum, því að hér er farið fram á að setja allan þjóðaraudinn í þessar framkvæmdir.“ — Þetta eru ummæli hv. þm. S.-Þ. (JJ) í Alþt. 1929 C-deild á bls. 563 um frv. Jóns Þorlákssonar. Þá talaði hv. þm. S.-Þ. um það sem hina mestu þjóðnýtingu, er þekkt hefði, að ríkið stæði undir rafveitukostnaðinum að verulegu leyti. Þá taldi hann þetta vera óholla fjármálastefnu og var á móti frv. af þeim sökum. Það kemur og glögglega fram í síðari ræðu

þessa sama hv. þm. á sama þingi, að hann leggur allt upp úr því, að ríkið leggi einungis eitthvað fram á móti til þeirra litlu og ónógu framkvæmda, er þá voru hafnar og einstaklingar stóðu að. M. ö. o., þá var þessi hv. þm. staddur á samkeppnisgrundvelli skýrt og greinilega.

Hann heldur því enn fremur nú fram, þessi hv. þm., að rafmagnið komi ekki að fullum notum og nái ekki tilætluðum árangri, fyrr en rafmagnið verði jafnóðýrt til sveita og það er í þéttbýlinu, en einmitt þessi sama meginhugsun kom fram í 5. gr. í frv. Jóns Þorlákssonar, að visu með nokkuð öðrum hætti en í þáttill. þessari, en sama meginhugsunin liggur þar að baki í báðum tilfellum, því að í frv. Jóns Þorlákssonar er berum orðum tekið fram, að menn skuli eigi fá erfiðari aðstöðu um heildarkostnað fyrir orkunotin en þeir mundu fá, ef hver fyrir sig ætti kost á meðallagi hagkvæmri vatnsorku heima fyrir og virkjað í hana til heimilisparfa. En hv. þm. S.-Þ. sagði áðan í ræðu sinni, að gefnu tilefni frá mér, að slík virkjun væri bændum yfirleitt ekki ofvaxin vegna kostnaðar. Ekki skal þó vera að sakast um skoðanaskipti í þessu efni hjá hv. þm. S.-Þ., heldur þel ég honum það miklu fremur til lofs. Og það er vissulega ánægjulegt til þess að vita, að hann skuli ekki hafa staðnæmzt á því ómurelega stigi, sem Jónas Þorbergsson er á enn og kemur fram í blaði hans Þjóðólfi, þar sem talað er um að raflýsa fátæktina. Þar er Jónas Þorbergsson á sama sjónarhól í þessu máli sem hv. þm. S.-Þ. var 1929. Það verður að segja það hv. þm. S.-Þ. til lofs, að hann hefur í þessu efni lært mikið frá því 1929, á þeim 13 árum, sem liðin eru síðan, en hinum, sem ekkert hefur lært og talar um að raflýsa fátæktina, til óþarilegrar smánar. (JJ: Það eru þeir Pétur í Málaranum og Ragnar í Smára, sem segja þetta.) Það er Jónas Þorbergsson, sem stendur að Þjóðólfi, hann hefur sagt mér það sjálfur og beðið mig um auglýsingar í hann.

Annars er það alveg rétt, sem um getur í till., að mikil nauðsyn sé á því, að hafizt sé handa til rannsóknar og komið sé skipulagi á rafmagnsmálin. Hv. þm. S.-Þ. telur þá nú vera eitt af því ánægjulega, að allir geti sem fyrst orðið rafmagnsins aðnjótandi. En árið 1929 taldi þessi sami þm. það vera eitt af því ægilega, eins og lesa má í Alþt. Það er á bls. 559 í C-deild. Þar segir þessi hv. þm., og maður getur enn, 13 árum síðar, heyrt skelfinguna, sem kemur fram í orðum hans: „Nú má gera ráð fyrir, og það er hér um bil víst, ef að byrjað yrði á þessum framkvæmdum, að þá mundu drífa að umsóknir úr öllum áttum. Allir mundu vilja verða þeirra hlunninda aðnjótandi, sem frv. er ætlað að veita.“

Eins og ég segi, er þetta lofsverður þroski frá 1929, og hann sýnir, að hv. þm. S.-Þ. lærir af lífinu sjálfu, og hann hefur skilið, að góð mál verða ekki stöðvuð, og ég efast ekki um það, að vialinu muni vel borgið, ef hann leggst á það með sinu mikla kappi og dugnaði. En það er sízt af öllu þessu máli til framdráttar að vera með málþóf um það og falsa sögu þess.

Flm. (Jónas Jónsson): Ég ætla með örfáum orðum að víkja lítið eitt að hv. 5. þm. Reykv.

Alþt. 1942. D. (60. löggjafarþing).

(BBen) út af því, sem hann sagði í ræðu sinni. Þar sem hann eðlilega er ekki kunnugur þessu máli á þingi undanfarin ár, skal ég ekki áfella hann, þó að sumt af því, er hann segir í máli þessu, sé nokkuð villukennt.

Út af ummælum hans um forsetann okkar (GSv) og þau hólstyrði, er hann hafði um hann út af áhuga hans á máli þessu, þá verð ég þó að segja það, þó að ég segi allt gott um hæstv. forseta, að við það hól hans blandast þó hólleg gagnrýni. Mér finnst það ekki lýsa brennandi áhuga á till., að hún skyldi vera á eftir mörgum öðrum till., sem aðeins eru til að sýnast og verða ekki afgr. á þessu þingi, þegar ég lét í ljós þá ósk, að málið yrði tekið fyrir. Ég hefði ekki farið að hreyfa þessu neitt, ef hv. 5. þm. Reykv. hefði ekki komið með taumlaust lof á þennan mæta sýslumann, þegar hann hafði ekki meiri áhuga á till. en svo, að ekki er hægt að ganga til atkv. á þessum fundi um efni þessa máls. Ég get ekki heldur sannfærzt um það af tali hv. 5. þm. Reykv., að flokksmenn hans hafi þann áhuga á máli þessu eins og hann vill láta í veðri vaka. Ef þessi áhugi væri til staðar, hefðu a. m. k. ungu mennirnir, sem hann líklega helzt á við, átt að vera hér einhvers staðar nálægir. En þeir munu kannske verða því sprettharðari á morgun, þegar þeir vakna og fréttu, hvað gerzt hefur í máli þessu.

Ég verð að reikna það sem mælsku hjá hv. 5. þm. Reykv., er hann er að tala um, að ég sé hér með málþóf í þinginu. Ég hef 2 til 3 sinn- um tekið til máls á þessu þingi. En þegar ég á annað borð er farinn að ræða þetta mál, gat ég það ekki án þess að gefa nokkrar upplýsingar varðandi það.

Þá taldi hv. þm. (BBen) það sérstaklega óheppilega hneigð, sem ég hefði, að vera með sjóðum, sem stofnaðir væru í sérstöku skyni. Ég við bara minna hann á það, ef sjóðir eru hættulegir, að í gær var gengið hér frá ekki minna en 10 millj. kr. sjóði í sambandi við þetta málefni og að ég hyggt með viljugu atkvæði þessa unga þm. E. t. v. mætti líka benda á, að í þeirri ágætu borg, þar sem hann er borgarstjóri, eru verkamannabústaðirnir einhverjar ánægjulegustu byggingarnar, bæði þeir í vesturbænum og Stefánsborg sunnan og vestan í Rauðarárholti, þar sem ég hafði þá ánægju að vinna að, að þeir fengju lóð, þar sem aðrir þróngsýnni menn vildu láta þá liggja móti norðri og reyk úr gasstöðinni. Þessir verkamannabústaðir, sem raunar eru beinlínis afkvæmi hugmyndarinnar um byggingar- og landnámssjóð, eru alveg bornir uppi af sjóðum. Allur þorri nýbygginga í sveitum er reistur fyrir tilstyrk byggingar- og landnáms- sjóðs. Sá ágæti flokkur, sem hv. þm. Reykv. telst til, misti af sínum strætisvagni 1925, þegar ég bar fyrst fram tillöguna um þann sjóð. Jón Þorláksson hafði mikla andúð á þessu frv. og vildi fella það frá nefnd. Ég man ekki, hvort honum tókst það í það skiptið. Nú er það engin bein sönnun þess, að ég hafi haft rétt fyrir mér 1925, þótt þessi sjóður hafi síðar borið mikla og góða á- vexti, en það sýnist a. m. k. hafa skort eitthvað á framsýni íhaldsflokksins þá, að hann skyldi með leiðtoga sinn fremstan í flokki snúast svona við

þessu framtíðarmáli. Einn af þessum ágætu sjóð- um er menningarsjóður, sem af ávöxtum of- drykkjunnar skyldi styðja lífvænlega sköpun á andlegum sviðum, og þannig mætti fleiri sjóði telja, sem hv. þm. verður að viðurkenna, að eru næsta þarflegir.

Þá eyddi hv. þm. nokkrum tíma til að minnst á rafveitumálið 1929. Ég hafði rakið öll aðalatríði málsins og bent á, að hverju leyti skilningurinn á málinu var betri hjá Jóni Þorlákssyni en nú kemur fram í till. Sjálfstfl., sem nýbúið er að gera að l. og ég kalla þart úr l. En frv. 1929 fylgdi ekki sama gæfa og frv. mínu um byggingar- og landnámssjóð 1925. Ég veit ekki til, að nokkur einasti þar hafi verið rafhlystur fyrir tilstuðlan þess frv. Það reyndist eldspýta, sem sloknaði án þess að kveikja á svo miklu sem kertisskari, þó að forkólfur þess væri leiðtogi mikils stjórnmálaflokks með öflugan blaðakost. Ég veit, að hv. þm. skilur, hvað þessar staðreyndir þýða. Og í hvert skipti, sem hann getur sagt fyrir munn flokks síns: Við höfum byrjað á þessu máli, þá verður hann að muna, að allir hljóta að spyrgja: Hvers vegna varð ekkert úr þessu ágæta máli hjá Sjálfstfl.? Hvi gat átt sér stað, að það væri aðeins loddaraleikur?

Jón Þorláksson hafði alveg sérstakt tækifæri til þess að vinna raforkumálum byggðanna var- anlegt gagn í sambandi við virkjun Sogsins. En hvað varð úr framkvæmdunum, efndum fögru orðanna? Ekki er enn kominn lína til Eyrar- hakka eða Stokkseyrar, — ekki einu sinni til Stokkseyrar, sem er þó hið sterka virki Sjálfstfl. í Árnessýslu. Því var ekki svarað 1929, hvaða fjáröflunarleið væri hægt að fara til að tryggja framkvæmdir í rafveitumálinu. Það var að visu till. Jóns Þorlákssonar þá, að ríkið styrkti leiðslu- urnar, en að öðru leyti var það leið samkeppn- innar, sem hann hugsaði sér að fara. Slík leið var byggðunum ófær, jafnvel Rvík átti erfitt með að fá peninga í Sogið, nema landið greiddi fyrir því, m. a. með því að senda utan sérstakan fjár- planamann til útvegunar við lánsútveguna. Jón Þorláksson talaði oft en einu sinni um, að þeirri sveitir en ein gætu slegið sér saman um rafvirkjun til að verða nógu sterkar. Heldur nú borgarstjórinn í Rvík með reykvísku reynsluna að baki, að ekki þyrfti annað en einhver sveit sendi oddvita sinn með dyggri fylgd Sigurðar Jónassonar til að afla fjár í rafveitu og þar með væri þeirri rafveitu nægilega borgið án fullkomn- ar 1929? — Nei, sú hugmynd Jóns Þorlákssonar var óframkvæmanleg, og það veit hver maður. Sam- kv. henni gátu að visu allir komið og beðið um eða heimtað rafveitulán, allt af 6—8 millj. kr. Tökum t. d. Siglufjörð, sem hiður nú um ábyrgð fyrir 6 milljónum til rafveitu. En hvi getur Siglufjörður ekki fengið lánið án ábyrgðar, ef það skyldi vera svo auðvelt að virkja og láta það allt bera sig, að byggðum landsins sé yfirleitt ætl- andi að geta það á eigin spýtur? Ég segi það enn hugmyndin var óframkvæmanleg, málið svo illa rannsakað teknískt og fjárhagslega, að verk- fræðingarnir stóðu uppi varnarlausir, þegar það var gagnrýnt. Þetta mál var ekkert eins dæm- um vinnubrögð verkfræðinganna. Hv. þm. mur

ekki kæra sig um að fara út í Flóaáveituna eða Skeiðaáveituna, sem fóru lengra fram úr áætlun verkfræðinganna en menn óraði fyrir, og hefði bændum á þeim svæðum ekki verið gefið mikið eftir, hefðu þeir yfirleitt orðið öreigar og flosnað upp. Reynslan af óbilgjörnu klöppinni og fleira í þeim málum sýnir, hve heppilegt er að hafa hjú, sem vinna verk sín eins og verkfræðingarnir þá, þó að þeir geti verið góðir að nota þá á sérstökum sviðum undir eftirliti manna, sem hafa yfirlit yfir málin. Samkv. þessu frv. gátu allir mögulegir aðilar heimtað rannsóknir, og þær rannsóknir gátu gefið rangar niðurstöður, eins og dæmin sýna, og stórhættulegar að byggja á.

Þetta var hin vanhugsaða framsókn íhaldsins 1929. En þegar ég fór fram á styrk til Bjarna á Hólmi í sambandi við áfrefk hans í rafvirkjunarmálum, þótti íhaldsmönnum það mál broslagt. Á sama tíma sem aðeins einn bær er lýstur út frá Sogsvirkjuninni og annar bær út frá Laxárvirkjuninni, hefur geysilegur fjöldi bæja verið raflýstur með aðferð Bjarna frá Hólmi. Einir tveir menn hafa þar með elju og dugnaði komið upp miklum hluta þessara stöðva og aðrir lært af þeim. En íhaldið fann engan tilgang í að styrkja þetta og brosti að. Þegar lifna fór yfir raforkumálinu eftir kreppuna, voru það allt aðrir, sem báru það fram, en að frv. stöðu 1929. Skúli Guðmundsson, hv. þm. V.-Húnv., tók það upp. En Sjálfstfl., að undanteknum hv. þm. Borgf., gerði allt til að stöðva till. Skúla og hafði nokkurn veginn þá afstöðu, sem nú hefur komið fram í Þjóðólfi, sem gefinn er út af tveimur heildsölum og ekki Jónasi Þorbergssyni. (BBen: Jónas Þorbergsson hefur sagt mér sjálfur, að hann gæfi út Þjóðólfi.) Hann hefur þá kannske ekki séð ástæðu til að opna hjarta sitt fyrir borgarstjóranum.

Það var alveg nýlega talað um það í Mogganum sjálfum í sambandi við till. hv. þm. V.-Húnv., að það ætti að fara að skattleggja skuldirnar. Ég bið borgarstjórnann að athuga, að ég talaði um sjóði. Það mundu hafa verið til sjóðir og það verulegir, ef okkar vitru forsjármenn hefðu viljað ganga inn á það, en það var af þeim barizt á móti þeim á þann sama hátt og nú er barizt gegn því eina, sem hefur verið gert á þessu ári til þess að raflýsa dreifbýlið.

Svo vil ég enn fremur benda á, að hin snöggu afskipti þessara mikið framsæknu ungu manna í Sjálfstfl., sem komu með till. um sjóði, sem væru mikið endurbættir og stækkaðir — það er kannske tilviljun, kannske lítur borgarstjórnin í Rvík á það sem merkilegheit af minni hálfu —, að þetta frv. kom ekki út og því var ekki hreyft fyrr en ég hafði skrifað um það í Tímann. Ég er ekki að sjá eftir þessu, en vil aðeins benda á það í þessu uppgjöri.

Ég legg fram sem gott vitni í málinu störf Bjarna á Hólmi og Helga á Fagurhólsmýri, og svo mitt sjónarmið frá því 1929, og svo legg ég fram sem fylgiskjal allan tótleikann þangað til Skúli Guðmundsson þar fram till. sína og mætti fullkomnum tótleika frá erfingjum Jóns Þorlákssonar og þar til nú, að þetta æskufjör kom. Ég vil segja, að það púður, sem flokkur borgar-

stjórnans virðist reiðubúinn að leggja fram í málinu, hefur sprungið, og nú verðum við að fara að tina fram brotin til liðsinnis við þetta mikla og góða mál.

Það er annað hér, sem ég vildi minna borgarstjórnann á. Það er einmitt sjálflysandi hliðstæða við þessa byrjun í rafmagnsmálunum 1929, hvernig það hófst og hvernig eftirkomendur Jóns Þorlákssonar nú eru að vakna, eins og sést á aðgerðunum á þingi. Ég vil bera það saman við mál, sem ég þekkti áður en hv. 5. þm. Reykv. fór að hafa vit á málum. Það var einmitt, hvernig átti að leysa útvarpsmál Íslands. (FJ: Er það nú á dagskrá um þetta leyti nætur?) Já, þetta er sama málið, því að það „illuminerar“ það, sem verið er að tala um. Þessi sami flokkur hafði byrjað á að leysa málið á þann hátt að láta Lárus Jóhannesson og fleiri hér í Rvík fá einkarétt til þess að hafa útvarpsstöð, og það var tekið fram í skilmálunum, að það mætti ekki hafa orkuna yfir 1½ kw. Það er skemmt af að segja, að það varð ekkert úr þessu. Þetta var tóm vitleysa frá upphafi og endaði svoleiðis, að fyrirtækið gat ekki borgað húsnæði í Búnaðarfélaginu og hljóðfærissgarmur, sem það átti, var tekninn upp í skuldina. Ég vil skjóta þessu til borgarstjórnans í Rvík sem hliðstæðu. Var þetta sterkt fyrirtæki? Þessir menn stóðu að því, að útvarpsstöðin mætti ekki vera yfir 1½ kw. Og hvað sem segja má um útvarpið síðan, sem var komið upp af Alþfl. og Framsfl., er ekki hægt að bera saman þann þroska, sem kom fram í þessu efni, við þann toppmælda ófullkomleika í framkvæmdum íhaldsins. Það var ekkert annað en það, að maður, sem biður um einkaleyfi, þarf ekki annað en fara til stjórnar sinnar, og hún veitir honum það. (BBen: Var það Jón Þorláksson?) Nei, það var Lárus Jóhannesson. Það, sem ég vildi segja, er það, að lausn rafmagnsmálsins 1929 var samþæfileg við stöðina hans Lárusar Jóhannessonar. Við verðum að gera þetta upp, og borgarstjórnin í Reykjavík, sem er einn af forustumönnum flokks síns, þarf að vita þetta og vita, að það er ekki hægt fyrir hann að búast við neinum sigrum í sögunni. Ég hef gert þetta, úr því að hann sá ástæðu til að fara út í þetta, og ég geri það af því, að mér finnst það nauðsynlegt fyrir málið, að það sé tæmt, en þegar hann að síðustu segir, að ég hafi falsað sögu málsins, þætti mér vænt um, að hann vildi standa við það hér í kvöld eða í Morgunblaðinu, og ég heimta, að hann leggi gögnin fram, og spái, að hann riði ekki feitum hesti frá þeim umr.

Forseti (GSv): Það er nú augljóst, að hér heggur sá, er hlifa skyldi, er aðalflm. málsins heldur uppi sliku málþófi, en af því, sem hann beindi til forseta, er það ekki rétt, að harðhnjaskað hafi verið með þetta mál. Það hefur verið á dagskrá í rétttri röð, og þess hefur verið gætt, að það kæmi fyrir með eðlilegum hætti. Sjálfur hefur flm. ekki munað eftir málinu fyrr en í dag, en það hefur verið tekið fyrir eins og efni standa til, því að eins og hv. þm. vita, var þetta þing ekki til þess búð, og var aldrei til þess ætlazt, að öll hugsanleg mál yrðu tekin fyrir til umr.

Bjarni Benediktsson: Hv. þm. S.-Þ. tók það illa upp, er ég sagði, að hann hefði gefið tilefni til þess, að álitið væri, að hann hefði falsað sögu málsins. Það þarf ekki langt að leita. Allir þeir þm., sem hér eru inni, — en þeir eru ekki margir —, heyrðu, þegar hann skýrði núna frá því, hverja vantaði á fund, og drap á alla aðra en sína eigin flokksmenn, og getur engum blandast hugur um, að hann vildi lita frásögnina. Hv. þm. er mikill málafylgjumaður, en ég hygg, að hann ætti ekki að bletta þann skjöld, sem hann vill taka upp í þessu máli, hvorki með því að gefa rangar hugmyndir um það, sem hefur skeð, né það, sem er að ske. En það, sem ég meinti, er það, að hann vill alltaf halda því fram, að stefna Jóns Þorlákssonar í þessu máli hafi verið samkeppnisstefna, og þess vegna hafi hún til einskis góðs leitt, en framsóknarmenn hafi nú fundið ný ráð, sem hrinda muni málinu fram. Ég sýndi, að í frv. Jóns Þorlákssonar eru 2 meginatriði og hv. þm. S.-Þ. benti einmitt 1929 alveg réttilega á annað þeirra, tvö meginatriði, tvær stoðir, sem byggingin á að hvíla á. Önnur er sú, að ríkið á að standa fyrir framkvæmdunum, og hin sú, að haldið sé þeirri grundvallarreglu, að rafmagnið verði engum kostnaðarsamara úr þeim stóru virkjunum en þótt hann hefði hagfellt vatnsfall til heimavirkjunar. Þetta eru þær tvær meginhugsanir, sem eru í frv. Jóns Þorlákssonar, og vil ég spyrja hv. þm. S.-Þ. að því í fullri vinsemd, hvort þetta séu ekki þær tvær meginhugsanir, sem hann tók upp og telur nauðsynlegar til þess, að málið nái fram að ganga? Þrátt fyrir þetta byrjaði hann með því að halda því fram, að stefna Jóns Þorlákssonar hefði verið allt önnur, og talaði um samkeppnisstefnu og samvinnustefnu í því sambandi. Þetta hefur hv. þm. S.-Þ. látið í ljós í blaðagreinum og í sinni fyrri ræðu, og er þó meginhugsunin í frv. Jóns Þorlákssonar sannarlega nákvæmlega hin sama og hv. þm. S.-Þ. hefur tekið upp í blaðagreinum og kennt við Jón Árnason.

Í seinni ræðu sinni sagði hv. þm. S.-Þ., að Jóni Þorlákssyni hefði aldrei verið alvara með þetta mál. Þarna er hv. þm. S.-Þ. langt frá því að vera kominn í þá sókn, sem hann hefur haldið fram, að hann væri í, hann hefur öllu fremur hörfað í aðra varnarlinu. Um þessa vörn skal ég ekki þrátta við hv. þm. S.-Þ. Ég hef allt annað álit á heilindum Jóns Þorlákssonar og vitsmunum en Jónas Jónsson virðist hafa. Ég skal aðeins víkja nokkuð að rökum hv. þm. S.-Þ. fyrir því, að Jón Þorláksson hafi ekki meint það, sem hann lagði til árið 1929, og fullyrðingu hans um, að síðan hafi Sjálfstfl. ekkert gert í málinu. Ég vil minna á, hvernig þessu máli lyktaði 1929. Þá var því vísað til stjórnarinnar m. a. með atkv. hv. þm. S.-Þ., sem þá var dómsmrh. Síðan hefur Framsfl. farið með stjórn allt fram á þetta ár, og það er kannske tímanna tákn, að það er fyrst, þegar Framsfl. fór úr stjórninni, sem málinu var vísað til með atkv. hv. þm. S.-Þ., sem málið er vakið á ný. Hv. þm. S.-Þ. tjáir ekki að neita því, að um leið og hann ásakar okkur í þessu máli, ber hann mesta ásökun fram gegn sjálfum sér og sínum eigin flokki, vegna þess að Framsfl. hefur verið mestu ráðandi sem þjóðmála-

flokkur allan þennan tíma og langmestu ráðið um stjórn landsins. Í þau fáu ár á þessu tímabili, sem sjálfstæðismenn hafa verið kvaddir til ríkisstj., þá hafa þeir verið kvaddir til hennar vegna þess, að fjármálum ríkisins var komið í óefni undir stjórn Framsfl. Ég segi stjórn, en ætti kannske heldur að segja óstjórn. Áhrifa Sjálfstfl. á stjórn landsins gætti ekki á öðrum tímum en þegar fjármálum landsins var komið í slíkt óefni, að í jafnstórar framkvæmdir og hér er um að ræða var ekki hægt að ráðast. Þetta er augljóst öllum, sem um það hugsa, svo að sú ásökun á ekki við. Auk þess er það rangt, að Sjálfstfl. hefði látið málið liggja allan tímann. Það er hægt að benda á margar till. um þetta efni. Ég vil ekki taka þær upp, en kannske man hv. þm. S.-Þ. eftir sumum þeirra. (JJ: Ég man ekki eftir neinni.) Þá viðurkennir hann að hafa ekki kynnt sér málin.

Varðandi sjóðina, sem hv. þm. var að tala um, þá er það eftirtelkarvert, að hann segist hafa komið byggingar- og landnáms sjóði á, þegar hann komst til valda. Það er alveg eins með sjálfstæðismenn nú, þegar þeir hafa forustuna um stjórn landsins, taka þeir upp og fá samþykkt frv. um raforkusjóð, og hafa í þessu efni nákvæmlega fylgt fordæmi hv. þm. S.-Þ. Um sjóðina vil ég enn fremur aðeins drepa á það, að það er út af fyrir sig alveg rétt hjá hv. þm. S.-Þ., að sjóðir eru góðir og nauðsynlegir. Það er hins vegar ekkert óeðlilegt, þó að hann misskildi orð mín um sjóðina, þar sem ég sýndi fram á, að hann hafði ekki til fulls áttað sig á efni sinnar eigin till., og þá var nú líka síður von, að hann skildi það, sem ég sagði um sjóðina. Það var ekki það, að ég væri á móti sjóðunum. Það, sem ég talaði um, voru þessir sérstöku skattstofnar handa sjóðunum. Hv. þm. veit það vel, að verkamannabústaðunum var komið upp fyrir tillög úr ríkissjóði og bæjarsjóði, tillög, sem tekin voru beint úr þeim sjóðum. Hann veit, að það sannar mitt mál bezzt, að verkamannabústaðirnir áttu líka að fá nokkrar tekjur af einhverjum skatti af tóbaki, en á hinum erfiðu árum ríkisins var tóbaksskatturinn látinn ganga til annarra þarfa ríkisins, þeirra venjulegu. M. ö. o., þessir sérstöku tekjustofnar geta komið að gagni, á meðan ríkissjóður, hvort eð er, hefur nóga peninga, en þegar harðnar í húi, eru þessir tekjustofnar einnig teknir til þarfa ríkisins. Þess vegna er ekki annað heppilegra en að hafa þetta óbundið og sjá, hvað ríkið hefur mikla möguleika til þess að láta fé í þessu ákveðna skyni á hverjum tíma. Ég er ekki á móti sjóðunum, en ég er á móti þessum sérstöku tekjustofnum, sem hafa gefizt illa, sbr. þetta mál og þjóðleikhúsið, sem hv. þm. S.-Þ. hefur beitt sér fyrir af mikilli óeigingirni. Þetta sýnir, hversu fjarstætt það er að byggja á tekjustofnum, sem ríkið tekur til sinna þarfa, þegar það þarf á peningum að halda. Það var þessi hlið málsins, sem ég átti við, en það kom ekki nógu skýrt fram, og ég er hv. þm. S.-Þ. þakklátur fyrir að hafa gefið mér tækifæri til að útlista það nánar.

Hv. þm. fór óvirðingarorðum um verkfræðinga. Ég hef nú heyrt það allt áður einmitt af

hans munni eða lesið það í greinum hans. En ég vil benda honum á, að með þessari þátttöku gengur hann alveg inn á stefnu Jóns Þorlákssonar. Þessi till. er að efni til sama og frv. hans. Till. er kannske um sumt betur formuð, — en hann er nú búinn að vera í 13 ár að hugsa um það, sem Jón Þorláksson varpaði fram. — Till. er, ef til vill, betur formuð, en meginhugsunin er sú sama.

Varðandi óvörðingjarorð hans um frv. 1929 og gagnsleysi þess vil ég að lokum benda honum á eitt dæmi, sem ég veit, að hv. þm. S.-Þ. skilur undireins og honum er bent á það. Ef frv. 1929 hefði verið samb. eins og það var, væri búið að bæta úr rafmagnsbörf Suðurlandsundirlendisins, án þess að hændum yrði hún ofviða sökum kostnaðar. Þá hefði Suðurland getað fengið orku úr Sogsvirkjuninni. Þetta hefði tekizt, ef frv. Jóns Þorlákssonar hefði ekki strandað, hvort sem það var fyrir það, að Jón Þorláksson hafði ekki trú á því, eða hvort það er fyrir það, að Framsókn tók við völdum. Af hvaða ástæðu, sem það var, er það vist, að ef frv. hefði ekki strandað, hefði verið ráðin bót á raforkubörf Suðurlandsundirlendisins, sem ég veit, að hv. þm. S.-Þ. viðurkennir, að sé mikið atriði í þessu máli.

Hv. þm. S.-Þ. gat þess, að hann væri vanur að snúa vörn í sókn. Það er satt, að hann er mikill málafylgjumaður og kann það oft. Ég skal fúsla þetta, að í þessu máli hefur hann snúið vörn upp í sókn að vissu leyti. Hann hefur horfið úr einni varnarstöðunni eftir aðra, þegar hann rifjar upp sögu þessa máls. Það er af því, að hann allt of seint fékk skilning á gagnsemi þessa máls og mikilvægi og hefur síðan talað af sér um málið og reynir árangurslaust að réttlæta þetta. En hann hefur líka tekið það heillarið með flokksmönnum sínum að snúa vörn í sókn með því að fylgja fram góðu máli, þótt aðrir eigi þar allt frumkvæði. Og það tel ég hverjum góðum dreng samboðið og þá ekki sízt hv. þm. S.-Þ.

Flm. (Jónas Jónsson): Ég ætla þá fyrst að leiðrétta þann misskilning hv. 5. þm. Reykv. (BBen), að ég hefði falsað sögu málsins. Hann fann nú á eftir, að hann hafði ofmælt sig, og get ég látið þar um úttalað.

Þá kem ég að þeim misskilningi hans um eðli frv. Jóns Þorlákssonar 1929, sem hann vill ekki enn hverfa frá. Hann gagnrýndi það, að ég hefði sagt, að till. Jóns Þorlákssonar 1929 hefðu verið sú mesta þjóðnýting, sem nokkurn tíma hefði verið lagt til að ráðast í á Íslandi. Þetta fyrir- tæki, sem hefði kostað einar 75 milljónir, var ekki til neins að hefja á grundvelli þeirra til- lagna nema leggja þjóðarauðinn í það. Fyrir utan ríkisstyrk, sem orðið hefði alls ónógur, benti Jón Þorláksson ekki á neina fjárföllumaleið til að mæta hinum gífurlegu kröfum og þörfum rafveitumálsins. Málið var þannig skakkt hugs- að hjá honum, og því fór sem fór, að árangur þess frv. varð sorglega litill. Ég áleit þá aftur á móti, að brýnasta þörfin væri að bæta húsakynni í sveitum. Nú er búið að byggja í sveitum hundruð af húsum og verður haldið áfram með stuð- ningi byggingar- og landnámsjóðs. Ég treysti

mér ekki 1929 og árin þar á eftir að leggja út í tvöfalda baráttu fyrir opinberum stuðningi til húsabóta og rafvirkjunar samtímis, og eins og áraði, treysti ég ekki, að slík tvískipting bæri heillavænlegan árangur.

Þá minnst hv. þm. á verkamannabústaðina. Ef þeir hefðu átt að byggjast fyrir einstakar fjárveitingar, en ekki með hjálp sjóða, væru þeir flestir óbyggðir enn. Lögin um verkamannabú- staði gáfust svo vel, af því að þar var skapað kerfi, sem var lífvænlegt og bar árangur. Nú hefur hv. 5. þm. Reykv. játað, að sjóðstofnanir geti verið góðar, ekki sízt er hann gaf raforku- sjóði atkv. sitt. En hann fór þá bara að tala um, að hann væri móti sjóðum, þegar þeir væru not- aðir til annars en ákveðið hefur verið. En er það sök löggjafans, þó að stjórni á borð við stjórn Ásgeirs Ásgeirssonar brjóti lög og ræni sjóðum til að hefna á pólitískum andstæðingum? Það getur vel verið, að ég sé svo og svo vondur og hafi verið svo og svo vondur 1932 og ÁÁ hafi þurft að leggja svo og svo mikið í sörlur til að koma fram hefnd á mér og mínum áhugamálum, en hin ómennilega aðferð hans við það getur ekki orðið borgarstjóra Rvíkur nein átylla til að vera á móti framsýnni löggjöf og sjóðum. Jón Þor- láksson borgarstjóri var það mennilegri maður en Ásgeir, að hann sagði: „Við látum ljúka við að húða utan þjóðleikhúsið.“ Ásgeir hefði viljað láta það standa óhúðað í von um, að það yrði fyrir skemmdum og mér til skapraunar. (FJ: Ásgeir Ásgeirsson stendur jafnréttur, þrátt fyrir allar glefsur hv. þm. S.-Þ.) Ég skora á hv. þm. Ísaf. að taka upp vörnina fyrir þann flokksbróður sinn, hvort sem hann þorir nú í kvöld eða á prenti í Alþýðublaðinu næstu daga, — til þess að skómm Ásgeirs megi vera sem lengst uppi.

Það getur vel verið, að sjóðir dugi ekki, krón- an falli líkt og finnska markið féll, ekki óhugs- andi, að glánamenni í pólitísku lífi muni koma sjóðum okkar fyrir. En það er ekki neinn skaði fyrir hugmyndina.

Ég vildi minna hv. 5. þm. Reykv. á það, að Skagafjörður var mjög greinilegt Sjálfstæðis- flokkskjördæmi, og annar þm. kjördæmisins, Jón á Reynistað, beitti sér alveg sérstaklega fyrir því að koma á raflýsingu Skagafjarðar. Það má kalla, að það hafi verið í sambandi við frv. Jóns Þor- lákssonar 1929. En árangur náðist ekki, grund- völlur var ekki enn fyrir hendi, hvorki náttúru- skilyrði í héraðinu fyrir svo stórfelldri virkjun á einum stað sem héraðið þurfti né fjármagn til að reisa orkuverid, hvað þá meira. Og almenn- ingur skildi, að þarna var ekki sú forusta, sem nægði, og hallaðist frá Sjálfstfl.

Hv. 5. þm. Reykv. kom að því, að Framsfl. hefði haft langan valdatíma og ekki komið á þeim virkjunarframkvæmdum, sem æskilegar hefðu verið. Ég hef þegar sagt mína afstöðu. Ég áleit byrjun Skaftfellinga góða og vildi styðja hana. Og þótt í litlu væri, hef ég stutt hv. þm. V.-Húnv. (SkG), eftir að hann tók upp raforkusjóðsmálið, gegn móttöðu Sjálfstfl. — með Albfl. auðvitað, hann hefur staðið þar dyggilega á verði —, og það er ekki til neins fyrir hv. 5. þm. Reykv. að ætla að snúa því við og segja, að Sjálfstfl. hafi barizt fyrir málinu. En

nú vil ég spyrja hv. þm., hvernig ástandið var þann góða tíma, 1932–34, sem Sjálfstfl. var í stjórn landsins. Og hvers vegna var þá ekkert gert fyrir raforkumál byggðanna? Kreppan, segir hv. þm. náttúrulega, því að 1930 tapa stórútgærðarmenn hundruðum þúsunda og árin á eftir milljónum, og fjárhagnum var nærri siglt í strand. Ég veit, að hv. þm. dettur ekki í hug að halda fram, að það hafi verið Framsfl., sem stjórnaði t. d. Kveldúlfí og Alliance, og Framsfl. hafi siglt útgærðinni í strand, þó að hann langi til að kenna þeim um margt. Það voru sjálfstæðismenn, sem báru ábyrgðina, og í ríkisstj. styðja þeir Ásgeir Ásgeirsson. Þegar lokst framsóknarmenn tóku við af honum 1934, var allt í öfni. Til athugunar hv. þm. Ísaf. má drepa á, að þá var Ásgeir búinn að gera Spánarsamninginn, — já, sá hv. þm. ókyrrist nú í sætinu, já, vist skulum við tala saman um Spánarmótturnar, ef hann vill. En þegar svona er ástatt, er framsóknarmenn tóku við ábyrgðinni, getur þá borgarstjóri Rvíkur búið við, að ákaflega mikill gjaldeyrir hafi verið fyrir hendi til að rafvirkja fyrir?

Í dag var ég að tala við einn af fyrrv. þm. Rang. um afurðaverð á þeim árum. Í sumum rýrari sveitum sýslunnar varð þá dilksverðið einar 5 kr., — eitthvað vænni dilkar annars staðar, — en þarna má sjá getu bænda til stórræða á þessum árum. Og var þá hægt að taka 5 millj. kr. af tekjuafgangi ríkisins á ári og leggja af þess hálfu í rafvirkjun? Þegar Sjálfstfl. kom í stj. 1939, var leyst eitt stórmál, gengismálið, fyrst og fremst til að bjarga útgærðinni, en alls ekki af því að ríkið, sem hafði alltaf haldið hag sínum miklu betur í horfinu en hún, þyrfti að halda á fjármálaspeki sjálfstæðismanna, sem stýrt höfðu útgærðinni í öngbveitið.

Ég vil enn benda borgarstjóranum í Rvík á það, að málið stóð ekki betur í hans flokki en það, að 8 af 17 þm. flokksins gerðu allt til að hindra framgang þess. Það var Framsfl., sem kom því fram. Útvegurinn og sum fyrirtæki, sem stóðu undir vernd sjálfstæðismanna, voru svo illa komin, að Framsfl. varð að bjarga. Sjálfstfl. var öfar um að hjargast af eigin dáð og var kominn upp á hjálp Framsfl., sem gerði þetta af því, að meginatvinnuvegur landsmanna var í hættu. Það, sem Framsfl. gerði árið 1937 í Kveldúlfsmálinu, var hyggilegt. Hann kom því til leiðar, að Landsbankinn fékk sitt. Það, sem Framsfl. gerði árið 1939 til að bjarga útveginum, var framhald af því. Það hafa svo oft verið bornar fram fjarstæður um þetta í Mbl., að mér þykir vænt um að fá tækifæri til þess hér að gefa borgarstjóranum holla fræðslu um málið. Þó að þeir segist hafa bjargað útveginum, er það öllum vitanlegt, að útvegurinn var á niðurleið síðan 1930, þó að hægt væri að halda landskassanum fljótlendi. Það má leggja fram ríkisreikningana og verzlunarjöfnuðinn frá þessum árum, og eins mætti leggja fram reikninga helztu fyrirtækja þessara manna og Reykjavíkurbæjar.

Finnur Jónsson: Ég ætlaði ekki að blanda mér í þessar umr. meðal annars af því, að það er ábyrgðarhluti að trekkja hv. þm. S.-Þ. upp. Hann er orðinn því svo óvanur, að honum sé svarað

hér á Alp., að ef einhver gerir það, lætur hann sér ekki nægja að svara aftur, heldur rekur hann stjórnsmálasögu síðustu 20 ára í öllum þeim atvörðum, þar sem hann hefur sjálfur komið við sögu. Ég veit ekki nema þetta svar mitt kunni að verða til þess, að hv. þm. byrji aftur á sömu plötunni, en ég ætla þó að hætta á það. — Hv. þm. ræddi um hinn mikla áhuga Framsfl. á rafmagnsmálunum á undanförnum þingum og sagði, að Sjálfstfl. hefði drepð öll slík mál með aðstoð Alpfl. Áhugi Framsfl. í þessum málum hefur nú komið fram í því, að þm. flokksins hafa verið að flytja frv. um raforkusjóð og tekjur til hans, sem afla skyldi með því að skattleggja rafveitur í landinu og því meir sem þær skulduðu meira. Vitanlega hefur nú Alpfl. ásamt ýmsum mönnum úr öðrum stjórnsmálaflokkum lagzt á móti því, að Alp. afgreiddi slík l. En það þýðir ekki, að Alpfl. hafi komið í veg fyrir, að nokkuð væri gert í þessum málum. Hann vildi aðeins fara aðrar og réttlátari leiðir. Annars fékk Framsfl. frv. samþ. á síðasta þingi, þó að það væri ekki frumsmíð hans, og má vera, að það sé velvirðingar vert af Framsfl. að taka það frv. upp, því að það hafði verið flutt af Alpfl. á einu eða tveimur þingum, en dagað uppi. (BjBj: Það var flutt af n.). Framsfl. hafði ekki haft áhuga á því, en þegar þurfti að „punta“ upp á flokkinn fyrir kosningar, voru nokkur gömul frv. tekin upp úr sáru og borin fram, og er slíkt raunar góðra gjalda vert, ef málefnið eru góð.

Ég ætla ekki að fara langt út í ræðu hv. þm. S.-Þ., en aðeins minnst á það, sem hann sagði um kröfur Alpfl. gagnvart Kveldúlfí. Ég vil minnst á það, að enginn gerði harðari kröfur á hendur Kveldúlfí en hann sjálfur. Hann sagði t. d., að enginn maður með ærlegan blóðdropa í æðum gæti horft á það, að Kveldúlfshráður réðu yfir togurum eða eitthvað á þessa leið. (Jj: Þetta er tóm vitleysa.) Jæja, eigum við að fletta því upp? Háværustu kröfurnar um uppgjör Kveldúlf komu frá hv. þm. S.-Þ. Hann sagði, að allt hefði farið vel, Kveldúlfur hefði borgað sínar skuldir o. s. frv. En það er öllum kunnugt, að hv. þm. breytti um skoðun og varð að lokum skósvæinn þessa fyrirtækis, og fellst ég á, að það sæmi honum raunar betur.

Hv. þm. veik að Ásgeiri Ásgeirssyni, sem er fjarstaddur, og er raunar ekki þörf á því, að ég taki upp vörn fyrir hann. Hv. þm. hét að skrifa sögu Ásgeirs Ásgeirssonar, en hann hefur verið að skrifa sögu hans, síðan hann hrakti Ásgeir úr Framsfl. Samt hefur vegur Ásgeirs alltaf verið að vaxa. (Jj: Er Alþýðuflokkssræfillinn svo beysinn með Ásgeiri Ásgeirsson?). Þó að Alpfl. sé litill nú, þá væri hann áreiðanlega dauður, ef hann hefði notið vináttu hv. þm. S.-Þ. Það hefði þá farið fyrir honum eins og kunnnum menntamanni hér í bæ, sem sagðist hafa notið bæði vináttu og fjandskapar Jónasar Jónssonar og kvað vináttu hans hafa orðið sér þunghærari en fjandskapinn, því að það er nú orðið svo með þennan hv. þm., síðan hann tók að eldast, að áhrif hans fara yfirleitt í aðrar áttir en hann ætlast til.

Flm. (Jónas Jónsson): Ég þarf ekki að fara djúpt út í ræðu hv. þm. Ísaf. Hann gerði lítið

úr því, sem Framsfl. hefði gert á undanförnum árum í rafmagnsmálunum, en eins og kunnugt er, hafa nokkrir þm. Framsfl. og þar á meðal ég verið að reyna að koma því til leiðar, að hinar stærri rafveitur yrðu látnar borga nokkurn styrk til þess að koma upp smærri rafveitum, þar á meðal allstór rafveita, sem þessi hv. þm. hefur átt nokkurn þátt í að koma upp. Þetta hefur hann og flokksmenn hans reynt að drepa, og játaði hann það sjálfur. En á það má benda, að lægra hefði orðið risið á Alþfl. á Ísafirði, ef þeir hefðu ekki notið hjálpar annars staðar að við ýmsar framkvæmdir sínar þar.

Hv. þm. sagði, að ég væri orðinn gamall og áhrifalitill. En ýmsir helztu flokksmenn hans hafa þó gefið mér þau meðmæli, að það væri mér að kenna, að Alþfl. hefði ekki fengið þúsundir atkvæða, sem hann hefði annars fengið. Slík meðmæli hef ég fengið frá Héðni Valdimarssyni, Vilmundi Jónssyni, Stefáni Jóh. Stefánssyni og Jóni Baldvínssyni. Þetta er ef til vill ofmælt, en flestir munu þó telja, að meira sé að marka ummæli þessara manna en hv. þm. Ísaf.

Hv. þm. áfældist mig fyrir að hafa haft rangt fyrir mér í Kveldúlfsmálinu. Alþfl. vildi láta eyðileggja Kveldúlf. Ef það hefði verið gert, hefðu skip og aðrar eignir félagsins verið seldar, og landið hefði tapað stórfé. Ég gagnrýndi að visu Kveldúlf, en ég sá, að hægt mundi að fá skuldirnar greiddar. Ég átti þess vegna þátt í því, að settir voru nýir menn inn í fyrirtækið. Það var að visu nokkurt vantraust á fyrirtækinu, en þetta blessaðist, og eftir skamma stund var það búið að greiða skuldir sínar.

Hv. þm. sagði, að Alþfl. hefði farið illa, ef hann hefði verið í vinskapi við mig. Hamingjan góða, er nokkur ástæða til þess, að þeir lifi á mér? Ef þeir geta ekki lifað á sjálfum sér, ber mér ekki minnsta skylda til að halda þeim uppi, enda mundi ekki vilja gera það.

Finnur Jónsson: Ég mun ræða það mál, sem hér hefur verið á dagskrá um hrið. Út af orðum hv. þm. S.-Þ. vil ég taka það fram, að ef Alþfl. hefur gert glappaskot í Kveldúlfsmálinu, þá er það af því, að hann hélt fram þeirri stefnu, sem þessi hv. þm. fylgdi, áður en hann sneri við blaðinu. Þau víxlspor í þessu máli, sem hann er að saka Alþfl. um, eru hans spor.

Svo vil ég leiðrétta þau ummæli hv. þm., að ég hefði sagt, að hann væri orðinn gamall og áhrifalitill. Ég sagði það ekki, heldur hitt, að áhrif hans gengju oft í öfuga átt við það, sem hann ætlaðist til, svo að hann skemmdi einatt þau mál, sem hann ætlaði að styðja.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 13. fundi í Sþ., 3. sept., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 29 shlj. atkv.

Till. um að vísa málinu til allshn. felld með 19:12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: Sigfs. SÁÓ, StJst, StgrA, Þþ, ÁÁ, EOI, EmJ, FJ, GJ, ÍslH, JPálm.

nei: PZ, PHann, PO, SB, SEH, Sp, SkG, BSt, BÅ, BjBj, EÁrna, EystJ, Gb, GG, IngP, JJ, JörB, PHerm, PHall.

JakM, ÓTh, GSv greiddu ekki atkv.

15 þm. (Þþ, SK, SvBH, ÁkJ, BBen, BFB, BrB, EE, GTh, HG, HelgJ, HermaJ, IngJ, JJós, MJ) fjarstaddir.

Á 14. fundi í Sþ., 4. sept., var till tekin til síðari umr.

Steingrímur Aðalsteinsson: Herra forseti. — Ég er nú einn af þessum nýju þm. hér á Alþ. og er þess vegna ekki kunnugur þeim vinnubrögðum, sem viðhöfð eru hér. En ég verð að segja það, að mig furðar dálítið á þeirri meðferð, sem höfð er á því máli, sem nú liggur fyrir á þskj. 19, þ. e. a. s., að það skuli eiga að afgreiða það frá þinginu með þáttill., sem ekki hefur einu sinni verið vísað til n. Þetta mál er þó svo umfangsmikið, að ef að framkvæmdum yrði í samræmi við það, sem till. virðist ætlast til, þá mundi það hafa í för með sér útgjöld, sem að visu er ekki hægt að segja með nokkurri vissu, hvað mundu verða mikil, en þó virðist það liggja í augum uppi, að þau mundu skipta hundruðum milljóna kr. Og til marks um það, að aðalflm. þessarar till. litur þannig á, að þetta sé ekkert smámál, vil ég lesa hér ummæli, sem hann hafði í Ed., þegar þar var til meðferðar frv. um raforkusjóð. Hann hafði um það þau ummæli, að það væri aðeins litill partur úr frv., og ég skildi það þannig, að með því ætti hann við það, að sú fjárhæð, sem þar er gert ráð fyrir að leggja til í þessu skyni og nota til raforkuframkvæmda í landinu, væri ekki nema litill hluti þess fjár, sem þyrfti til þess að koma nauðsynlegustu raforkubyggingum í framkvæmd. Hér var þó um 10 millj. kr. fjárhæð að ræða. Ég held líka, að mönnum blandist ekki hugur um það, ef það ætti að framkvæma þá hugmynd, sem í þáttill. felst, þá mundi það kosta hundruð millj. kr. Þess vegna furðar mig á því, að slíkt mál skuli eiga að afgreiða hér frá þinginu á þann hátt, sem hér er. Það á ekki einu sinni að athuga málið í n. Að öðru leyti vildi ég leyfa mér að gera nokkrar aths. við þáttill. eins og hún liggur hér fyrir. Það hefur komið mjög fram á Alþ., bæði nú og áður, að þm. virðast hafa mikinn áhuga á því að virkja fallvötn landsins og leiða þá orku sem víðast um landið, og er ekki nema gott eitt við því að segja, því að fólkinu í dreifbýlinu er mikil þörf á því að fá raforkuna til þeirra hluta, sem hér er talað um. Ég er líka síður en svo á móti þessari hugmynd, en ég held, að þetta yrði ekki framkvæmt á þann hátt, sem talað er um í till. Eins og ég gat um áðan, þá mundi það kosta of fjár að virkja fallvötn landsins og leiða orkuna til þeirra staða, sem talað er um, út um allar byggðir landsins, eins og byggðin er nú. Það fyrsta, sem þarf að gera í þessum efnum, er það að athuga möguleika á því að færa byggðina saman, á þann hátt yrði þetta ódýrara og auðveldara.

Ég vildi þess vegna leyfa mér að bera hér fram nokkrar brtt. við þá till., sem hér liggur fyrir á þskj. 19. Fyrsta brtt. er á þá leið, að í 1. málsg. till. komi „í sveitum landsins“ í stað „dreifbýli“.

— Þetta er að visu orðabreyt, en táknað það, að till. beri ekki með sér, að það eigi að veita raforkunni til innstu dala og yztu annesja. Í öðru lagi í sömu málsg. , að niður falli orðin „er hefjast svo fljótt sem unnt er að fá efni til þeirra“. Þetta er í samræmi við það, sem ég sagði áðan, að það er ekkert vit í að hefja framkvæmdir á þessum grundvelli. Ég held, að það sé ekki tímært að ákveða, hvenær framkvæmdir skuli hefjast, og legg því til, að þessi orð falli niður. Í þriðja lagi í 2. málsg. till., að á eftir orðunum „rafmagnseftirlit ríkisins“ komi: og Búnaðarfélag Íslands. Þetta er í samræmi við það, sem ég sagði áðan, að nauðsynlegt væri að rannsaka, hvort ekki mætti færa bygginga saman. Í fjórða lagi, að í stað orðsins „landsmanna“ komi: allra landsmanna. Þetta er einnig í samræmi við það, að gert verði ráð fyrir, að landsmenn færi sig saman með bygginga.

Ég vil leyfa mér að leggja þessar brtt. hér fram og þykist þegar hafa gert grein fyrir því, hvað felst í þeim, sem sagt það, að það verði sem bezt tryggt, að landsmenn allir geti orðið aðnjótandi þeirra miklu lífsþæginda, sem rafmagníð veitir.

Mér virðist nauðsynlegur undirbúningur betur tryggður, ef þessar brtt. verða samþ. Ég vil því mælast til þess, að þessar brtt. verði samþ.

Forseti (GSv) Mér hafa borizt skrifl. brtt., sem nú hefur verið lýst, og vil ég leita afbrigða fyrir þeim.

ATKVR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 208) leyfð og samþ. með 32 hlj. atkv.

Bjarni Bjarnason: Mér skildist á hv. síðasta ræðumanni, 7. landsk., að till. sú, sem hér liggur fyrir til umr., bindi Alþ. um stórkostleg fjárútlát, að hann telur hundruð millj. kr. En ég hygg, að það sé ljóst, að þáttill. bindur Alþ. ekki að öðru leyti heldur en því að kjósa 5 manna mþn. til þess að athuga, á hvern hátt megi afla fjár til þess að koma því verki í framkvæmd, sem um ræðir í till. Og enn fremur að greiða kostnað, sem af slíku nefndarstarfi leiðir, úr ríkissjóði. — Síðari hluti till. er um það, að rannsaka skuli virkjunarskilyrði fallvatna í landinu, og mun það vera algengt, að slíkur kostnaður sé afgreiddur frá Alþ. í tillöguformi, enda hafa farið fram 2 umr. um þessa þáttill. að rétttri venju. Hygg ég, að ekki þurfi fyrir hönd okkar flm. að taka fleira fram viðvíkjandi þeim þætti í ræðu hv. þm., sem sneri að brtt. Það er að sjálfsögðu á valdi hv. þm., hvort þeir samþykkja brtt. eða fella þær. Ég held, að það sé ekki neitt í þessum brtt., sem varðar efnishlið málsins, og skal ég því ekki hafa þessi orð fleiri.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. — Hér liggur fyrir til umr. till. til þál. um undirbúning á viðtækum rafveituf framkvæmdum í þessu landi. Satt að segja er það eðlilegt, að í sambandi við þál. till. þessa fari fram almennar umr. um viðhorfið til sveita almennt og hvers konar pólitík það er, sem við höfum rekið undanfarið, og hvort ekki sé hægt að vinna skipulegar en gert hefur verið.

Fyrir 15 árum var byrjað að vinna að málum sveitanna með nýbýlasjóði o. fl., en það kom brátt í ljós, að það dugði ekki til að halda fólkinu í sveitinni. Sveitirnar tæmdust samt. Og enn var haldið áfram að framkvæma fyrir sveitirnar. Nýbýli voru reist, vegir voru lagðir um héraðin, sími var lagður inn á heimilin. Bændum var og hjálpað á ýmsan veg við byggingu skepnulúsa og annars, er þeir nauðsynlega þurftu við búskapinn. En það fór enn á sömu leið. Fólkið fór úr sveitinni í kaupstaðina, og mörg nýbýlin stóðu auð og ónotuð eftir. Þetta er veruleiki, sem við verðum að horfast í augu við, og það einmitt nú, þegar um þetta stórmál sveitarinnar, rafveitumálið, er að ræða. Það er sem sagt engin víska fyrir því, að fólkið flýi ekki sveitirnar, þó að það fái þangað bæði þægindi og rafmagn. Þetta kemur til af einu, sem mönnum hefur sézt yfir eða þeir ekki viljað viðurkenna, að fólkið vill búa í þéttbýli. Með það fyrir augum hefði þurft að haga framkvæmdum til sveita seinustu árin, því að það er staðreynd, sem ekki verður gengið fram hjá, að fólkið vill búa í þéttbýli og það vill fá félagsskap. Það er engin tilviljun, að fólkið í Mývatnssveit skuli ekki flytja úr sveitinni, heldur una þar vel hag sínum, því að sú sveit er þéttbýlli en almennt gerist til sveita. Því er það, þegar landbúnaðarmál eru rædd, þá verður fyrst og fremst að sjá um það, að þessari grundvallarþörf sveitanna sé fullnægt, og við getum séð um það með því að hjálpa fólkinu til að færa bygginga saman. Satt að segja er ég hissa á, að það skuli ekki hafa farið fram neinar heildar-rannsóknir á því, hvernig byggingum í sveit verði bezt fyrir komið með tilliti til þessarar grundvallarþarfar sveitafólksins. En það gengur svo til hjá okkur, að við erum að veita fé til húsa-bygginga svo að segja í blindni án nokkurs skipulags. Svo er það einnig á öðrum sviðum. T. d. fer höfn og sildarbræðslustöð ekki saman hjá okkur. Við samþykkjum höfn á Skagaströnd, en kemur ekki til hugar að setja þar sildarbræðslustöð. Þannig er það tilviljun, sem ræður, hvað ofan á verður, og ótúlur þm., er hafa vinnuþörf í einu kjördæmi til hliðsjónar.

Ég var oft að hugsa um það, þegar frv. um sildarbræðslustöðvar var til umr., hvort það hefði nú ekki verið betra að láta fara fram rannsókn, hvar þeim væri bezt fyrir komið miðað við hagsmuni alþjóðar, en ekki láta þær detta niður hér og hvar af handahófi.

Ég veit nú, hvað sem hv. þm. kunna að segja um þetta eða hugsa, að þeir viðurkenna þetta undir niðri með sjálfum sér, að það hefði jafnvel verið betra frá upphafi að færa til fólkið, þó að það sé viðkvæmt mál að visu, þá væri því það áreiðanlegra betra, að slíkt hefði verið gert.

Þegar verið er að ræða um að veita rafmagn inn á hvern einasta bæ, þá verður jafnframt að reikna út þróun næstu 100 ára, hvert fólksstraumurinn muni liggja, og haga framkvæmdum í samræmi við hann. Það væri svo sem ekkert skemmtilegt til afspurnar um forsjálni manna að sjá býlin standa auð, er stundir liða fram, með dýrum vegum, síma og öðrum þægindum, af því að löggjafinn hafði ekki vit á því að hjálpa fólkinu til að flytja sig saman, þar sem því

vegnaði bezt, þar sem því fannst skemmtilegast og þægilegast að lifa.

Ég held því, að það sé ekki úr vegi, að þetta atriði sé rétt í sambandi við þáttill. þessa, og ég sé ekki, að brtt. hv. 7. landsk. dragi neitt úr tilgangi flm. með þáttill., nema hann gangi út frá eilífu ástandi í sveitunum, sem nú er. Ég held því, að nokkrar umr. um þetta mál séu heppilegar.

Af ýmsu hefur mátt ráða, eins og ég hef þegar dregið á, að menn vildu færa byggðir sínar saman, en með þáttill. þessari er gert ráð fyrir og miðað við, að viðhalda eigi afskekktum býlum í landinu. Vil ég því eindregið mælast til þess, að brtt. hv. 7. landsk. verði samþ.

Gísli Jónsson: Þetta mál er eitt af stærstu velferðarmálum þjóðarinnar. Ég hélt satt að segja, að það væri nægilega stórt til þess, að allir flokkar gætu orðið sammála um að vinna að framgangi þess af einlægni og án þess að blanda inn í það alóskyldum gömlum deilumálum. En nú sé ég af ræðu hv. 1. flm., að svo er ekki, því að hann reyndi að flækja þetta mál innan um öll önnur möguleg mál, svo sem Gismondissamninginn, heildsalana í Rvík, ævisögu Ásgeirs Ásgeirssonar, klofninginn í Framsfl., Svein í Völundi o. fl., sem allt varð að hrærigraut hjá honum, sem svo oft áður.

Hvað er það svo, sem leggja á mesta áherzlu á í fjáröflunarskyni máli þessu til framdráttar? Það fyrst og fremst að bæta við stríðsgróðaskattinn. Ég verð að segja, að mér finnst það vægast sagt vera lítið hugsað. Það verður þá að minnsta kosti í fyrsta lagi að gera ráð fyrir því, að stríðið haldi áfram nægilega lengi til þess að afla nauðsynlegra tekna, úr því að á því er byggt, að svo fjárfrekt verk verði framkvæmt. Í öðru lagi virðast flm. hafa lokið augu fyrir því, að Alþ. hefur þegar tekið um 90% af öllum tekjum fyrir ofan ákveðið tekjumark, þ. e. 200 þús. kr. Það á þá líklega að taka af þessum 10%, sem eftir eru. Ef allt yrði tekið, þætti mér líklegt, að fáir mundu verða til þess að vinna fyrir tóman þegnskap. Auk þess yrði með þessu gengið á hluta bæjar- og sveitarfélaga um tekjuöflun enn meir en verið hefur, og þykir þó mörgum nóg að gert, hversu tekjustofnar þeirra hafa verið rýrðir með stríðsgróðaskattslöggjöfinni.

Þessi þáttill. er því að mínu viti frámunalega illa undirbúin, enda líkindi til, að hugur hafi ekki fylgt máli, því að svo miklu málþófi gat hv. 1. flm. (JJ) heldið uppi fram eftir nóttu í gærkvöld, að með flm. hans að þáttill. þoldu ekki við og gengu út.

Um þann lið till., sem að rannsóknun lýtur, þá er það ekki rétt, hjá hv. þm. Snæf. (BjBj), að þar sé einungis um smáupphæðir að ræða. Í sambandi við það skal ég upplýsa, að gert er ráð fyrir, að rannsókn á Dynjanda einum kosti 50 þús. kr. Hvað mundu þá allar aðrar rannsóknir kosta?

Það getur verið, að atkvæðakapphlaupið sé orðið svo mikið, að alveg sama sé um afgreiðslu mála á þessu þingi, en sú stefna í fjármálum þjóðarinnar er of hættuleg til þess, að henni sé haldið áfram og hún lofuð og prísuð á alla lund.

Ég mun samt greiða atkv. mitt með þessari Alþt. 1942. D. (60. löggjafarþing).

till. eigi að siður, þrátt fyrir ágalla, sem á henni eru. Hún er þó spor í áttina, sem stefnt er að í rafmagnsmálum okkar, að lýsa með því og verma hvern bæ í landinu. En ég vil vona, að þeir hv. þm., sem að loknum kosningum í haust koma til að eiga sæti hér á Alþ., beri gæfu til að sameinast betur um þetta velferðarmál þjóðarinnar heldur en raun ber vitni um, ef marka á nokkuð eininguna af umr. þeim, er nú hafa farið fram um þetta mál á Alþ.

Pétur Ottesen: Ég álit, að þeir menn hafi nokkuð til síns máls, er segja, að eðlilegt sé, að þessi þáttill. fari til n. og athugunar þar, en mér þykir rétt að geta þess, af hverju ég þó greiddi atkv. gegn því.

Mál þetta kom fyrst fyrir í fyrrinótt, og af því hve langt er nú liðið á þetta þing, er ekki nema um tvennt að gera í þessu máli. Annaðhvort er að afgreiða málið til n. og stöðva þar með framgang þess á þessu þingi eða afgreiða það án nefndar.

Nú er það um þetta þing að segja, að það mun fá eins og önnur þing, er setið hafa, æðimisjafna dóma. En um það er þó hægt að segja, að það hefur tekið fastari tókum á rafmagnsmálum sveitanna en gert hefur verið á undanförunum þingum, því að í dag hefur það afgreitt sem lög stofnun 10 millj. kr. sjóðs og auk þess tryggt sjóðnum drjúgar tekjur árlega eftirleiðis. Þetta er því mjög stórt spor, er stigið hefur verið í þessu máli á yfirstandandi þingi. Það er og vitað, að framkvæmd eða notkun þess fjár, er þar er og verður í sjóði, getur ekki orðið fyrr en heildarlöggjöf er samin, þar sem mörkuð er stefna í framkvæmdum þessara mála.

Einn aðalþátturinn í þessari till. er sá, að hafin sé þegar rannsókn í þessu máli og undirbúningur rafveituframkvæmda sé gerður. Einmitt sá þáttur þáttill. er eðlilegt framhald af stofnun rafveitusjóðsins og því rétt, að till. nái fram að ganga nú, svo að hafizt verði handa í þessu máli. Þessi aðstaða getur að mínum dómi réttlætt það, að frá þeirri sjálfsögðu reglu sé nú vikið, að málið fái athugun í n., áður en það er afgreitt frá þinginu. Og hvað sem annars er um efni og orðalag till. að öðru leyti að segja, þá finnst mér þetta atriði í henni, sem fjallar um athugun á málinu, svo þýðingarmikið og aðkallandi, að ég mæli eindregið með því, að till. sé afgr. nú.

Að því leyti sem efni till. lýtur að tekjuöflun, þá er það mál út af fyrir sig og á að taka fyrir á öðrum vettvangi. Meðmæli mín og stuðningur við till. mótast af því efni hennar, sem ræðir um undirbúning og tillögur um framkvæmd rafmagnsmálanna.

Brtt. hafa komið fram við þáttill., orðalagsbrtt., er hafa enga afgerandi þýðingu, og brtt., er felur í sér stórt og mikið verkefni, að hið opinbera beiti sér fyrir rannsókn á byggðum þessa lands. Fyrir flm. vakir það að leggja niður hið afskekkt byggða ból í landinu. Í tilefni af þessu vil ég láta það koma fram sem mína skoðun, að ég er andvígur þeirri stefnu, að farið sé að vinna að því að leggja niður byggð á þeim svæðum, þó að afskekkt séu, þar sem vel er lífvænlegt þrátt fyrir strjálbýlið. Stefna mín er sú, að með býla-

fjölgun í sveitunum, sem er eitt af mikilsverðustu viðfangsefnum þjóðarinnar, eigi að keppa að því að fylla í eyðurnar og gera byggðina samfellda með þeim hætti. Trú mín á framtíð íslenzku þjóðarinnar og hið nýja landnám í sveitunum, er við þá tengd, að landnámið verði í aðalatriðum framkvæmt með þeim hætti. Ég vænti þess, að framtíðin sé ekki að leggja neitt af landi okkar í auðn, heldur að starfsorka þjóðarinnar fari í það að fylla í eyðurnar.

Menn tala um það, sem hér er stefnt að, að hagnýta raforkuna, og verður þá að athuga það og gera sér það ljóst, að það tekur marga áratugi eða meira að fullnægja þörfum sveitanna að þessu leyti. En menn mega ekki láta sér vaxa það í augum eða láta sér blöskra það fjármagn, sem þarf til þeirra hluta.

Ég geri ráð fyrir, að mörgum hafi hrosið hugur við þeim framkvæmdum, er þjóðin réðst í, er byrjað var á vegaframkvæmdum hér á landi, brúargerðum og símalagningum, og að jafnvel hinir bjartsýnustu menn hafi þá ekki gert sér vonir um svo góðan árangur af þeim framkvæmdum sem raun ber vitni um. Ég hygg því, að sú barátta fyrir verklegum framkvæmdum, er allt til þessa hefur verið háð í landinu, hafi náð það góðum árangri, að sízt af öllu ætti að fæla okkur frá því að horfast í augu við það verkefni, sem fram undan er í máli þessu, og að þjóðin beiti bolmagni sínu til þess að hrinda því í framkvæmd og að sú hugsjón geti rætzt, að rafmagn lýsi og vermi hvern bæ á landinu.

ATKVGR.

Brtt. 208,1 samþ. með 20:5 atkv.

— 208,2 felld með 30:4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: StgrA, ÁkJ, EOI, ÍsIH.

nei: SP, SkG, SvBH, ÞP, ÁÁ, BSt, BÁ, BjBj, BFB, EÁrna, EystJ, FJ, GG, GJ, GTh, IngJ, IngP, JPálm, JJ, JörB, PHall, PHerm, PZ, ÞP, PHann, PO, SigfS, SB, SEH, GSv.

SÁÓ, StJSt, BrB, EE, HermJ, JJós, MJ, ÓTh, SK greiddu ekki atkv.

6 þm. (BBen, EmJ, GP, HG, HelGJ, JakM) fjarstaddir.

1 þm. gerði svolátandi grein fyrir atkv. sínu:

Brynjólfur Bjarnason: Ég ált, að það skipti engu, hvort þetta ákvæði er í þáttill. eða ekki, og greiði því ekki atkv.

Brtt. 208,3 felld með 21:12 atkv.

— 208,4 felld með 22:8 atkv.

— 208,5 felld með 30:7 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SÁÓ, StgrA, ÁkJ, BrB, EOI, ÍsIH, SigfS.

nei: SB, SEH, SP, SkG, SvBH, ÞP, ÁÁ, BSt, BÁ, BjBj, BFB, EÁrna, EystJ, GG, GJ, GTh, HermJ, IngJ, IngP, JJós, JPálm, JJ, JörB, MJ, PHall, PHerm, ÞP, PHann, PO, GSv.

SK, StJSt, EE, FJ, ÓTh, PZ greiddu ekki atkv.

6 þm. (BBen, EmJ, GP, HG, HelGJ, JakM) fjarstaddir.

8 þm. gerðu grein fyrir atkv. sínu á þessa leið:

Skúli Guðmundsson: Ég efast um, að rafmagnseftirlit ríkisins sé sérstaklega fært um það,

sem í þessum staflíð brtt. greinir, og segi því nei.

Gísli Guðmundsson: Ég er síður en svo á móti því, að rannsakaðir séu möguleikarnir fyrir þéttbýlismyndun í sveitunum, og tel nauðsyn á að gera það. En með tilliti til þess, sem hv. þm. V.-Húnv. sagði hér áðan, og skírskotun til þess segi ég nei.

Gísli Jónsson: Þar sem það er kunnugt, að strjálbýlið gefur þjóðfélaginu flesta og besta möguleika til þess að ala upp hrausta kynslóð, vil ég ekki vera með þessu og segi því nei.

Gunnar Thoroddsen: Hverjum augum sem menn líta á samfærslu byggðanna í sveitum, er ljóst, að mörg fleiri atriði koma þar til greina en rafveitur, og tel ég því rafmagnseftirlit ríkisins ekki sérstakan höfuðaðila, sem eigi að vinna að því að rannsaka það mál, og segi því nei.

Forsrh. (Ólafur Thors): Ég tel, að ef þetta, sem í þáttill. er greint, á að fara samilega úr hendi, þá verði að haga framkvæmdum á rannsókn þessa máls með öðrum hætti heldur en tekið er fram í þessari þáttill., ef ætti að taka hana bókstaflega. Ég tel því engu skipta, hvort smábreyt. verða á henni gerðar eða ekki, og greiði því ekki atkv.

Páll Zóphóniasson: Ég tel, að það sé nauðsyn á því, að sú athugun fari fram, sem hér er talað um í þessari þáttill. En með því að áður er búið að fella, að Búnaðarfélag Íslands hafi hér hönd í bagga með, sá aðili, sem sérstaklega gæti haft þá athugun með höndum, þá greiði ég ekki atkv.

Sigfús Sigurhjartarson: Þar sem ég tel rétt, að rafmagnseftirlit ríkisins eigi ekki að gera athugun á samfærslu byggðanna, en ég sé ekkert því til fyrirstöðu, að rafmagnseftirlit ríkisins geti fengið till. Búnaðarfélags Íslands um málið, segi ég já.

Sigurður Bjarnason: Með skírskotun til grg. hv. 11. landsk. þm. (GTh) segi ég nei.

Till., svo breytt, samþ. með 43 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÁkJ, ÁÁ, BSt, BÁ, BjBj, BFB, BrB, EÁrna, EOI, EE, EystJ, FJ, GG, GJ, GTh, HermJ, IngJ, IngP, ÍsIH, JJós, JPálm, JJ, JörB, MJ, ÓTh, PHall, PHerm, PZ, ÞP, PHann, PO, SigfS, SB, SEH, SK, SP, SÁÓ, SkG, StJSt, StgrA, SvBH, ÞP, GSv.

6 þm. (BBen, EmJ, GP, HG, HelGJ, JakM) fjarstaddir.

3 þm. gerðu grein fyrir atkv. sínu á þessa leið:

Steingrímur Aðalsteinsson: Þó að felldar hafi verið þær brtt., sem ég hef leyft mér að bera fram við þessa þáttill., þá er ég eftir sem áður samþykkur henni að því leyti, sem hún getur verið undirbúningur undir það mál, sem um er að ræða, og segi því já.

Forsrh. (Ólafur Thors): Í trausti þess, að sú ríkisstj., sem fer með völd, þegar þetta mál verður tekið til framkvæmda, geri það, sem gera þarf til þess, að þetta mál komi að því gagni, sem til er atlazt, segi ég já.

Páll Zóphóníasson: Þó að ég treysti ekki núverandi ríkisstjórn til þess að leysa af hendi neitt af því, sem í þessari þátttölu felst, vona ég, að hún verði svo stutt við völd, að þátttölu verði samt sem áður framkvæmd, og segi því já.

Till. afgr. sem ályktun Alþingis (A. 209).

21. Stjórnarskrárnefnd (milli þinga).

Á deildafundum 7. og 8. sept. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um stjórnarskrárnefnd (A. 211).

Á 17. fundi í Sp., 8. sept., var till. tekin til meðferðar, hvornig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 18. fundi í Sp., s. d., var till. tekin til einnar umr.

Of skammt var liðið frá því, er umr. var ákveðin. — Afbrigði leyfð og samþ. með 42 hlj. atkv.

Forsrh. (Ólafur Thors): Herra forseti. — Með þessari þátttölu er farið fram á eða lagt til, að sú mþn., sem var kosin samkv. þál. 22. maí 1942, haldi áfram störfum og vinni að því tviþætta verkefni, annars vegar þeirri breytt. á stjórnskipunarl., sem er gert ráð fyrir í samræmi við frv. það, sem legið hefur fyrir hæstv. Alþ. og náð samþykki beggja þd. fyrir skömmu, en hins vegar vinni einnig að þeirri breytt. á stjórnskipunarl., sem henta þætti að gera síðar.

Þá er lagt til, að fjölgað verði í þessari nefnd. Þar eiga nú sæti 5 menn, 2 frá Sjálfstfl., 2 frá Framsfl. og 1 frá Alþfl. Till. um fjölgun manna í n. er á þá lund, að lagt er til, að nm. verði 8, 2 fyrir hvern þingflokkanna, og þeir þingflokkar, sem ekki eiga nú 2 fulltrúa í n., nefni í hana menn, svo að tveir verði frá hverjum flokki. Þannig á Alþfl. að nefna 1 fulltrúa í viðbót í n., en Sósfl. 2 fulltrúa.

Ég leyfi mér að vænta þess, að þátttölu nái samþykki hæstv. Alþ.

Jónas Jónsson: Mér er sérstök ánægja að mæla með þessari þátttölu. hæstv. ríkisstj. En um leið get ég ekki komið hjá að benda á það, að það hefði sjálfsagt verið miklu betra fyrir alla aðila, ef sú till., sem borin var fram á vetrarþinginu í vor um slíka n., hefði þá verið samþ. og látið ógert það samkomulag, sem hefur leitt til eyðileggingar atvinnulífsins og fjármáلالífsins í landinu og skapað hér þá upplausn, sem hefur orðið svo gifurleg; þannig að þeir, sem báðust eftir þeim ófagnaði, standa nú agndofa yfir þessari

upplausn og óska eftir, að hún verði stöðvuð, og er það mála sannast.

Með því að það hafa þrisvar verið gerðar breyt. á stjórnarskránni, — en ég tel þó ekki að neinu þetta síðasta, — en fyrir utan þetta, sem samþ. var í hv. Ed. nú alveg nýverið, hefur tvisvar verið breytt stjórnarskránni, 1933 og 1942, og í bæði þau skipti hafa þær aðferðir verið við þær stjórnarskrárbreyt., sem ósamboðnar eru stjórnskránni. Það hefur verið hlaupið í þær breyt. undirbúningslaust og rannsóknarlaust og ekki tekið tillit til neins nema augnablikshagsmuna þeirra flokka, sem að þeim breyt. stóðu. Þess vegna er nú viðurkennt af mörgum, kannske öllum, að fyrir þá spillingu, sem stjórnarskráin hefur orðið fyrir við tvær óundirbúnar breyt., sem voru í eðli sínu árásir, þá er stjórnarskráin þannig, að það þarf að laga hana mikið. Og það er bezt að búast við því, þar sem nú sennilega er tækifæri til þess, að þessi n. geti starfað nokkuð ýtarlega, að þá verði hægt að bæta fyrir nokkrar af þeim misfellum, sem eru komnar á í þessu efni, og þer þess vegna að fagna því, að hér er stofnað til þess.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 37 hlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 40 hlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 217).

22. Ríkisstjórnin.

Á 12. fundi í Sp., 2. sept., var útbýtt:

Till. til þál. viðvíkjandi núverandi ríkisstjórn (A. 185).

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var till. tekin til meðferðar, hvornig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 15. fundi í Sp., 4. sept., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Jónas Jónsson): Það var orðtæki Tryggva heitins Þórhallssonar, að „sagan endurtæki sig“. Þetta spakmæli hefur rætt oft og mörgum sinnum og líka í kvöld, því að till., sem hér er borin fram á þskj. 185, er lík þeirri till., sem Tryggvi heitinn Þórhallsson og fleiri framsóknarmenn báru fram fyrir 15 árum. Það stóð líkt á þá og nú. Sá flokkur, sem nú fer með stjórn, að visu með öðru nafni, fór og þá með stjórn, en hafði ekki meiri hl. á þingi. Þá báru framsóknarmenn fram till., sem Tryggvi talaði fyrir og sagði, að þar sem flokkurinn hefði ekki meiri hl., en hins vegar væri skammt til kosninga og ekki líklegt, að hægt væri að mynda meirihlutastjórn, lýsti þingið yfir þeirri skoðun, að stj. væri að visu ekki þingræðisstjórn, en gæti verið starfsstjórn með þeim einkennum og því minnkaða valdi, sem af því leiddi. Enn hefur ekki reynt á, hvort eins fer hér. Það mun atkvgr. sýna.

Það eru ekki nema fáir mánuðir, síðan núverandi stj. var mynduð, og stóðu þá að henni 3 flokkar, Sjálfstfl., Alþfl. og Sósfl. Það var glögg, að þessir flokkar stóðu að henni, eins og sást við atkvgr. um vantrauststill., sem fram var borin. Í mínu kjördæmi í vor voru allir þessir flokkar í náinni samvinnu um frambjóðendur, og einn frambjóðandinn sleppti því á einum fundinum, að það væri eiginlega sama, hvern frambjóðandann kjósendur kysu. Það var staðreynd í vor, að stj., sem nú fer með völd, hafði þingmeirihluta, og það sannaðist í kosningunum. Þetta var ástæðan til þess, að eftir kosningarnar sá Framsfl. ekki þörf á því að bera fram vantrauststill., af því að það kom berlega fram um alla meðferð mála og í forsetakosningum hér á Alþ. og nefndakosningum, að flokkarnir stóðu saman. Okkur þótti ekki ástæða til að eyða tíma þingsins í vantrauststill., því að verkin töldu um aðstöðu stj.

Fyrir nokkrum dögum risu upp hér í þinginu tveir stuðningsmenn stj., hvor fyrir sinn flokk, og tilkynntu, að stuðningnum við stj. væri lokið. Þegar þetta hafði gerzt, tilkynntum við framsóknarmenn, að við værum enn sem fyrr í andstöðu við ríkisstj. Þessu svaraði formaður ríkisstj. á þá leið, sem við andstaðingar hans undrúðumst, og hélt því fram, að stj. hefði aldrei suðzt við aðra flokka en Sjálfstfl. og ekkert treyst á aðra flokka um stuðning. Okkur virtist þetta í mótsögn við staðreyndir, og þegar leið að þingslitum, kom upp sú spurning hjá okkur, hvort rétt væri að ganga svo frá þessu þingi að láta ekki reyna á það, hver væri raunveruleg aðstaða ríkisstj. Niðurstaðan var sú, að við töldum, að í sjálfu sér yrði að lita svo á, að þeir 3 flokkar, sem ég hef nefnt, bæru enn ábyrgð á henni. Því máli, sem flokkarnir töldu sig starfa að sérstaklega, sem sé breyt. á stj. skr., væri í raun og veru ekki lokið enn eða ekki fyrr en eftir kosningarnar. Þess vegna var það, að þegar við framsóknarmenn vildum prófa, hvort kominn væri annar andi í þingið en í byrjun, kom glögglega í ljós, að svo var ekki. Við skrifuðum hinum flokkunum og bentum þeim á, að reynsla þjóðarinnar væri sú, að mjög hefði sigið á ógæfuhlið í fjármálum og viðskiptamálum landsins, síðan þjóðstjórnin var rofin fyrir fáum mánuðum. Allt, sem hindraði verðhækkun og spornaði við dýrtíðinni, hefði verið sett til hliðar, og í öllum flokkum væri ugður um örlagaríkar afleiðingar af vaxandi dýrtíð. En samt sem áður, þó að sýnt væri, að sú stefna í fjármálum og atvinnumálum, sem leiddi af því, að þjóðstj. var rofin, hefði gefizt eins og ég hef lýst, svörðuðu stjórnarflokkarnir, að þeir vildu halda áfram, eins og nú stæði, og það fólst í svarinu, þó að ekki væri sagt berum orðum, að þeir vildu hætta á að láta þjóðina í raun og veru standa undir fossafalli vaxandi dýrtíðar til kosninga. Af þessu leiddi, að það var tilgangslaust fyrir okkur að bera fram vantraust. Ekki af því að það væri ekki hugsanlegt, að hinir greiddu atkv. með vantrausti, en það, sem á eftir kom, hlaut að vera, að við framsóknarmenn stæðum á allt öðrum grundvelli en hinir flokkarnir, því að þeir höfðu lagt höfuðáherzlu á að framfylgja breyt.

á kjördæmaskipuninni, hvað sem það kostaði, og á móti okkur. Það var því frá okkar sjónarmiði ekki hægt að gera ráð fyrir, að þó að hægt væri að fella núv. stj., gæti komið nokkuð það í staðinn, sem okkur væri geðfelldara. Úr því að verkamannaflokkarnir höfðu staðið með stj., væri eini grundvöllurinn fyrir þingræðisstj. í sambandi við samsteypu þessara þriggja flokka.

Ég hef nú reynt að skýra það, af hverju við álitum það ekki afsakanlegt gagnvart landshagsmununum að koma fram með vantrauststill., án þess að hægt væri að skapa betri stjórn, sem væri þingræðisstjórn.

Atkvgr. um þessa till. sker úr því, hver er aðstaða ríkisstj. Mér persónulega finnst eðlilegt, að Alþfl. og Sósfl., sem hafa málefnalega staðið með Sjálfstfl., sjái söma sinn í því að veita honum stuðning til kosninga. En það er ekki mitt að setja þeim fyrir. Ég álit bara, að það væri skylda þeirra, enda skoða ég það enn sem möguleika, að þessi till. verði felld. En ef þeir með einhverju móti, — eins og þeir hafa áður tilkynnt, — yfirgefa ríkisstj. nú á skilnaðarstundinni, þá verðum við að vikja aftur að fordæminu frá 1927 um ráðuneyti Jóns Þorlákssonar, þegar Alþ. sagði: „Við gerum ráð fyrir, jafnvel þó að meiri hl. Alþ. sé á móti stj., að hún verði að starfa til kosninga, af því að ekki er hægt að mynda aðra þingræðisstj. á svo stuttum tíma.“ En til þess að undirstrika eðli „parlamentarismans“, var sú stj. yfirlýst starfstjórn, en ekki þingræðisstjórn. Till. þessi miðar því að tvennu: að reyna að fá úr því skorið, hver sé aðstaða ríkisstj., hvort hún hafi í raun og veru nægilegan stuðning, og þá er að taka því, ef svo er, eða hvort hún hefur það ekki, en verður vegna atvikanna að fara með stj. næstu vikurnar, en þá verður hún að starfa með þeirri varfærni, sem leiðir af því, að hún hefur ekki þingmeirihluta.

Ég sé ekki ástæðu til að fjölyrða frekar um till. Hún mundi að sjálfsgöðu vera rökstudd á allt annan hátt, ef hún væri vantrauststill., því að þá yrðu lagðar fram þær mörgu syndir, sem þessi ríkisstj. eins og margar aðrar ríkisstj. hefur drýgt. En án þess að ég vilji gefa henni syndakvittun, hef ég í þessum fáu orðum mótað ræðu mína af þeim höfuðlinum, sem leiðir af þeim kröfum, sem þingræðisskipulagið gerir til ríkisstjórnar, sem fer með þingræðisvald. Það kemur í ljós við atkvgr., hvort ríkisstj. hefur aflað sér liðstyrks eða ekki. Ef ekki, þá á hún að starfa samkv. þessu breytta viðhorfi.

Forsrh. (Ólafur Thors): Herra forseti. — Ég get verið enn stuttordari en hv. flm. Ég get látið nægja að vísa til yfirlýsingar þeirrar, sem núv. ríkisstj. gaf, þegar hún tók við völdum fyrir nokkrum mánuðum, að hún væri minnihluta-stjórn, sem styddist bara við Sjálfstfl. og hefði ekki falazt eftir stuðningi annarra flokka. Ég vísa líka til yfirlýsinganna í hv. Ed. fyrir nokkrum dögum, þegar Alþfl. og Sósfl. lýstu afstöðu sinni til stj., og loks til yfirlýsingarinnar í Sp. nýverið, þegar hv. þm. S.-Þ., formaður Framsfl., gat þess, að Framsfl. væri í andstöðu við ríkisstj.

Í till. þeirri, sem hér liggur fyrir, tel ég ekkert nýtt annað en það, að Framsfl. telur ekki unnt

að setja á laggirnar neina betri ríkisstj., eins og hv. þm. S.-P. komst að orði.

Varðandi grg. fyrir till. og einstök atriði í framsöguræðu hv. flm. vil ég segja það, að sumt af því byggist á hugleiðingum Framsfl. á þessu þingi, en snertir ekki málefnið sjálft að öðru leyti.

Ég hef ekki annað að segja fyrir hönd ríkisstj.

Flm. (Jónas Jónsson): Ég sé enga ástæðu til þess að hefja deilur um það, hvort sú skoðun sé rétt, að núv. ríkisstj. hafi aldrei verið þingræðisstjórn. Við, sem vorum í andstöðu við stj., litum þannig á, eftir að vantraust okkar í vor var fellt, að stj. væri þingræðisstjórn. En svo fyrir nokkrum dögum lýsa tveir flokkar yfir því, að þeir ætli ekki að hnekkja vantrausti, þó að fram komi. Eftir þessar yfirlýsingar litum við svo á, að stj. væri í minni hl. í þinginu, og þessi till., sem hér er borin fram, á að staðfesta það álit. Ég sé ekki ástæðu til þess að fjölyrða frekar um mín sjónarmið. Atkvgr. mun skera úr um það, hvort okkar sjónarmið eru rétt.

Sveinbjörn Högnason: Ég hef ekki miklu við það að bæta, sem hv. þm. S.-P. (JJ) hefur þegar tekið fram um þetta mál, en þar sem ég er einn af flm., get ég ekki látið hjá líða að lýsa undrun minni yfir því, að hæstv. forsrh. lýsir yfir því hér, að stj. hans hafi aldrei verið þingræðisstj., hún hafi frá upphafi verið minnihlutastjórn, hafi ekkert þingfylgi haft. Á að skilja þetta svo, að hæstv. forsrh. og stj. hans hafi allan þennan tíma verið að traðka á lýðræðinu í þessu landi og ætli sér að gera það? Hver einasta stj. hefði auðvitað undir slíkum kringumstæðum sagt af sér. En það er mála sannast, að hæstv. forsrh. fer hér með hrein ósannindi, því að vantraust það, sem fram var borið, var fellt á s. l. vori. En nú hafa stuðningsflokkar stj. tveir lýst yfir því, að þeir muni ekki styðja stj. lengur, og þá bar henni auðvitað að segja af sér. En samt leyfir hæstv. forsrh. sér að segja það, að sín aðstaða sé óbreytt til þingsins. Þeir ætli sér að sitja, á meðan þeim sé ekki fleygt úr stólunum. Hins vegar hefur það komið fram, eins og við framsóknarmenn sögðum, að það væri auðséð, hvert stefndi. Það hafa verið teknar burtu allar skorður gegn hvers konar upplausn í landinu, og nú stefnir beint í opið stjórnleysi. Það virðist hins vegar alls ekki koma við samvizku stj., þó að þjóðin sé nú gersamlega stjórnllaus. Við höfum stj., sem ekkert má gera, og nú er búið að koma málum svo fyrir á Alb., að ekki er hægt að mynda þingræðisstjórn. Ég álit, að þessir þrír menn, sem sitja á stj., og aðstaða þeirra nú sé í rauninni alveg rétt kóróna á það verk, sem hún hefur unnið undanfarnar vikur. Ég er sannfærður um það, að ekkert getur frekar orðið til þess að vekja þjóðina heldur en einmitt þessir 3 valdalausum menn, sem nú sitja í ráðherrastólunum, þegar þjóðin þarfnast mest mikilla átaka til þess að vinna gegn ýmiss konar öflugstreymi, sem nú er uppi í þjóðfélaginu. Annars vil ég vekja athygli á því, hvernig sagan frá 1927 endurtekur sig, ekki aðeins um þá till., sem hér er fram borin, heldur einnig um margt annað. Sjálfstfl. fór

þá síðast einn með völd og varð valdalaus, áður en kosningar höfðu farið fram. Ég vil vekja athygli á því, að einnig þetta endurtekur sig nú, og það svo rækilega, að stj. hefur aðeins 1/3 hl. þingsins að baki sér.

Svo segir hæstv. forsrh.: „Það er allt í bezta lagi. Ég hef ekkert við þessu að segja. Það er allt eins og það var.“ Það er óneitanlega ömurlegt að heyra forsrh. í elzta þingræðislandi heimsins segja það, að hann hafi traðkað á lýðræðinu allan þann tíma, síðan hann tók við völdum. Ég hygg, að þetta sé einhver mesta litilsvirðing, sem þingræði hefur verið sýnd í nokkru landi. Ég held þess vegna, að það sé hollt fyrir þessa stj. að fá þann dóm frá sjálfu Alb., sem þessi þáttill. felur í sér, að þingið treysti henni ekki til neins og óski eftir því, að hún geri sem minnst.

Forsrh. (Ólafur Thors): Ég veit, að það er ekki ætlazt til þess, að ég svari þessum hv. þm. Hann hefur haldið þessa sömu ræðu einu sinni til tvisvar á dag á þessu þingi, og ég held, að honum hafi aldrei tekizt verr en nú. Ég hef stundum lent í sennu við hann, og ég held, að það sé ekki ofmælt, þó að ég segi, að ég hafi aldrei borið skarðan hlut frá borði í þeim viðskiptum. Ég vil vekja athygli þingsins á því, að þessi hv. þm. veit hvorki, hvað er þingræðisstjórn, né heldur skilur þá till., sem hann hefur hér borið fram. En ég skal lofa honum því, að ég skal vera búinn að koma honum í skilning um það, hvað þessi till. þýðir, áður en langt liður. Það mun einnig í þessu tilfelli sýna sig, hver ber skarðan hlut frá borði.

Sveinbjörn Högnason: Ég hafði alls ekki búið við því, að hæstv. forsrh. treysti sér til þess að svara þeim rökum, sem ég hef fram borið, enda gerði hann það ekki. Það er ekki hægt að hugsa sér aumari frammistöðu heldur en hjá þessum hæstv. ráðh. Þegar talað er með rökum við hann, þá svarar hann því einu: Ég hef aldrei borið skarðan hlut frá borði. — Enda er það mála sannast, að það eru engin rök til hjá þessari hæstv. stj. Er hægt að mynda þingræðisstj. með 17 þm. að baki? Það verður kannske hægt með hinni nýju stjórnarskrá, þeirri, sem hæstv. forsrh. lofaði þjóðinni í sumar. Ég sé ekki ástæðu til þess að fjölyrða um þetta meira. Till. sjálf skýrir málið nægilega. Ræða hæstv. forsrh. skýrir einnig nægilega þá niðurlægingu, sem stjórnarfarir á Íslandi er nú komið í undir forustu þessara manna.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 16. fundi í Sp., 5. sept., var till. tekin til framhalds einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 18. fundi í Sp., 8. sept., var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 36 slj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HelgJ, HermJ, IngJ, JakM, JJós, JPálm, JJ, JörB, MJ, ÓTh, PHall, PHerm, PZ, PP,

PHann, PO, SB, SEH, SK, SP, SkG, SvBH,
DP, BST, BA, BBen, BjBj, BFB, EÁrna, EE,
EystJ, GP, GG, GJ, GTh, GSv.

HG, ÍslH, SigfS, SÁÓ, StJst, StgrA, ÁkJ, ÁÁ,
BrB, EOL, EmJ, FJ greiddu ekki atkv.

1 þm. (IngP) fjarstaddur.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 36 shlj. atkv. og afgr. sem
ályktun Alþingis (A. 218).

Við nafnakallið um tillgr. gerðu þm. grein fyr-
ir atkv. eins og hér fer á eftir:

Haraldur Guðmundsson: Þar sem því hefur
þegar verið yfir lýst, að núv. ríkisstj. nýtur
hvorki stuðnings né hlutleysis Alþfl., mun ég eigi
taka þátt í þessari hlutleysisfyrirlesingu Framsfl.
og greiði því ekki atkv.

Ingólfur Jónsson: Þar sem ummæli þessarar
till. um, að telja beri, að ríkisstj. starfi einungis
til bráðabirgða, eru í fullu samræmi við yfirlýs-
ingar ríkisstj. sjálfar, þegar hún tók við völdum
og síðan, og því er enn fremur lýst í till., að
meirihlutastj. verði ekki mynduð á þessu þingi og
stjórnin skuli starfa fram yfir næstu kosningar,
þá verður að líta á till. sem hlutleysisfyrirlesingu
Framsfl. og því ríkisstj. til styrktar, og þar eð
ég ber fullt traust til hennar, þá greiði ég till.
atkv. og segi já.

Ísleifur Högnason: Sósfl. er í andstöðu við
núv. ríkisstj. og vill ekki veita henni stuðning.
En þar sem það felst í till. þeirri, sem fyrir
liggur frá Framsfl., að stjórn þessi skuli sitja
fram yfir kosningar, og Sósfl. vill ekki taka á
sig neina samábyrgð með Framsfl. á setu ríkis-
stj. allt það tímabil, þá greiðum vér ekki atkv.
um þessa þáttill.

Fjmrh. (Jakob Möller): Með tilvísun til aths.
hv. 5. landsk. þm. (IngJ) segi ég já.

Jóhann Jósefsson: Með tilvísun til röksemda
hv. 5. landsk. þm. segi ég já.

Jón Pálmason: Með tilvísun til grg. hv. 5.
landsk. þm. segi ég já.

Jónas Jónsson: Þar sem það hefur komið í
ljós, að ríkisstj. hafði samkv. yfirlýsingum misst
tvo stuðningsflokka sína og var þess vegna ekki
lengur þingræðisstjórn, þótti ástæða til að vita,
hvort ekki væru einhverjir þræðir milli hæstv.
ríkisstj. og þessara tveggja flokka, þrátt fyrir
áður greindar yfirlýsingar. Og það hefur komið
í ljós, að svo er. Þessir flokkar vilja veita henni
vígsgengi. En Framsfl. vill ekki vera með í
myndun nýrrar stjórnar, eins og nú standa sak-
ir, þar sem sýnilegt væri, að það sama öngþveiti,
sem þessir tveir flokkar, sem ásamt Sjálfstfl.
hafa veitt ríkisstj. stuðning, hafa komið til leið-
ar, getur ekki annað en haldizt fyrst um sinn.
Og þá hefur Framsfl. leitazt við að sjá, hversu
væri háttað sambandi ríkisstj. við verkamanna-
flokkan, og í öðru lagi leitazt við að afmarka
valdsvið núv. ríkisstj. svo þröngt, að það sé tak-

markað við það, að hún hafi ekki lengur þing-
ræðislegan stuðning og megi þess vegna aðeins
sinna þeim allra nauðsynlegustu störfum, en ekki
taka neina ákvörðun. Segi ég því já.

Atvrmh. (Magnús Jónsson): Með tilvísun til
grg. hv. 5. landsk. þm. og þar sem ríkisstj. að
sjálfsöðdu þiggur stuðning og hlutleysi, hvaðan
sem það kemur, þá segi ég já.

Forsrh. (Ólafur Thors): Með tilvísun til grg.
hv. 5. landsk. þm. og með sérstakri hliðsjón af
því, að ríkisstj. hefur einskis í misst, en þar á
móti öðlzt hlutleysi 20 fornra andstæðinga, segi
ég já.

Páll Zóphóniasson: Enda þótt ég viti, að það
muni ekki heppnast með samþykkt þessarar þál-
till. að láta þá siðferðislömuðu og einræðissinn-
uðu ríkisstj., sem nú situr, öðlast skilning á
því, að hún er ekki þingræðisstjórn, heldur
bráðabirgðastjórn, sem ekki hefur leyfi þingsins
til að framkvæma annað eða meira en dagleg
skrifstofustörf, rétt eins og óbrotin skrifstofu-
stúlka, þá segi ég samt já.

Pálmi Hannesson: Enda þótt ég undrist, er
ríkisstj. og stuðningsflokkar hennar gera hér
slíka fúlmennsku að leggja hendur á sjálfa sig og
drýgja hér eins konar pólitískan „masochisma“
eða sjálfspyndingu, þá haggja slíkar aðfarir ekki
efni og stefnu till. Þess vegna segi ég já.

Pétur Ottesen: Með skírskotun til grg. hv. 5.
landsk. þm. segi ég já.

Sigfús Sigurhjártarson: Með skírskotun til grg.
hv. 2. landsk. þm. (ÍslH) greiði ég ekki atkv.

Sigurður Bjarnason: Með tilvísun til yfirlýs-
ingar hv. 5. landsk. þm. segi ég já.

Sigurður E. Hlíðar: Með tilvísun til grg. hv.
5. landsk. þm. segi ég já.

Sigurður Kristjánsson: Ég segi já með tilvís-
un til grg. hv. 5. landsk. þm.

Sigurjón Á. Ólafsson: Með tilvísun til grg. hv.
þm. Seyðf. (HG) greiði ég ekki atkv.

Skúli Guðmundsson: Stórum minni virðist mér
manndómur Sjálfstfl. nú heldur en íhaldsflokks-
ins, sem fór með stjórn 1927, sem reyndi þá að
spyrna við fótum, þegar sams konar aðferð var
beitt. Ég tel samt ekki ástæðu til að hætta við
fyrirætlun í þessu efni og segi því já.

Stefán Jóh. Stefánsson: Ég greiði ekki atkv.
og vísa um það til grg. hv. þm. Seyðf.

Steingrímur Aðalsteinsson: Með skírskotun til
grg. hv. 2. landsk. þm. greiði ég ekki atkv.

Þorsteinn Þorsteinsson: Ég segi já með skír-
skotun til grg. hv. 5. landsk. þm.

Áki Jakobsson: Ég greiði ekki atkv. og vísa um það til grg. hv. 2. landsk. þm.

Bernharð Stefánsson: 1927 var sams konar aðgerð á ríkisstj. líkt við vissa dýralæknisaðgerð. Og með þeim skilningi, að þessi meðferð sé við höfð, segi ég já.

Bjarni Ásgeirsson: Með skirskotun til þáttill. sjálfrar segi ég já.

Bjarni Benediktsson: Með tilvísun til grg. hv. 5. landsk. þm. segi ég já.

Brynjólfur Bjarnason: Með skirskotun til grg. hv. 2. landsk. þm., þar sem það er tekið fram, að Sósfl. vilji ekki taka á sig neina samábyrgð með Framsfl. á setu ríkisstj. fram yfir næstu kosningar, greiði ég ekki atkv.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. — Ég leyfi mér að vísa til grg. hv. 2. landsk. og mun því ekki greiða atkv. Ég sé ekki ástæðu til að trufla Framsfl. í því að vera hér bráðabirgða stjórnarflokkur.

Elríkur Einarsson: Með sams konar grg. fyrir atkv. minn og hv. 5. landsk. þm. segi ég já.

Eysteinn Jónsson: Þeir þrír stjórnmalaflokkar, sem hafa ráðið afgreiðslu mála á þessu þingi, bera ábyrgð á því stjórnleysi, sem nú ríkir í landinu, hverjar sjónhverfingar sem þeir reyna að gera til þess að draga athygli frá þeirri staðreynd. Og þessi skripaleikur, sem hér er leikinn við þessa atkvgr., er í samræmi við það. Það er

vitað, að fyrir kosningar verður ekki ráðin bót á þessu. Með þessari þáttill. er ríkisstj. gerð valdalaus, en jafnframt er ráðherrunum gert að hanga í ráðherrastólunum til viðvörunar fram til kosninga. Tel ég það hæstv. ráðh. hæfilegt hlutskipti, enda sýnilegt, að það er í nákvæmu samræmi við verk þeirra. Segi ég því já.

Finnur Jónsson: Því er yfir lýst, að núverandi ríkisstj. nýtur hvorki stuðnings né hlutleysis Alþfl. Hins vegar er það ekki á valdi Alþfl. að hindra Framsfl. í að halda henni í ráðherrastólunum, og greiði ég því ekki atkv.

Garðar Þorsteinsson: Já — með tilvísun til grg. hv. 5. landsk. þm.

Gísli Jónsson: Herra forseti. — Með tilvísun til grg. hv. 5. landsk. þm. og með tilvísun til þess, að Framsfl. í heild og síðan alveg sérstaklega einn hv. þm. Framsfl. hefur lýst yfir, að betri ríkisstj. fáið ekki á þessu þingi, segi ég já.

Gunnar Thoroddsen: Hv. 1. þm. Eyf. (BSt) minntist á sams konar till., sem borin hefði verið fram 1927. Með tilvísun til þess, að þáverandi íhaldsflokkur lýsti yfir, að hann skoðaði þá till. sem hlutleysisfyrirlysingu Framsfl., vil ég um leið taka fram, að í þáttill., sem fyrir liggur, felst ekki eitt orð í þá átt, sem hv. þm. S.-Þ. (JJ) sagði, að stjórnin væri að nokkru leyti svipt völdum með þessari þáttill., segi ég já.

Forseti (GSv): Með skirskotun til grg. þeirrar, sem aðrir hv. sjálfstæðismenn hafa haft fyrir atkv. sínu, segi ég já.

Þingsályktunartillaga, vísað til ríkisstjórnarinnar.

Drykkjumannahæli.

Á deildafundum 12. ágúst var úthýtt frá Sp.: Till. til þál. um drykkjumannahæli (A. 36).

Á 5. fundi í Sp., 17. ágúst, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 6. fundi í Sp., 20. ágúst, var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Sigfús Sigurhjartarson): Herra forseti. Ég hef borið fram till. á þskj. 36 ásamt hv. þm. Seyðf., hv. þm. V.-Sk. og hv. 5. þm. Reykv. Þar er farið fram á, að Alp. heimili ríkisstj. að verja á þessu og næsta ári úr ríkissjóði allt að 250 þús. kr. til þess að stofna drykkjumannahæli. Ég þykist vita, að allir hv. þm. muni vera svo sammála um þetta, að ekki þurfi annað en vísa til grg. fyrir till. Þó vil ég geta þess, að ég hef fengið umsagnir frá sakadómara, lögreglustjóra og landlækni, og eru þeir allir sammála um það, að þetta sé hið mesta nauðsynjamál.

Legg ég svo til, að till. verði vísað til fjvn.

ATKVGR.

Umr. frestað og till. vísað til fjvn. með 29 hlj. atkv.

Á 14. fundi í Sp., 4. sept., var fram haldið fyrri umr. um till. (A. 36, n. 165).

Frsm. minni hl. (Finnur Jónsson): Meiri hl. fjvn. afgreiddi mál þetta þannig, að hann ritaði ríkisstj. og óskaði eftir því, að sett yrði lög-gjöf um drykkjumannahæli. En yfirleitt mun n. hafa verið á því, að nauðsyn bæri til þess, að slíkt yrði framkvæmt sem allra fyrst. En minni hl. n. hefur lagt fram nál. á þskj. 165 og óskað eftir því, að þetta mál verði afgr. á þessu þingi. Og síðan það nál. var gefið út, hef ég átt tal við landlækni, og telur hann óþarft að setja lög-gjöf um þetta efni, m. a. af því, að ýmsar stofnanir, eins og t. d. landsspítalinn, eru reknar án sérstakrar löggjafar. Landlæknir tjáði sig fúsan til þess að leggja till. um drykkjumannahæli fyrir ríkisstj. nú þegar. Og þær till. mundu vera þannig, að ekki þyrfti að ráðast í neinar nýbyggingar, en hús mundu vera til til þess að láta hælið byrja að starfa nú þegar. Hann taldi hælísins mikla þörf og lét þau orð falla, að fyrir löngu hefði átt að vera búið að setja slíka

stofnun á fót. Ég vil geta þess, að landlæknir hefur staðfest þessi ummæli í bréfi til hv. 1. landsk. þm. Og þar sem svo brýna nauðsyn ber til að stofna þetta hæli sem raun ber vitni og gera má ráð fyrir því, að þingvilji sé fyrir því, að það verði sett á stofn, og ekki er eftir um-mælum landlæknis þörf á að leggja í nýbygg-ingar að svo stöddu, til þess að hælið geti tekið til starfa, þá vænti ég þess, að hv. alþm. greiði atkv. með þáttill. með þeirri breyt., sem ég á-samt hv. 2. landsk. þm. hef lagt fram á þskj. 165, og að þáttill. verði vísað til 2. umr.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Ég lít svo á, að þetta sé mjög þarft mál. En ég tel, að það sé ekki það vel undirbúið enn, að það sé rétt nú að ráðast í það. Og ég tel, að aukabíng eins og þetta þing, sem ekki hefur fjárl. til meðferðar, enda þótt það með þáttill. hafi samþ. ýmis út-gjöld, eigi ekki að afgr. þetta mál. Ég vil þess vegna leyfa mér að leggja fram sérstaka rökst. dagskrá, sem hljóðar svo (með leyfi hæstv. for-seta):

„Þar sem mál þetta hefur eigi hlotið nægi-legan undirbúning, en fjárlagabíng kemur hins vegar saman síðar á þessu ári, þykir Alp. rétt að fresta afgreiðslu þess að sinni og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.“

Sigfús Sigurhjartarson: Herra forseti. Það var aðeins þessi rökst. dagskrá, sem varð þess vald-andi, að ég kvaddi mér hljóðs. Ég hélt, að hv. þm. væri mál þetta svo ljóst, að ekki þyrfti að verja löngum tíma til framsögu. En í tilefni af þessari rökst. dagskrá hv. 1. þm. N.-M. vil ég fyrst minna hv. þm. á það, að hæstv. Alp. hefur nú haft þetta mál til meðferðar hvorki meira né minna en 6 sinnum á síðustu árum, og þetta er í 7. skiptið, sem það er lagt fyrir þingið. Saga málsins er þessi:

Árið 1935 flutti frú Guðrún heitin Lárusdóttir þáttill. í Ed. á þessa leið:

„Efri deild Alþingis ályktar að fela ríkisstjórn-inni að undirbúa stofnun drykkjumannahælis og löggjöf þar að lútandi.“

Þessi þáttill. var samþ. fyrir 7 árum með 12 hlj. atkv. Síðan hefur ekkert til málsins spurzt. Ríkisstj. framkvæmdi ekki þennan undirbúning, sem henni var falið að láta gera.

Á næsta þingi lagði Guðrún Lárusdóttir enn fram till. í málinu og hafði þá sjálf samið frv.

til 1. um stofnun drykkjumannahælis, þar sem ríkisstj. hafði vanrækt málið. Þessu frv. var vísað til 2. umr. með 13 shlj. atkv. og til allshn. deildarinnar. Síðan hefur ekkert til þess spurzt, — það hvílir þar enn. En Guðrún Lárusdóttir var ekki af baki döttin, því að á fyrra þingi 1937 bar hún fram frv. um drykkjumannahæli. Því var enn vísað til allshn., og þar fékk það að hvíla sig. Og enn er haldið áfram. Sami hv. þm., frú Guðrún Lárusdóttir, ber fram á síðara þingi 1937 enn nýtt frv. um málið, og nú kemst það svo langt, að allshn., sem fær það til meðferðar, skilar nál., og er þar lagt til, að málið sé afgreitt með svo hljóðandi rökstuddri dagskrá:

„Með því að deildin telur réttara, eins og nú er, að reisa ekki eða stofna heilsuhæli handa drykkjumönnum, heldur taka upp í fjárlög fjárveitingu, sem sé til ráðstöfunar fyrir heilbrigðisstjórnina í þeim tilgangi að hjálpa slíkum mönnum, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

Þessi till. var samþ.

Á næsta þingi ber frú Guðrún Lárusdóttir enn fram till. um að ákveða í fjárl. 30 þús. kr. fjárveitingu til þessara þarfa, en þá gerist það undarlega fyrirbrigði, að till. fellur.

Síðan hefur verið hljótt um málið. Svo á síðasta þingi flytja 4 þm. þá till., sem er að efni til nákvæmlega eins og sú, sem hér liggur fyrir, nema hvað upphæðin er önnur, sem hér er farið fram á. Þm., sem fluttu þessa till., voru: Pétur Ottesen, Ingvar Pálmason, Finnur Jónsson og Þorsteinn Briem. Þessi till. fór eins og margar aðrar til allshn. og kom þaðan aldrei aftur.

Ég vildi, áður en ég fer lengra út í þetta, spyrja, hvort hv. þm. finnist ekki mál til komið að ráða þessu máli til lyktar og hætta þessum sífellda leik að drepa málinu á dreif með því að gera um það lauslegar ályktanir.

Ef einhverjir skyldu efast um það, að hér sé nauðsynjamál á ferðinni, vil ég lofa hv. þm. að heyra álit, sem ég hef í höndum frá tveimur mönnum, þ. e. lögreglustjóranum í Rvík og landlækni, og vil með leyfi hæstv. forseta lesa bréf þeirra.

Lögreglustjórinn segir svo:

„Þér hafið, herra alþingismaður, óskað eftir áliti mínu á nauðsyn drykkjumannahælis í Reykjavík.

Í nóv. og des. s. l. gerði ég mér sérstakt far um að kynnast af eigin reynd ástandinu á veitingastöðum hér í bænum. Heimsótti ég sérstaklega þá staði, þar sem ofdrykkjumenn og ofdrykkjukonur halda sig áberandi mest. Líf og liðan þessa fólks er í alla staði hin hörmulegasta. Aumingjar þessir, sem eru sjúkir á sál og líkama, láta skeika að sköpuðu um allan þrífnað. Ganga þeir því oft óafvitandi með kynsjúkdóma tímunum saman, auk annarra algengra óþrífnaðarsjúkdóma. Vinnu stunda þeir og sjaldnast, nema þá helst til áfengiskaupa eða til greiðslu á áföllnum ölvunarsektum, þegar margra mánaða letigarðsvist bíður þeirra ella. Sumir þessara manna hafa á síðast liðnum sjö mánuðum lent allt að því 34 sinnum í varðhaldi lögreglunnar, og hefur þó áfengisverzlunin verið lokað. Flestir liggja þessir aumingjar uppi á skyldmennum sínum, konum eða foreldrum, og er mér óhætt

Alþt. 1942. D. (60. löggjafarþing).

að segja, að þeir gerspilla lífi þessa fólks, sem er svo ógæfusamt að vera tengt þessum ræflum. Ættingjar þessara manna og kvenna hafa oft sinnis komið til mín og ýmist grátbeðið um eða krafizt verndar sér til handa gegn þessum aumingjum, sem koma heim, hvenær sem er nætur, brjótandi allt og bramlandi. Margir ættingjanna veigra sér þó skiljanlega við því að kalla á lögregluna til þess að láta hana fangelsa náinn ættingja, föður, son og jafnvel dóttur eða eiginkonu. Drykkjuræflar þessir hafa jafnan eld með höndum til þess að kveikja í vindlingum, og stafar því af þeim stórhætta, enda hafa þeir þegar valdið fleiri íkviknunum og jafnvel eldsvoðum.

Í einu tilfelli minnst ég þess, að vanfær kona var á einu þessara ógæfusömu heimila, og gat hún alls ekki fengið nægan svefnfrið þann tíma, þegar hún helzt þurfti hans með. Barn hennar fæddist lasburða og fyrir tímann og dó skömmu seinna.

Síðast liðinn vetur, er ég athugaði veitingahúsin, rakst ég flest kvöld á aumingja þann, er með drykkjuskap sínum olli hinu hörmulega bifreiðaslysi hinn 5. þ. m.“

Ég vil taka það fram, að það, sem lögreglustjóri talar hér um, er það dauðaslys, er hér varð í sumar, eins og hv. þm. vita, þar sem drukkinn maður ók á gamlan mann, sem beið bana af því. Lögreglustjóri heldur áfram:

„Var hann þá jafnan dauðadrukinn eða algerlega sljór af neyzlu svonefnds hristings og annars óþverra. Þessi maður, ásamt að minnsta kosti 25—30 öðrum ölæðissjúklingum hér í bæ, átti fyrir löngu að vera kominn á þar til gerðan spítala, þar sem mjög líklega hefði mátt bjarga heilsu hans á tiltölulega mjög skömmum tíma. Nú hefur þessi aumingi orðið manni að bana, og líf hans er varla mikils virði. Þjóðfélag vort ber hér mesta sökina. Áfengi fyrir milljónir króna er veitt til þessara vesalinga, en hið opinbera hefur algerlega brugðizt þeirri skyldu sinni að sjá þessum andlegu og oft líkamlegu aumingjum fyrir sjúkrahúsvist, þá er þeir eru komnir í helgreipar ofdrykkjunnar.

Þjóðin má ekki láta það viðgangast einum degi lengur, að dauðsjúkt fólk í hópum sé látið eyðileggja líf heilla fjölskyldna og einstaklinga og jafnvel verða borgurum að bana. Borgarar þessa bæjar geta hvorki verið öruggir um líf sitt né velferð heimila sinna, fyrr en þessum vorkunnar verðu aumingjum hefur verið komið fyrir þar, sem þeir eiga heima, en það er ekki í varðhaldi lögreglunnar, heldur á fullkomnu drykkjamannahæli.“

Þetta er umsögn lögreglustjóra. Ég skal taka það fram, að ég hef einnig átt tal við sakadómara og hann hefur sagt mér alveg nákvæmlega sömu söguna. Hann sagði, að hér í bæ væru 30 menn, sem þyrftu að vera á hæli, og hann sagði, — ég vona, að það hneyksli ekki hv. þm., þótt ég hafi það eftir: „Þessir menn gera heimili sín að helvíti.“

Ég vil nú lesa bréf landlæknis:

„Ég staðfesti hér með samkvæmt beiðni samtal mitt við yður um nauðsyn drykkjumannahælis, sem ég tel, að fyrir löngu hefði átt að vera sett á stofn. Ég hef og, eins og ýmsum áhuga-

mönnum um þetta mál, og þar á meðal í hópi þingmanna, er kunnugt, stungið upp á þeirri tilhögun í framkvæmd þess, að ekki þurfi þegar í stað að ráðast í nýbyggingar. Erfiðleikar um byggingarframkvæmdir þyrftu því ekki að verða því til hindrunar, að reksturinn gæti hafizt mjög fljótlega. Fremur mundi standa á hæfu starfsfólki, eftir því sem ástatt er í þeim efnum við aðrar ríkisstofnanir. Fyrir því þykir mér koma til álita, hvort ekki ætti að fela áhugafólki, þ. e. bindindissamtökunum, umráð og rekstur fyrirhugaðs drykkjumannahælis með hæfilegum styrk úr ríkissjóði og undir fullnægjandi opinberu eftirliti. Mætti ef til vill svo vera um fleiri stofnanir, sem reknar eru beinlínis af ríkinu. Sérstök lög um stofnun drykkjumannahælis eru að mínu áliti algerlega óþörf, enda ýmsar hliðstæðar stofnanir komnar upp og reknar án sérstakra laga, þ. á m. landsspítalinn. Hið eina, sem þörf er á, er, að ríkisstj. sé heimilað nægilegt fé til framkvæmdanna. Annað mál er það, sem ég hef fyrir löngu vakið máls á, að nauðsynlegt er að endurskoða löggjöfina um sviptingu lögræðis, með sérstöku tilliti til vistunar drykkjumanna, annarra eiturlyfjaneytenda og geðveiks fólks á viðeigandi hælum. Að lokum vil ég geta þess, að ungur læknir, vandaður maður og áhugasamur um þessi mál, hefur nú dvalið erlendis í æðimörg ár við framhaldsnám í geðveiki og í samráði við mig gefið sérstakan gaum meðferð drykkjumanna og þess háttar vandræðafólks og rekstri hæla fyrir það. Því miður kemst hann ekki heim að svo stöddu vegna hernámsins. Hins vegar mundi ekki þurfa að standa á þeirri lækniþjónustu við fyrirhugað drykkjumannahæli, er una mætti við til bráðabirgða.“

Ég ætla nú, að hv. þm. megi sjá, að það er full þörf fyrir drykkjumannahæli, og ætla, að þeim muni einnig vera það ljóst, að það sé ekki samandi fyrir þingið að hrekja þetta mál, eins og hingað til hefur verið gert, með sífelldum drætti.

Ég tel ekki ástæðu til að fara út í það, hvernig rétt sé að haga fyrirkomulagi þessa hælis. Ég vil geta þess, að ég tel ekki rétt, að það verði sem fangelsisvist. Mér er þó ljóst, að vel megi til þess koma, að menn verði dæmdir á hælið, og skal ég aftur vitna í orð sakadómara. Hann segir: „Það er gott og blessað, að Alþ. leggi til hegningarlöggjöf, sem sé samboðin nútímaþjóðum, en það vantar bara allt til þess að fullnægja þeirri löggjöf, eins og það, að ekki skuli vera til drykkjumannahæli, svo að hægt sé að ráðstafa mönnum, þegar þess er þörf.“

Ég tel, að þegar svo er ástatt, eins og lýst er í bréfi lögreglustjóra, ætti að vera til heimild, sem leyfi, að menn séu dæmdir til hælissvistar. Ég vil taka það fram, að ekki ber að skoða það sem refsivist. Ofdrykkjumaðurinn er sjúklingur, en ekki glæpamaður, þó að þannig hátti, að almenningi sé hætta búin af honum og ofdrykkjan geti leitt til verka, sem eru refsiverð. Það þarf fyrst og fremst að fara með þessa menn sem sjúklinga.

Viðvíkjandi því, hvar þetta hæli eigi að vera, álit ég, að það eigi að vera í sveit og ekki komi annað til mála en búrekstur sé í sambandi við það, því að þessir menn þurfa, jafnframt því,

sem þeir eru undir læknishendi, að hafa tækifæri til að vinna.

Ég held, að það sé tvennt, sem þarf að gera fyrir þessa menn jafnhliða hælissvistinni, ef þeir eiga að hafa von um bata. Að hælissvist lokinni þurfa þeir að fá góðan félagsskap. Þeir þurfa að vera með mönnum, sem hafa góð áhrif á þá, og fjarri þeim, sem draga þá út í vinnuátt á ný, og þeir þurfa að fá að vinna. Ég tel till. landlæknis um að hafa samvinnu við bindindisfélögin í landinu geta orðið til þess, að þegar hælissvist er lokið, væri hægt að koma þessum mönnum í ný sambönd, sem gætu orðið til þess, að þeir gætu horfið til nýtsamlegra starfa, þegar þeir hafa fengið lækningu á hælina.

Ég vil ekki eyða miklum tíma í þetta að svo stöddu, en vona, að þm. skilji, að hér er um nauðsynjamál að ræða, sem þarf skjótra aðgerða, og að ekki er ástæða til að fresta málinu. Ég tel sjálfsagt, að keypt væri eign, þar sem hægt væri að byrja, þótt í smáum stíl væri, og að heilbrigðisstjórnin setji um það reglugerð, en ég sé ekki betur en með því að skjóta málinu á frest sé því þar með drepð á dreif um óákveðinn tíma.

Jónas Jónsson: Það er alveg rétt, sem hv. siðasti ræðumaður sagði, að mál þetta hefur oft verið til umr. hér í þinginu, og raunverulega á það fylgi, eins og rétt er samkv. eðli þess. En þegar það kom til fjvn., kom það í ljós, að meðal áhugamanna í n., og þeir eru margir, voru mismunandi skoðanir á málinu, þannig að það kom fram, að þrátt fyrir þennan langa tíma er það algerlega óundirbúið. Það er svo óundirbúið, að áhugamenn kalla þetta drykkjumannahæli. Þetta nafn er ákaflega vanhugsað. Setjum okkur í spor þeirra manna, sem væru sendir á hæli með þessu nafni. Segjum, að það fréttist, að Eiríkur Einarsson og Jónas Jónsson hefðu verið sendir á drykkjumannahælið í Sólheimum. Það sýnir bara það undirbúningsleysi, sem er í meðferð þessa máls, að geta hugsað sér heitið drykkjumannahæli í opinberum skjólum. Þetta sýnir, hve skammt málið er komið.

Það er rétt, að það á að líta á þetta eins og sjúkrahús, og það má ekki heldur vera eitt sér, heldur deild af öðru stærra sjúkrahúsi, einmitt til þess, að það skoðist sem sjúkrahús. Ég ætla ekki að tala meira um þetta núna. Ég tel, að það eigi að fá betri undirbúning, enda er ekki langur tími til næsta þings.

Ég álit, að það eigi að afgreiða málið með meiri velvild en kemur fram í dagskrá hv. 1. þm. N.-M., og vil bera fram þá munnlegu ósk, að málinu sé vísað til stjórnarinnar, svo að hún geti áttad sig á því og lagt það fram með þeim upplýsingum, sem fást.

Sigfús Sigurhjártarson: Það er alveg rétt hjá hv. þm. S.-Þ., að í fjvn. sátu og sitja menn, sem eru mjög velviljaðir og miklir áhugamenn um þetta mál, og þarf ekki annað en minna á það, að formaður hennar er hv. þm. Borgf., sem allra manna mest hefur fyrir og síðar barizt fyrir slíku málum hér á þingi. Mér hefur aldrei komið til hugar, að till. sem borin er fram af fjvn., sé borin fram af illvilja. Hitt vissi ég, að það er af

því, að fjvn. og form. hafa þá skoðun, að n. ætti ekki að afgreiða mál, sem hafa útgjöld í för með sér. Til sönnunar því, að þetta sé á rökum reist, þarf ég ekki annað en minna á það, að hv. þm. Borgf. flutti á síðasta þingi þáttill., sem var svo hljóðandi:

„Alþingi ályktar að heimila ríkisstj. að verja á þessu ári allt að 150 þús. kr. til stofnunar drykkjumannahælis, í viðbót við þá sjóði, sem fyrir hendi eru og ætlaðir eru til stofnunar slíks hælis.“ Svo að ég veit, að hv. þm. Borgf. er sami áhugamaðurinn um þetta mál, að hann er enn sama sinnis og áður, að í raun og veru megi afgreiða málið með einfaldri þáttill., en af þeim orsökum, sem ég hef nefnt, hefur hann ekki talið fært, að málið færi gegnum þingið að þessu sinni.

Viðvíkjandi því, sem hv. þm. S.-Þ. sagði, að málið væri illa undirbúið, og sannaði það eða vildi sanna með því, að enn væri notað nafnið drykkjumannahæli, og svo ímyndaði hann sér, að einhverjum dytti í hug að senda hann sjálfan og jafnvel einhverja aðra góða þm. þangað. Hér er algerlega málum blandað. Ég get skilið, að svo væri ástatt um þm., að þeir þyrftu að fara á stofnun, þar sem þeir fengju lækniáðgerðir, en þeir þyrftu ekki á drykkjumannahæli. Taugaveiklaðir menn þurfa að fara á hæli, en alls ekki drykkjumannahæli.

Það er víðast svo úti um heim, að slík hæli eru ekki í heinu sambandi við spítala. Öðru máli ar að gegna um taugaveiklunarspítala. Drykkjumannahæli eru yfirleitt ein sér og úti í sveit.

Ég vil vona, að hv. þm. meti þau gildu rök, sem fram hafa komið í þessu máli, og vona, að þeir sjái nauðsyn þess, að því sé ekki frestað. Ég tortryggi menn ekki um góðan vilja, en þrátt fyrir þann góða vilja hefur málið flækzt frá þingi til þings í 7 ár. Ég vil ekki trúa, að það sé af illvilja, að þm. þyki þægilegra að velta því af sér til næsta þings.

Ég held, að það sé rétt að treysta ríkisstj. og landlækni til þess að búa svo um þessa stofnun, að hún verði viðunandi, og legg eindregið á móti því, að málið verði afgreitt til stj. á þann hátt, sem fjvn. leggur til, en óska, að till. verði samþ. eins og hún liggur fyrir, þannig að það megi hefjast handa, þegar ríkisstj. sér möguleika til þess.

Pétur Ottesen: Ég skal ekki hafa mörg orð um þessa till. og get vísað til fyrir afstöðu minnar til þessa máls. Að því er snertir afgreiðslu þessa máls í fjvn., vil ég láta nægja þá skýringu, sem hv. þm. Ísaf. og hv. þm. S.-Þ. hafa gefið.

Að gefnu tilefni vil ég láta þess getið hér, að ég álit, að til framgangs þessa máls sé sú leið öruggust, sem fjvn. leggur til, að farin verði. Því að það er ekki nóg að afgreiða mál í þingi, heldur verður að afgreiða það þannig, að líkur séu til, að það komist í framkvæmd, sem verið er að stefna að. En til þess að ná þessu marki, álit ég langsamlega hyggilegast, að þeir, er þetta mál snertir, láti undirbúa það, — því að það er ekki undirbúið, það verðum við að viðurkenna —, til næsta þings, og þá ætla ég, að það sé nokkurn veginn öruggt um það með þeirri aðstöðu,

sem skapast hefur, að málið nái fram að ganga og þannig verði frá því gengið, að það komist í framkvæmd, og það er vitanlega aðalatriðið.

Nú finnst mér það renna sem stoð undir það, að málinu sé með þetta fyrir augum vísað til ríkisstj., að það hefur verið undirbúið og lagður grundvöllur undir það einmitt af öðrum aðilanum, sem stjórnin benti á, sem er landlæknir. Auk þess er bent á í bréfi fjvn., að einnig beri að leita um það til þeirra manna, sem með lögreglumál fara, hvernig beri að setja slíka stofnun á laggirnar.

Ég held þess vegna, að sá góði vilji, sem virðist vera í þinginu nú, nái langsamlega bezt tilgangi sínum með því að láta undirbúa málið til afgreiðslu á næsta þingi og haga því svo, að málið sé komið í þann farveg fyrir áramót, að hægt sé að hefja framkvæmdir eftir því, sem föng eru til. Því er það, að mér finnst, að sá góði vilji og áhugi, sem menn hafa viljað sýna þessu máli, nái bezt tilgangi sínum með því að viðhafa þessa afgreiðslu, og þætti mér vænst um, að við gætum sameinast um það hér á þessu þingi að ganga þannig frá þessu nú, og tek ég því undir það, sem hv. þm. S.-Þ. lagði til, að vísa því til ríkisstj. til frekari fyrirgreiðslu, en ég er algerlega andvígur till. hv. 1. þm. N.-M., sem felur ekkert annað í sér en að vísa málinu frá, en það er allt annað en að undirbúa það til næsta Alp.

Sigfús Sigurhjartarson: Herra forseti. — Ég heyri það, að hv. þm. Borgf. hefur skipt um skoðun síðan hann flutti þáttill. um þetta á síðasta þingi.

Ég vantroysti hæstv. ríkisstj. að vísu ekkert sérstaklega í þessu máli. En ég veit, að hún hefur í ákaflega mörg horn að líta. Og ég vitna til þess, að árið 1935 var ríkisstj. beinlínis falin framkvæmd í þessu máli. Sú ríkisstj. var, eins og ég ætla, að þessi ríkisstj. sé, málinu hlynt. Eigi að síður varð ekkert úr framkvæmd. Það er þetta, sem kemur mér til þess að óttast um það, að sú afgreiðsla málsins, sem hér hefur verið lögð fyrir, að vísa málinu til ríkisstj., kunni að fresta framkvæmdum í því óhóflega lengi. Þess vegna óska ég, að efnislega verði gengið frá þessu máli hér nú með því að ganga til atkv. um þáttill. sjálfa, en það fellt að vísa málinu til ríkisstj., af því að ég hygg, að það, að vísa málinu þangað, þýði ekkert annað en töf í málinu.

ATKVGR.

Till. frá þm. S.-Þ. um að vísa málinu til ríkisstjórnarinnar samþ. með 24:19 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BÁ, BjBj, BFB, EÁrna, EystJ, GP, GJ, GTh, JPálm, JJ, JörB, MJ, ÓTh, PHall, PHerm, PZ, PP, PO, SB, SEH, SK, SkG, PP, GSv.

nei: ÁkJ, ÁÁ, BrB, EOI, EE, FJ, GG, HG, IngJ, IngP, ÍslH, JJós, PHann, SigfS, SP, SÁÓ, StJSt, StgrA, SvBH.

6 þm. (BSt, BBen, EmJ, HelgJ, HermJ, JakM) fjarstaddir.

Rökst. dagskráin kom því ekki til atkv.

5 þm. gerðu grein fyrir atkv. sínu á þessa leið:

Jörundur Brynjólfsson: Ég vil gjarnan, að þessu máli sé sinnt, og hvað afgreiðslu þess

snertir, vil ég mega vænta þess, að málið verði undirbúið eftir því, sem föng eru á, fyrir næsta þing, og segi því já.

Páll Zóphóníasson: Af því að ég treysti hæstv. ríkisstj. ekki til þess að sinna þessu máli neitt, en við getum tekið það upp á næsta þingi, segi ég já.

Sigurður Kristjánsson: Ég hafði hugsað mér að greiða atkv. með rökst. dagskránni frá hv. 1. þm.

N.-M., en ég þykist nú sjá, að hún muni ekki undir atkv. koma, og segi því já.

Sveinbjörn Högnason: Þar sem ég tel, að sú ríkisstj., sem nú fer með völd, hafi hvorki aðstöðu, getu né vilja til að gera neitt að gagni í þessu máli né öðrum, segi ég nei.

Eysteinn Jónsson: Með tilvísun til þess, sem hv. 1. þm. N.-M. sagði, segi ég já.

Pingsályktunartillögur ekki útræddar.

1. Rafveitur á Snæfellsnesi og í Suður- Þingeyjarsýslu.

Á 2. fundi í Sp., 6. ágúst, var útbýtt:

Till. til þál. um ríkisábyrgð fyrir rafveitur á Snæfellsnesi og í Suður-Þingeyjarsýslu. (A. 3).

Á 4. fundi í Sp., 11. ágúst, var till. tekin til fyrri umr.

Jónas Jónsson: Þetta mál er að nokkru leyti kunnugt hv. þm., nefnilega sá hluti þess, sem lýtur að Snæfellsnesi, því að þaðan hafa á tveimur undanförunum þingum verið sendar nefndir til Alp. og ríkisstj. til þess að ræða um virkjun þar. Á síðasta þingi dagaði uppi till. í þessa átt vegna tímaleysis.

Atvikin hafa hagað því svo, að það, sem mest hefur hindrað framkvæmdir í málum eins og þessu, hefur verið gjaldeyrisvöntun landsins og erfið aðstaða til að kaupa efni í Ameríku. Nú er aðstaðan betri í gjaldeyrisbólunum og mikill hugur í íbúum þeirra staða, sem till. okkar fjallar um, til þess að koma nú upp rafveitunum, enda margs konar undirbúningur hafinn heima fyrir. Fjárhæðirnar, sem farið er fram á ríkisábyrgð fyrir, eru byggðar á upplýsingum frá rafmagns-ettirliti ríkisins.

Þau þrjú kauptún á Snæfellsnesi, sem nefnd eru í till., eru með þeim síðustu á landinu, sem fá rafmagn. Þau eru sem sé algerlega rafmagnslaus, nema í sambandi við frystihús. Það er því sérstök nauðsyn á að sinna þeim.

Um Húsavík er það að segja, að rafstöðin þar er 75 ha., en það er alltof lítið, svo að Húsvíkingar telja óhjákvæmilegt að komast í samband við Laxárstöðina eða virkja álmu af Laxá sérstaklega, nær sjó. Það hafa hafizt samningar milli rafveitu Akureyrar og Húsavíkurkaupþúns, og eru góðar horfur á samkomulagi. Húsavík þyrfti að standa straua af 700 þús. kr. láni, og á því er till. okkar byggð, hvað Húsavík snertir.

Þá eru loks um 10 heimili, sem eru rétt við Laxárvirkjunina, en hafa ekkert rafmagn fengið enn. Það hefur þó verið um talað, síðan virkjunin var gerð, að þessi heimili fengju að njóta hennar, en ekki orðið úr framkvæmdum meðfram vegna gjaldeyriserfiðleika. Rafveitufélag bænda sendi skeyti í dag, og segir þar, að félagið hafi ákveðið að hefjast handa og panta efni til raf-

orkuveitu í sambandi við Akureyrarstöðina. Það hefur alveg sérstaka þýðingu að hlynna að þessu máli, því að hvergi á landinu er eins góð aðstaða til virkjunar, en byggðin sjálf er þéttbýl, svo að þarna getur fengizt reynsla um það, hvernig tekst að fullnægja rafmagnsþörf sveitanna.

Ég vil óska, að málinu verði vísað til fjvn., en aðalflm. till., hv. þm. Snæf., er ekki við í dag vegna veikinda á heimili sínu.

Sigurður E. Hlíðar: Herra forseti. — Eins og hv. þm. vita, þar ég fram á síðasta þingi frv. um ábyrgðarheimild fyrir Akureyrarkaupstað til aukningar Laxárvirkjuninni. Það fékk þá afgreiðslu, að það náði samþykki við 1. umr., en komst svo ekki lengra, og var búið að hnýta aftan við það svo miklu, að mörgum hraus hugur við. Það dagaði svo uppi. Í þessari þáltill., sem nú liggur fyrir, er þriðja og fjórða lið hnýtt aftan við rafvirkjun Laxárfossanna. Þar sem ekki hefur komið fram neitt frv. um ríkisábyrgð fyrir Akureyri, vil ég skýra það mál. Ég hélt satt að segja, að þingið yrði ekki svo viðfeðma, að fram ættu að koma alls konar mál, en ég vil geta þess, að úr því sem komið er, mun ég koma fram með frv. í sömu átt og í fyrra, um ríkisábyrgð fyrir Akureyri.

ATKVGR.

Umr. frestað og till. vísað til fjvn. með 32 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin framar.

2. Vinnuafli í framleiðsluþarfir (frv. EOI o. fl.).

Á deildafundum 10. ágúst var útbýtt:

Till. til þál. um samninga við verkálýðssamtökin til að tryggja nauðsynlegustu framleiðslu þjóðarinnar (A. 12).

Á 4. fundi í Sp., 11. ágúst, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 5. fundi í Sp., 17. ágúst, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 6. fundi í Sp., 20. ágúst, var till. aftur tekin til einnar umr.

Forseti (GSv): Þess skal getið, að 4. og 5. dag-skrármál eru sama efnis og það, sem nú hefur verið tekið til umr. Það er mælt til þess, að umr. fari fram um öll þessi mál í einu, ef unnt er, ef það gæti stytt umræðutímann, og skal bent á, að örlögum 3. málsins munu hin tvö að mestu sæta.

Flm. (Einar Olgeirsson): Herra forseti. — Við sósíalistar höfum leyft okkur að flytja hér sömu till. og við fluttum á síðasta þingi óbreytta. Hún miðar að því að fela stj. að gera samninga við verkalyðinn til þess að tryggja framleiðsluna og landvarnarvinnuna.

Er við fluttum þessa till. á síðasta þingi, var stefna stj. þveröfug við efni hennar. Sú stefna birtist bezt í gerðardómnum, í stað þess að við vildum samvinnu við verkalyðinn.

Nú sé ég, að hér eru komnar fram tvær till. frá tveimur öðrum þingflokkum, sem stefna í sömu átt og okkar till., hvetja til samvinnu við verkalyð landsins. Þetta sýnir, að hv. Alp. er nú farið að skiljast, að þjóðinni farnast þá fyrst vel, að verkalyður hennar sé ekki sniðgenginn. Aðeins einn flokkur, Framsfl., hefur enn ekki lært þennan sannleika.

Í sambandi við skort á fólki í sveitavinnu, sem þessi flokkur stagast á, vil ég segja það, að það var hægt að bæta úr því á síðasta þingi, ef sam-ið hefði verið við verkalyðinn, í stað þess að sýna honum hnefann. En þetta er ekki enn of seint, þótt seint sé. Verkalyðurinn bauðst bein-línis til þess í fyrra að taka upp þessa samvinnu, shr. tilboðið frá Dagsbrún. En því var aldrei einu sinni svarað. Að visu átti stj. þá að hætta við gerðardómsl. Það var eðlileg forsenda fyrir samvinnu. Og nú er svo komið, að sú stj., er tók við í vor, hefur að nokkru farið inn á þá braut að byrja samvinnu við verkalyðinn. Hún hefur látið launahækkanir óáttaldar og er nú að afnema gerðardóminn. Þó teldi ég betur farið, ef djarfar hefði verið gengið til verks. Þá hefði aldrei komið til þeirrar vinnustöðvunar við vöru-uppskipun, sem nú stendur yfir. Ég drep á þetta til þess að sýna, hversu nauðsynlegt það er, að stj. líti raunbæfum augum á þessi mál og taki tillit til þess, að verkalyðurinn er nú orðinn sterkasta stétt þessa lands.

En það er um eitt mál sérstaklega, sem nú greinir á. Ég geri það hér að umtalsefni, þar eð ætlað er til, að umr. fari fram samhliða um 3 mál. Það er till. frá þremur þm. Sjálfstfl. Í grg. hennar er gengið út frá því, að vinna hjá setu-liðinu sé látin mæta afgangi. Það er nauðsyn-legt, að tekin sé afstaða til þessarar vinnu hér á þinginu. Súmir vilja telja hana fjandsamlega Ís-lendingum. Það kom fram hér á síðasta þingi. En ég held, að þessi afstaða sé í mótsögn við stefnu Alp. frá í fyrra, er það samdi um her-verndina við Bandaríkin. Það er ómögulegt að líta svo á, eftir því sem íslenska ríkið lýsti sér-

staklega yfir í þeim samningi, sem það sem frjálst og fullvalda ríki gerði um hververndina, að því sé þessi vinna óviðkomandi. Nú, þegar við svo að segja daglega fáum heimsóknir af þýzkum flugvélum, hlýtur hver maður að sjá, að okkur er það ekki óviðkomandi, hvort varnir landsins eru í samilegu lagi eða ekki, hvort nóg er hér af flugvöllum og hvort hægt er að koma fyrir nægilega miklu af tækjum til að verja landið vel. Og það veltur mikið á því fyrir atvinnuvegi okkar og afkomu, hvort hægt er að verja verzl-unar- og útgerðarflota okkar, hafnir og annað slíkt fyrir árásum, ef til kæmi. Það er þess vegna svo, að vinnan hjá hinum erlendu herjum hefur beina þýðingu, ekki aðeins fyrir atvinnulíf okkar, heldur beinlínis fyrir sjálfstæði okkar, og það er skylda okkar, sem höfum gert hververndarsam-ning, að leggja ekki stein í götu þess, að hægt sé að framkvæma þessa vinnu. Hitt gefur að skilja, að við gerum þá kröfu, að framleiðsla okkar sé tryggð, enda ætti það a. m. k. að vissu leyti að vera í þágu þess ríkis, sem við höfum gert her-verndarsamning við, að geta keypt framleiðslu-vörur okkar, og ég vil geta þess í þessu sambandi, að það er langt frá því, að það sé nokkur þörf á að draga úr nauðsynlegri framleiðslu Íslendinga vegna þess, að nokkurt vinnuafli er sett í land-varnirnar. Það er varið svo miklu vinnuafli í alveg óþarfa vinnu og mikið vinnuafli, sem alls ekki er notað, að það ætti að hafa nægt til þess, sem upp á vantar til framleiðslunnar. Við getum ekki búist við, að meðan allur heimurinn stendur í stríði og við gerum samning við stórveldi um að taka að sér hververnd hér og gerum kröfu til, að hún sé fullkomin, verði engin röskun í þjóðlífi okkar. Erlendis er það svo, að vinnuafli kvenna er notað í svo stórum stíl, að í fjölda hergagna-verksmiðja, t. d. í Englandi, mun kvenfólkið vera í meiri hl. En við höfum ekki snert á því að tryggja okkur, að vinnuaflið í landinu verði not-að. Við höfum ekki snert á því að skipuleggja verzlun okkar, og að svo miklu leyti sem þving-unum er beitt, eru þær alltaf miðaðar við hag milljónamæringanna á móti hagsmunum alþýð-unnar. En eins og ég hef tekið fram, er með frjálsu samkomulagi við verklyðssamtökin hægt að gera hvort tveggja með því vinnuafli, sem til er í landinu: láta í té þá vinnu, sem nauðsynleg er talin til landvarnanna, og tryggja alla nauð-synlega framleiðslu, og það förum við fram á, að sé reynt.

Ég ætla ekki að hafa þessa framsögu lengri. Ég býst við, að það sé meiri og almennari skiln-ingur nú en áður á því, að gera eigi frjálsa samn-inga við verkalyðsfélögin. Ég vænti, að máli þessu verði vísað til allshn., ásamt þeim till., sem um þetta mál fjalla.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 28 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin frammar.

3. Kaup og kjör í opinberri vinnu o. fl.

Á deildafundum 10. ágúst var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um að leita samninga við verk-
lýðssamtökin um kaup og kjör í opinberri vinnu
og allsherjarvinnumiðlun og um undirbúning
löggjafar um átta stunda vinnudag og vinnu-
vernd (A. 14).

Á 4. fundi i Sp., 11. ágúst, var till. tekin til
meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 5. fundi i Sp., 11. ágúst, var till. tekin til
cinnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 6. fundi i Sp., 20. ágúst, var till. aftur tekin
til cinnar umr.

Flm. (Stefán Jóh. Stefánsson): Herra forseti.
— Ég vil fyrst leyfa mér að geta þess út af
orðum hestv. forseta við næsta dagskrárliðinn á
undan (till. um vinnuafli í framleiðsluþarfir), að
það var ekki ástæða til að taka til umr. till. þá,
sem nú er til umr., bæði af því, að hún fjallar
um mörg fleiri atriði en till., sem nú var vísað
til allshn., og af því að ekki er heldur viðeig-
andi, að þrjú mál séu rædd í einu, þó að skyld
séu. Ég vil þá, svo að mest sé í samhengi við
það mál, sem hér var rætt á undan, vika að 2.
tölul. till. á þskj. 14. Hann fjallar um samninga
við verklyðssamtökin, um miðlun á vinnu við
verklegar framkvæmdir og samræmingu kaups og
kjara þeirra manna, er vinnuna stunda. Till. á
þskj. 12 og 27 fjalla að verulegu leyti líka um
það sama, og þar sem við flm. erum allir sam-
mála um, að brýna nauðsyn beri til að semja
við verklyðssamtökin, þarf ég ekki að rökstyðja
það sérstaklega.

Ég vil taka það fram, að ég tel sjálfsagt, ef
slíkir samningar komast á, að það væri tekið til
athugunar um leið, hvernig best mætti beina
vinnuafli til hinna mismunandi starfsgreina,
og kemur þá til álita það atriði, sem varð ágrein-
ingur um hér áðan, nefnilega hervarnavinnan. Í
till. okkar Alþflm. er það tekið fram, að við
óskum eftir samkomulagi að því, er varðar fram-
leiðslustörfin og verklegar framkvæmdir, en þar
í getur falizt vinna bæði hjá ríkinu, einstakling-
um og varnarhernum. Það þarf ekki að fara út
í það, hvort það sé æskilegt eða ekki, að is-
lenzkir verkamenn vinni að landvörnunum. Við
vitum, að þeir gera það, og við verðum að gera
ráð fyrir, að eitthvað hljóti að verða leitað eftir
islenzkum starfskröftum til framkvæmda á manu-
virkjum, og svo framarlega sem verkamenn hafa
ekki atvinnu við annað, sem þeir kjósa heldur að
vinna að, munu þeir leita í landvarnavinnuna
eins og hverja aðra vinnu, sem er samleiga
borguð. Það er ekki ljóður á ráði neins manns, þó
að hann vinni að landvörnunum hér, einkum ekki
eftir að við höfum gert samning við vinsamlegt
stórveldi, og ég vil taka undir með hv. flm. till.
á þskj. 12, að okkur hér skiptir það óendanlega
miklu, hvernig varnirnar eru. Því að mikið er
undir því komið, hvernig úrslitin verða í hildar-

leiknum sjálfum, og er það svo auðsætt mál, að
úr því hér eru hervarnir og þær framkvæmdar
eftir samningum við islenzkt löggjafarvald og
framkvæmdarvald, er okkur næsta nauðsynlegt,
að þær hervarnir séu sem sterkastar og bestar,
og ætti sízt að harma það, þótt islenzkur verka-
lyður taki þátt í að styrkja, efla og bæta þessar
hervarnir.

Ég mun ekki ræða þetta atriði nánar, en það,
sem fyrir okkur flm. þessarar till. vakir, er að
nokkru leyti hið sama og stefnt er að með till.
á þskj. 12 og 27, og vænti ég, þar sem við erum
sammála um aðalkjarna málsins, að samkomulag
geti náðst um viðunandi lausn á því.

Í 2. tölul. er vikið að öðru atriði, þ. e., að sam-
ræmdur sé aðbúnaður og kjör þeirra, sem þessa
vinnu stunda, og er það sjálfsagt að reyna að
gera framkvæmdir til þess að samræma kjör og
aðbúnað manna, sem vinnu stunda í mismun-
andi atvinnugreinum. Við getum ekki búist við
því, að verkamenn séu viðbúnir því að fara á
þennan staðinn eða hinn við verri kjör en þeir
ættu kost á annars staðar. Það verður að gera
athuganir á því, á hvern hátt sé hægt að gera
framkvæmdir, sem miði að því að gera vinnu-
aflið fúsara til að fara á þá staði, þar sem þess
er mest þörf. Það er eitt af því, sem verður að
athuga í sambandi við atvinnumálin yfirleitt,
að styðja að því, að aðbúnaður manna á mis-
munandi vinnustöðvum verði sem samþæfleg-
astur, svo að þær ástæður hamli því ekki, að
menn leiti frekar til eins staðar en annars, þar
sem nauðsynlegt er að fá vinnu á báðum stöð-
unum.

Læt ég svo útrætt um 2. liðinn, en vil óska, að
till. verði vísað til allshn. Sp., og teldi rétt, að
n. athugaði, hvort ekki væri hægt að sameina í
eitt till. á þskj. 14, 12 og 27, því að það er aðal-
atriðið, að samkomulag náist um merg málsins.

Þá skal ég með nokkrum orðum vika að 1.
tölul. Þar er farið fram á, að stjórnnin leiti sam-
ninga um kaup og kjör í allri þeirri vinnu, sem
framkvæmd er af ríkinu eða stofnunum þess.
Það er einn þátturinn í því, sem við Alþflmenn
teljum nauðsynlegt og eðlilegt, að leitað sé sem
mest samstarfs við verklyðssamtökin yfirleitt
og ekki sízt á þeim erfiðu tímum, sem nú ganga
yfir landið, og einn af þeim aðilum, sem hvað
helzt á að semja við, eru menn, sem vinna í
opinberri vinnu. Þessir menn búa við mesta ó-
fremdarástand, hvað launakjör snertir. Launin
eru talsvert mismunandi í vegavinnu, brúar-
vinnu, símavinnu og við vitabyggingar og oft
svo mismunandi á hinum ýmsu stöðum, að ekki
er hægt að halda uppi framkvæmdum á einum
stað, þótt það sé hægt á öðrum, þar sem þær eru
ekki eins aðkallandi. Það hefur farið svo um
þessa vinnu eins og aðra, eftir að gerðardómur-
inn komst á, að það hefur skapazt mikið mis-
ræmi um kaup og kjör. Mér er kunnugt um, að
flokkur, sem vinnur að vegavinnu í nánd við
Reykjavík, hefur nýlega fengið samkomulag við
vegamálastjóra um allmiklar kjarabætur. Það
varð talsverð kauphækkun og vinnudagurinn
stytur niður í 8 stundir. En það munu ekki vera
nema tiltölulega fáir hópar, sem hafa gert þetta.
og það er víst, að menn á Norður-, Austur- og

Vesturlandi eiga eins heimtingu á að fá viðurkenndan 8 stunda vinnudag og þeir, sem vinna á Suðurlandi. En þessir verkamenn hafa brotið isinn, og umboðsmaður ríkisins hefur gert þennan samning. Að visu er þetta falið með því að bóka það öðruvísi en það er í raun og veru, því að bókhald vegamálastofunnar sýnir 9—10 stunda vinnudag, eins og áður var, þótt ekki sé unnið nema í 8 stundir. Þannig hefur isinn verið brotinn, og svo þarf að gera á fleiri stöðum. Ég álit, að ríkið eigi að leggja stund á það að vera fyrirmyndaratvinnurekandi og greiða verkamönnum sínum viðunandi kaup, jafnframt því sem þeir búi við viðunandi kjör og hafi góðan aðbúnað. Ég hygg svo, að ég þurfi ekki að gera nánar grein fyrir þessum 1. tölul., en geng út frá því, að kaupgjaldið verði samræmt og komið verði á 8 stunda vinnudegi.

Ég vík þá að 3. liðnum, um undirbúning tvenns konar löggjafar: um 8 stunda vinnudag og um vinnuvernd.

Fyrir mörgum árum hefur 8 stunda vinnudagur verið leiddur í lög víða um lönd, og þeir, sem þekkja sögu verkalyðshreyfingarinnar, vita, að fyrir um ½ öld hófust 1. maíhátíðahöld verkamanna einungis eða aðallega á því, að heimtaður var 8 stunda vinnudagur. Nú þurfa verkalyðssamtökin ekki að hafa kröfugöngur til þess að heimta 8 stunda vinnudag, því að hann er víða í lög leiddur, en Ísland er eitt af þeim fáu ríkjum, sem engin lög hefur um þetta efni. Vinnumáladeild Þjóðabandalagsins safnaði ýtarlegum skýrslum um vinnutíma víða um lönd og vinnuafköst í sambandi við vinnutíma. Yfirleitt sýndu skýrslurnar það, að stytting vinnudagsins niður í 8 stundir, eða jafnvel styttri vinnutími, minnkaði ekki afköst verkamannanna. Og við nákvæma skýrslusöfnun hefur það komið í ljós, að vinnuafköst verkamannanna minnka ekki, þótt vinnutíminn sé hóflegur. Ég vil benda á þetta til athugunar fyrir þá, sem hafa sérstök atvinnurekendasjónarmið, en þeir ættu að láta sér nægja með það, að afköstin minnka ekki, þótt vinnutíminn sé stytstur. Það þarf ekki að tala um það, hve ánægjulegt það er fyrir verkamennina að geta haft stuttan vinnudag, en geta samt látið jafumikið eftir sig liggja. Ég vil taka það fram, að í ýmsum atvinnugreinum er svo háttað, að ekki er hægt að koma við 8 stunda vinnudegi. Að öðru leyti skirskota ég til till. og grg.

Síðasti liður till. er um vinnuvernd, þ. e. alls konar eftirlit á vinnustöðvum, eftirlit með vélum o. þ. h. Víða um lönd er þetta eftirlit með vélum fyrir löngu komið í fullkomið form. Hér á landi er mjög lausleg löggjöf um þetta eftirlit, og hygg ég, að lítið eða ekkert hafi verið framkvæmt af þessu eftirliti í seinni tíð. En það er nauðsynlegt, að þetta eftirlit sé framkvæmt, til þess að draga úr áhættu verkamannanna við þá vinnu, sem væri þeim hættuleg, ef ekki væru gerðar sérstakar öryggisráðstafanir.

Ég sé ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um þessa till. okkar á þskj. 14, en óska, að henni verði vísað til allshn., og vil skjóta því til n., að 2. tölul. okkar till. og hinar tvær till., sem ég nefndi áður, verði teknar til athugunar samtímis, og munum við allir flm. geta sameinast um till.,

og það því fremur, sem fyrir okkur vakir í höfuðatriðunum það sama.

ATKVGR.

Umr. frestað og till. vísað til allshn. með 25 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

4. Vegagerð á Snæfellsnesi.

Á deildafundum 10. ágúst var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um vegagerð á Snæfellsnesi (A. 15).

Á 4. fundi í Sp., 11. ágúst, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 5. fundi í Sp., 17. ágúst, var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Bjarni Bjarnason): Herra forseti. Í þessari till. á 15. þskj. er farið fram á nokkra fjárveitingu til tveggja vega á Snæfellsnesi. Þeir eru báðir í vegal. frá 1933, en að því er mér virðist, hefur lítið verið gert að framkvæmdum þarna, einkum að því er snertir það að koma Skógarströndinni í vegarsamband við Stykkishólms. Skógarströndin er mjög blómleg sveit, en hún er útilokuð frá bilvegasambandi við önnur héruð. Væri um tvær leiðir að ræða til að bæta úr því, annaðhvort að koma henni í vegarsamband við Miðdalina eða flýta fyrir vegi þaðan til Stykkishólms fyrir Álfafjörð. Til Stykkishólms er nokkuð löng leið, en þarna er hins vegar gott vegarstæði. Ég get ekki sætt mig við það, að látið sé lengur sitja við þetta framkvæmdaleysi, og fer ég því fram á það við hv. Alþ., að það veiti nokkurt fé til þess, að hægt sé að byrja á þessum vegi, eins og gert er ráð fyrir í vegal., og um það er b-liður till. En a-liðurinn er um veg frá Hellissandi til Bervíkur. Var einnig gert ráð fyrir honum í vegal. frá 1933, en við hann hefur ekki verið unnið síðan nema frá öðrum endanum. Að visu hefur verið lagður vegarspotti, sem er nokkur hundruð metra að lengd, frá Hellissandi til vesturs, en síðan var hætt við allt saman. Ég fer nú fram á nokkurt fé til þess að halda þessu verki áfram. Ég þykist vita, að margir þm. séu kunnugir því, hvernig aðstaða er þarna, að heilar sveitir eru algerlega útilokaðar frá því að draga að sér hjörg öðruvísi en á klökkum eða á bátum, þegar bezt lætur. Ég vona því, að hv. þm. muni verða fúsir til að bæta úr þessu.

ATKVGR.

Till. vísað til fjvn. með 28 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

5. Brúargerð á Svelgsá.

Á deildafundum 10. ágúst var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um brúargerð á Svelgsá (A. 16).

Á 4. fundi í Sp., 11. ágúst, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 5. fundi í Sp., 17. ágúst, var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Bjarni Bjarnason): Herra forseti. Þessi till. mín er liður í sömu keðju og þær, sem ég gat um áðan. Hún er um brú á Svelgsá í Helgafellssveit á veginum frá Stykkishólmi til Skógarstrandar. Er þegar búið að leggja veginn báðum megin við ána, en brúna vantar, og hefur svo verið í nokkur ár, að orðið hefur að afferma bíla, sem koma að ánni, og flytja svo farminn á öðrum vögnum það, sem eftir var leiðarinnar. Ég get ekki horft upp á slíkt, án þess að gera till. um, að úr því verði bætt. Ef brúin kemur, lengist mjög vegur sá, sem hægt er að fara á bifreiðum. Vona ég, að hv. þm. taki till. vel. Legg ég svo til, að henni sé vísað til fjvn.

ATKVGR.

Till. vísað til fjvn. með 36 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framur.

6. Undanþága frá benzínskatti.

Á deildafundum 10. ágúst var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um undanþágu frá greiðslu á benzínskatti (A. 18).

Á 4., 5., 6., 10. og 11. fundi í Sp., 11., 17., 20. og 31. ágúst og 1. sept., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Sp., 2. sept., var till. enn tekin til fyrri umr. (A. 18, 24, 33, 34, 39, 89).

Flm. (Eiríkur Einarsson): Ég vil verða við till. til málum hæstv. forseta um að spara tíma og látið niður falla að mæla fyrir þessari till., í trausti þess, að aðrir þm. verði ekki til þess að vekja umr. og till. gangi sinn eðlilega veg áfram til síðari umr.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. — Eins og þessu máli er komið á þskj. 18 með brtt. við það, taldi ég rétt að bera fram brtt. Hún er ekki mikilfengleg, en á tvímælalaut mestan rétt á sér af brtt. Þegar farið er að gefa eftir benzín-toll, kannske án þess, að málinu sé vísað til n., er eðlilegast að gefa fyrst eftir benzíntoll á þeim stöðum og fyrir þær vörur, sem vegna rásar viðburðanna verða harðast úti, t. d. fyrir benzín, er eyðist á bifreiðum, sem flytja kjöt frá þeim stöðum, sem fjærst liggja, en alltaf Alpt. 1942. D. (60. löggjafarþing).

var venja að salta á, meðan saltkjötsmarkaður var nægur. Nú þarf að flytja það kjöt til frystingar. Það orkar ekki tvímælis, að helzt ætti að gefa eftir þann benzíntoll. Ég vil vona, að hv. þingmenn hafi vitkæzt eftir það óráð að láta upphæðir, sem nema jafnvel milljónum kr., fara nefndarlaust til samþykktar gegnum þingið. Ég vona, að þessi till. fari til n. og fái þar nauðsynlega rannsókn. Það er t. d. ekki einn stafur í henni, sem sýnir það, hvern kostnað eða tekjumissi leiðir af henni.

Flm. (Eiríkur Einarsson): Varðandi ummæli hv. 1. þm. N.-M. um, að ekki sé stafur í till., sem sýni, um hvað mikla fjárhæð sé að ræða, og því sé glafralegt að láta hana ganga áfram, vil ég segja það, að hér er ekki um að ræða milljónir, enda alls ekki um að ræða aukin fjárframlög, eins og t. d. fjárframlög vegna erfiðra samgangna, heldur er verið að létta af álögum, sem voru á lagðar, þegar illa gekk um tekjuöflun. Þetta er allt annars eðlis en t. d. styrkur til bátaferða eða því um líkt, sem ég er alls ekki að telja eftir, því að hér er um að ræða gamlar álögur, sem nú mætti létta af. Margar brtt. liggja fyrir, og ég leiði minn hest hjá því, en tek það fram, að það er ólíku saman að jafna, hvað snertir næsta dagskrármálið. Það er um það að ákveða, að mig minnir 200 þús. kr. gjald úr ríkissjóði handa þeim, sem eiga lengri leið en 80 km til hafnar. Sú till. er hálfgerð handahófsverk, þar sem þeir eiga að njóta styrks, sem eru 80 km í burtu, en hinir ekki, sem eru 79 km í burtu. Hins vegar getur verið um langar og erfiðar vegalengdir að ræða, þó að þær séu innan við þessa 80 km vegalengd. Það er mikil sanngirni, sem liggur í því að létta af þessum skatti, og má í því sambandi minnst á samgöngur á sjó, sem eru styrktar af ríkissjóði. Ég verð að segja það, að eftir þeirri höfuðstefnu, sem farið hefur verið eftir um það að hjálpa mönnum til þess að ná sem jafnastri aðstöðu um aðdrætti og annað slíkt, þá segir sig sjálft, að það er ekki samgjarnt, að þeir, sem eiga við mikla örðugleika að etja við aðdrætti, borgi þennan skatt til jafns við hina, sem eiga þar um miklu betri aðstöðu.

Ég vona, að hv. þm. sjái, hvað hér er um mikið sanngirnismál að ræða.

Sveinbjörn Högnason: Ég vil spyrja hæstv. forseta, hvort það sé 3. eða 4. mál dagskrárinnar, sem nú er til umr., því að mér heyrðist vera talað um hvort tveggja. En hins vegar átti þessi ræða hv. síðasta ræðumanns að vera meðmæli með till. hans, en leið andmæli gegn þeirri till. sem ég flyt á þskj. 32. Hv. 10. landsk. þm. sagði, að í till. okkar á þskj. 32 væru of þröng takmörk dregin um það, hvar þessi flutningaskil eigi að vera. En ég vil benda hv. þm. á það, að í till. hans á þskj. 18 eru þessi takmörk enn þröngri, því að þar er þetta bundið við ákveðin sýslutakmörk. Þessu mun hv. 1. flm. ekki hafa gert sér grein fyrir, og þar af leiðandi hefur hann svo strax felld dóm yfir sinni eigin till.

Ingólfur Jónsson: Ég get ekki séð, hvað er hlægilegt við þessa till. á þskj. 18. Mér finnst

ekki nema eðlilegt, að þau héruð, sem hafa alveg sérstaklega erfða aðstöðu um flutninga, fari fram á, að af þeim verði létt benzínskattinum. Við vitum, að ríkissjóður veitir styrk til strandferða kringum landið, og þetta er vissulega mjög sambærilegt. Héruðin austanfjalls verða að flytja allar vörur sínar á bifreiðum allt frá 100—300 km veg, en þau fá engan styrk á þessa flutninga, heldur verður að greiða 8 aura á hvern lítra í benzínskatt. Mér finnst þess vegna engin goðgá, þó að við höfum flutt þessa þáttill. á þskj. 18. Nú flytja 3 þm. aðrir þáttill. á þskj. 32 um það að fá flutningastyrk fyrir þau héruð, sem þurfa að flytja vörur sínar 80 km eða lengra. Ég vil ekki segja, að þessi till. sé beinlínis afleiðing af till. okkar, en ég vil þó segja það, ef sú till. nærð fram að ganga, að þá gæti ég með góðri samvitzku fallið frá minni tillögu.

Hv. þm. V.-Sk. talaði um það, að það væri erfitt að finna rétt takmörk hvað vegalengd snerti. Ég vil í því sambandi aðeins minnst á það, að í till. á þskj. 32 er gert ráð fyrir 80 km, en ég held, að það væri heppilegra, að það væru 77 km, þ. e. a. s. að Þjórsá. Annars skal ég ekki fjölyrða meir um þetta mál, ég vil aðeins endurtaka það, að ég mun ekki binda mig við þessa till., ef hin reynist heppilegri eftir nánari athugun.

Ég vil svo að síðustu aðeins benda hv. þm. V.-Sk. á það, að hann flutti á sínum tíma, ef ég man rétt, till. um afnám benzínskattsins fyrir þessi hafnlausu héruð austanfjalls. Hann þarf því ekki að undra það, þó að þetta mál sé hér til umræðu.

Sveinbjörn Högnason: Mér kom það ekki á óvart, þó að einn flm. í viðbót félli frá till. sinni, þegar hann athugaði málið nánar. Það er alveg rétt hjá hv. 5. landsk. þm., að ég flutti einhvern tíma till. um það að undanþiggja vissar vegalengdir, — ekki ákveðnar vegalengdir —, benzínskattinum. Þetta var á þinginu 1932, þegar benzínskatturinn hækkaði úr 4 upp í 8 aura. Þá kom fram hið sama og nú við flutning þessara þáttill., að það komu fram brtt. frá öllum hinum héruðum um það, að benzínskattinum yrði einnig létt af þar. Þá varð það að samkomulagi milli mín og þeirra, sem fluttu þær brtt., að fjhn. flytti till. um beinan styrk til flutninga á þessum stöðum. Það voru 20 þús. kr., sem átti að veita í þessu skyni. En stjórnarskipti urðu þá á eftir, og sú stj., sem þá tók við, lét þetta ekki koma til framkvæmda, heldur felldi þetta burt úr fjárl. næsta ár á eftir.

Í byrjun þessa þings talaði hv. 5. landsk. um það við mig, að hann mundi bera fram till. um að fella niður benzínskattinn fyrir þessi héruð. Ég sagði honum, að sú leið mundi ófær, en ég teldi sjálfsgætt að flytja till. um að styrkja flutninga á nauðsynjavörum fyrir hafnlausu héruðin. Þetta vissi hann fyrir fram. Þess vegna kom mér dálitið á óvart þessi till. á þskj. 18. Í stað þess að leita samkomulags við mig, sem er kosinn fulltrúi fyrir eitt þessara héraða, þá fara þessir hv. þm. af stað, sem eru ekki þm. af Suðurlandi, heldur uppbótarþm. fyrir Sjálfstfl., til þess að

fá þingið til að fallast á að veita styrk til þessara héraða. Mér finnst það alveg sjálfsgætt að samþykkja till. á þskj. 32, en ekki till. á þskj. 18, vegna þess að sú leið, sem við viljum fara, er mörgum sinnum heppilegri og betri, eins og ég hef þegar sýnt fram á. Okkar till. tryggir öllum þeim, sem við hafnleysi búa, afnám þessa skatts, en í hinni till. er þetta aðeins takmarkað við viss héruð. Ég tel enga ástæðu til að ræða þetta mál frekar, en ég vildi aðeins láta það koma skýrt fram, hvað um hefur verið rétt í þessum efnum.

Flm. (Eiríkur Einarsson): Ég minnst þess, að hæstv. forseti hefur á fyrri fundum hér í Sp. látið þess getið, að þegar rétt væri um það utan dagskrár, hvernig till., sem fyrir liggja, skyldu ræddar, í hvaða röð, valið þetta þannig, að till., sem eru mjög líkar að efni, skyldu ræddar samhliða. Þess vegna finnst mér, að mönnum þurfi ekki að koma það spáskt fyrir, þó að þessar tvær till. séu ræddar nokkuð samhliða.

Hv. þm. V.-Sk. talar um það, að till. okkar sé staðbundin, og það er rétt, að hún er miðuð við hafnlausu héruðin, nánar ákveðið þrjú sýslufélög. Við flm. teljum það kost við till., hvað stórt svæði það er, sem hún nær til, enda þótt hér sé um ákveðin héruð og ákveðin takmörk að ræða. Í sambandi við hina till. má spyrja: En hafnlausu héruðin í landinu, hvað ná þau langt? Ná þau til héraða í öðrum landsfjórðungum. Ég hygg, að það geti orkað tvínælis. Svo talar hv. þm. um það, að hann áliti, að þau héruð, sem yfirleitt verða að sækja vörur sínar svona langt, þau eigi heimtingu á að losna við benzínskattinn. En samt vill hann takmarka þetta við 80 km. Nú vill svo til, að þessi héruð austanfjalls miða yfirleitt við Rvík sem næstu höfn, og þeir, sem búa í 60—80 km fjarlægð frá Rvík, finna það vel, að hafnleysið er farið að koma illa niður á þeim. Þetta virðist því eftir till. okkar ekki geta valdið neinum vafningi. Þó að einhver aki umfram venjulega áetlun bifreiða, þá er allur flutningur kominn í nokkurn veginn fastar skorður. Kaupmenn og kaupfélög hafa á sama hátt bíla, er fara fastar á áetlunarferðir, og búndur, er mikið þurfa að flytja, hafa og reglubundin viðskipti við bíla til vöruflytninga. Þetta mun því litlum ágreiningi geta valdið. Mér finnst þetta og vera mjög heppileg leið, til þess að flutningastyrkurinn komi sem jafnast niður á alla með því að létta af benzínskattinum. Eins og getur um í þál. á þskj. 32, þá á með þeirri tilhögun að fela fulltrúum kaupfélaga og verzlana að úthluta 200 þús. kr. styrk til landflutninga í hafnleysishéruðum landsins, og án þess að ég sé með neina fortryggni í garð manna þeirra, er ættu að úthluta þessum styrk, þá verð ég að segja það, að það gæti af nokkru handahófi verið gert. Í þessu sambandi er og rétt að geta þess, að ekki nærri allur þungavöruflytningur er háður verzlunum kaupfélaga eða kaupmanna, þar sem bændur hafa nú orðið mikil bein viðskipti við Rvík í þeim efnum, og þá hvorki kaupfélög né kaupmenn millilíðir til þess að geta annazt þessa fjárstyrks-úthlutun. Ég er hræddur um, að hv. þm. V.-Sk., sem er maður orðhvas, hefði tekið þetta atriði

rakilega til bæna, ef það hefði staðið í okkar till. Okkar till. er bæði sanngjarnari og réttssýnni, og því óska ég þess fastlega, ef n. fær þessar till. til athugunar, að hún skoði vel huga sinn um þetta mál, og þá mun hún komast að raun um, að okkar till. er miklu heppilegri til úrlausnar í þessu máli. Mér finnst ekki nema eðlilegt, að brtt. hafi komið fram við till. okkar, en um þær ætla ég ekkert að segja, heldur láta aðra um þær dæma.

Helgi Jónasson: Ég skal ekki vera langorður. Hv. þm. V.-Sk. hefur tekið flest af því fram um till. á þskj. 32, er máli skiptir.

Það er kunnara en frá því þurfi að segja, að árlega er varið miklu fé til að styrkja flutninga á sjó með ströndum fram, sem flestir landsmenn njóta góðs af. En svo er ástatt í þessum málum á Suðurlandi, að þar vantar hafnir, til þess að fólkið geti notið slíkra hlunninda í vöruf lutningum sínum, og er því ekki nema réttmætt, að Alþ. hlaupi einnig þar undir bagga og greiði einnig fyrir vöruf lutningum á Suðurlandi.

Hér liggja fyrir tvær till. um úrbót í þessu máli. Önnur fer fram á það, að létt verði af benzínskatti á Suðurlandi. Ég er að nokkuð kunnugur þessu máli, það eð það hefur komið til umr. oft á undanförunum þingum og hefur ávallt reynzt ókleift að koma því á, þar sem talin hefur verið hætt á því, að það mundi rýra um of tekjur af benzínskattinum, því að önnur héruð mundu þá koma með svipaðar kröfur um afnám benzínskattsins á eftir. Það var talað við mig um það að gerast flm. að þessari till., en ég sá mér það ekki fært af þeirri ástæðu, er ég hafði rekið mig á, að ógerlegt mundi að fá till. samþykkt. Í stað þess hef ég ásamt öðrum hv. þm. farið inn á aðra leið, er fer í þá átt að styrkja vöruf lutninga á landi, þá sem fara yfir 80 km vegalengd. Vera má, að önnur tala sé hér heppilegri. Það má vel vera, enda geri ég það að engu kappsmáli, hver kmtalan sé, enda má um það alltaf deila.

Af þeim brtt., er fram hafa komið, má ráða það, að erfitt verði að afnema benzínskattinn í þeim þremur sýslum, sem um getur á þskj. 13, nema þá að afnema allan benzínskatt, hvar sem er á landinu. En Alþ. hefur ekki talið sér það fært og viljað fá benzínskattinn áfram til vegabóta.

Því tel ég heppilegra, eins og við flm. till. á þskj. 32 viljum, að styrkja flutninga á langleiðum, þar sem ekki er hægt að koma við vöruf lutningum á sjó.

Páll Zóphóníasson: Ég skal ekki eyða löngum tíma til umr. Ég vil bara spyrja þá, sem vilja fara þá leiðina í þessu máli, að létta af benzínskattinum, hvernig þeir hugsi sér að styrkja þá bændur, er þurfa að flytja alla sína vöru á klökkum langar leiðir. Ég vil líka leyfa mér að benda á, að þegar stutt er flutt, þá er bill ódýrari en skip. Aftur á móti, þegar vegalengdin er komin upp fyrir 80 km, fer að verða ódýrara að flytja á skipi, ef hægt er að koma því við. Ef n. at-hugar þetta mál, vil ég beina því til hennar að setja markið á vegalengdinni svo hátt, að eftir-

gjöfin komi ekki fyrir ofan það mark, sem ódýrara er að flytja á bilum.

Ingólfur Jónsson: Aðeins örfá orð út af því, sem hv. þm. V.-Sk. sagði, að ég hefði ekki viljað gerast meðflm. að till. hans, en mér er óhætt að segja það, að mér hefur ekki verið boðið að vera meðflm. að till. þeirri, er hann stendur að. Hann segist og hafa fengið fulla reynslu fyrir því 1932, að ókleift væri að létta af benzínskattinum. Þá var það vitanlega eðlilegt, að hv. þm. hefði sagt hinum yngri þm. sannleikann í málinu. Hann sagði það enn fremur, að till. okkar væri ekki flutt af þm. frá Suðurlandi, heldur upp-bótarþm. Sjálfstfl., en nú vill einmitt svo vel til, að þessir þm., sem hann er að tala um, eru allir af Suðurlandi og búsettir þar. Annars er það sízt af öllu heppilegt til að afla einu máli fylgis, að vera að telja öll tormeiki á, að það nái fram að ganga. Þótt brtt. hafi komið fram við þáttill. þessa, þykir mér vafasamt, að þær séu réttmætar, þar sem um töluverðan aðstöðumun til vöruf lutninga á landi í hinum einstöku byggðarlögum þessa lands er að ræða.

Þá var hv. 1. þm. N.-M. að varpa fram þeirri spurningu, hvernig ætti að styrkja þá bændur til vöruf lutninga, er flyttu þungavöru sína á klökkum. Hv. þm. hlýtur að sjá, að þessi þáttill. getur ekki náð til þeirra, er flytja vörur sínar á hestum, og þyrfti, ef ætlað yrði til að styrkja þá til vöruf lutninga, að bera fram sérstaka till., er miðaðist við þá bændur, og mætti búast við, að þessi hv. þm. yrði þá fyrstur manna til að bera fram slíka till.

Sveinbjörn Högnason: Hv. 5. landsk. þm. segir, að sér hafi ekki verið boðið að gerast meðflm. að þáttill. þeirri, er ég stend að á þskj. 32. Ég veit, að hv. þm. rangminnir þetta. Ég sagði honum frá því, að ég mundi flytja þessa till., og átti hann þá þess kost að gerast meðflm. að henni, en svarið var, að koma fram með þáttill. á þskj. 18 strax á eftir. Þess vegna, þótt ég sem eldri þm. hefði ráðlagt honum heilt, þá vildu þeir ekki þá leið, heldur þá, sem ófær var. Þá er það rangt hjá hv. þm., að við séum á þskj. 32 fyrstir til að lýsa yfir því, að þeirra leið sé ófær og óframkvæmanleg. Sjálft Alþ. er búð að gera það áður.

Ég held, að það sé ekki rétt að vera að ræða miklu meira um, hver afstaða þessara upp-bótarþm. er til kjósenda. Þessir menn eiga ekkert kjördæmi á Suðurlandi, það eiga þeir að vita, og þeir hefðu aldrei komist á þing með þeim einum atkvæðafjölda, er þeir fengu, þar sem þeir buðu sig fram.

Þá eru það rökin hjá hv. þm. Barð. (GJ), og m. a. var það nærri hneykslanlegt að heyrna frá honum ásakanir um atkvæðasmölun, þar sem honum ætti sízt af öllu að farast að tala um slíka hluti. Hygg ég það rangt hjá honum, að þau héruð, er við mest hafnleysi hafa að búa, hafi fengið mest af vegabótum. Mér þykir sanni nær, að þetta sé öfugt og þau héruð, sem verst eru sett með flutninga á sjó, hljóti tiltölulega minnst af þeim vegaframkvæmdum, sem gerðar eru. Eða halda menn t. d., að Gullbringu- og Kjósarsýsla,

sem mun hafa einhverjar beztu hafnir á landinu, hafi orðið eitthvað útundan í vegaframkvæmdum og að þar hafi orðið eitthvað minna ár vegagerð en annars staðar á landinu?

Ég hygg, að það væri nokkuð fróðlegur samanhurður á þessu efni. Þess vegna er það, að rök hv. þm. Barð. (GJ) hafa ekki áhrif, nema kannske á hann sjálfan. Því að hann verður að uppbyggja þau betur en hann gerði, ef þau eiga að hafa einhver áhrif í þessu efni.

Ætla ég svo ekki að orðlengja meira um þetta. Ég hef einnig tækifæri til að tala um þáttill. Á þskj. 32 á eftir, og ég skal rekja þær röksemdir, sem fyrir þeirri till. liggja, þegar að henni kemur.

Skúli Guðmundsson: Þeir hv. þm., sem hafa talað um þessa þáttill., hafa margir hverjir látið sér tíðrætt um það, að ríkið legði fram mikinn styrk til strandferða, sem önnur héruð yrðu aðnjótandi en héruðin sunnanlands, en héruðin sunnanlands hefðu þess styrks engin not, vegna þess að þar væru engar hafnir. Ég býst við, að það sé fyrir ókunnguleika á þessu máli, að hv. 5. landsk. þm. (IngJ) gerir svo mikið úr því, hve mikil þau hlunnindi séu, sem með þessu eru veitt öðrum héruðum. En það er nú þannig, að síðan stríðið hófst, hefur skort mjög mikið á það, að strandferðir hafi verið fullnægjandi. Eimskipafélag Íslands hefur að miklu leyti hætt að senda skip sín á hinar smærri hafnir kringum landið. Skip þessi hafa komið á stærstu hafnirnar, en að mestu hætt að koma á smærri hafnirnar. Og þar sem ekki hafa verið nægilega mörg strandferðaskip í þjónustu ríkisins, hefur þetta leitt til þess, að strandferðirnar hafa verið algerlega ófullnægjandi. Af því stafar aftur, að þeir, sem nálægt smærri höfnunum búa, hafa orðið að nota bifreiðar til vöruflytninga miklu meira en áður var. Svo er t. d. með ýmis héruð norðan lands og vestan. Ég get getið þess, að það hefur orðið nú síðustu árin t. d. að senda mikið af kjöti frá verzlunarstöðum við Húnaflóa og úr Dalasýslu og Austur-Barðastrandarsýslu á bifreiðum hingað til Rvíkur vegna þess, að ekki var hægt að fá skip til þess að annast þessa flutninga. Frá sumum þessara héraða hafði kjöt verið selt á Noregsmarkað, áður en stríðið hófst. Þegar sá markaður lokaðist, varð að senda þessa vöru nýja á markaðsstaði innan lands, og þangað var ekki hægt að koma henni óskemmdri nema á bifreiðum.

Ég tel, ef fara á inn á þá braut að aflétta benzinskatti fyrir þá, sem þurfa að flytja á bifreiðum hér sunnan lands, þá nái engri átt að láta það ekki ná einnig til annarra landshluta. Skiptir í því sambandi ekki máli, hvor leiðin er farin, sú, sem hér er stungið upp á, eða að létta undir með þessum flutningum á annan veg, eins og rætt hefur verið um í sambandi við næsta mál á dagskránni. Það kemur vitanlega ekki til mála, að slíkir styrkir ná ekki til fleiri héraða heldur en þeirra, sem hér er um að ræða í þáttill. Ég vil taka þetta fram viðvíkjandi þeirri brtt., sem ég og fleiri hv. þm. berum fram við þá þáttill., sem hér liggur fyrir. Þó að ýmis héruð austan Hellisheiðar þurfi að flytja vörur á bifreið-

um 60—80 og upp í 100 km vegalengd, þá er það sízt meiri kostnaður heldur en ýmis önnur héruð verða að hafa af vöruflytningum. Á síðasta ári var h. u. b. sami kostnaður við að senda kjöt frá höfnum við Húnaflóa með skipum til Rvíkur eins og á bifreiðum. Og ég geri ráð fyrir, að það muni nú sára litlu sem flutningurinn er ódýrari með skipum. Og ég hygg, að flutningskostnaðurinn hafi aukizt meira með skipunum heldur en með bifreiðum upp á síðkastið. Þetta sýnir, að það er ekki sanngjarnt að taka einstök héruð út úr og láta þau vera afskipt með öllu, ef farið verður inn á þessa braut.

Bjarni Benediktsson: Það er aðeins af því að ég er nýr þm., að ég ætla að bera fram fyrirspurn. En það er af því, að tveir hv. þm. hafa hér tekið sér eins konar vald sem síðameistarar í þinginu, annar í hv. Ed., en hinn hér í Sp., um það, hvernig þingsköpum væri beitt. En þannig vill til, að þeir eru báðir úr sama flokki, þeim flokki, sem mestu hefur ráðið hér á Alþ. um 15 ára skeið. Annar er, eins og geta má nærri, hv. þm. V.-Sk. (SvBH) og hinn hv. 1. þm. Eyf. (BST). Nú er það þannig, að hv. 1. þm. Eyf. hefur haldið margar ræður um það, bæði í gær og í dag, að þessir uppbótarþm. væru í raun og veru þm. þeirra kjördæma, þar sem þeir hefðu boðið sig fram, þó að þeir að forminu til væru ekki þm. þeirra, heldur landsk. þm. Og hv. þm. þar fram brtt., sem varð þess valdandi, að breyt. var gerð á kosningal. í hv. Ed., sem ekki aðeins allur hans flokkur stóð að, heldur féllst hv. þd. í heild á bana að nokkru leyti, þar sem það sem sagt lá til grundvallar, að þessir þm. væru í raun og veru þm. þeirra kjördæma, þar sem þeir hefðu boðið sig fram, hvað sem forminu liði. Þess vegna hélt ég nú, að þetta væri skoðun þeirrar þingmannasamkundu. En svo, þegar ég kem í sameinað Alþ., hefur annar hv. þm. þessa sama flokks aðra skoðun á þessu en hv. 1. þm. Eyf. hafði í gær og í dag verið að leitast við að sannfæra okkur um, að væri rétt. Vil ég því beina því til þessarar þingmannasamkundu, hvorum aðilanum maður eigi nú að trúna, þeim klerklærða hér í sameinuðu Alþ. eða hv. 1. þm. Eyf., sem er eldri og betur trúandi, að ég hygg, í þessum efnum. Enda hafði hann sér til stuðnings þá hv. fyrrv. forseta Ed. (EÁrna) og hv. þm. S.-Þ. (JJ), formann Framsfl.

Sveinbjörn Högnason: Hv. 5. þm. Reykv. (BBen) heldur, að ég hafi farið hér rangt með gagnvart þingsköpum, og telur sig nú yfirsíðameistara í þessum efnum, kannske af því að hann er lögfróður eða af því að hann er borgarstjóri í Rvík og hefur skrifað bók um Alþingi og er náttúrliga vel kunnugt um, við hvað hv. þm. eiga að kenna sig hér á þingi. En þar sem hann gefur í skyn, að mér sé bezt trúandi til að fara með ósannindi, vil ég bera af mér sakir og minna á 34. gr. þingskapa Alþ., þar sem stendur m. a., með leyfi hæstv. forseta: „og kenna skal þingmann við kjördæmi sitt eða kosningu“. Þetta hélt ég, að væri skýlaust. En það er kannske svo, að þessum hv. yfirsíðameistara hæstv. Alþ. hafi sézt yfir þessa gr., — eða þá, að hann telji

Undanþága frá benzinskatti. — Brúargerð á Djúpá. — Vinnuafli í framleiðsluþarfir (till. SB o. fl.).

sjálfsgætt, að hann eigi að bera rangt vitni hér á hæstv. Alþingi um það, hvað sé rétt.

Þjarni Benediktsson: Ég talaði nú ekki sem siðameistari, heldur sem lærissveinn við fótiskör þeirra góðu siðameistara, sem fyrir eru. En ég vildi skjóta því til hv. þm. V.-Sk. (SvbH), ef hann er trúður á það, sem hann heldur fram, þá ætti hann að ryðja því úr vegi, sem hv. 1. þm. Eyf. hélt fram í hv. Ed., því að annars skilst mér, að hann (SvbH) bendi til þess, að hv. 1. þm. Eyf. hafi rangt fyrir sér.

Bernharð Stefánsson: Ég mun hafa sagt í hv. Ed., að landsk. þm. eða uppbótarþm. teldu sig sjálfir vera þm. þeirra kjördæma, sem þeir væru frambjóðendur í, en ekki, að þeir væru það í raun og veru. Ég mun einnig, í sambandi við kosningal., hafa minnst á það, að sumir kjósendur þeirra litu einnig svo á. En mér er ákaflega vel kunnugt um það, að landsk. þm. eða uppbótarþm. eru ekki þm. kjördæmanna, heldur sagði ég hitt, að þeir teldu sig vera það. Ég kom nú inn í þingsalinn rétt núna og hef ekki fylgt með þessum umr., en mér er tjáð, að hv. 5. þm. Reykv. hafi verið að vitna til mín, og skildist mér, að um þetta hefðu staðið orðræður og hann hefði flutt hæstv. Alþ. þann boðskap frá mér, að ég hefði talið landsk. þm., þ. e. uppbótarþm., vera þm. kjördæmanna, þar sem þeir hefðu boðið sig fram. Það gerði ég ekki, heldur sagði, að þeir teldu sig vera það.

Forseti (GSv): Hér hefur ekki komið fram á fundinum, að neinn hv. þm. kenndi sig ranglega við kjördæmi eða kosningu.

Skúli Guðmundsson: Það er aðeins aths. við þessar umr., sem nú síðast hafa fram farið.

Ég vildi beina þeirri spurningu til hæstv. forseta og hv. 5. þm. Reykv., sem m. a. hefur skrifað bók, sem nefnist „Deildir Alþingis“, hvort það muni vera í samræmi við þingskóp að tala um siðameistara, afgreiðslu kosningalaga í Ed. og uppbótarþm., þegar á dagskrá er og á að ræða till. til þál. um undanþágu frá greiðslu á benzinskatti.

ATKVGR.

Till. vísað til fjvn. með 25 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin fram.

7. Brúargerð á Djúpá.

Á deildafundum 10. ágúst var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um brúargerð á Djúpá í Fljótshverfi (A. 20).

Á 4. fundi í Sp., 11. ágúst, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 5. fundi í Sp., 17. ágúst, var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Sveinbjörn Högnason): Herra forseti. -- Ég hef leyft mér að flytja þessa þáttill. um fjárveitingu til brúargerðar á Djúpá í Fljótshverfi á þessu ári. Málið þolir ekki, að beðið sé eftir afgreiðslu fjárl., því að nauðsynlegt er, að byrjað sé á verkinu á þessu hausti, ef ætlunin er að hafa við það skynsamleg vinnubrögð, því að nú er verið að brúa Geirlandsá fyrir austan Kirkjubæjarklaustur, og verður bílfært austur að Kálfafelli í Fljótshverfi, þegar sú brú er komin. Mundi það spara ríkissjóði mikið fé, ef brúin á Djúpá yrði gerð í haust, því að þannig mætti nota að miklu leyti sama efni og notað var við brúargerðina á Geirlandsá, mótatímbur og annað, og er það ekki lítill liður í kostnaðinum að flytja slíkt efni 400 km leið. En hér er um að ræða vatnsfall, sem er mjög illt yfirferðar, einkum í vatnavöxtum, og getur hún stundum orðið ófær með öllu, svo að þeir, sem búa austan árinna, eru að miklu leyti einangraðir.

Ég er sannfærður um það, að menn hafa skilning á því, hversu mikið nauðsynjamál hér er á ferðinni, og skal því ekki fjölyrða um þetta meira. Ég vil aðeins benda á það í sambandi við þetta mál, að hv. 8. landsk. þm. flytur till. svipaðs efnis, þar sem hann segir í grg.: „Samræmis vegna þykir rétt að taka Djúpá hér með, enda þótt hún hafi áður verið ákvörðuð að koma í kjölfar Geirlandsár samkv. till., sem fyrr hafa verið bornar fram á Alþ. um þau vatnsföll.“ Ef hv. alþm. stæðu í þeirri trú, að þessu máli sé þegar borgið með samþykktum, sem Alþ. hefur áður gert, þá er ekki von til þess, að þessi till. verði samþ. En ég vænti þess, að hv. flm. þessarar till. skýri frá því, hvar þessar till., sem Alþ. hefur áður samþ., eru, — ég þekki ekki til þess, að þær hafi verið gerðar. Þess vegna vildi ég vænta þess, að þessi till. mín fengi fram að ganga. Ég tel rétt, að hv. fjvn. athugi það atriði, hvort nægileg trygging er fyrir því, að þessi brú komi, hvort sem þessi till. verður samþ. eða ekki, og hversu þau mál standa.

ATKVGR.

Umr. frestað og till. vísað til fjvn. með 35 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin fram.

8. Vinnuafli í framleiðsluþarfir (till. SB o. fl.).

Á 4. fundi í Sp., 11. ágúst, var útbýtt:

Till. til þál. um ráðstafanir til þess að tryggja íslenskum bjargræðisvegum vinnuafli (A. 27).

Á 5. fundi í Sp., 17. ágúst, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 6. fundi í Sp., 20. ágúst, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. — Till. sú til þál. um ráðstafanir til að tryggja íslensku bjargræðisvegnum vinnuafli, sem fyrir liggur, er borin fram vegna þeirrar staðreyndar, að skortur er á vinnuafli í landinu, fyrst og fremst til landbúnaðarframleiðslunnar, en einnig við sjávarútveginn hefur orðið vart við verulegan skort á því, að hægt sé að manna fullkomlega skipin til veiða.

Við flm. höfum aflað okkur upplýsinga frá Fiskifélagi Íslands, og það er auðséð af þeim, að um samdrátt er að ræða í útgerðinni á Suðvesturlandi. Á öðrum stöðum er ekki um áberandi skort á vinnuafli að ræða, en hefur þó gert vart við sig. En verst er ástandið í landbúnaðinum, af því að fólk leitar þaðan mjög til annarrar vinnu. Samkv. upplýsingum í grg. till. okkar hefur verið unnt að sinna aðeins örfáum umsóknum frá bændum um liðstyrk til landbúnaðarstarfa. Þó að hlutfallið milli þeirra beiðna, sem hægt var að fullnægja, og þeirra, sem komu, sé 300:1000, er ástæða til að ætla, að mörg hundruð fleiri bændur skorti vinnuafli, þar eð ráðningarstofan varð að láta í veðri vaka, að þýðingarlaut væri að senda beiðni um aðstoð hennar í þessum efnum. Það er því vá fyrir dyrum, og því auðsæri sem á slíkum tímum er sérlega rík nauðsyn á því, að matvælaframleiðslan dragist ekki saman. Auk þess er öllum ljóst það öfugstreymi, að bjargræðisvegirnir afrækist á meðan fólkið flýr til starfa, sem ekki skapa þjóðinni verðmæti.

Ég kem þá að fyrri mgr. þáttill., að hafnir verði samningar við verklyðsfélögin til að reyna að draga úr hinni óheillavænlegu þróun málanna, sem ég hef lýst. Það er vitað, að verklyðsfélögin eru sá aðili, sem miklu getur ráðið í samvinnu við ríkisstj. og önnur yfirvöld um það, að vinnuaflið verði réttilega hagnýtt, og ég vil taka undir þau ummæli hv. síðasta ræðumanns, að það hefði betur fyrr verið gert. Hitt er ég honum ósammála um, að jafnhliða framleiðslustörfunum beri að líta á landvarnarvinnuna sem nauðsynlegar framkvæmdir fyrir Íslendinga. Hv. þm. taldi, að við hefðum tekizt á hendur skyldur, þegar samið var um hverndina. Ég hygg, að eitt meginatriðið í þessum samningi við hið erlenda herveldi hafi verið það, að þjóðinni yrði tryggð vernd, án þess að hún sjálf þyrfti að leggja svo að sér, að bjargræðisvegir hennar bíðu hnekki.

Það er á það drepið í þáttill., að jafnframt því sem samninga sé leitað við verklyðsfélög, þ. e. Alþýðusambandið og aðra aðila, leiti ríkisstj. stuðnings Búnaðarfélags Íslands, Fiskifélags Íslands o. s. frv. Ég hygg, að þetta sé sjálf-sagt og nauðsynlegt. Þessir aðilar hafa vitneskju um fjölmargt, sem nauðsynlegt er að styðjast við. Þeim er ljósust þörfin.

Ég sé ekki, að ástæða sé til að láta miklu fleiri orð fylgja till. okkar hv. 5. landsk. og hv. 11. landsk. Ég legg áherzlu á tvö atriði, sem þáttill. ræðir um: að ríkisstj. hefji samninga við verklyðsfélögin og að hún njóti stuðnings allra

þeirra samtaka, sem hér eru nefnd, til þess fyrst og fremst að tryggja íslensku atvinnulífi vinnuafli, en ekki til dauðra framkvæmda í þágu erlends herveldis. Þannig lítur þjóðin á það, þó að hún hafi óskipta samúð með þeim málstað, sem það herveldi berst fyrir, sem hér hefur her í landi. En hún lítur fyrst og fremst á það, að hún þarf að sigra sjálf á sínum innri vígstöðvum. Ég vil óska, að þessari till. verði vísað til allshn.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 29 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

9. Brúargerðir í Vestur-Skaftafellssýslu.

Á 4. fundi í Sp., 11. ágúst, var útbýtt:

Till. til þál. um brúargerðir á vötn í Vestur-Skaftafellssýslu (A. 28).

Á 5. fundi í Sp., 17. ágúst, var till. tekin til fyrri umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Umr. frestað og till. vísað til fjvn. með 34 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

10. Flutningastyrkur til hafnleysishéraða.

Á deildafundum 12. ágúst var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um flutningastyrk til hafnleysishéraða landsins (A. 32).

Á 5., 6., 10. og 11. fundi í Sp., 17., 20. og 31. ágúst og 1. sept., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Sp., 2. sept., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Sveinbjörn Högnason): Herra forseti. —

Ég get í raun og veru vel orðið við þeim til-mælum hæstv. forseta að hafa ekki miklar umr. um þetta mál, sem ég er hér 1. flm. að, til þess að gera grein fyrir því. En ég geri það bara með einu skilyrði, sem ég álit réttmætt, því að ég lit svo á, þegar hæstv. forseti óskar að greiða fyrir máli í þinginu, að þá sé það til þess að flýta fyrir, að það nái þeirri afgreiðslu, sem meiri hl. þingsins óskar eftir. Þess vegna get ég því aðeins fallizt á það að flýta umr. að þessu sinni, að málinu verði ekki vísað til n. og það verði tekið til afgreiðslu svo fljótt sem má. Ég tel víst, að

þetta sé skilningur hæstv. forseta, því að ég er sannfærður um, að hæstv. forseti ætlast ekki til þess, að málinu verði vísað til n. Þess vegna vil ég alveg fallast á þessa afgreiðslu hjá hæstv. forseta, ef málinu verður ekki vísað til fjvn. og loforð fæst um það, að innan mjög skamms tíma verði málið svo tekið til fullnaðarafgreiðslu frá þinginu.

Ég tek það fram, að ég skoða þetta ekki sem framsöguræðu með málinu.

Gísli Jónsson: Herra forseti. — Það er bert af ræðu hv. flm., að það er ekki ætlast til þess, að mál þetta fái þinglega meðferð. En það kemur þó ekki til mála, að hv. þm. V.-Sk. (SvbH) fái þann vilja sinn fram, að veittar verði 200 þús. kr. úr ríkissjóði án þess, að málið fari til athugunar í n. Geri ég það því að till. minni, að málinu verði vísað til hv. fjvn. Ég vil um leið nota tækifærið til þess að svara því, sem hv. þm. V.-Sk. beindi til mín áðan.

Í fyrsta lagi vil ég spyrja: Hver var það hér í þessu þingi, sem gerði hörðustu og sterkustu kröfu um að leggja fram stórar fjárfúlgur í Krýsuvikurvegin, óþarfasta veginn, sem gerður hefur verið á Íslandi enn sem komið er? Það var flokkur þessa hv. þm. Hann barði það í gegn, að 400 þús. kr. væru lagðar í þennan veg, sem endað hefur nú í þeim ógöngum, sem líklega verður aldrei hægt að komast yfir, nema með ærnu fé. Og þetta er gert, meðan önnur héruð biða eftir nauðsynlegustu vegabótum, sem ekki þola bið. Þessi þáttill. er því ekki neitt sérstakt dæmi um heimtufrekju þessa hv. þm. eða flokksmanna hans.

Um sjálft málið er það að segja, að þær sveitir, sem ætlast er til, að styrktar verði á þann hátt, sem í till. greinir, flytja vörur sínar frá Rvík. Munu flutningar þeir kosta minna en flutningar til ýmissa annarra héraða landsins, eftir að þau hafa fyrst þurft að flytja vörurnar til sín með strandferðaskipum frá Rvík. Ég veit ekki, hve langt ætti að ganga, ef greiða ætti styrki til allra þeirra manna, sem þurfa að flytja vörur með bifreiðum frá höfnum.

Ég vil því leggja til, að málinu verði vísað til fjvn., þar sem það fær þá meðferð, sem hæstv. Alp. er ein samboðin, og með því fyrirbyggt, að veitt séu hundruð og aftur hundruð þúsunda kr. til hvers, sem vera skal, án þess að viðkomandi n. fái nokkuð um þau mál að segja.

Eiríkur Einarsson: Mér þykir það ekki sanngjörn afgreiðsla málsins, að þau kaup séu hér gerð að stytta umr. hér gegn því verði, að málinu sé ekki vísað til n. undir þeim kringumstæðum, þegar öðru máli, sem er svo mjög svipað þessu, var einróma vísað til n. Og því fremur finnst mér það sanngjarnt og sjálfsagt að þessu máli verði vísað til hv. fjvn., þar sem þessi þáttill. felur í sér verulegar greiðslur úr ríkissjóði. Ég tók svo eftir, þegar hv. þm. V.-Húnv. var að tala, þá skyti hv. þm. V.-Sk. því fram í, að það væri ekki útilokað — nefnilega það, sem hv. þm. V.-Húnv. var þá að tala um, að þessi styrkur næði til fleiri héraða en hafnleysishéraðanna sunnnan lands. Einnmitt þetta sýnir, hvað þessi þáttill. er

óákvarðandi. Hvar eru þessi hafnleysishéruð? Og að kaupmenn og kaupfélagsstjórar í viðkomandi héruðum eigi að semja reglugerð um þetta, það sýnir, hver lokleysa ákvæði þessarar þáttill. eru.

Jónas Jónsson: Ég vænti, að með leyfi hæstv. forseta megi svara dálítið villandi aths., sem komið hefur hér fram frá manni, sem ekki er kunnugur því, sem gerzt hefur hér á þessu þingi, og líklega ekki kunnugur mörgu, sem þm. eiga að vita, nefnilega hv. þm. Barð. (GJ). Hann fór nokkrum orðum um, að það væri of dýrt að sjá fyrir vegi fyrir alla Sunnlendinga með þeirri byrjun, sem gerð hefur verið á snjólausu veginum. Ég býst við, að hann viti ekki um það, að maður eins og Jón Þorláksson hafði barizt fyrir því að leggja járnbraut frá Rvík til Suðurlandsundirlendisins. Af hverju? Af því að honum þóttu þeir vegir, sem til voru þangað, ekki nógu góðir. Hann taldi, að ekki væri hægt að halda uppi samgöngum milli Rvíkur og Suðurlandsundirlendisins í snjóavetrum eins og þar eru venjulega, eins og þá stóð á, nema með því að hafa þetta dýra tæki. Það voru ekki 400 þús. kr. — það voru 5 millj. kr., sem hann vildi láta leggja í það, sem kallað var öruggt samband á öllum tímum árs milli Ölfusárbrúar og Rvíkur. Það gekk nú einhvern veginn svoleiðis, að hjá þessum merka manni og núverandi vegamálastjóra, sem tók við stjórn vegamála af honum, hefur ekkert orðið úr þessu nema áætlanir. Ég held, að í 10 ár hafi svo vegamálastjóri verið að gera grein fyrir, hvernig hægt væri að leysa þetta spursmál.

Og einn af áhrifamönnum þeirrar tíðar, þegar þetta var rætt mest, Björn Kristjánsson, lagði til, að gert væri hús yfir veginn frá Kolvíðarhóli austur á Kambabrun. Þetta hús var svo kallað „þjóðgatið“ af einum merkisbönda á Suðurlandi. Svo mikil þótti þessum fyrrv. hv. þm., Birni Kristjánssyni, — sem var merkari en þessi litl þroskaði maður, hv. þm. Barð., sem komst inn á þing fyrir slysi, — nauðsynin á öruggum samgöngum milli Rvíkur og Suðurlandsundirlendisins, að hann vildi hafa steinsteypta vegg báðum megin við veginn og þak yfir, til þess að vegurinn yrði öruggur á þessari leið. Ég veit, að það er afsökun fyrir hv. þm. Barð., að hann er þessu ókunnugur. En eitt ætti þessi maður að temja sér, að tala ekki um það, sem hann veit ekkert um. Því að í hvert einasta skipti, sem þessi hv. þm. talar hér, þá fer eins fyrir honum og í þetta skipti. Hann veit ekki, að einmitt þeir menn, sem vilja gera honum þann vafasama heiður að telja sig í sama flokki og hann, eru einmitt mennirnir, sem böðust fyrir þessum dýru samgöngubótum á þessum leiðum til þess að ná öruggu samgöngukerfi milli Rvíkur og Suðurlandsundirlendisins. Björn Kristjánsson vildi láta byggja hús yfir veginn á þessari leið um 20 km langan veg. Svo kemur þessi maður og vill leyfa sér að „kritisera“ þá lausn, sem gerð hefur verið í þessu vegamáli.

Hvers vegna hefur verið gerður akvegur, en ekki járnbraut milli þessara staða? Vegna þess að þekkingin var hjá þeim, sem vildu leggja akvegin, en ekki hjá þeim, sem vildu leggja járnbrautina og þjóðgatið. Og ef ofurlítið meiri þekk-

ing væri hjá þessum manni, þá ætti hann að vita, að vegur liggur nú suður Reykjanes. Það er hægt að leggja veg til Grindavíkur. Ég held, að þessi maður, fyrst hann er hættur að vera vélstjóri á Esju, ætti að fara um landið og vita, hvar vegarspottarnir eru. Það er búið að leggja veg austur. En hann getur verið undir þriggja álna þykum snjó að vetrinum. Maður, sem var betur gefinn og miklu menntaðri heldur en þessi maður, Jón Auðunn Jónsson, var einn að stuðningsmönnum þessa máls. Þessi hv. þm. (GJ) á eftir að þekkja forsögu þessa máls, hinar strönduðu áætlanir um þjóðgatið og járnbrautina. Og vegur, sem væri örugg leið milli Rvíkur og Suðurlandsundirlendisins, hefði líklega verið kominn nú, ef málið hefði verið látið ganga sína réttu leið.

En ég get ekki ráðlagt þessum hv. þm. annað betra en það að lesa fyrst og fremst, hvað Jón Þorláksson vildi láta leggja í það mál að gera á þessari leið vegabætur, sem gerðu samgöngurnar þar öruggar, og Björn Kristjánsson, og síðast það, sem Jón A. Jónsson sagði, þegar vegurinn var ákveðinn austur, — ef hann hugsar sér að vera öðruvísi en til minnkunar hér á þinginu.

Flm. (Sveinbjörn Högnason): Þar sem hæstv. forseti vill ekki ganga inn á, að þessu máli verði ekki vísað til n., tel ég nauðsynlegt að skýra málið fyrir hv. þm., svo að þeir fái til að greiða atkv. á móti, að það fari til n. Málið er svo augljóst og fjárveitingin svo sjálfsögð, að ég tel, að hv. þm. geti vel áttá sig á því og greitt um það atkv. án þess, að það fari fyrst til fjvn.

Í sambandi við þá till., sem var á dagskrá hér næst á undan (till. um undanþágu frá benzínskatti), var á það minnst, hvernig sum héruð hér á landi verða afskaplega ranglega afskipt þeim styrk, sem veittur er til flutninga. Það eru að visu ekki nema örfá héruð, sem eru alveg afskipt strandferðunum. Það eru aðeins Vestur-Skaftafellssýsla og Rangárvallasýsla, sem eru algerlega hafnlausar, svo að skip koma þar alls ekki við. Flutningskostnaður í sumum þessum héruðum er líka geysilega mikill. T. d. mun hann í Vestur-Skaftafellssýslu vera 18 aurar á kg, og sjá menn, hver viðbót það er á alla þungavöru. Ég hygg, að mörg héruð mundu kveinka sér við þessum kostnaði, ef þau ættu að greiða hann. Það er því svo mikið misrétti að láta þessi héruð greiða hæstan benzínskatt, að við það er ekki unandi, því að þeir, sem mestar hafa vegalengdirnar, verða að greiða hæstan skatt og hafa þar á ofan oft lókustu veginna. Sveitirnar, sem njóta þessara ágætu hafna, eru líka langbezt vegaðar, en afskekktari héruðin, sem eru útilokuð frá höfnunum, verða að notast við langa kafla af aðalþjóðvegum, sem ekkert er gert við. Þannig er það með langar leiðir á þjóðvegum í Vestur-Skaftafellssýslu, og þar eru engar vegabætur í sumum sveitunum, og þessi héruð verða að borga hæstan benzínskatt til þess að halda við vegunum hjá þeim, sem bezt eru settir. Þetta er svo herfilegt ranglæti, að það er ómögulegt annað en hver maður vilji ljá því fylgi sitt, að þetta verði leiðrétt.

Á þinginu í fyrra og nú er verið að segja, að í hugum manna sé eitthvert réttlætismál og nú

séu menn sérstaklega kjörnir á þing til að framfylgja einhverju réttlætismáli. Hér er sannarlega um réttlætismál að ræða. Hvernig getur það þing, sem segist vera svo önnur kafið við réttlætismál, látið það viðgangast, að haldið sé áfram að niðast á þeim, sem svo illa eru settir? Það er ómögulegt annað en þeir menn, sem segjast hafa svo næma tilfinningu fyrir réttlæti og undanfarin ár hafa samþykkt að leggja stórfé til margs konar hafnarbóta, sjái, að hér er um stórkostlegt misrétti að ræða, sem verður að laga, og ég fullyrði, að allar vegalagningar á landinu eru smámunir samanborið við það fé, sem fer til strandferða og hafnargerða. Þau héruð, sem eru þannig afskipt, eiga því fullan rétt á að fá flutningastyrk eins og hér er farið fram á. Þegar lítið er á alla þessa örðugleika, þá sjá menn, að það er fjarstæða að svæfa málið í n. Mig undrar, að slík mál skuli ekki hafa verið tekin til umr. fyrr en í þinglokin, og þá kannske skuli að yfirlögðu ráði eiga að senda það til söltunar í fjvn. Það er ekki heldur neitt einsdæmi, að slík mál séu afgr. nefndarlaust. Við vitum, að fyrir fáum dögum var mál, sem getur komið til með að kosta milljónum, afgr. nefndarlaust, af því að það var svo sjálfsagt réttlætismál. Þegar svo viss meiri hl. er á þingi fyrir því, sem er sjálfsagt réttlætismál, þá er vitanlegur hlutur um svo sjálfsagða till. sem þessa, sem fer fram á að rétta hlut þeirra manna, sem verst eru settir, og kostar ekki meira en 200000 kr., að menn þurfa ekki leiðbeiningu fjvn. um, hvað gera skuli við hana. Þess vegna vil ég afdráttarlaust skora á hv. þm. að greiða því atkv., að till. fari ekki til fjvn., heldur ljúka nú umr. um hana og láta hana fá fullnaðarafgreiðslu næsta dag, því að ef á að hafa þá málsmæðferð að koma henni fyrir kattarnef, þá hlýtur það að þýða það, að þetta þing er upptekið af einhverju öðru en að koma á réttlætismálum meðal þegnanna.

Um einstök atriði till. þarf ég ekki að hafa mörg orð. Hv. 10. landsk. sagði við umr. um það mál, sem síðast var hér á dagskrá, að ekki væri rétt að láta kaupmenn og kaupfélög á hverjum stað semja reglugerð um þessi mál, en ráðuneytið hefði ekkert um það að segja. Þetta sýnir, hvaða hálmstrá hann gripur hér í, því að í till. stendur, að ráðuneytið skuli samþykkja reglugerðina. Það er vitað, að langmest af öllum nauðsynjaflutningi fer í gegnum kaupfélögin og verzlarnirnar, og þegar líka stendur í till., að setja skuli reglur um, hvernig þessum styrk skuli varið, þá mundu kaupfélögin og verzlarnirnar aðallega verða að finna út, hvernig þessu yrði komið fyrir á sem hagkvæmasta og kostnaðarminnsta hátt.

Um þau orð, sem hv. þm. Barð. sagði í sambandi við þessa till., hef ég litlu að bæta við það, sem hv. þm. S.-Þ. sagði. Hann var að tala um vitlausasta veginn, sem lagður hefði verið. Það er nú einkennilegt að tala um vitlausasta veginn. Það er öðrum hættara við að verða vitlausum heldur en vegum. Ef ætti að spyrja um, hvaða flokkur eða menn hafi lagt vitlausasta veginn hér á landi, þá vildi ég spyrja á annan veg: Hvaða flokkur hefur lagt til vitlausast málferi eða við skulum segja vitlausasta framsögu og málflutning? Ég held, að miklu nær sé að spyrja

þannig heldur en að tala um vitlausasta veginn. En hvað viðvikur þeim vegi, sem hv. þm. Barð. telur, að sé vitlausasti veginn hér á landi, — hann hefur sennilega átt við, að hann væri af litlu viti lagður, — þá hygg ég, að aðrir séu dómbærari um vegabörf sveitanna austan fjalls en hann, sem hefur hvorki kunnugleika né vilja til að leysa þá örðugleika, sem þar er við að stríða. Eitt af því, sem sýnir gleggst þann rétt, sem þessi héruð eiga á flutningastyrk samanborið við önnur héruð, er það, hvað margar leiðir hafa verið reyndar, til þess að menn væru ekki alveg innikróaðir. Það hefur verið reynd Þingvallaleiðin og Krýsuvíkuleiðin, og enn fleiri leiðir hafa komið til mála. Þetta sýnir, hve dýrt þetta allt er og hversu mikla erfiðleika þessir menn verða á sig að leggja til þess að vera ekki alveg innilokaðir bæði á sjó og landi. En meðan ástatt er eins og nú, er sjálfsöög skylda að niðast ekki á þessum héruðum, eins og gert er nú með þeim benzínskatti, sem þau verða að borga umfram aðra, meðan þau eru afskipt að helmingi eða meira miðað við það, sem lagt er fram annars staðar á landinu. Á ég þar við styrk til samgangna á sjó, hafnargerða og lendingarþóta og annars slíks, sem önnur héruð fá, en þessi héruð fara gersamlega á mis við.

Ég vil því skora á Alp. að líta á þessa till. eins og hún er, sem sjálfsagt réttlætismál og forðast að visa henni til fjvn., — þar sem vitað er, að málið mundi daga uppi, — og greiða atkv. á móti því, en samb. till. við þessa umr. og fá hana til síðari umr. helst á næsta fundi, sem haldinn verður í Sp., og láta hana fá þar fullnaðarsambýkkt, svo að þar með verði létt af einhverju af því ranglæti, sem hefur verið og er í þessum efnun.

Gísli Jónsson: Hv. þm. S.-Þ. hefur gerzt síðameistari yfir mér hér á Alp. Ég vil benda þessum hv. þm. á, að hann þekkir ekki einu sinni svo vel þingskóp, að hann viti, hvernig á að ávarpa þm. í ræðum, því að þingskóp gera engan greinarmun á því, hvernig ávarpa skuli á Alp. pólitíska andstæðinga. Ég vil því ráðleggja honum að stilla betur skap sitt, næst þegar hinn illi andi kemur yfir hann út af því, að Framsfl. skyldi tapa Barðastrandarsýslu við síðustu kosningar, og reyna að koma þinglega fram við hvern þann, sem hann á viðræður við. En til marks um það, hvor okkar er meira virtur svars hér á þingi, skal ég benda á, að við umr. um stærsta málið á þessu þingi, kjördæmamálið, hélt hann klukkutíma ræðu um allt milli himins og jarðar, talaði þar m. a. um Svein í Völundi sem einhvern vandræðagema, en var þó áður búinn að lýsa honum sem sérstaklega miklum uppeldisfræðingi, af því að hann sendi börn sín á sumrin norður í Þingeyjarsýslu, en þessari löngu ræðu hans var engu svarað. Ég vil spyrja hann: Veit hann svo lítið í sögu þessa lands, þó að hann hafi samið kennslubók í sögu landsins og látið kenna hana í skólum, að það var stríðið 1914—1918, sem olli því, að hætt var við járnbrautina, þar sem bilarnir tóku á því tímabili svo miklum framförum, að heppilegra þótti að taka þá til notkunar heldur en járnbraut. Það var ekkert

Alpt. 1942, D. (60. löggjafarþing).

vanhugsað í því máli hjá Jóni Þorlákssyni eða öðrum sjálfstæðisþingmönnum, sem þar komu við sögu.

Svo vil ég að síðustu mega spyrja þennan hv. þm., hvort honum væri ekki réttara, eftir hans löngu þingsetu, að reyna að stjórna betur skapi sínu og vera ekki á hverjum fundi með skæting og útúrsmúning í gremju sinni yfir, að Framsfl. skuli hafa komið í minni hl. í einni sýslu, sem vanrækt hafði verið á þann veg, sem hann lýsti sjálfur svo vel í Tímanum í vor, af þeim, sem farið höfðu þar áður með þingmannsumboð.

Eiríkur Einarsson: Ég get að mörgu leyti tekið undir það, sem sanngjarnlega var mælt í síðustu ræðu hv. þm. V.-Sk. Hann sýndi réttilega fram á, hversu mikið erfiði og kostnað þeir hafa við að búa, sem verða að nota þá erfiðu bilflutninga, og sýnir þetta, að hann skilur málið rétt. Hann nefndi það að niðast á þessum mönnum að skattleggja þá svo mjög með benzínskatti, sem þeir verða að greiða, og þeim mun meiri sem þeir hafa verri og erfiðari samgöngur. Um þetta er ég honum sammála, og þess vegna á að taka málið fyrir í samræmi við það og afnema þessa óréttlátu skattlagningu. Er þetta stuðningsatriði við till. mína, en ekki til að fella hana. Hann talaði um, að ég vildi gripa í eitthvert hálmstrá, þegar ég mótmælti till. hans, en ég vil benda honum á, þegar hann telur eðlilegast, að kaupmenn og kaupfélög semji reglugerð um þetta, og segir, að ráðuneytið eigi að samþykkja reglugerðina, þá veit ég ekki betur en tilætlunin sé, að ráðuneytið samþykki hana eins og hún kemur frá þessum aðilum. Mér finnst, að sýslunefnd væri miklu eðlilegri aðili í þessu efni en kaupmenn og kaupfélög, og það er miklu venjulegra að nota hana til slíkra hluta. En bezta ráðið hlýtur að vera að létta benzínskattinum af. Hann „kontrollerar“ þetta sjálfur. Hann er nú þyngstur á þeim, sem erfiðast eiga, en með afnámi hans yrði mestu af þeim létt.

Ég vil leyfa mér að óska nánari skýringar á því, hverjir eigi að verða aðnjótandi þessa 200 þús. kr. flutningastyrks samkv. till. á þskj. 32. Mér skildist á hv. flm., að styrkurinn ætti að vera bundinn við Vestur-Skaftafellssýslu og Rangárvallasýslu. Mér finnst næsta ósanngjarnt að ein-skorða flutningastyrkinn við íbúa þeirra sýslna, því að fleiri eiga við flutningaörðugleika að etja. Ég vil nefna stórframleiðendur, eins og mjólkurbú Flóamanna, og aðra framleiðendur, sem daglega þurfa að koma frá sér afurðum sínum til Rvíkur. Allir vita, við hvílíka erfiðleika þeir eiga að stríða, einkum að vetri til, þegar snjóþyngsli hamla samgöngum. Þó að fyrir komi einn og einn vetur, að lítið kveði að slíkum samgönguteppum, má alltaf við þeim búast, og enginn veit, hvort næsti vetur verður snjóléttur eða erfiður. Til þess bæði að létta undir með framleiðendum um vörukaup þeirra með því að gera flutningskostnaðinn minni, eiga þeir þá ekki að geta orðið aðnjótandi þessara 200 þúsunda? Það eru rúmir 60 km frá mjólkurbú Flóamanna til Rvíkur. Ég álit óskaplega óréttlátt og óeðlilegt, að flutningar þá leið verði ekki þessa styrks aðnjótandi. Eftir orðanna hljóðan í till. sýnist

þetta ekki. En ég fullyrði ekki, hvað flm. meina, og þess vegna vil ég gjarnan fá skýringu.

Það hefur verið blandað ýmsu inn í þetta, sem kemur málinu tæplega við, þar á meðal skætingi, sem ég vil algerlega leiða hjá mér. En ekki get ég á mér setið að minnast á það sérstaka málefni, sem lýtur að rækt eða vanrækt á samgöngubótum á Suðurlandssvæðinu, sem hér hefur verið talað töluvert um. Leiddir hafa verið inn í umr. látnir ágætismenn, sem létu sig þetta mál miklu skipta og gerðu á sínum tíma aðsópsmiklar till., sem alþjóð hlustaði á. Ég á bæði við Jón Þorláksson og Björn Kristjánsson. Þeir voru ekki sammála, en báðir vildu vel. Það var Jón Þorláksson, sem vildi járnbraut og gerði hana að áhugamáli sínu, skrifaði m. a. bækling þar um. En Björn Kristjánsson vildi vegagerð, sem sumir hæddust þá að og töluðu um „þjóðgatið“, af því að hann vildi hafa veginn yfirbyggðan á kafli, ef nauðsynlegt væri vegna snjóþyngsla. En nú, þegar báðir eru látnir og ekki lengur fyrir neinum í veröldinni, hafa báðir fengið sína viðurkenningu fyrir áhuga sinn á þessu stóra hugsjóna- og framfaramáli.

En viðvikjandi niðurstöðunni, sem hv. þm. Barð. deildi sérstaklega á, nefnilega Krýsuvíkurléiðinni, vil ég segja: Hvernig stendur á því, að ekkert hefur verið gert í samræmi við samþykkt á till., sem ég bar hér fram fyrir 2—3 árum um rannsókn á því, hvar fyndist öruggust leið milli Rvíkur og Suðurlands á öllum árstíðum? (Ródd: Er það ekki vegamálaráðherrans?) Það er nú á seinni árum svo oft farið að skipta um stj., og þá ýmsir, — ef leyfilegt er að segja, — sökuðólgar. Ég skal ekki fullyrða, hver var ráðh., þegar till. var samþ., en svo mikið er vist, að þetta mál var pagað í hel, þó að Alþ. samþykkti það. Og ekkert blað með öllum þeirra áhugamálum, hefur sinnt þessu máli. Bæði Morgunblaðið og Tíminn hafa haft ágæt samtök í þessu. (J.: Þm. ætti að „kvikka“ Moggann upp!) Hv. þm. S.-Þ. hefur haft enn betri blaðaaðstöðu til að „kvikka“ málið upp, enda er hann svo mikill „skribent“, en ekki ég. En ég vildi nota tækifærið til að minna á, að ég hef oft reynt að koma af stað rannsókn á því, hvort ekki skyldi önnur úrlausn reynd heldur en sú, sem nú er talin liggja beinast við. Ég var á þingmálafundi fyrir síðustu kosningar beittur þeirri sök, að ég hefði spilt þýðingarmesta málefni Sunnlendinga, þ. e. a. s. samgöngumálunum, af því að ég hef verið á móti Krýsuvíkurléiðinni. Það er rétt, að ég tel engu fullnægt með þeirri leið, en hún getur verið rétt sem sportleið í viðlögum. Það eru fleiri en ég á þessari skoðun. Vegamálastjóri landsins hefur aldrei verið með þessu. Ég hef oft haldið því fram áður, að úr því að lagt er út í svoa dýra vegagerð, sem átti að vera til framtíðargagns fyrir Sunnlendingafjórðung og höfuðstaðinn, þá átti annaðhvort tillaga vegamálastjóra landsins, sem er trúnaðarmaður í þessu málefni, að vera gildandi, eða vegamálastjóri, sem setti sig á móti þessu, átti að víkja. Til þess eru trúnaðarmenn, að þeir séu teknir alvarlega. Ég skal ekki fara lengra út í þetta, og bið að því leyti afsökunar, að þetta kemur ekki við till. á dag-skrá, en aðrir leiddu asnann inn í herbúðirnar.

(J.: Asninn hefur nú nóg með sig!) En það er þessi asni, sem mest hefur talað um þjóðgatið. (Förseti: Ekki samtal.) Ég held það þýði ekki að tala vísindalega um þetta þjóðgat og hverf algerlega frá því. (J.: Bara inn í það!) Ég vildi það væri komið að vetrarlagi í miklum fannalögum, og mundi þá hv. þm. S.-Þ. feginn að skrifa inn í það. Hann er svo kunnugur samgöngum annarra landa, að hann á að viðurkenna möguleikann á slíku mannvirki sem samgöngubót. Hann hefur kannske farið erlendis um slík „þjóðgöt“, sem hann fordæmir svo hér.

Ég skal svo láta þessu máli lokið með þeim tilmælum, að þessu máli verði vísað til fjvn.

Jónas Jónsson: Það voru mjög fróðlegar umr., sem síðasti ræðumaður kallaði svo, að asninn hefði komið inn í herbúðirnar. Ég veit, að hann þekkir svo vel til í þeim herbúðum, þar sem hann kom frá, að honum er ljóst, að þetta hefur ekki verið ofsagt. Það var a. m. k. ekki ég, sem leiddi asnann inn í þessa hv. d., hann kom sjálfur eða var leiddur af öðrum.

Af því að síðasti ræðumaður minntist á „þjóðgatið“, sem er merkilegur hlutur í þessum umr., ætla ég að segja um það nokkur orð. Það var Gestur á Hæli, sem ég hygg, að hafi verið einn af gáfuðustu mönnum á Suðurlandi og jafnvel þótt víðar væri farið, sem bjó til þetta orð, og það stendur fyrst í því blaði, sem þessi látni merkismaður gaf út. Sá maður var svo vel gerður, sem þetta sagði, að venjulega, þegar hann hafði lýst einhverju, þá þurfti ekki að lýsa því betur. Og hann fann það orð yfir þessa vitleysu, sem kom öllum til að hætta við að minnast á þetta. Hv. þm., sem er fæddur í Árnassýslu og fer oft þennan veg, veit það vel, að marga vetur er langan tíma svo djúpur snjór, að ekki er hægt að komast nema á skiðum eða þá troða ófærðina á gamla mátnum. Hann hefur vafalaust oft farið Hellisheiðina, þegar aðeins síminn er upp úr og vörðurnar í kafi. Honum er vafalaust kunnugt, að bilstjórnarnir, sem flytja meðal annars mjólk til Rvíkur, eiga að búa við óskaplega örðugleika, jafnvel þessa tiltölulega snjólítlu vetur, sem hafa verið nokkur síðustu ár. Og úr því að við tölum um benzín, þá hafa bilstjórnar oft sagt við mig, að það sé að visu lengri leið að fara í Krýsuvík, en þeir mundu eyða minna benzíni í meðalferð þar heldur en nú gegnum ófærðina á Hellisheiði.

Það gæti verið fróðlegt fyrir þessa veru, sem hv. síðasti ræðumaður minntist á, að athuga hvernig Björn Kristjánsson vildi haga vegagerð yfir Hellisheiði. Hann áleit rétt að byggja vegg báðum megin við veginn og hafa þak yfir. Ég veit ekki, hvað hv. síðasti ræðumaður veit um þessa hluti, en ég hef hvergi séð í veröldinni steypta vegg báðum megin við veg 20 km á lengd og þak yfir. Ég held hv. þm. viti af kunnugleik sínum í Árnassýslu, að jafnvel jarðskjálftakippirnar þar gætu lagt „þjóðgatið“ saman. En úr því að reyndur maður og sparsamur og kunnugur í Árnassýslu taldi það svo mikils virði að geta komið vögnum gegnum snjóinn, að hann vildi gera þessar óskaplega dýru framkvæmdir, þá vona ég, að meiri hl. þingsins, sem stóð að

því að leysa þetta mál, hafi skilið hina miklu nauðsyn þess, því að Krýsuvíkurlleiðin er lausn-in, og það dettur engum í hug að vera á móti því máli nema af pólitískri þrækelni, en slík mótsaða er máttlaus og áhrifalaus, og slíkir menn verða sér til minnkunar fyrr eða síðar. Það dettur engum annað í hug en að fullgera þennan veg. Jafnvel þessi hv. þm., sem hefur í þrjú ár átt vegamálaráðh. úr sínum flokki, hefur ekki djörfung til að minna flokksbróður sinn á að rannsaka þetta, — eða þá að ráðh. hefur verið svo skynsamur að gera ekkert með það. Því að hvaða leið er eftir handa þessum hv. þm. fyrir veg austur? Er ekki vegur til Þingvalla? Á vegurinn að vera yfir Grafninginn, Háhengillinn eða Lönguhlíðina? Þetta eru möguleikarnir, sem eru eftir. Hv. þm. hefur leikið sér að því að koma með till., eins og til þess að koma leiðtogum flokks síns í sök fyrir ódugnað um það, sem ó-mögulegt er að gera. Geir Zoëga var búinn með feikna miklum fjálgleik að láta útlendinga leita að leið til þess að bjarga Sunnlendingum frá snjóþyngslunum, stundum menn með tekniska menntun, en stundum var hann bara sjálfur við það. Jón Þorláksson hafði lengi þá skoðun, að þarna skyldi járnbraut vera og ekki kosta neitt smáræði. Og þó vita allir, að bílar voru fullkomlega komnir til sögunnar, ekki síst, þegar Geir Zoëga var með norska verkfræðinga að leita á heiðinni. Og verkfræðingarnir strönduðu. Þeir fundu aldrei neitt og gátu aldrei neitt. Sunnlensku bílstjórnarnir börðust við snjóinn ár eftir ár. Og þessi hv. þm. var þm. í 4 ár eftir stríð, eftir að vinur hans sagði, að járnbrautin væri vonlaus, og samt gerðist ekkert. Hv. þm. ætti að muna það, þegar hann talar um þessi mál, að sómi hans af þeim er sá, að honum sem Árnesing og þingmanni hefur ekkert orðið úr verki. Það var bara borin lausamöl í þennan gamla veg, sem Sigurður Thoroddsen lagði, og þar við sat. Þessa vesalmennsku var ekki hægt að þola lengur. Og við Jón Baldvinsson tókum þetta mál fyrir, fyrir utan allan „lærdóm“, en með heilbrigðri skynsemi. Við lögðum alla útreikninga til hliðar, sem Sverre Möller og Geir Zoëga höfðu gert, og bárum fram frv., sem jafnvel menn úr fjarlægum sveitum, eins og Jón Auðunn, sáu, að var lausn málsins. En þess má geta, þegar það var orðið að lögum, að vegamálastjóri vann að málinu eins og skyldurakinn embættismaður. Og ég vona, að hv. síðasti ræðumaður leiði hugann að því, að það hæfir þeim illa að ráðast á Krýsuvíkurvegin, sem aldrei hafa lagt neitt af mörkum nema barnalegar óskir um einhverja rannsókn á vegi yfir Hengillinn eða Lönguhlíðarfjöllin. Það, sem dómfellir þennan hv. þm., er ekki einungis það, að hann var máttvann í málinu, meðan það var óleyst, heldur hitt, að hann reynir af veikum mætti og árangurslaust að spilla fyrir því, að gert sé það eina, sem byrjað er á af viti og menn hafa trú á og vita, að verður gert. Það, sem hv. þm. gengur til, er einhver álapaleg stífní. (Forseti: Það væri æskilegt að halda sér betur við efnið). Þetta er efni, sem hæstv. forseti hefur leyft að tala um. (Forseti: Hver leyfði það?) Það er sagt, að asninn hafi komið með það. Hitt er rétt hjá hæstv. forseta, að ég er með

Alpt. 1942. D. (60. löggjafarþing).

fyrri afskiptum og nú búinn að ganga frá hv. þm. og ekki þarf meira við hann að gera.

Þá er það þessi ágæta persóna, sem síðasti ræðumaður titlaði með orði, sem ég býst við, að hæstv. forseti leyfi mér ekki að nota, þó að ég vilji ekki efast um, að þetta orð hafi verið af þessum „orðkynduga“ manni rétt valið og af þeirri kynngi, sem hann á yfir að ráða. (GJ: Hvaða orð er það?) Þessi maður á að hafa getað heyrt það. (GJ: Hver er „þessi maður“?) Það er maðurinn, sem skritna orðið var haft um. (Hlátur. Forseti hringir.).

Ég ætla þá að snúa mér að hv. þm. Barð., sem sagði, að það hefði verið ósköp illa farið með Barðastrandarsýslu áður fyrr. Þegar Einar Jónason, flokksbróðir hv. þm., var sýslumaður vestra og nýlega var búið að láta skoða fjárreiðurnar hjá honum og kom í ljós 100 þúsund króna sjöð-purrð ... (Forseti: Þetta kemur ekki dagskrár-málinu við). Það kemur því við, af því að þm. kjördæmisins hefur verið að bera saman ástand þessa kjördæmis fyrir og nú, þegar þeir höfðu þennan merkilega sýslumann, og svo þann, sem ég hafði þá ánægju að senda vestur, sem var þar svo ástsæll, að meðan hann hafði heilsu, felldi hann alla frambjóðendur íhaldsins og líka þennan. Aðeins af því að maðurinn, sem tók við af Einari Jónassyni, var veikur s. l. vor og gat ekki komið vestur til að „bursta“ þennan mann, eins og hann var vanur, hefur farið sem fótr. Enda mála sannast, að þessum eftirmanni Bergs var ljóst, að það væri alveg ómögulegt nokkurn tímu að ná kjördæminu, hvað mikið sem hann byðist til að vera póstur fyrir þá vestra og kaupa og selja fyrir þá og gera öll möguleg erindi í Rvík. Ómögulegt, meðan Bergur var annars vegar, maðurinn, sem ég hafði þá ánægju að senda vestur til að taka við af þeim manni, sem ég nefndi. Það er bezt að segja það eins og það er, að Barð-strendingar fögnuðu, þegar Framsf. skipti þar bæði um þm. og sýslumann. Og það er þess vegna ógætilegt af þessum hv. þm. að vera nokkuð að minnast á þetta. Flokksmenn hans gera það ekki, þeir sem betur eru gefnir en hann. Annars er þessi hv. þm. vel að sér og hélt einu sinni ræðu í Flatey, — rétt áður en hann féll í fram-boði, — þess efnis, að einu sinni hefði Gústaf Sviakonungur ætlað að verða konungur yfir Norðurlöndum og þar með Íslandi, og voru ýmsar bollaleggingar hjá honum, hvernig Íslendingar ættu að taka þessu. Í þessu kom fram hans hærri stjórnmálavizka.

En það er bezt að koma að því, sem hann vakti máls á, en það var ádeila á tilraunina til þess að leyfa Sunnlendingum að ná til Rvíkur með samgöngur. Hv. þm. sagði, að járnbrautarmálið hefði strandað á stríðinu. Hvaða herir voru hér þá? Það gerðist ekkert í járnbrautarmálinu í sambandi við stríðið. Aðalmaður járnbrautamálsins bauð sig fram árið 1919, nefnilega eftir að búið var að semja frið. Hann féll, og bændum í Árnessýslu var orðið ljóst, að þetta var ekki lausnin á samgöngumálunum. Að öðrum kosti hefði verið ákaflega lítil skynsemi í að fella greindan og myndarlegan mann, sem Jón Þorláksson var, á þessu máli. Hann féll líka í Rvík á þessu máli. Þó að hann væri verkfræðing-

ur og margt gott um hann, þá var það svona, að fólkið vissi, að eins og fjárhag landsins var komið, þá átti að tryggja samgöngurnar austur, sem nauðsynlega þurfti að tryggja, með því að leggja veg, þó að hann kostaði 5 milljónir. Þá kom yfirbyggð vegurinn hans Björns Kristjánssonar. Sú till. var í repin með einu orði af gáf-aðasta bönda á Suðurlandi. Enda var þessi till. mikils verð að því leyti einu, að hún sýndi, hve maðurinn var fákænn. En fólkið beið enn útlokað frá markaðnum vegna örðugra vetrarflutninga. Það var boðuð rannsókn á málinu, en svo var ekki meira um það. Getur hv. síðasti ræðumaður sagt, ef hann vill ræða þetta á flokkslega visu, að það hafi hvorki verið lögð járn-oraut né yfirbyggður vegur vegna þess, að sjálfstæðismenn hafi aldrei haft möguleika? Jón Þorláksson, aðalmaður járnbrautarmálsins, varð fjármálaráðgjafi og áhrifamesti maðurinn í stj. landsins frá því í ársbyrjun 1924 til 1927. Hvað gerðist þá? Ekki neitt. Það kom engin járnbraut, enginn bílvegur, og málið hefur enga lausn fengið, nema hvað búið er að leggja veg gegnum Ölfusið til Krýsuvíkur. Þegar málið var til umr. á Alp., kom hv. 10. landsk. þm. fram með brtt. um, að vegurinn skyldi falla niður nema frá Ölfusi og suður í Selvog. Svo kom Pétur Magnússon og benti á, að eftir væri stúfurinn úr Hafnarfirði og suður í Krýsuvík. Þá var eftir leiðin frá Krýsuvík og í Selvog. Af hverju? Af því að það var ekki verið að hugsa um, að bændurnir kæm-ust til Rvíkur, heldur var verið að hugsa um kjósendafylgi í Hafnarfirði og Selvogi. Þess vegna er það, ef snjóavetur verður í vetur, að liðið geta vikur og mánuðir svo, að brjótast verði áfram á sleðum. Það er gott að þetta mál dróst inn í umr. Það er leiðinlegt fyrir hv. 10. landsk. þm. að vera að vekja athygli á afstöðu sinni og flokks síns, og vil ég þar þó taka undan þá Jón Þorláksson og Björn Kristjánsson. Þeir sýndu þó áhuga á málinu, en allir hin-ir voru máttlausir, hv. þm. líka, enda hefur fylgi hans minnkað.

Um hv. þm. Barð. er skiljanlegt, að hann geti litið um þetta sagt. Hann hefur litið verið á landi, en fengizt við að laga skip og setja mótorá í skip, og það tekur tíma. Þegar hann hefði átt að vera að hugsa um samgöngumálin, hefur all-ur tími hans farið í að bíta við Laxfoss. Hann var að segja, að þessi vegur væri heimskulegur. En ég hugsa, að öðruvísi verði litið á það mál. Einmitt hv. þm. Barð. verður ásakaður fyrir að hafa leitt asnann inn í herbúðirnar.

Forseti (GSv): Umr. eru um of á við og dreif um atriði, sem ekki koma málinu við. Ég vil al-varlega mælast til þess við hv. þm., sem vilja leggja orð í belg, að vera stutturðir. Það hefur aðeins einn hv. þm. kvatt sér hljóðs, og ég vona, að hann verði stutturður.

Eiríkur Einarsson: Ég tók eftir því, að þegar leið á ræðuna hjá hv. þm. S.-Þ., var eins og veg-urinn væri þegar fullgerður og allt fullkomnað. Hann sagði: Það þarf ekki annað en að ég komi til skjalanna. Ég hef útskrifað mann til vega-gerða, og allt er í lagi. — En það þarf meira en

orðfimi til að byggja upp vegakerfi. Þegar hann gat um Jón Þorláksson og Björn Kristjánsson vegna áhuga þeirra, sagði ég bara, að þeir hefðu verið stórhuga og ætlað þessu máli meiri fram-gang en orðið gat. Ég verð þess oft var, að hv. þm. kann að meta slíkan áhuga, og er það vel farið.

Hv. þm. lýtti það mjög, hvað ég, með því að vera á móti Krýsuvíkurveginum, hefði gerzt brot-legur við rétt sjónarmið. Ég get ekki fundið það. Þeir, sem ekki etja ofurkappi, viðurkenna, að það er vafamál mikið, hvað réttast er. Það er vit-að, að Krýsuvíkurvegurinn liggur í bugðum suð-ureftir, svo að skiptir tugum km. Og úr því að vegamálastjóri með fræðimönnum sínum komst að annarri niðurstöðu en hv. þm., þarf ekki að taka munninn svo fullan um, hvílk heimiska og synd og ógæfa það sé að hallast á sveif með þeim. Það er meira að segja svo um mál-gagn hv. þm., Timann, að síðan þessi mál komust á prjónana, hefur þar verið talað jöfnum höndum um úrræði annarrar hliðarbrautar, sem sé Þing-vallaleiðina. Þetta sýnir, að málið er ekki komið í þær skorður, að menn séu á eitt sáttir, og ég er sannfærður um, að framtíðarlausnin verður eitthvað á þá leið, sem felst í till. minni.

Um ódugnað manna ætla ég sem minnst að tala. Ég er ekki að hrósa mér af dugnaði. Ég hef í till. mínum farið eftir beztu vitund, og það hefur hv. þm. S.-Þ. eflaust gert líka. Við þurfum ekki að brigzla hvor öðrum. Hans hugsjónaeðli bendir honum á hátind Hengilsins. En ég hygg, að spámennirnir þeysi ekki yfir Hengil með geislabaug um andlitið á ungum ösnufola.

Það hefur verið minna gert til framdráttar þessu máli en æskilegt hefði verið, og ætti ekki að hafa sérstaka menn þar fyrir sök. Ýmsir koma þar við sögu. Ef þeir reikningar yrðu gerðir upp, er ekki gott að segja, hvers syndir yrðu mestar. Hans eiginn flokkur hefur í mörg herrans ár haft mikla ihlutun um gang þjóðmálanna og hefur haft góða aðstöðu, einnig á meðan ekkert var gert.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 26 shlj. atkv. og til fjvn. með 24:2 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin framar.

11. Rafveita Akureyrar.

Á deildafundum 12. ágúst var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um ríkisábyrgð á láni til aukning-
ar rafveitu Akureyrarkaupstaðar við Laxárfossa
(A. 35).

Á 5., 6., 10. og 11. fundi í Sp., 17., 20. og 31.
ágúst og 1. sept., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Sp., 1. sept., var till. enn tekin
til fyrri umr. (A. 35, 54, 163).

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 13. fundi í Sp., 2. sept., var fram haldið
fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv.
og til fjvn. með 28 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-
skrá tekin framar.

12. Vegagerð inn með Patreksfirði.

Á deildafundum 13. ágúst var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um vegagerð inn með Patreksfirði
(A. 43).

Á 5., 6., 10. og 11. fundi í Sp., 17., 20. og 31.
ágúst og 1. sept., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Sp., 2. sept., var till. enn tekin
til fyrri umr.

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var fram haldið fyrri
umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv.
og til fjvn. með 28 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-
skrá tekin framar.

13. Brúargerðir á Barðaströnd.

Á deildafundum 13. ágúst var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um brúargerðir á Barðaströnd (A.
44).

Á 5. fundi í Sp., 17. ágúst, var till. tekin til
fyrri umr.

Flm. (Gísli Jónsson): Það er einkanlega brú á
Haukabergsá, sem ég vildi leggja aðaláherzluna
á við hv. fjvn. Það er svo ástætt um þessa á, að
hún rennur fyrir meðan túnið á Haukabergi. Þeir
ferðamenn, sem leggja þarna leið sína, m. a. til
þess að sækja lækni, hafa oft orðið að snúa aftur
vegna þess, að áin hefur verið ófær, eða þá að
biða við ána í nokkra daga, þar til hún er aftur
fær. Þetta er náttúrlega alveg óviðunandi, og
ber brýna nauðsyn til þess, að þetta verk verði
framkvæmt þegar á næsta hausti. Hins er einnig
að gæta, að vegamálastjóri hefur nú ákveðið að-
albraut milli Patreksfjarðar annars vegar og
Brjánslækjar hins vegar til þess að koma á sam-
bandi við Stykkishólm. Í því sambandi eru þær
brýr, sem hér eru nefndar í þáttill., nauðsynlegar.
— Ég skal svo ekki hafa meiri umr. um málið,
en legg til, að því verði að lokinni umr. vísað til
hv. fjvn.

ATKVGR.

Umr. frestað og till. vísað til fjvn. með 30
shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-
skrá tekin framar.

14. Breiðafjarðarsamgöngur.

Á deildafundum 13. ágúst var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um samgöngur milli hafna á
Breiðafirði, Reykjavíkur og kaptúna Vestur-
Barðastrandarsýslu (A. 45).

Á 5., 6., 10. og 11. fundi í Sp., 17., 20. og 31.
ágúst og 1. sept., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Sp., 2. sept., var till. enn tekin
til fyrri umr.

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var fram haldið
fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv.
og til fjvn. með 27 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-
skrá tekin framar.

15. Rafveita Ísafjarðar og Eyrarhrepps.

Á deildafundum 13. ágúst var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um ríkisábyrgð á láni til aukningar rafveitu Ísafjarðar og Eyrarhrepps (A. 47).

Á 5., 6., 10. og 11. fundi í Sp., 17., 20. og 31. ágúst og 1. sept., var till. tekin til fyrri umr.
Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Sp., 2. sept., var till. enn tekin til fyrri umr.

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til fjvn. með 27 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

16. Bygging fiskiskipa.

Á deildafundum 13. ágúst var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um styrk til byggingar fiskiskipa (A. 48).

Á 5., 6., 10. og 11. fundi í Sp., 17., 20. og 31. ágúst og 1. sept., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Sp., 2. sept., var till. enn tekin til fyrri umr.

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 25 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 25 shlj. atkv. og til fjvn. með 25 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

17. Bifreið til fólksflutninga undir Ólafsvíkur-Enni.

Á deildafundum 13. ágúst var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um kaup á sérstakri gerð bifreiðar til fólksflutninga undir Ólafsvíkur-Enni (A. 49).

Á 5., 6., 10., 11. og 12. fundi í Sp., 17., 20. og 31. ágúst, 1. og 2. sept., var till. tekin til fyrri umr.
Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var till. enn tekin til fyrri umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 26 shlj. atkv. og til fjvn. með 25 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

18. Brúargerðir í Austur-Skaftafellssýslu.

Á deildafundum 13. ágúst var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um brúargerðir á vötn í Austur-Skaftafellssýslu (A. 50).

Á 5. fundi í Sp., 17. ágúst, var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Páll Þorsteinsson): Herra forseti. — Þál-till. sú, sem hér liggur fyrir á þskj. 50, fer fram á brúargerðir í Austur-Skaftafellssýslu. Brú á Kvía í Örafum hefur að visu komið inn í brúal. fyrir nokkru, en framkvæmdir hafa ekki farið fram enn.

Ég vil vekja athygli á því, að allir þeir, sem farið hafa um Austur-Skaftafellssýslu, hafa þar orðið varir við fleiri ár en í nokkru öðru héraði. Samt sem áður eru aðeins tvær brýr í sýslunni. Af þessu má hv. þdm. vera það ljóst, að það er töluvert verk að vinna í þessum héruðum. Það er kunnugt, að Höfn í Hornafirði er eini verzlunarstaðurinn í sýslunni, en þar sem héraðið er mjög stórt, þurfa flutningar að fara fram langar leiðir. Sá háttur hefur verið á, að flutningar til Suðursveitar hafa farið fram á sjónum, en vegna þess, hve uppskipun er erfið og bátar óhentugir fyrir þá, sem flutninginn þurfa að fá, lögðust þessir flutningar niður, en vöruflutningar til Suðursveitar og pósthutningar hafa farið fram landleiðis, eftir að vegasambandið batnaði með því, að hinn svo nefndi Melatangavegur varð akfær. Til þess að greiða fyrir samgöngum á þessari leið var Kolgríma brúuð fyrir nokkrum árum, en Heinabergsvötn torvelda mjög ferðir bifreiða á þessari leið. Þess vegna leyfi ég mér að bera fram þáttill. um það, að brýr verði settar hið fyrsta á þessa á.

Um Kvía í Örafum er svipað að segja. Í brúal. frá 1936 er gert ráð fyrir, að hún verði brúuð, en ekkert hefur verið framkvæmt á þessum stað.

Í Örafum eru margar ár, en flestar ekki stærri en svo, að bifreiðar komast yfir þær með góðu lagi. En það er aðallega Kvía, sem hamlar umferð bifreiða um sveitina. Ef brú kæmist á Kvía, mundi það greiða mjög fyrir umferð bifreiða um sveitina, en nú er engin bifreið til í Örafum. Menn hafa hins vegar fullan hug á því að fá eina bifreið, og á því er full þörf til þess að bæta úr

samgönguverfiðleikunum. Ferðamannastraumurinn vex nú hröðum skrefum um þessa sveit, og það er að verða mjög erfitt að leggja til hesta handa öllu því fólki, sem ferðast vill um þessar slóðir. Ég hygg, að það sé ekki ofmælt, að Óræfingar hafi fullan hug á því að veita ferðafólki góðan beina eftir því, sem tók eru á. En það er orðið mjög erfitt nú í seinni tíð að ljá hesta öllu því fólki, sem þangað vill ferðast.

Þetta verk ætti að geta orðið miklu léttara í framkvæmd fyrir það, að vinnuafli er fáanlegt í sveitinni, og mér er kunnugt um það, að menn hafa fullan hug á því að hjálpa til með efni til verksins, þó að ekki sé hægt að gefa bein loforð um það að svo stöddu.

Ég held, að það geti ekki talizt heimtufrekja af Óræfingum, þó að þeir vilji fá þessa einu smábrú inn í sveitina. Mælingar hafa farið fram á þessum stað, og er þar ágætt brúarstæði fyrir hendi, brúin yrði um 30 m. löng.

Ég vænti þess, að málinu verði vel tekið og það verði látið sæta sömu meðferð og önnur skyld mál.

ATKVGR.

Umr. frestað og till. vísað til fjvn. með 36 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin frammar.

19. Flutningar á langleiðum.

Á deildafundum 14. ágúst var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um tilhögun flutninga á langleið-um (A. 53).

Á 5. fundi í Sp., 17. ágúst, var till. tekin til með-ferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 6., 10. og 11. fundi í Sp., 20. og 31. ágúst og 1. sept., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Sp., 2. sept., var till. enn tekin til einnar umr.

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Umr. frestað og till. vísað til allshn. með 26:1 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin frammar.

20. Rafstöðvar í Skagafjarðarsýslu.

Á 5. fundi í Sp., 17. ágúst, var útbýtt:

Till. til þál. um ríkisábyrgð á láni til bygging-ar rafstöðva í Skagafjarðarsýslu (A. 63).

Á 5., 6., 10. og 11. fundi í Sp., 17., 20. og 31. ágúst og 1. sept., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Sp., 2. sept., var till. enn tekin til fyrri umr.

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til fjvn. með 28 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin frammar.

21. Vatnsveita Víkurkaupþúns.

Á 5. fundi í Sp., 17. ágúst, var útbýtt:

Till. til þál. um undanþágu á aðflutningstollum af efni til vatnsveitu Víkurkaupþúns (A. 65).

Á 5., 6., 10., 11. og 12. fundi í Sp., 17., 20. og 31. ágúst, 1. og 2. sept., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var till. enn tekin til fyrri umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 25 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 25 shlj. atkv. og til fjvn. með 25:3 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin frammar.

22. Vírkjun Fljótaár.

Á 5. fundi í Sp., 17. ágúst, var útbýtt:

Till. til þál. um ríkisábyrgð á láni Siglufjarð-arkaupstaðar til vírkjunar Fljótaár í Skagafirði (A. 68).

Á 6., 10., 11. og 12. fundi í Sp., 20. og 31. ágúst, 1. og 2. sept., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var till. enn tekin til fyrri umr.

Virkjun Fljótaár. — Síldarbr.verksm. Ægir. — Símalign. í Barð. — Símalign. í Rang. — Útv.fréttir.

Flm. (Garðar Þorsteinsson): Ég skal ekki vera langorður, enda get ég vísað til grg. till. Það er nú upplýst, að Siglufjarðarkaupstaður er búinn að fá loforð fyrir vélasamstæðum í þessu skyni, en þarf að greiða þær vélar bráðlega og getur fengið lán, ef yfirlýst er af Alþ., að þessi ábyrgð fáið síðar. Ég vona, að hv. fjvn. komi með till. sínar í málinu fyrir þingslit.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til fjvn. með 26 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin frammar.

23. Síldarverksmiðjan Ægir í Krossanesi.

Á deildafundum 19. ágúst var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um að fá síldarbræðsluverksmiðjuna Ægi í Krossanesi í elgu ríkisins (A. 81).

Á 6., 10., 11. og 12. fundi í Sp., 20. og 31. ágúst, 1. og 2. sept., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var till. enn tekin til fyrri umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 25 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 25 shlj. atkv. og til fjvn. með 25 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin frammar.

24. Símaligningar í Barðastrandarsýslu.

Á deildafundum 19. ágúst var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um símaligningar í Barðastrandarsýslu (A. 82).

Á 6., 10., 11. og 12. fundi í Sp., 20. og 31. ágúst, 1. og 2. sept., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Gísli Jónsson): Eins og grg. till. ber með sér, var þetta samþ. í símal. 1935 ásamt öðrum símaligningum, en þessar línur hafa ekki enn þá verið lagðar, enda þótt flestar hinar hafi verið lagðar, ásamt mörgum öðrum línunum, sem ekki voru þá komnar í símal. Ég vona, að hæstvt. Alþ.

fallist á, að þetta verði gert hið fyrsta og afgreiði þetta, án þess að það fari til n.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 25 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 25 shlj. atkv. og til fjvn. með 25 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin frammar.

25. Símaligningar í Rangárvallasýslu.

Á deildafundum 21. ágúst var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um símaligningar í Rangárvallasýslu (A. 98).

Á 10., 11. og 12. fundi í Sp., 31. ágúst, 1. og 2. sept., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var till. enn tekin til fyrri umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 25 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 25 shlj. atkv. og til fjvn. með 25 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin frammar.

26. Útvarpsfréttir.

Á deildafundum 25. ágúst var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um útvarpsfréttir (A. 115).

Á 10. fundi í Sp., 31. ágúst, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 11. og 12. fundi í Sp., 1. og 2. sept., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var till. enn tekin til einnar umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Umr. frestað og till. vísað til allshn. með 25 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin frammar.

27. Sjúkrahús á Akureyri.

Á deildafundum 26. ágúst var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um þátttöku ríkissjóðs í bygging-
arkostnaði sjúkrahúss á Akureyri (A. 120).

Á 10., 11. og 12. fundi í Sp., 31. ágúst, 1. og 2.
sept., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var till. enn tekin til
fyrri umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og
til fjvn. með 26 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-
skrá tekin framar.

28. Efling landbúnaðar.

Á deildafundum 26. ágúst var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um ráðstafanir til eflingar íslenszk-
um landbúnaði (A. 121).

Á 10. fundi í Sp., 31. ágúst, var till. tekin til
meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 11. og 12. fundi í Sp., 1. og 2. sept., var till.
tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var till. enn tekin til
einnar umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Umr. frestað og till. vísað til allshn. með 25
shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-
skrá tekin framar.

29. Lendingarbætur á Litla-Árskógssandi og í Hauganesi.

Á deildafundum 26. ágúst var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um styrk til lendingarbóta á Litla-
Árskógssandi og í Hauganesi (A. 125).

Á 10., 11. og 12. fundi í Sp., 31. ágúst, 1. og 2.
sept., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var till. enn tekin til
fyrri umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 26 shlj. atkv. og
til fjvn. með 26 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-
skrá tekin framar.

30. Lendingarbætur á Arnarstapa, Hellum og Bervík.

Á deildafundum 27. ágúst, var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um styrk úr ríkissjóði til lending-
arbóta á Arnarstapa, Hellum og Bervík á Snæ-
fellsnesi (A. 133).

Á 10., 11. og 12. fundi í Sp., 31. ágúst, 1. og 2.
sept., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Sp., 3. sept., var till. enn tekin til
fyrri umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 26 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 26 shlj. atkv. og
til fjvn. með 26 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-
skrá tekin framar.

Fyrirspurnir.

1. Skattadómari.

Á 2. fundi í Sp., 6. ágúst, var útbýtt frá Nd.:
Fyrirspurn til dómsmálaráðherra um skipun
lögfræðings til þess að rannsaka skattamál (A. 4).

Á 3. fundi í Nd., 7. ágúst, var fyrirspurnin tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.
Fyrirspurnin leyfð með 23 shlj. atkv.

Með bréfi, dags. 10. ágúst, sendi forseti Nd. dómsmrh. fyrirspurnina og beiddist jafnframt vitneskju um, hvenær hann teldi sig reiðubúinn að svara.

Við bréfi þessu barst aldrei svar, og var fyrirspurnin ekki á dagskrá tekin framar.

2. Ráðstafanir og tekjuöflun vegna dýrtíðar og erfiðleika atvinnuveganna.

Á 2. fundi í Sp., 6. ágúst, var útbýtt frá Nd.:
Fyrirspurn til atvinnumálaráðherra um framkvæmd l. nr. 98 frá 1941, um heimild fyrir ríkisstj. til ráðstafana og tekjuöflunar vegna dýrtíðar og erfiðleika atvinnuveganna (A. 5).

Á 3. fundi í Nd., 7. ágúst, var fyrirspurnin tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.
Fyrirspurnin leyfð með 20 shlj. atkv.

Með bréfi, dags. 10. ágúst, sendi forseti Nd. atv. mrh. fyrirspurnina og beiddist jafnframt vitneskju um, hvenær hann teldi sig reiðubúinn að svara.

Við bréfi þessu barst aldrei svar, og var fyrirspurnin ekki á dagskrá tekin framar.

3. Vöruflutningur og vöruforði.

Á 9. fundi í Nd., 19. ágúst, var útbýtt:
Fyrirspurn til ríkisstjórnarinnar um vöruflutning til landsins og vöruforða í landinu (A. 78).

Á 10. fundi í Nd., 20. ágúst, var fyrirspurnin tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.
Fyrirspurnin leyfð með 24 shlj. atkv.

Með bréfi, dags. 20. ágúst, sendi forseti Nd. ríkisstj. fyrirspurnina og beiddist jafnframt vitneskju um, hvenær hún teldi sig reiðubúna að svara.

Við bréfi þessu barst aldrei svar, og var fyrirspurnin ekki á dagskrá tekin framar.